ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β', τεύχος 173, Παρασκευή 13 Μαρτίου 1981 Δρχ. 30

χαρακτηρισμός των σεισμών από
ην Ιερά Σύνοδο ως η "παιδαγωγική"
χαρακτηρισμός των σεισμών από
ην Ιερά Σύνοδο ως η "παιδαγωγική
ίβδος του Κυρίου που μας έτυψε
.ά τας μιαράς αμαρτίας-μας"
:αν η μόνη ευκαιρία να γελάσουν οι
ισμόπληκτοι. Οι σεισμοί τονίζουν:
γεγονός της απουσίας του
ληνικού κράτους από τους κύριους
μείς της αρμοδιότητάς-του.
ικυρώνουν: βασικές κοινωνικές

ΣΕΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΜΑΣΣΙΣΜΟΙ

Οι προγνωστικοί κίνδυνοι των σεισμών

Γράφουν: Σ. ΑΓΓΕΛΙΔΗΣ • Λ. ΛΙΑΡΟΣ • Β. ΠΑΠΑΖΑΧΟΣ

υναμίες, τη συλλογική συνενοχή,
ν έλλειψη εμπιστοσύνης
ό,τι μας περιστοιχίζει,
νοοτροπία του "άρπα-κόλλα",
προχειρότητα που διακρίνει
περισσότερες ενέργειές-μας.

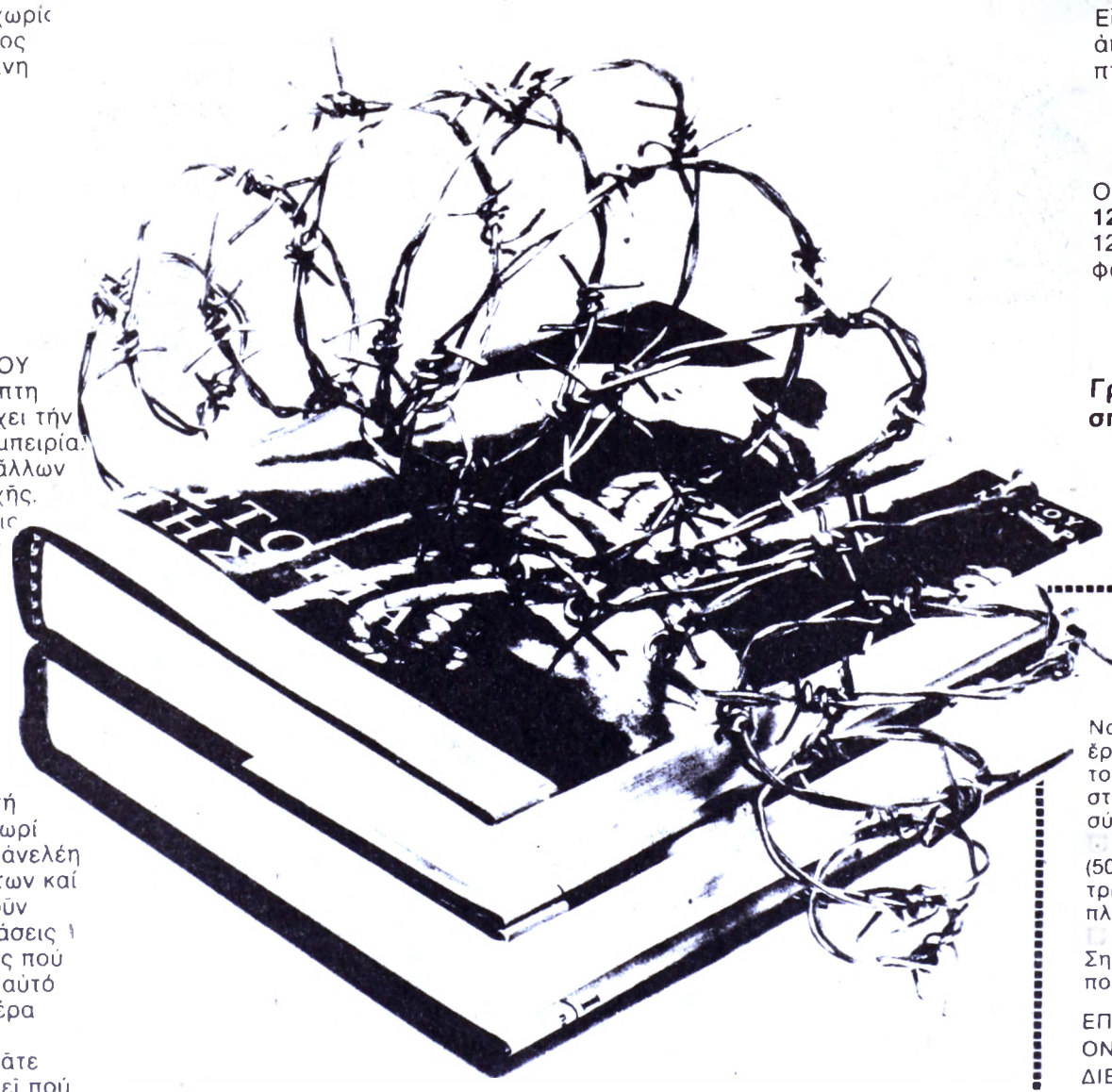
Κωνσταντίνος σε νέες ραδιουργίες

Η φοβερότερη τραγωδία τής σύγχρονης Ελλάδας
Τό έργο πού θά συγκλονίσει τίς συνειδήσεις

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΥ

γραμμένη από ένα αυτόπτη "μάρτυρα„ τόν Ν. ΜΑΡΓΑΡΗ

Μακρονήσι... τό άφιλόξενο ξερονήσι, τό γεμάτο πέτρα, χωρίς οϋτε ένα δέντρο, έγινε ό τόπος όπου δοκιμάστηκε ή άνθρώπινη δύναμη. Έγινε ό τόπος πού συγκρούστηκαν ή άνθρώπινη άρετή μέ τή βαρβαρότητα.

"Ενα έργο γραμμένο χωρίς μίσος.
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΥ είναι γραμμένη άπό ένα αύτόπτη μάρτυρα. Τό Ν. Μάργαρη. Έχει τήν άνεκτίμητη, προσωπική του έμπειρία. Άλλά έχει καί τίς μαρτυρίες άλλων κρατουμένων. Υλικό τής έποχής. Σπάνια ντοκουμέντα. Έκθέσεις. Άναφορές. Είναι ένα έργο (σέ δύο τόμους) γραμμένο χωρίς μίσος. Ήρεμο. Σάς άφήνει τό δικαίωμα νά βγάλετε μόνοι σας τά συμπεράσματα.

1.300 σελίδες άνήφορος.
Σελίδα-σελίδα θά γνωρίσετε τή ζωή τών στρατόπεδων. Θά γνωρίσετε άνθρώπινους τύπους. Τό άνελέητο «παιχνίδι» μεταξύ κρατούντων καί κρατουμένων. Θά τοποθετηθοϋν στή σωστή τους διάσταση φράσεις πού λέγονταν τότε άπό αύτούς πού ήταν άπ' «έξω». "Στό ξερονήσι αύτό έβλάστησε ή Ελλάδα ώραιοτέρα άπό κάθε άλλη φορά„.
Καί σελίδα-σελίδα θά προχωράτε βαθύτερα καί βαθύτερα ώς έκεί πού μπορεί νά φτάσει ή άνθρώπινη άγριότητα. Καί ταυτόχρονα ή άνθρώπινη έγκαρτέρηση. Σελίδα-σελίδα θά φτάσετε ώς τό κατώφλι τής κόλασης.

Παρελαύνουν πολλοί σύγχρονοι μέ «παρελθόν»...
Πολλοί «άναδείχτηκαν» έκεί. Ένας μάλιστα μάς κυβέρνησε «άόρατα».

Άλλοι κατέλαβαν άνώτατα άξιώματα. Καί άλλοι άπό τήν «άλλη» πλευρά, συνέχισαν νά ζοϋν μέ έπουλωμένα τά τραύματα άπό τή ζωή.

Μή χάσετε αύτό τό έργο. Γιά κανένα λόγο.
Είναι ή ΙΣΤΟΡΙΑ πού ξεπηδάει από μία πληγή, είναι ή φρικτότερη πτυχή τοϋ έμφυλίου πολέμου.

Οί δύο τόμοι στοιχίζουν μέ δόσεις **1200 δρχ.** Μετρητά **1000 δρχ.** Είναι 1246 σελίδες καί περιέχουν 300 φωτογραφίες.

Γράψτε μας ή τηλεφωνήστε μας σήμερα. Τηλ. 3629675 — 3604[illegible]
Έκδόσεις ΔΩΡΙΚΟΣ
Μαυρομιχάλη 64
Άθήνα Τ.Τ 144.

ΚΟΥΠΟΝΙ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΣ
Πρός ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΩΡΙΚΟΣ
Μαυρομιχάλη 64 Άθήνα, Τ.Τ 144

Ναί, στείλτε μου τό συγκλονιστικό έργο ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΥ τοϋ Ν. ΜΑΡΓΑΡΗ πού άναφέρεται στή φοβερότερη τραγωδία τής σύγχρονης Ελλάδας.
☐ Μέ δόσεις 1200 δρχ. (500 προκαταβολή καί 700 ένα τρίμηνο γραμμάτιο (δηλ. θά πληρώσετε μετά 3 μήνες).
☐ Μετρητά 1000 δρχ.
Σημειώστε έτσι ✕ τήν περίπτωση πού προτιμάτε.

ΕΠΩΝΥΜΟ _____
ΟΝΟΜΑ _____
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ _____
ΠΟΛΗ _____
ΤΗΛ. _____

ΥΠΟΓΡΑΦΗ _____

avti

Περίοδος Β'
Χρόνος 8ος
Τεύχος 173

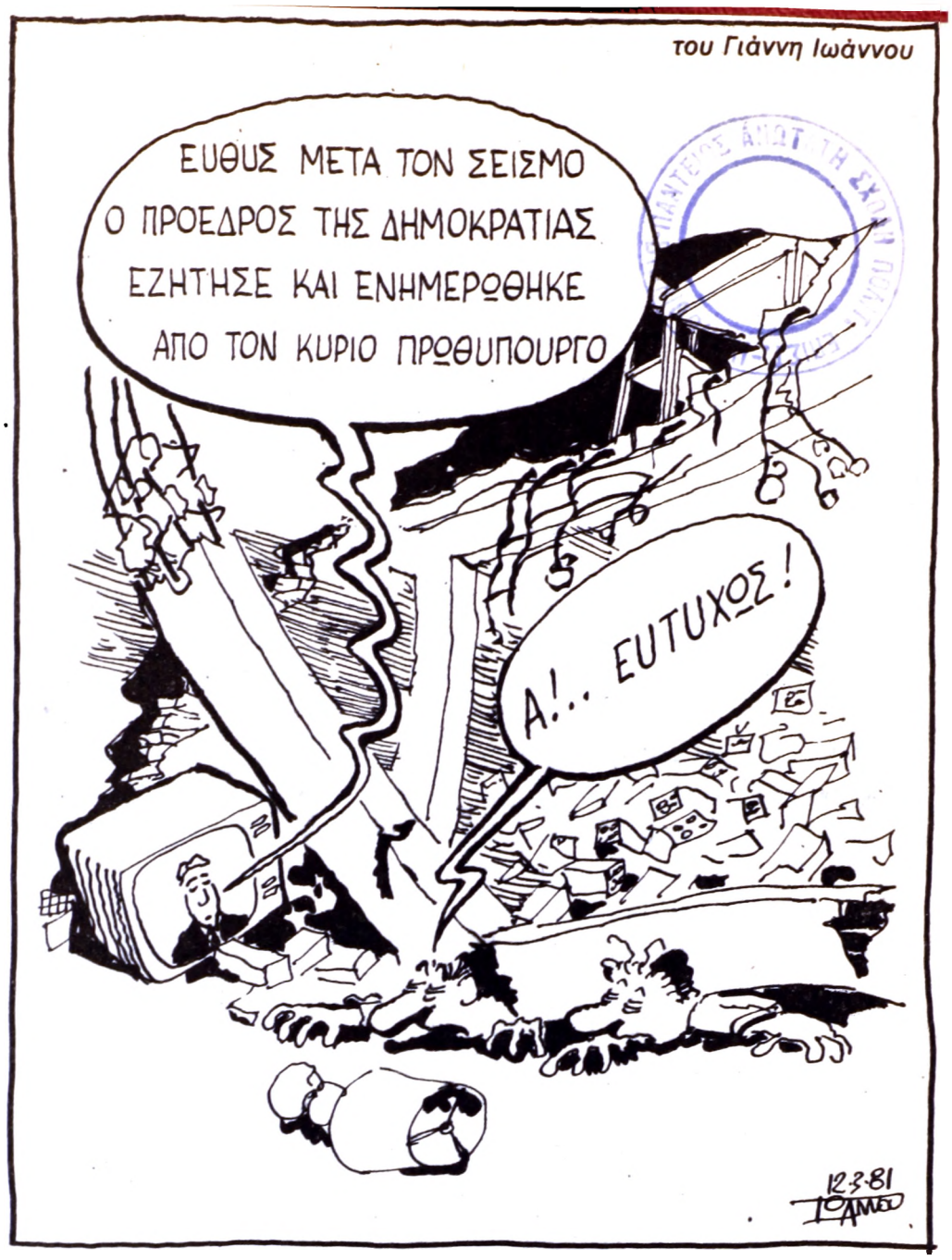
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 737.713 - 732.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ
ΤΗΝΩΡ: *Ο σεισμός, οι εκλογές και Αμερικανοί* 4
ΓΙΘΕΣΕΙΣ..... 6
ΕΡΟΜΗΝΙΕΣ..... 8
ΑΛΑΪΤΖΗ: *Ο κόσμος του καλού και κακού*..... 9
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ 10
ΙΟΡΤΕΡ: *Ο Κωνσταντίνος Γλύξ-υργκ σε νέες ραδιουργίες*..... 11
ΊΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ
ινία — Ερυθραία — Παρίσι 14
ΙΑΝΝΟΥ: *Ο Ευρωπαίος* 16
ΥΝΑ:*Σεισμός και Μετασεισμός*. 17-29

ΛΟΓΟΣ 17
ΠΑΠΑΖΑΧΟΥ: *Συνέντευξη στο* 18
Έκαμεν ένα σεισμόν καλού-ν 22
Ρ. ΑΓΓΕΛΙΔΗ: *Αντισεισμικές κα-τσεις* 20
. ΛΙΑΡΟΥ :*Ψυχολογικές παρατη-ρ ς πάνω στους σεισμούς*..... 24
ηκε ο Τύπος..... 26
ΑΓΚΟΥ: *Εντός και εκτός της ης* 27
ΥΡΙΑΖΗ: *Ρεπορτάζ από την Κο-ι και την Αθήνα*..... 28
ΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ:*Οι τεχνικοί στα τάσια* 30
ΥΖΕΛΗ: *Ελλάδα και Βουλγαρία εσοπόλεμο*..... 34
ΜΑΙΝΟΥΜΕ..... 39
Σ ΚΟΛΤΣΙΔΟΠΟΥΛΟΥ: *Σκέψεις ι «συλλογή» και δύο έργα* 40
ΑΓΙΟΓΛΟΥ: *Η Ρωσική Λογοτε-ου Μ. Αλεξανδρόπουλου*..... 41
ΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ 47
ΓΟΣ..... 49

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΕΚΤΟΣ ΑΠ' ΤΟΥΣ ΣΕΙΣΜΟΥΣ...

Οι σεισμοί «σφράγισαν» αυτές τις τελευταίες βδομάδες και πιθανό να συνεχίσουν, για αρκετό καιρό, να βρίσκονται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της κοινής γνώμης. Όσο, μάλιστα, παρέρχεται ο χρόνος και καταλαγιάζει η συχνότητα και η ένταση των σεισμικών δονήσεων, τόσο θα υποκαθιστά την ανησυχία και τον πανικό η στάθμιση των αιτίων και ο υπολογισμός των συνεπειών των σεισμών, σε μια προσπάθεια εξαγωγής ευρύτερων συμπερασμάτων.

Ένα πρώτο συμπέρασμα δεν μπορεί να είναι, παρά ότι όλοι σιγά-σιγά διαπιστώνουμε, πως φτάνουμε σε ένα οριακό σημείο, πως σαν χώρα, σαν κοινωνία, σαν άνθρωποι, οδηγούμαστε σε ένα σαφές αδιέξοδο ζωής,όσο εξακολουθούμε να ζούμε με τον τρόπο που μέχρι σήμερα συνηθίσαμε ή αναγκαστήκαμε να εθιστούμε. Επιβάλλεται, λοιπόν, κόμματα, ενώσεις και πρόσωπα, να προσανατολιστούν στην αναζήτηση νέων κατευθύνσεων, νέων πρακτικών, που θα διαμορφώσουν μία νέα συλλογικότητα, ένα κλίμα κοινωνικής εμπιστοσύνης και δημιουργίας, θα θεμελιώσουν, δηλαδή, την προοπτική μιας νέας ποιότητας ζωής, που αυτό το κενό, κυρίως, αποκάλυψαν οι πολυποίκιλες ρωγμές των σεισμών.

Ίσως μόνο μ' αυτή την ευρύτερη προοπτική θα αποκτήσει την τελική εγκυρότητα η εξαγγελία, αλλά και το αίτημα της Αλλαγής, που ο περιορισμός-της σε μια κυβερνητική μεταβολή δεν θα επέτρεπε, παρά,το μάταιο εγχείρημα του ορθολογισμού μιας ριζικά ανορθολογικής κοινωνικής και πολιτικής δομής.

Σε ορισμένες (δυστυχώς ελάχιστες) περιπτώσεις, οι επιτροπές αλληλεγγύης των ίδιων των σεισμοπαθών, έδειξαν ότι η κατάρρευση του τυπικού πλαισίου ζωής ωθεί δυναμικά στην άρθρωση νέου τύπου κοινωνικών σχέσεων.

Το αιτούμενο είναι, όμως, τέτοιες τομές να μην εξαναγκάζονται απ' τα τυφλά ξεσπάσματα των δυνάμεων της Φύσης, αλλά να προκύπτουν απ' την έλλογη απόφαση ήρεμων και αποφασισμένων πνευμάτων...

avti

Ο σεισμός, οι εκλογές και οι Αμερικανοί

ΜΠΟΡΟΥΝ οι παρεμβάσεις των φυσικών φαινομένων — ένας σεισμός λ.χ. 6,6 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ, με τα θύματα, τα ρήγματα, τον πανικό και τις καταστροφές που προκάλεσε — να κουκουλώσουν τα οξύτατα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα της χώρας; Κάποιος φιλοκυβερνητικός ευχέτης θα το ήθελε πολύ... Έλα, όμως, που ο ίδιος ο σεισμός, με τα παρεπόμενά-του, ήλθε να υπογραμμίσει, ακόμη πιο έντονα, την ανευθυνότητα και σπασμωδικότητα μιας κυβερνητικής ηγεσίας που, όταν δεν έσπειρε η ίδια τον πανικό (θυμηθείτε τις συστάσεις της ΕΡΤ το βράδυ της 24ης Φεβρουαρίου...), απέδειξε κλασική ανικανότητα στην αντιμετώπιση της φυσικής θεομηνίας.

ΔΕΚΑΠΕΝΤΕ ΜΕΡΕΣ μετά το μεγάλο σεισμό, καθώς συνεχίζονται οι μετασεισμικές δονήσεις, επικρατούσε ακόμη το χάος... Θα έλεγε κανείς πως δεν υπήρχε ούτε κυβέρνηση, ούτε κράτος. Τα υπουργεία και οι δημόσιες υπηρεσίες, μ' ελάχιστες εξαιρέσεις, έδιναν την εικόνα *Έρημης Χώρας*... Και η ίδια η κυβέρνηση, παρά το γεγονός ότι παράγγελνε στους διευθυντές των εφημερίδων να βοηθήσουν στην άμβλυνση του πανικού, είχε χάσει — πρώτη και καλύτερη — την ψυχραιμία-της, την οποία ικανότητα ελέγχου. *Τί θα συνέβαινε* — ρωτούσε το «Βήμα» της περασμένης Κυριακής — *«αν, ας πούμε, ο εχθρός δεν ήταν ο λεγόμενος Εγκέλαδος, μα κάποιος άλλος, με διαφορετικό όνομα;»* (ο *«άλλος»* αυτός, αφηνόταν να εννοηθεί, θα μπορούσε να ήταν, ας πούμε, μια επιδρομή της τουρκικής αεροπορίας!).

●

ΤΟ ΟΤΙ ο σεισμός δεν κουκούλωσε κανένα από τα τρέχοντα προβλήματα, αλλά, αντίθετα, πρόσθεσε και άλλα, εξασθένισε την παράταξη εκείνη του υπουργικού συμβουλίου που υποστήριζε πως η Νέα Δημοκρατία πάει από το κακό στο χειρότερο και πως, ακριβώς γι' αυτό, οι εκλογές θα πρέπει να γίνουν, το αργότερο, το Μάιο ή τον Ιούνιο. Τώρα όμως και οι οπαδοί της σχολής αυτής συμφωνούν πως *«εκεί που έφθασαν τα πράγματα»*, μετά τη διάλυση του *«θετικού κλίματος»* που είχαν δημιουργήσει οι γνωστές οικονομικές παροχές και, προπαντός, μετά τις προεκτάσεις που πήραν θέματα όπως η κηδεία της Φρειδερίκης, οι φουσκωμένοι λογαριασμοί της ΔΕΗ, οι σεισμοί, η πρόκληση της Δράμας, οι αποκαλύψεις των «Νιου Γιορκ Τάιμς», κλπ., το μόνο που απομένει είναι η *«εξάντληση των συνταγματικών προθεσμιών»*, που, στην απλοελληνική, θα πει εκλογές τον Οκτώβριο-Νοέμβριο.

ΜΕΧΡΙ ΤΟΤΕ, η κυβέρνηση ελπίζει πως ίσως συντελεσθεί κάποιο *«θάμα»* και ανακτήσει ένα μέρος από το έδαφος που έχασε... *Ίσως* — λένε ορισμένοι υπουργοί — *η Σοβιετική Ένωση να εισβάλει στην Πολωνία... Ίσως να έχουμε κάποιο νέο «ντου» στην Ισπανία.* (Κατά την κυβερνητική συλλογιστική, ένα πραξικόπημα στην Ισπανία ή μια σοβιετική επέμβαση στην Πολωνία, θα ενισχύσουν *«κατακόρυφα»* τη Νέα Δημοκρατία).

ΤΑ «ΘΑΥΜΑΤΑ» όμως ολοένα και περισσότερο σπανίζουν σε μια χώρα, όπου η πληθωριστική-της έκρηξη σημειώνει πανευρωπαϊκά ρεκόρ και οι λεγόμενοι «σύμμαχοί»-της ανανεώνουν — κάθε τόσο — τον αφορισμό του μεγάλου Κάλβου για το χέρι που προσφέρουν *«ως προστασίας σημείον»!*

ΕΙΝΑΙ πια κοινός τόπος ότι η πρόσφατη συμπεριφορά των Αμερικανών «συμμάχων», όπως εκδηλώθηκε, κυρίως, με τη διαρροή των μυστικών παραρτημάτων της ελληνοαμερικανικής συμφωνίας του 1977, καταθορύβησε την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Στην αρχή ορισμένοι κυβερνητικοί παράγοντες αναζήτησαν την «πηγή της διαρροής» στις μυστικές υπηρεσίες του Τελ Αβίβ και της Άγκυρας. Αυτοί, οι Ισραηλινοί και οι Τούρκοι — σκέφθηκαν οι παράγοντες — είχαν συμφέρον να υπονομεύσουν τις ελληνοαραβικές σχέσεις, αποκαλύπτοντας πως *«στις εγκαταστάσεις Ηρακλείου Κρήτης δεν θα υπάρξει οποιαδήποτε ελληνική παρέμβαση όσον αφορά δραστηριότητες των Ηνωμένων Πολιτειών προς αντικειμενικούς σκοπούς εκτός ΝΑΤΟ»*. Μια τέτοια διατύπωση όμως, όπως εξήγησε η Κλώντια Ράιτ, η συγγραφέας του άρθρου των «Τάιμς της Νέας Υόρκης», υπονοούσε *«πιθανές στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον αραβικών χωρών»!*

Πού το πάνε, λοιπόν, οι «σύμμαχοι» Αμερικανοί;

ΩΣΤΟΣΟ, για τους *«γνωρίζοντες τα πράγματα σε βάθος»* – ανάμεσά-τους και ο υπουργός Εθνικής Αμύνης κ. Αβέρωφ – μια τέτοια ερμηνεία δεν ήταν επαρκής, εφόσον οι «Τάιμς της Νέας Υόρκης» αποκάλυπταν ή επιβεβαίωναν πολύ περισσότερα πράγματα, όπως είναι η αποθήκευση στην Ελλάδα αμερικανικών πυρηνικών όπλων, η ύπαρξη μυστικών πρωτοκόλλων, ή η συναίνεση της ελληνικής κυβερνητικής πλευράς στον «αποκλειστικό έλεγχο» των πυρηνικών όπλων από τους Αμερικανούς, χωρίς «ελληνική εξουσία, επιθεώρηση ή παρουσία». Ακόμη, το άρθρο των «Νιου Γιορκ Τάιμς» εξανέμιζε τα όποια κατάλοιπα *«αξιοπιστίας»* διέθετε ακόμη η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, εφόσον την παρουσίαζε ψευδόμενη στον ελληνικό λαό, από τον οποίο είχε κρύψει κείμενα και συμφωνίες που συνυφαίνονταν με αυτή την ίδια την ύπαρξή-του. *«Ποιά σκοπιμότητα, λοιπόν, εξυπηρετεί το άρθρο της κυρίας η δεσποινίδας Κλώντια Ράιτ»;*

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ τέθηκε δημόσια από τον κ. Αβέρωφ και ήταν η πρώτη κυβερνητική αντίδραση στις αποκαλύψεις της αμερικανικής εφημερίδας... Ύστερα τέθηκαν κάποια άλλα ερωτήματα, όχι δημόσια και όχι μόνον από τον υπουργό Εθνικής Αμύνης: *Πού το πάνε οι Αμερικανοί; Ποιον σημαδεύουν τα πυρά-τους — τον ίδιο το Ράλλη, τον Καραμανλή ή, μήπως, ολόκληρο το σημερινό κυβερνητικό σχήμα; Μήπως οι Αμερικανοί* — αυτό το είπε συγκεκριμένος υπουργός σε συγκεκριμένους δημοσιογράφους - *«στρώνουν βάγια για να περάσει ο Ανδρέας όπως έκαναν και το 1963-64 με τον Γεώργιο Παπανδρέου»;*

ΣΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ αυτά — ερωτήματα, κατά βάση, υπουργών ή κυβερνητικών παραγόντων — προστέθηκαν οι ερμηνείες των κομμάτων της δημοκρατικής αντιπολίτευσης: *Οι Αμερικανοί πιέζουν για να «νομιμοποιήσουν» την παρουσία των πυρηνικών-τους όπλων στην Ελλάδα... Προωθούν* — εν όψει εκλογών — *ακόμη πιο πολύ την πόλωση, πιστεύοντας πως η κλιμάκωση της όξυνσης, ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αντιπολίτευση, εξυπηρετεί τα σχέδιά-τους... Επιχειρούν, στις συζητούμενες διαπραγματεύσεις για τις βάσεις, να επιβάλουν τις θέσεις-τους «εφ' όλης της ύλης» και, ειδικότερα, στα σημεία εκείνα που αφορούν την επέκταση του ρόλου των βάσεων και τον έλεγχο που η ελληνική πλευρά επιθυμεί να ασκεί στη διοίκηση των βάσεων αυτών.* (Σχετικά αναφέρεται ότι η «ανάγνωση» της Δράμας είχε σα σκοπό ν' αποδείξει, μεταξύ άλλων, ότι η ελληνική πλευρά είναι ανίκανη ν' ασκήσει οποιοδήποτε έλεγχο μέσα στην υποτιθέμενη επικράτειά-της...). Οι Αμερικανοί δημιουργώντας, με τις αποκαλύψεις-τους, προβλήματα στις σχέσεις της Ελλάδας με τους Βαλκάνιους και Α

:ίτονές-της, επιδιώκουν να μας δέσουν, ακόμη πιο σφι-
στο άρμα-τους, κ.ά.

αν το κέντρο βάρους του ΝΑΤΟ μετακινείται

.ΡΑΜΕΝΕΙ γεγονός πως το άρθρο των «Τάιμς της Νέας
ς» συνέπεσε με μια αποφασιστική φάση των ελληνοαμε-
κών διαπραγματεύσεων για τις βάσεις — κι ας έσπευσε ο
ρός Εξωτερικών κ. Μητσοτάκης να προεξοφλήσει πως,
*α πάνε καλά, η υπογραφή και η επικύρωση της νέας συμ-
θα έχουν ολοκληρωθεί μέχρι το Πάσχα*». Οι Αμερικανοί
ούν τώρα την κατάλληλη εκείνη φραστική διατύπωση
ώ δε θα το λέει καθαρά, στην ουσία θα νομιμοποιεί τη
οποίηση των εδώ βάσεών-τους και για σκοπούς πέραν
διοχής ευθύνης του ΝΑΤΟ. Από την άλλη, θέλουν να εί-
ολύτως βέβαιοι — είτε δώσουν «*δεύτερο κλειδί*» στους
ες, είτε όχι... — ότι ο έλεγχος των βάσεων αυτών θα εί-
τ ο κ λ ε ι σ τ ι κ ά α μ ε ρ ι κ α ν ι κ ό ς, αδιαφορώντας,
, αν πλάι στην αστερόεσα, θα κυματίζει «*τιμής ένεκεν*»,
αλανόλευκη!

ΩΣ ΠΡΟΣ το πρώτο, την επέκταση του ρόλου των βά-
εναρμονίζεται με τη γενικότερη πίεση που ασκούν, τη
αυτή, οι Αμερικανοί στους Ευρωπαίους συμμάχους-
ια να πεισθούν ότι ο Περσικός κόλπος λ.χ., είναι προέ-
της... Ευρώπης και, συνεπώς, όχι μόνο θα πρέπει να
ητοποιήσουν τη σοβιετική απειλή που επικρέμεται στην
», αλλά και να συμβάλουν πρακτικά στη δημιουργία
ότητας «*δύναμης ανάπτυξης*» (deployment force). «*Το
βάρους της ατλαντικής συμμαχίας*» — δήλωσε την ε-
α αυτή ο Αμερικανός ναύαρχος Ουίλιαμ Κρόου, διοικη-
δυνάμεων του ΝΑΤΟ νότιας Ευρώπης — *μετακινήθηκε
το, με αποτέλεσμα ν' αυξηθεί η στρατηγική σημασία της
ίου και ν' αντιμετωπίζεται η επέκταση των ορίων του
οτιότερα*»... Η Ελλάδα, συνεπώς, που είναι μεσογεια-
ι και καλύπτει τη νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ,
δε θα πρέπει ν' αντιδρά στην επέκταση αυτή, αλλά θα
λόγω και έργω, να βοηθήσει προς την κατεύθυνση αυ-
ρος το «*δεύτερο κλειδί*» για τον έλεγχο των βάσεων, η
νική πλευρά επικαλείται το προηγούμενο της αμερικα-
ικής «αμυντικής» συμφωνίας, που υπογράφτηκε στην
τον περασμένο Μάρτιο, όπου οι Τούρκοι διοικητές
εων, έχουν «*περιορισμένες*» — και όχι «*εκτεταμένες*»
διότητες!

Ισορροπίες και εγγυήσεις

Σ ΣΤΗ «μαζική» αυτή πίεση των Αμερικανών, η ελλη-
υρά στις διαπραγματεύσεις εμφανίζεται «ανένδοτη»:
μερικανικές βάσεις — διευκρίνιζε, την περασμένη ε-
, επίσημη κυβερνητική ανακοίνωση — «*θα εξυπηρε-
κλειστικά σκοπούς του ΝΑΤΟ*». Άλλο τόσο «ανένδο-
νίζεται η ελληνική πλευρά και στο θέμα του ελέγχου
εων. «*Ο έλεγχος της ελληνικής κυβερνήσεως επί των
θα είναι πλήρης*»! Ωστόσο — για να θυμηθούμε την
ληνική ρήση — «*μεταξύ χειλέων και κύλικος, πολλά*
Όσο συνεχίζονται οι διαπραγματεύσεις, τόσο περισ-
γκαταλείπονται, το ένα μετά το άλλο, τα ελληνικά
ι». Ακόμη και η περίφημη αξίωση για την εξασφάλι-
ορροπίας δυνάμεων, στη βάση του «*επτά προς δέκα*»,
ηρά εγκαταλειφθεί, μετά τις «*εξηγήσεις*» του κ. Μα-
ρος τον κ. Μητσοτάκη ότι — φευ! — το αμερικανικό
αδυνατεί να δεσμευθεί με «*αναλογίες του είδους αυ-
Ιδη*, την περασμένη Τρίτη, ανακοινώθηκε ότι η κυ-
ήγκαν προτίθεται να χορηγήσει στην Τουρκία, για
κονομικό έτος 1982, στρατιωτική και άλλη βοήθεια
700 εκατομμυρίων δολαρίων, αντί των 450 που είχε ζητήσει η κυβέρνηση Κάρτερ από το Κογκρέσο.

ΕΤΣΙ, το «*άπαντον*» των προσπαθειών της ελληνικής κυβερνητικής πλευράς συγκεντρώνεται, τη στιγμή αυτή, στην εξασφάλιση αμερικανικών εγγυήσεων «*σε ό,τι αφορά τα σύνορα της Ελλάδας προς την Τουρκία*». Αυτή, τουλάχιστον, ήταν η αρχική διατύπωση του ελληνικού «αιτήματος», που προκάλεσε, μάλιστα, τις έντονες αντιδράσεις της Άγκυρας, με επικεφαλής τον πρώην υπουργό Άμυνας της Τουρκίας κ. Ισίκ.

Στο ρόλο του επιδιαιτητή

ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ, ωστόσο, αποκαλύφθηκε ότι η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας δεν ζητάει από τους Αμερικανούς να εγγυηθούν τα ανατολικά σύνορά-μας, αλλά απλώς να επιβεβαιώσουν το ρόλο-τους σαν ε π ι δ ι α ι τ η τ ώ ν του Αιγαίου — ρόλο που είχαμε προθυμότατα αναγνωρίσει εμείς οι ίδιοι το 1977, με τη γνωστή αλληλογραφία Μπίτσιου-Κίσινγκερ. Όπως είναι γνωστό, ο τότε Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Χένρυ Κίσινγκερ και ενώ είχε ήδη καταρρεύσει ο μύθος του «μάγου», απαντώντας σε επιστολή που του είχε στείλει ο τότε Έλληνας συνάδελφός-του κ. Δ. Μπίτσιος, αναφορικά με το ρόλο των ΗΠΑ στο Αιγαίο, διαβεβαίωνε πως «*οι Ηνωμένες Πολιτείες θα αντετάσσοντο ενεργώς και ανεπιφυλάκτως εις την αναζήτησιν, υπό εκατέρας πλευράς* (Σημ. «ΑΝΤΙ»: της ελληνικής και της τουρκικής) *στρατιωτικής επιλύσεως των διενέξεων και θα καταβάλουν μείζονα προσπάθεια διά να παρεμποδίσουν μίαν παρομοίαν εξέλιξιν των πραγμάτων*»...

ΜΕΣΑ ΣΤΟ πλαίσιο αυτό, δεν εκπλήσσουν ούτε οι «*μονομερείς ρυθμίσεις*» της ελληνικής πλευράς σε ό,τι αφορά τον εναέριο χώρο του Αιγαίου, ούτε η ικανοποίηση των Τούρκων επιτελών στο αρχηγείο του ΝΑΤΟ, που έσπευσαν να χαιρετήσουν την «*χειρονομία καλής θελήσεως, από μέρους των Αθηνών*». Εκείνο, μάλιστα, που ιδιαίτερα εκτιμήθηκε, από τουρκικής πλευράς, είναι ο περιορισμός της τερματικής περιοχής στο αεροδρόμιο της Λήμνου, εφόσον, κατά τις εκτιμήσεις των ίδιων Τούρκων επιτελών, «*το αεροδρόμιο αυτό, ακόμα και σε περίοδο ομαλών σχέσεων μεταξύ των δυό χωρών, ασκεί επιχειρησιακό έλεγχο όχι μόνο στην έξοδο των Στενών, αλλά και σε ολόκληρο το εύρος της θάλασσας του Μαρμαρά*».

ΦΥΣΙΚΑ θα πρόδιδε πολιτική αφέλεια αν υποστήριζε κανείς ότι η κυβέρνηση Γ. Ράλλη δεν είναι σε θέση να μετρήσει το πολιτικό — και εκλογικό — κόστος των «*ρυθμίσεων*» αυτών, είτε αναφέρονται στο θέμα των βάσεων, είτε στο θέμα του Αιγαίου... Λίγο προτού επανεντάξει τη χωρα στη στρατιωτική δομή του ΝΑΤΟ, η ίδια αυτή κυβέρνηση μπορούσε να «*εκβιάζει*» τους Αμερικανούς (εφόσον ο όρος ευσταθεί...), με τον ισχυρισμό ότι θα κλείσει τις βάσεις, θα προκηρύξει εκλογές και «θ α σ α ρ ώ σ ε ι», εφόσον οι ΗΠΑ δεν πιέζουν την Τουρκία να άρει τις επιφυλάξεις-της στην ελληνική επανένταξη. Τότε, μια αμερικανική εφημερίδα, η «Ουάσιγκτον Ποστ» είχε γράψει ότι η συντηρητική κυβέρνηση του Γ. Ράλλη προσπαθεί να ξεπεράσει τις εσώτερικές-της δυσχέρειες μέσω των αμερικανικών βάσεων, ενώ μια άλλη εφημερίδα, οι «Τάιμς της Νέας Υόρκης» υπενθύμιζε πως στον ελληνικό κυβερνητικό χώρο υπάρχουν και άλλοι «*εξίσου ικανοί ηγέτες*» — όπως, ας πούμε, ο κ. Ευ. Αβέρωφ! Τώρα, μετά την επανένταξη και ενώ συνεχίζεται η κατολίσθηση προς ένα «*άνευ όρων ατλαντισμό*», η κυβέρνηση ξέρει πως δεν υπάρχει έδαφος για «*πολιτικά παιχνίδια*» με τις ΗΠΑ. Γι' αυτό, κατεπείγεται η νέα συμφωνία για τις βάσεις να υπογραφεί «*μέχρι το Πάσχα*» — να απέχει, δηλαδή, τουλάχιστον πέντε ώς έξι μήνες από τις εκλογές, για να μην είναι νωπές οι μνήμες, μια και ο ατίθασος αυτός λαός «*αρέσκεται να συσχετίζει άσχετα μεταξύ-των πράγματα*»...

ΑΝΤΗΝΩΡ

αντιθεσεις

ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΑΤΗΜΑΤΑ

Οι σεισμοί δώσαν την ευκαιρία για κάθε μορφής ευκαιριοθηρίες, κοινώς οπποροτουνισμούς. Έτσι, άλλοι βρήκαν την ευκαιρία να εμπορευτούν φακούς, θέσεις σε πούλμαν για ασφαλή διανυκτέρευση, να αυξήσουν τα νοίκια κτλ., ενώ σε άλλα επίπεδα έγινε εκμετάλλευση άλλων κενών και αναγκών.

Στη σύγχυση και τον πανικό των σεισμών, η επιστήμη περιθλήθηκε τον παλιό ρόλο της Θεολογίας. Όλη η Ελλάδα κρέμεται με αγωνιώδη προσήλωση στις ανακοινώσεις των σεισμολόγων, γεωλόγων και συναφών επιστημόνων που η αυθεντίατους κρίνεται ως η μόνη ασφάλεια απέναντι στις τυφλές δυνάμεις της φύσης, που, — αλλοί —. δεν διαφαίνεται πια πίσω-τους το τιμωρό χέρι του Κυρίου.

Μια εφημερίδα, λοιπόν, τα «ΝΕΑ» συγκεκριμένα, ευαίσθητη στις τάσεις των στιγμών, κάλεσε στην Ελλάδα δυό Σουηδούς σεισμολόγους, που, προσθετικά στη μαγική ιδιότητα του επιστήμονα, διαθέτουν και το χάρισμα του αλλοδαπού, του «ξένου», δηλαδή, του εγκυρότερου, κατά την ιδεολογία του νεοέλληνος. Ώς εδώ, όλα περίπου καλά.

Υπάρχουν, όμως, αρκετά ατοπήματα που συνοδεύουν την εν Ελλάδι κάθοδο των αλλοδαπών σεισμολόγων, όπως η προνομιακή προβολή-τους από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης με συνοδευτική παρουσία και αναφορά της εφημερίδας «ΝΕΑ», πράγμα με αρκετές, καθόλου σκόπιμες και ευχάριστες επιπτώσεις.

Σαν πρώτη επίπτωση καταγράφουμε την απαράδεκτη μείωση των Ελλήνων επιστημόνων, που κανένας αντικειμενικός λόγος δεν υπάρχει να υποβαθμίζονται στη σημασία του έργουτους. Δεύτερη, στην απαράδεκτη έμμεση διαφήμιση μιας εφημερίδας (των «ΝΕΩΝ») σε όλους τους τόνους και με όλους τους τρόπους που αυτό ήταν δυνατό (δεν μπορούσε, για παράδειγμα, να διευθύνει τη συζήτηση κάποιος δημοσιογράφος της ΕΡΤ;).

Σοβαρότατη είναι, βέβαια, η σχετική ευθύνη του κ. Τσαλδάρη, που φαίνεται ότι μέσα στη σύγχυση βρήκε ευκαιρία για μια επ... φελή συναλλαγή με ένα ισχυρό συγκρότημα Τύπου, ελπίζων ... σεισμική ασυλία.

Σημειώνουμε, τέλος, την επιπολαιότητα (τουλάχιστον) τ... Σουηδών σεισμολόγων, να έλθουν στην Ελλάδα, όχι με τ... ιδιότητά-τους ως επιστημόνων, αλλά με την υποχρεωτική, ό... φάνηκε, συνθήκη του «προνομιακού προσκεκλημένου», που ... φείλει αντίδωρο στον οικοδεσπότη. Και αυτά, μάλλον δεν ε... τρέπονται σε διακεκριμένους επιστήμονες, διεθνούς, μάλι... όπως λέγεται, εμβελείας...

ΜΙΑ ΔΙΚΗ ΑΠΟ—ΡΥΠΑΝΤΙΚΗ

Στο τχ. 171 του ΑΝΤΙ, το οποίο ήταν αφιερωμένο στο οικ... γικό κίνημα και την ποιότητα ζωής, είχαμε αναφερθεί στη ... λυση του Πατραϊκού κόλπου και τη δίκη των εννιά βιομ... νιών της Πάτρας. Η αναβληθείσα δύο φορές δίκη τελικά ... και το Τριμελές Πλημμελειοδικείο καταδίκασε σε 15μηνη φυ... ση δυό υπεύθυνους της «Πειραϊκής-Πατραϊκής», έναν του ... δόπουλου» και έναν από το εργοστάσιο δέρματος Ιτεών, ... θώωσε έξι βιομηχανίες, γιατι αποδείχτηκε ότι ρυπαίνουν ... την θάλασσα, αλλά όχι σε επικίνδυνο βαθμό.

Ενώ, λοιπόν, ομολογείται από τους πάντες ότι το πρόβ... της ρύπανσης του περιβάλλοντος έχει πάρει τα τελευταία ... νια και στη χώρα-μας επικίνδυνες διαστάσεις, χρειάστηκε τε... η πρωτοβουλία ενός πολίτη για να δικαιολογηθεί η ύπαρξη ... νόμου (743/77), ο οποίος από καμιά αρχή δεν μπήκε σε εφαρ... γή και, βέβαια, δεν αφορά μόνο τα πλοία.

Το πρόβλημα, λοιπόν, της ρύπανσης και της προστασίας ... περιβάλλοντος είναι υπαρκτό, διά αποφάσεως της Δικαιοσύ... που η λειτουργία-της στην προκειμένη περίπτωση δεν μπ... να αποκρύψει την καταστροφική αλλοίωση του φυσικού π... βάλλοντος ούτε την ύπαρξη του νέφους και των νεκ... θαλασσών-μας. Τα προβλήματα αυτά καθ' αυτά, τα οποία ... αφορούν μόνο τη θάλασσα, αλλά και τη ρύπανση του αέρα ... του εδάφους, φαίνεται ότι για να συνειδητοποιηθούν και ό...

ΠΡΟΣ—ΧΩΡΗΣΑΜΕ ΥΠΟ—ΧΩΡΟΥΝΤΕΣ

Περί ΕΟΚ ο λόγος, ευθύς αμέσως τούτο να γίνει ξεκάθαρο, χωρίς εισαγωγές και πλαίσια εντοπισμού, μετά και το ρήμα είναι κοινό πια κτήμα της γλώσσας του νεοέλληνα (προσχώρηση, «προσχωρούμε», προσχωρεί «η Ελλάς» στην Κοινότητα, προσχωρεί «προς συνάντησιν του ιστορικού πεπρωμένου» και άλλα τινά συντακτικά ιδιώματα). Υπάρχει πρόβλημα στη μετοχή «υπο-χωρούντες». Κι αυτό γιατι το «προς» και το «υπό», υποδηλώνουν, ενίοτε, αντιφατική πορεία του υποκειμένου — στην προκειμένη περίπτωση της εξουσίας (αλλά και) όχι μόνον αυτής...

Γιατί, λοιπόν, υποχωρούμε; Μικρή η αφορμή που μας οδήγησε να πούμε κάτι τέτοιο — μικρή αν τη συγκρίνουμε με τα ζητήματα της λεγόμενης «μείζονος πολιτικής», που τεκταίνονται στις Κοινότητες των — εφεξής — Δέκα. Μας δίνουν μια απ' τις Γενικές Διευθύνσεις στην Κοινότητα (ή αν θέλετε...,«μας δίνεται», αλλά δεν προτιμήσαμε αυτή την έκφραση και θα εξηγήσουμε το γιατί). Συζητούν, λοιπόν, να μας δώσουν τη Γενική Διεύθυνση συντήρησης των κτιρίων. Πληροφορούμε τον αναγνώστη — αν δεν έχει γνώση του θέματος απ' τα δίκην κάφρων «σήριαλ» ενημέρωση του Γενάρη — ότι υπάρχει και Γενική Διεύθυνση Εξωτερικών Υποθέσεων Περιφερειακής Πολιτικής, κλπ.: «Μείζων πολιτική, δηλαδή, θα συμπέρανε κάποιος. Ας μη βιαστεί, όμως. Γιατι μείζων πολιτική είναι ακριβώς και το πώς γίνεται η κατανομή των θέσεων, αξιωμάτων, αρμοδιοτήτων, κλπ. Δηλαδή, με ποιά κριτηρια, από ποιούς, σε σχέση με τί, και για ποιόν. Και αυτό είναι «μείζων πολιτική», καθότι σημαίνει συσχετισμό δυνάμεων σ' ένα όργανο, καθορισμό κριτηρίων, λήψη αποφάσεων και καταμερισμό έργου με βάση το διαμορφωμένο συσχετισμό κλπ. Γι' αυτό, προτιμήσαμε το «μας δίνουν» αντί «μας δίνεται». Και επειδή ο θεσμός που λέγεται «Γενική Διεύθυνση» στις Κοινότητες δεν είναι καθόλου κάποια υπηρεσία τεχνικής διεκπεραίωσης καθηκόντων, θέτουμε κι εμείς το ερώτημα: γιατί στο σύνολο κρατών «προ... οποίο «χωρήσαμε», οδεύσαμε «υπο-χωρούντες», υποβαθμίζοντας ... δή, το «χώρο» που θα έπρεπε να διεκδικήσουμε, εγκαταλείποντας ... σεις» ενώ, επί πέντε χρόνια, βρισκόμαστε προ του πεδίου μάχης ... είναι σαφές ότι η αποκρυστάλλωση στο παρόν, κάποιων τάσεων ... σεων των κυριαρχων δυνάμεων της Κοινότητας απέναντι στην Ε... είναι η απόρροια κάποιων άλλων μακροχρόνιων διαδικασιών, π... μόρφωσαν θέσεις ισχύος ή μη ισχύος στα δύο — διαπραγματευό... μέρη. Και τονίζουμε περισσότερο τη διαδικασία κι όχι τόσο κάπο... τικειμενικές δομές, γιατι δεν πιστεύουμε ότι δεν υπήρχαν περιθώ... μια καλύτερη θέση στις Κοινότητες, επειδή ο ελληνικός κοινωνικ... ματισμός είναι «εξαρτημένος» ή η οικονομία «υπόδουλη του γερμ... — π.χ. — κεφαλαίου», και λοιπά τινά ιδεολογήματα, κείμενα εκτό... τικής, παρέμβασης, επίδρασης, διαστολής και όχι συστολής κάπ... ρων και ορίων του πολιτικού παιχνιδιού. Με μια τέτοια αντίληψ... μείς» (που χρησιμοποιούμε σαν πρόσωπο σ' αυτό το κείμενο, λό... «προσχωρήσαμε... υποχωρούντες) εξορίζεται σε κάποιες ιστορ... ευθυνότητες, αφού για τα πάντα είναι «αυτοί», οι «άλλοι», η «ε... υπεύθυνοι («αυτοί» που χειρίζονται «εμάς», λοιπόν;). Πιστεύου... λοι (και πόσο μάλλον αυτοί που έχουν υιοθετήσει τα περί «κρι... ταξης»...) είμαστε υπεύθυνοι — με καταμερισμό, έστω, στο μερ... ευθύνης — καταστροφολογούντες και μηδέποτε ενεργούντες, δ... πάντα τη μάχη της οπισθοφυλακής με την εξουσία, μετά τις επ... της. Γιατι, αλλιώς, αυτό το «εμείς...εντός των τειχών», είναι κάπ... ξο, ανέξοδο και ανιστόρητο — ιδιαίτερα αυτό το «εκτός» — μ... εχόμαστε, είμαστε εντός των τειχών κάποιας επιλογής των «άλ... στω με το να αφήνουμε να ενεργούν μόνοι«τους». Όμως, ποτέ ... μόνοι-τους... Είμαστε στο χώρο-τους, πάντα παρόντες στις όπο... χωρήσεις ή επιθέσεις-τους: τουλάχιστον ας μην είμαστε θεατέ... δεις της τραγωδίας (-μας).

ημανθούν, χρειάζονται και οι αναγκαίες πρωτοβουλίες, οι ίες δεν μπορεί να παραμείνουν σε ατομικό επίπεδο. Γιατι αν ηκε τώρα ο κ. Β. Βελόπουλος, ο οποίος μήνυσε τις βιομηχα- και οι τρεις δικαστές, οι οποίοι καταδίκασαν 4 υπεύθυνους, ρόβλημα της ρύπανσης και της μόλυνσης του περιβάλλο- παραμένει, μεγαλώνει και θα χρονίζει όσο παραμένουμε α- είς, όσο δεν κατανοούμε συγκεκριμένα τους κινδύνους, όσο εχόμαστε τον εφησυχασμό της ασφάλειας-μας.

δηλωμένη άρνηση των βιομηχάνων να πάρουν τα απαραί- μέτρα και η συγκάλυψη την οποία επιχειρεί η κυβέρνηση γαλέο παράδειγμα η «απώλεια» του νομοσχέδιου πριν ε- ι περίπου χρόνο «για την προστασία του περιβάλλοντος» τη Βουλή), δεν αντιμετωπίζονται με μια δικαστική απόφα-

τρωτοβουλία ενός πολίτη και η δίκη στην Πάτρα αφήνουν ειρά κενά. Έδειξαν όμως κάτι. Ξεπερνώντας τις υποδείξεις, αμαρτυρίες και την αποθέωση των αποκρύψεων των ου- ικών προβλημάτων, είναι δυνατό να αντιμετωπίσουμε με ρετικούς όρους και συλλογικούς τρόπους υπαρκτά κοινω- τροβλήματα. Βάζουν δε, επιπλέον, ανοιχτά το ζήτημα της ατοποθέτησής-μας σε επίπεδο επιλογών και σ' αυτά τα λήματα, γιατι το μελλοντικό κοινωνικό-τους κόστος θα εί- ολλαπλάσιο κάποιων πολιτικών λογιστικών υπολογισμών ήμερα.

ΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

ά την έντονα σεισμική περίοδο που περνάμε, ο Υφυπουρ- αιδείας κ. Κοντογιαννόπουλος κατάφερε να γίνει το πρό- της ημέρας με τις γνωστές δηλώσεις-του για την πολιτική χολεία.

Κοντογιαννόπουλος ήταν κάποιος που το περιοδικό-μας κολουθούσε με αρκετό ενδιαφέρον. Όποιες κι αν είναι οι στικές-μας διαφωνίες με την πολιτική της Δεξιάς, δεν ακο- σαμε ποτέ την πρακτική της συστηματικής προσωπικής αράθρωσης των εκπροσώπων-της. Όταν κάποιος — ό- κ. Κοντογιαννόπουλος — έδινε την εντύπωση ότι αντιμε- τα προβλήματα του τομέα-του με στοιχειώδη σοβαρότη- μετριοπάθεια, δεν είχαμε κανένα λόγο να επεκτείνουμε ιτική-μας για τις απόψεις-του στο πρόσωπό-του.

αι, άραγε, η γενική προεκλογική αποχαλίνωση της κατερ- ης «Ν.Δ.» που παρέσυρε τον νέο υφυπουργό; Η δημόσια- δήλωση, πάντως, εναρμονίζεται με τις διάφορες αυταρχι- οκλήσεις εναντίον της δημοκρατικής ομαλότητας, που αιρούς εξαπολύουν πρόσωπα σαν τον κ. Αβέρωφ και άλ- όμοιοι.

ρήσουμε προς το παρόν το ζήτημα της πλαστότητας της ίου του ΠΑΣΟΚ που επικαλέστηκε. Απλώς επιβαρύνεται τερίπτωση-του και σε μια πραγματικά δημοκρατική χώρα αι μόνο το λάθος θα έπρεπε να τον οδηγήσει σε παραίτη- διαφωνία η δική-μας είναι ουσιαστική.

ει πραγματικά να «προστατευτούν» από την πολιτική οι ς;

προστατευτούν» από τη βαθμιαία ενημέρωσή-τους για τα προβλήματα της χώρας και του κόσμου; Να προστατευ- τό τη βαθμιαία διαμόρφωση ήθους πολίτη; Να προστα- από την κατάκτηση μιας υπεύθυνης προσωπικότητας ωνικών ιδανικών που θα δώσουν άλλη ποιότητα στη ς;

μια παράταξη που δεν έχει καμία πίστη στις ιδέες-της εί- τό να θέλει τους νέους αδιάφορους για τα κοινά, θλιβε- ιώτες», κατά το αρχαίο, που έγινε στις δυτικές γλώσσες ο του ηλίθιος (idiot).

ς παράταξης αυτής θλιβερό φερέφωνο έγινε — τόσο νέ- α — ο κ. Κοντογιαννόπουλος. Λυπούμαστε.

του Γιάννη Ιωάννου

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΙ ΟΙ ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΑΣΜΕΝΟΙ ΟΙ ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ

Σημαντικές ήταν, για τις προοπτικές που ανοίγουν, οι αρχαιρεσίες του περασμένου δεκαπενθήμερου στον Ιατρικό και το Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών. Ο όγκος των μελών αυτών των δύο επαγγελματικών οργανώσεων τους δίνει τη δυνατότητα να ελέγχουν στην πράξη τον ιατρικό και το δικηγορικό κόσμο της χώρας. Κι αρκεί να σκεφτούμε ότι πάνω από τα δύο τρίτα των βουλευτών είναι ή γιατροί ή δικηγόροι, για να εκτιμηθεί το ιδιάζον πολιτικό βάρος των δύο χώρων.

Στους γιατρούς νίκησαν για πρώτη φορά οι συνασπισμένες δυνάμεις της αντιπολίτευσης, με ελάχιστη διαφορά και μετά από μια έντονα πολιτικοποιημένη αναμέτρηση. Τον τόνο της οξύτητας είχε δώσει η απερχόμενη «επαγγελματική και απολιτική» — υποτίθεται — δεξιά διοίκηση. Αρκεί να αναφέρουμε ότι ένα από τα συνθήματά-της ήταν: «Όχι στα μαρξιστικά(!) συστήματα υγείας».

Στους δικηγόρους, τα πράγματα ήταν πιο περίπλοκα. Η προσωρινή ταλάντευση του παλιού Προέδρου κ. Γιαννόπουλου, ανάμεσα στη διατήρηση του αξιώματός-του και στη διεκδίκηση μιας βουλευτικής έδρας στις προσεχείς εκλογές, έδωσε τη δυνατότητα σε μια συμμαχία ΚΚΕ, ΚΚΕεσ. και μεμονωμένων κεντρώων να προωθήσει με μια εντελώς διαφορετική και, εν μέρει, απολιτική πλατφόρμα, τον Αντιπρόεδρο κ. Μαχαίρα, που τελικά εκλέχτηκε με διαφορά 102 ψήφων.

Οπωσδήποτε οι αρχαιρεσίες αυτές, που κίνησαν το ενδιαφέρον και της ευρύτερης κοινής γνώμης, παρέχουν ορισμένα ενδιαφέροντα σημεία αναφοράς:

1. Αποδεικνύουν την ικανότητα και την ετοιμότητα του ΚΚΕ να προωθεί υποψήφιους στους μαζικούς χώρους, που συγκεντρώνουν την επιδοκιμασία ψηφοφόρων που δεν ανήκουν στην κομματική-του επιρροή. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο κ. Μαχαίρας εκλέχτηκε στις επαναληπτικές της δεύτερης Κυριακής, γιατι συγκέντρωσε την πλειοψηφία των δεξιών ψηφοφόρων του κ.

Μπρίνια και των τριών άλλων συντηρητικών υποψηφίων, που είχαν αποσυρθεί.

2. Είναι η πρώτη περίπτωση συμμαχίας ΚΚΕ και ΚΚΕεσ. χωρίς το ΠΑΣΟΚ και μάλιστα εναντίον-του. Από πολλούς θεωρείται σαν επιτυχία της «μετριοπαθούς» τάσης Φλωράκη στο πρώτο, και της «ενωτικής» τάσης Κύρκου, στο δεύτερο κόμμα.

3. Στο ΠΑΣΟΚ η ήττα ενισχύει τις θέσεις αυτών που υποστηρίζουν ότι μια αξιόλογη ηγετική μορφή και η γενική πολιτική απήχηση του κινήματος δεν είναι δυνατό να υποκαθιστούν επ' άπειρο την οργανωτική δουλειά σε βάθος και τη συγκροτημένη παρουσία στους καθημερινούς αγώνες.

4. Τέλος, επικυρώθηκε, ακόμα μια φορά η συρρίκνωση της Δεξιάς, που παρά την επιστημονική αυθεντία του υποψηφίου-της, δεν συγκεντρώνει απέναντι στους διασπασμένους αντιπάλους-της παραπάνω από το 35% των ψήφων.

Οπωσδήποτε τα προβλήματα και των δύο χώρων παραμένουν έντονα.

Οι δημοκρατικοί γιατροί θα πρέπει να προωθήσουν τις αντιλήψεις-τους για μια παραπέρα κοινωνικοποιημένη υγεία, χωρίς να αποξενωθούν από την πλειοψηφία των συναδέλφων-τους που στηρίζονται συχνά σε μια αποκλειστικά ιδιωτική πρακτική. Η «εξυγίανση» της περίθαλψης στον τόπο-μας έχει, βέβαια, γίνει κοινή συνείδηση. Η μεθόδευσή-της, όμως, θα είναι περίπλοκη και θα προκαλέσει έντονες αντιδράσεις.

Οι δικηγόροι θα πρέπει να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα του κορεσμού του επαγγέλματός-τους και της ανισότητας ανάμεσα στις διάφορες κατηγορίες που συνθέτουν τον κλάδο·ανισότητας που πηγάζει βασικά από την λίγο-πολύ ευνοιοκρατική παρέμβαση του κράτους και των μεγάλων εταιρειών. Δείγμα της αντιφατικότητας του χώρου είναι ότι το ψηφοδέλτιο του κ. Μαχαίρα συγκέντρωσε την πρώτη Κυριακή την πλειοψηφία στις κάλπες 1 και 2, όπου ψηφίζουν οι υπερήλικες και στις κάλπες 9 και 10, του μετά την μεταπολίτευση κομματικοποιημένου φοιτητικού κινήματος.

Τέλος, ας πούμε ότι και οι δύο κλάδοι, όση κι αν είναι η μαχητικότητα των διοικήσεων, δύσκολα θα προωθήσουν τις διεκδικήσεις-τους, αν δεν δείξει το Κράτος στοιχειώδη, τουλάχιστον, ευαισθησία απέναντι στα φλέγοντα προβλήματα της Υγείας και της Δικαιοσύνης. Και σε τέτοια, η «Ν.Δ.» δεν μας έχει, βέβαια, συνηθίσει.

Πέρασαν οι εκλογές των Δικηγόρων Πέρασε και η μέρα της Γυναίκας...

Αλλά έστω και με καθυστέρηση εμείς σας παραθέτουμε το κείμενο μιας προκήρυξης που διένειμε μια αυτόνομη παρέα από δικηγορίνες ή κατά κόσμον «Ένωση Δικηγορίνων Νοικοκυρών - Ε.Δ.Ι.Ν»:

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Συνάδελφοι,

Ο σύλλογός-μας βρίσκεται σε ακαταστασία, οι υποψήφιοι πρόεδροι δεν ξέρουν τα μυστικά των απορρυπαντικών.

Αν θέλουμε να επικρατεί «πάστρα», είναι καιρός να ψηφίσουμε μία επιδέξια νοικοκυρά:

«για να δούμε τον Σύλλογό-μας νοικοκυρεμένο»

«για να υπάρχει σιδερωμένο πουκάμισο για όλους τους δικηγόρους»

«για να λαμποκοπάνε οι κοινόχρηστοι χώροι»

«για να λείψουν οι αράχνες απ' τα κάδρα, τις γωνίες και τα φωτιστικά»

«για να λειτουργήσουν οι επιτροπές καθαριότητας»

«για να υπαχθούν στο Ταμείο Συνεργασίας τα κοινόχρηστα λουτρά»

Ψηφίστε μια νοικοκυρά, μια χρυσοχέρα, μια νέα και πληθωρική κοπέλα για όλες τις δουλειές.

ημερομηνιες

Φλεβάρης

Τετάρτη 25

● Σύμφωνα με ανακοίνωση του Σεισμολογικού Κέντρου του Αστεροσκοπείου Αθηνών, ο σεισμός της 24/2 ήταν έντασης 6,6 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ κι είχε το επίκεντρό-του στα νησιά των Αλκυονίδων, στον Κορινθιακό κόλπο, 70 χιλιόμετρα δυτικά της Αθήνας.

● Μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα στην Ισπανία, η Κυβέρνηση του Κάλβο Σοτέλο εξασφάλισε ψήφο εμπιστοσύνης από το Κοινοβούλιο.

Παρασκευή 27

● Μεγάλη διαδήλωση στη Μαδρίτη, ενάντια στην απόπειρα πραξικοπήματος.

● Εκδόθηκε στην Ιταλία από τις γαλλικές άρχές ο Μάριο Ντονάτ-Κατίν, ο οποίος θεωρείται στέλεχος της οργάνωσης «Πρίμα Λίνεα».

Σάββατο 28

● Μετά από πληροφορίες που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «Νιου Γιόρκ Τάιμς», ο Α. Παπανδρέου κατηγόρησε την κυβέρνηση ότι παραχώρησε στις Η.Π.Α. το δικαίωμα χρήσης ατομικών όπλων.

● Καταδικάστηκαν στην Πάτρα οι υπεύθυνοι 4 βιομηχανιών για ρύπανση του περιβάλλοντος.

● Με δακρυγόνα διάλυσε η αστυνομία διαδήλωση 30.000 ατόμων στο Μπόγκντορφ της Ο.Δ. Γερμανίας, που συγκροτήθηκε σ' ένδειξη διαμαρτυρίας για την κατασκευή στη περιοχή πυρηνικού εργοστασίου.

Κυριακή 1

● Οι Η.Π.Α. στέλνουν «σύμβουλους» στο Ελ Σαλβαντόρ, στην προσπάθειά-τους να βοηθήσουν με κάθε τρόπο τη χούντα ενάντια στον αγώνα των ανταρτών.

● Αμνηστεία σε 5.221 πολιτικούς κρατούμενους χορήγησε ο πρόεδρος της Νότιας Κορέας Τσούν Χβάν. Υπολογίζεται ότι στη Ν. Κορέα οι κρατούμενοι ξεπερνούν τους 52.000, οι περισσότεροι μετά την εξέγερση των φοιτητών και εργατών της περασμένης άνοιξης.

Δευτέρα 2

● Την ανοχή της Ουάσιγκτον επιζητεί η ΕΟΚ για την προώθηση του σχεδίου-της για το Μεσανατολικό.

● Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών εκλέχτηκε στην επαναληπτική ψηφοφορία ο κ. Ε. Μαχαίρας.

Τρίτη 3

● Με ανακοίνωση της επανεκλογής του συνόλου της σοβιετικής ηγεσίας έκλεισαν οι εργασίες του 26ου Συνέδριου του Κ.Κ.Σ.Ε.,το οποίο επαναβεβαίωσε τις βασικές επιλογές της σοβιετικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής.

Τετάρτη 4

● Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΟΚ η Ελλάδα ήρθε πρώτη στον πληθωρισμό, με 2,4% τον Ιανουάριο, έναντι όλων των άλλων κρατών της Κοινής Αγοράς.

● Επικυρώθηκε από το Τριμελές Εφετείο Αθήνας η ποινή της διετούς φυλάκισης που είχε επιβληθεί και πρωτοδίκως στον υπεύθυνο της εφημερίδας «Αυριανή της Κυριακής» κ. Μ. Κουρή, για συκοφαντική δυσφήμιση του πρωθυπουργού κ. Γ. Ράλλη.

● Σε συνομιλίες που είχε ο Στ. Κάνια, γραμματέας του πολωνικού Κ.Κ. με τον πρόεδρο Μπρέζνιεφ στη Μόσχα, ο δεύτερος υποσχέθηκε ότι «*θα δοθεί από τη Σοβιετική Ένωση και τους συμμάχους-της η αναγκαία υλική βοήθεια στην Πολωνία για την επίλυση των προβλημάτων-της*».

Πέμπτη 5

● Ενώ οι καταστροφές που προκάλεσαν οι σεισμοί δεν έχουν ακόμη υπολογιστεί, ο Α. Παπανδρέου πρότεινε τη δημιουργία Οργανισμού Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας.

● Η πολωνική αστυνομία συνέλαβε τον Γιάτσεκ Κουρόν, ηγέτη του ΚΟR, με την κατηγορία της «*συκοφάντησης του Κράτους και του σοσιαλιστικού συστήματος*». Ο Κουρόν αφέθηκε αργότερα ελεύθερος, αφού ειδοποιήθηκε να παρουσιάζεται δυό φορές την εβδομάδα στο αστυνομικό τμήμα της περιοχής του.

Παρασκευή 6

● Η κυβέρνηση εξήγγειλε μέτρα για τους σεισμοπαθείς που περιλαμβάνουν μικρά δάνεια, ίδρυση υπηρεσίας αποκατάστ σεισμοπλήκτων.

● Ανακοινώθηκε στο Πεκ ευρύς ανασχηματισμός της *κινέζικης ηγετικής ομάδας*.

● Καθολικό πόλεμο κατά των Βάσκων αυτονομιστών υποσχέθηκε ο νέος Ισπανός πρωθυπουργός Κάλβο Σοτέλο, στην προσπάθειά-του να «καθησυχάσει» τους στρατιωτικούς.

Σάββατο 7

● Μετά τις «μονομερείς ρυθμίσεις» στο Αιγαίο που ανήγγειλε η Κυβέρνηση, η αντιπολίτευση με δηλώσεις-της υπογράμμισε ότι η απόφαση αποτελεί παραχώρηση σε βά της άμυνας και της Εθνικής Κυριαρχίας της χώρας κα κατά των συμφερόντων του Έθνους.

Κυριακή 8

● Προσωπικό μήνυμα του δρου Μπρέζνιεφ έλαβαν οι σότεροι ηγέτες των χωρών-μ του ΝΑΤΟ, το οποίο επεξηγεί προτάσεις-του για τη διάσκεψ ρυφής με τον Πρόεδρο Ρήγκα

Δευτέρα 9

● Η εφημερίδα «Πράβδα» άρθρο-της χαρακτήρισε «πλο θεωρία» και «όπλο της αντίδ σης» τον Ευρωκομμουνισμό.

Τρίτη 10

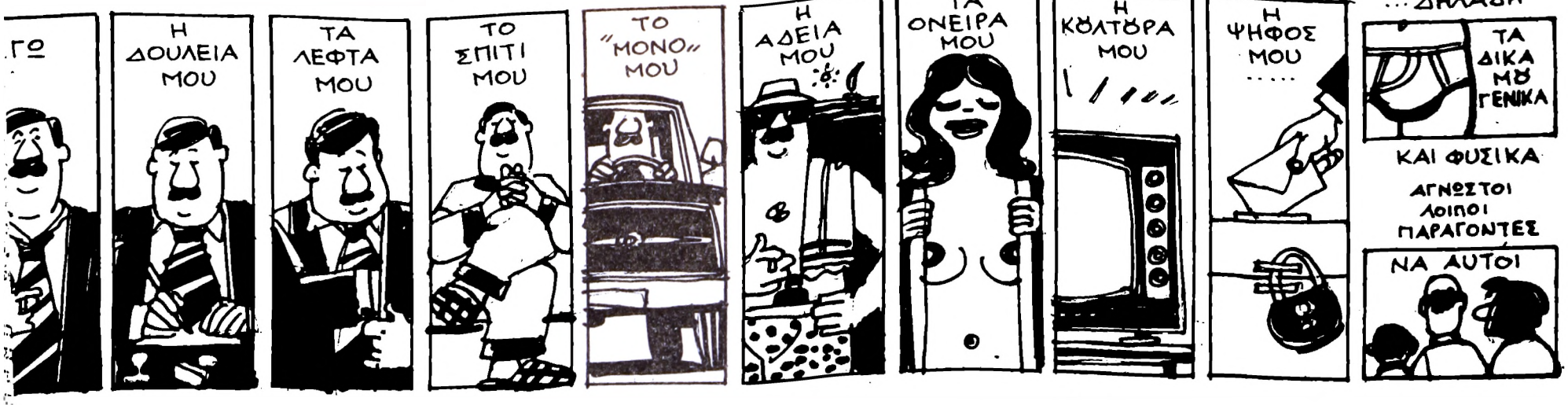
● Νέος σεισμός μεγέθους βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ πίκεντρο τον Αμβρακικό, έγι διαίτερα αισθητός στην Ήπε και Αιτωλοακαρνανία.

● Έγκυρες αμερικάνικες αναφέρουν ότι «οι ΗΠΑ δεν κειται να ικανοποιήσουν όλ τήματα της Ελλάδας σχετικά τις βάσεις, αλλά δεν μπορού αγνοήσουν το ενδεχόμενο σ κής νίκης της Αριστεράς, κα και τη Σοβιετική απειλή».

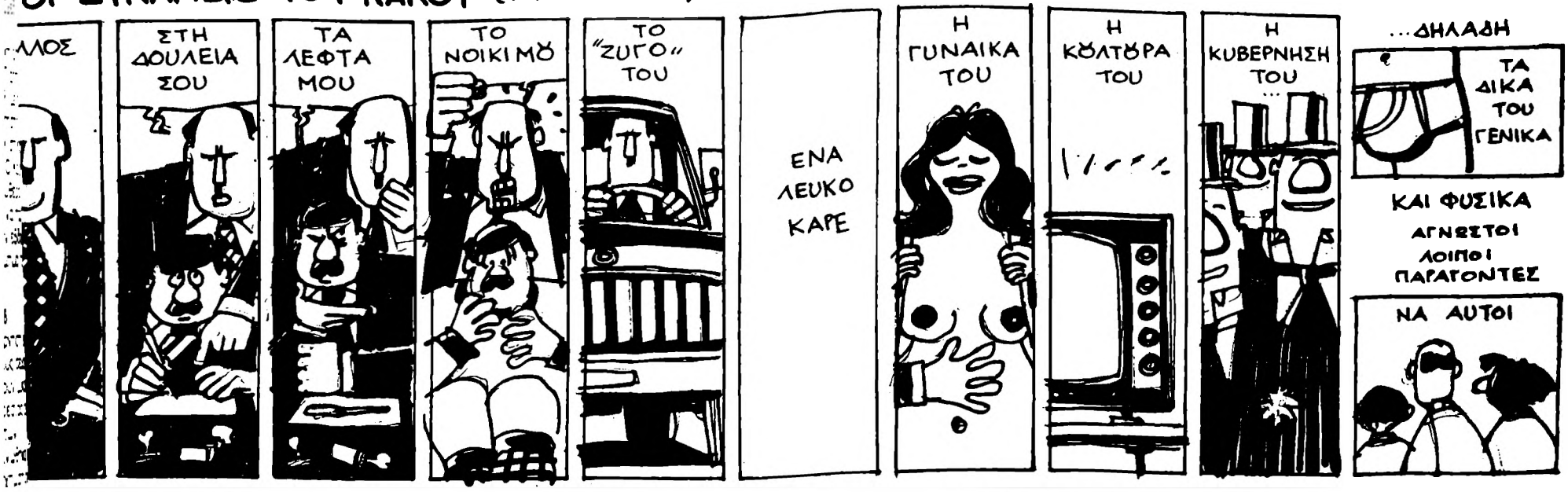
Τοῦ Γιάννη Καλαϊτζῆ

ΚΟΣΜΟΣ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ

ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ (ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΣ)

ΤΩΡΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ (ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΣ)

ΜΑ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΠΑΜΕ ΠΕΡΑΝ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ;

ΠΑΜΕ ΚΟΛΑ;

ΦΥΣΙΚΑ ΤΗΝ ΠΛΗΡΩΣΑΝΕ ΟΙ ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ..... ΝΑ ΑΥΤΟΙ

ΣΗ. ΜΟΛΙΣ ΤΕΛΕΙΩΣΟΥΝ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΙ ΝΑ ΡΩΤΗΣΩ ΤΟΝ Κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ ΤΙ ΕΚΑΝΕ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΓΙΑ ΝΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΩ ΚΑΙ ΓΩ ΤΑ ΛΕΥΚΑ ΚΑΡΕ

avti

— 23/2/81 - 6/3/81 —

Στο περιθώριο της συζήτησης του Νομοσχέδιου για την αφισοκόλληση σημειώθηκαν αρκετά... αξιοσημείωτα, μερικά από τα οποία και παραθέτουμε:

Ήξεραν τί έλεγαν...

— Χρ. Στράτος (Υπουργός Εσωτερικών): «*Η προεκλογική περίοδος ρυθμίζεται πολύ διαφορετικά και, όπως ξέρετε πολύ καλά, δεν επιτρέπεται καμία απολύτως αφισοκόλληση...* »

— Κ. Κάππος (ΚΚΕ): « *Άλλο τί επιτρέπεται και άλλο τί γίνεται...* »

(Σαφές ότι και οι δύο ομιλητές ήξεραν τί έλεγαν και πώς το έλεγαν).

... σε κρίση ειλικρίνειας

Και ακολούθησε ύστερα από μιά βδομάδα η «λυτρωτική» κρίση ειλικρίνειας από πλευράς του κ. Στράτου — προς τιμήν-του:

— «*... έχουμε μια ενοχή υποκρισίας όλοι-μας, όταν υπάρχει μια διάταξη στον εκλογικό νόμο, την οποία όλοι-μας, πρώτος εγώ, καταστρατηγώ...* »

Εύστοχα...

Στην παρέμβασή-του ο βουλευτής Θεσσαλονίκης του ΠΑΣΟΚ κ. Α. Ιντζές έκανε μια αρκετά πικρόχολη και εύστοχη διαπίστωση:

— «*... επίσης υπάρχουν βουλευτές που μιλάνε και ουδέποτε όλος ο δήθεν ελεύθερος δημοκρατικός και κυβερνητικός Τύπος γράφει τα ονόματά-τους... Συνεπώς άλλο το θέμα της ουσιαστικής ελεύθερης διάδοσης των ιδεών και άλλο οι δήθεν καθιερωμένοι τρόποι ελευθερίας...* »

... και λιγότερο εύστοχα

Και συνέχισε ο κ. Ιντζές:

— «*Γι' αυτό ο μόνος τρόπος που μένει στο λαό να διαδώσει τις ελευθερίες-του, είναι πράγματι αυτός που λέγεται στην Κίνα «τοίχος εφημερίδας», που εδώ λέγεται αφίσα, τοιχοκόλληση κλπ.*»

Πέρα από τον σωστό προσανατολισμό της σκέψης του κ. Ιντζέ, η συνέχεια της παρέμβασης ήταν λιγότερο εύστοχη:

Κατ' αρχήν δεν πρόκειται για «τοίχο εφημερίδας», αλλά για «εφημερίδες τοίχου» («ντατζιμπάο») κι όσο για τον σχετικό τοίχο, αυτός ήταν ο πάλαι ποτέ «τοίχος της Δημοκρατίας» στο μακρινό Πεκίνο. Όμως άλλο το τί λέγεται και άλλο το *τί γίνεται τώρα* στην Κίνα. Οι «εφημερίδες τοίχου» και ο «τοίχος της Δημοκρατίας» έχουν χαρακτηριστεί εδώ και μερικά χρόνια ανατρεπτικές και υποβολιμαίες μορφές της άσκησης του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης και της διακίνησης των ιδεών...

Νομιμόφρονα...

— Β. Αγοράστης (ΠΑΣΟΚ): «*Είναι γνωστό ότι σχεδόν όλα τα κόμματα συμμορφώνονται προς τις διατάξεις των νόμων. Και είναι ακόμη γνωστό ότι εκείνοι οι οποίοι δε θα συμμορφωθούν με τις διατάξεις αυτές είναι διάφοροι αναρχικοί κλπ. Γι' αυτή τη μικρή μειοψηφία — κι αν ακόμη επιβληθεί η ποινή του θανάτου — είναι βέβαιο ότι αυτοί που την αποτελούν θα συνεχίσουν να γράφουν. Η μεγάλη πλειοψηφία των νέων, αλλά και όλων των πολιτικών κομμάτων, είναι πλέον ή βέβαιον ότι θα συμμορφωθεί με το άρθρο 6...* »

... και αντίλογος...

— Ν. Αθανασόπουλος (ΠΑΣΟΚ): «*Τις διατάξεις των άρθρων 6 και 7 ο λαός στην ανάγκη θα τις παραβιάσει...* »

... και χαρούμενα

— Α. Λιαροκάπης (ΠΑΣΟΚ): «*Η προσωπική ελευθερία είναι το πολυτιμότερο αγαθό του ανθρώπου και το άλλο είναι η ζωή και η υγεία. Για να θυμηθούμε εδώ και την Κατερίνα και τη ζωή «ώ τί χαρούμενη ζωή» του τραγουδιού του Μίκη Θεοδωράκη, το οποίο μπορούμε να συμπληρώσουμε και να πούμε και «ώ τί χαρούμενη ελευθερία χωρίς κάθειρξη».*

Η ελευθερία της έκφρασης στους τοίχους και... «στον τοίχο»!

Με την αφύπνιση του Εγκέλαδου αφυπνίστηκε κατά «περίεργο» τρόπο και η [illegible] βερνητική μέριμνα γιατι η διατήρηση των όρθιων τοίχων... καθαρών — ανεξάρτητ[illegible] ρωγμών ή άλλων ζημιών, αυτο — από τη ρύπανση που προκαλεί η χαρτόμαζα των [illegible] φισών και η χρωστική ουσία των σπρέυ... (Η επίσημη εκδοχή για την επαναφορά τ[illegible] «αφισοκτόνου» Νομοσχέδιου στη Βουλή στις 25/2, 2/3 και 4/3, μετά έντεκα μήνες [illegible] πό το χρονοντούλαπο των νομοθετικών εκκρεμοτήτων, είναι ότι ο Πρόεδρος τ[illegible] Βουλής κ. Δ. Παπασπύρου ζήτησε — και επέβαλε, βέβαια — την πρόταξή-του «[illegible] Έλλην πολίτης»(!), γιατί ενοχλήθηκε από το θέαμα που παρουσιάζουν ορισμέ[illegible] δρόμοι της Αθήνας, γεγονός που υπέπεσε και πάλι στην αντίληψή-του, περιπατών[illegible] μέσω σεισμών, στο κέντρο της πρωτεύουσας.

Η *ψευδεπίγραφη* «αντιρυπαντική» εκφώνηση της Εισηγητικής Έκθεσης που συ[illegible] δεύει το σχετικό νομοσχέδιο και όλη η σχετική επιχειρηματολογία, δε μπορεί, [illegible] νοήμονες και μη, να συγκαλύψει το γεγονός ότι κατ' αρχήν «η επικόλληση εντύπ[illegible] και η διενέργεια ετέρων συναφών πράξεων», αφορά κυρίως την ποινικοποίηση – κ[illegible] μάλιστα με τον χαρακτήρα του ιδιώνυμου αδικήματος — της ελεύθερης διακίνησ[illegible] των ιδεών και όχι την «προστασία του περιβάλλοντος». Το πνεύμα, αλλά και [illegible] γράμμα του Άρθρου 14, Παράγραφος 1 του ισχύοντος Συντάγματος (« *Έκαστος [illegible] ναται να εκφράζει και να διαδίδει προφορικώς, εγγράφως και διά του Τύπου τ[illegible] στοχασμούς-του...*»), ανατρέπεται, για άλλη μια φορά με τον αναιρετικό της ουσ[illegible] προσδιορισμό «*τηρών τους νόμους του κράτους*»... Η τήρηση αυτού του συγκεκρ[illegible] νου νόμου του κράτους, με τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς που επιβάλλει [illegible] σοδυναμεί με την απαλλοτρίωση του κατοχυρωμένου (;) από το Σύνταγμα δικαιώ[illegible] τος.

Το πρόβλημα, όμως, δεν είναι εκεί — εξάλλου όταν συζητήθηκε για πρώτη φο[illegible] αυτό το Νομοσχέδιο πριν από πολλούς μήνες στο Α' Νομοθετικό Τμήμα της Βουλ[illegible] (σε τρεις συνεδριάσεις, στις 15/4, 16/4, και 17/4 του περασμένου χρόνου), τα περί α[illegible] τισυνταγματικότητας, αντιδημοκρατικότητας, αντιλαϊκότητας κλπ., ελέχθησαν [illegible] γράφτηκαν από «δικαίους και αδίκους» κατά κόρον... — το πρόβλημα βρίσκε[illegible] κατά κύριο λόγο, στο ότι η ελεύθερη έκφραση και διάδοση του στοχασμού πρέπει[illegible] τα σημερινά δεδομένα, *να κινηθεί σχοινοβατώντας σ' ένα συμβατικό* τερρραίν, [illegible] προσδιορίζεται από την περί ελευθερίας αντίληψη των κυβερνώντων, τα περιορισ[illegible] όρια του ανεκτού κομματικά πλουραλισμού των αντιπολιτευομένων και την ενσω[illegible] τωμένη εμπορευματική αντίληψη στην εκδοτική πολιτική των ιδιωτικών μέσων [illegible] μέρωσης. Ή ακόμη, σε μια άλλη παραλαγή: το πρόβλημα βρίσκεται στο γεγονός [illegible] η αντικειμενική κοινωνική και πολιτική-μας πραγματικότητα τοποθετεί την ελεύθ[illegible] έκφραση και διάδοση του στοχασμού, ανάμεσα στις συμπληγάδες του *αντιδημο[illegible] τικού κρατικού αυταρχισμού* απ'τη μια μεριά και του *«δημοκρατικού» νόμου* του μ[illegible] *ρότερου,* που προκύπτει απο τις προυποθέσεις και τις σχέσεις ιδιοκτησίας στα μ[illegible] ενημέρωσης ή απ'τον συσχετισμό δυνάμεων στους δρόμους.

● Η κυβέρνηση ενδιαφέρεται *με το αζημίωτο* για την καλαισθησία των τοίχω[illegible] το πρόβλημα, ομολογούμε είναι υπαρκτό — κάνοντας χρήση (και κατάχρηση, ε[illegible] ίται) των κρατικών μέσων μαζικής ενημέρωσης για τη διεκπεραίωση [illegible] κομματικής-της προπαγάνδας.

● Η κοινοβουλευτική αντιπολίτευση εναντιώνεται μεν στο νομοσχέδιο, *με το [illegible] μίωτο* όμως κι αυτή, είτε γιατι αντικειμενικά κατέχει κατ' αρχήν ένα τμήμα των [illegible] σων ενημέρωσης (ανοιχτά ή καλυμμένα, κομματικές εφημερίδες, π.χ.), είτε [illegible] «διαθέτει» τους απαραίτητους και αναγκαίους μηχανισμούς για να επιβάλλει σ[illegible] ρος των ασθενέστερων τη συνθηματολογική παρουσία-της στους τοίχους, είτε [illegible] συμμετέχει στις ανώτατες βαθμίδες των Δήμων και Κοινοτήτων, που, σύμφωνα [illegible] σχετικό νομοσχεδιο, θα παίζουν το ρυθμιστικό ρόλο στην προκείμενη περίπτωσ[illegible] τε γιατι περιμένει να διαδεχτεί έτσι ή αλλιώς τη Ν.Δ. στην εξουσία.

Πολύφωνο ρεσιτάλ υποκρισίας σε ήχο πλάγιο...

Μπροστά στον εγκλωβισμό της συμπεφωνημένης θεσμιότητας, μπροστά στ[illegible] νομη απαγορευτική βία του κράτους και την άτυπη βία του νόμου της ζούγ[illegible] («Ισχύς-μου η δύναμη του Μαμωνά ή ο αφισοκολλητικός μηχανισμός»), δεν είν[illegible] σικό — τουλάχιστον — να εκδηλώνεται η αντίδραση των εξωκοινοβουλευτικώ[illegible] πόκληρων» εν είδει συμβολικού «αντάρτικου» με το σπρέυ στην κωλότσεπη;

Κωνσταντίνος Γλύξμπουργκ με νέες ραδιουργίες

Η προκήρυξη καλεί στην υποδοχή του Κωνσταντίνου ή την κηδεία της Φρειδερίκης;

του ΡΕΠΟΡΤΕΡ

όλο του κομματάρχη αποφάσισε να
μθήσει απροσχημάτιστα ο Κων-
νος Γλύξμπουργκ και ήδη μεθοδεύ-
χέδιό-του αυτό στο Λονδίνο, με την
ρία του παρακοιμώμενού-του Μάκη
ύτη και άλλων επιτελών — κυρίως
ών αποστράτων που πηγαινοέρχο-
τό την Αθήνα.

χέδιο αυτό καταστρώθηκε πριν με-
ιέρες και μετά το θόρυβο που προ-
η κηδεία της Φρειδερίκης στο Τα-
Κωνσταντίνος φέρεται σαν εξοργι-
με την (πραγματικά για να πούμε
στραβού το δίκιο) αλλοπρόσαλλη
της κυβέρνησης Ράλλη, στο θέμα
ίας της μητέρας-του και ιδιαίτερα
άρνησή-της να επιτρέψει την κινη-
ση των «πονεμένων» οπαδών, την
ιρική τελετή στη Μητρόπολη και
αμονή-του για δύο τουλάχιστον η-
στην Αθήνα.

υμπέρασμα που έβγαλε ο αφελής
ά Κωνσταντίνος, βοηθούμενος και
καιροσκοπισμό του Αρναούτη, α-
ιάσκο της κηδείας, ήταν ότι «... *ο
ν ξέχασε τον Βασιλέα-του και τον
*». Η παρανοϊκή-του συλλογιστική
ται σε υπολογισμούς του τύπου:
χόταν *ένα εκατομμύριο κόσμος
δεία, χωρίς τις απαγορεύσεις και
μοκρατία της Κυβέρνησης του*

χει καταλήξει στην εξής υπερ-
τρατηγική: να ανακινήσει μέσα
ό-του αυτόνομο κομματικό μη-
το θέμα της βασιλείας, με σκο-
ξασφαλίσει χωριστή κοινοβου-
εκπροσώπηση, έξω από τη
μοκρατία».

ει έτσι η γραμμή που ακολουθή-
ό τους τέως μέχρι το θάνατο της
ίκης, και που ήταν η συγκόλληση
νικής Παράταξης» και της «Νέας
ιτίας». Και ο Γλύξμπουργκ ψάχνει
ς τα ώς να ανεύρει αρχηγό για την
κή κάθοδο του κόμματός-του στις
. Ποιόν όμως;

ρανος Στεφανόπουλος θεωρείται
ς τους μοναρχικούς αποτυχημέ-
ο νεότερος Στέφανος Στεφανό-
υναμικός, αλλά...νέος! Ό κ. Σπυ-
Θεοτόκης θεωρείται απλά ως
κι αυτό προς το παρόν. Αντιμε-
ι ουσιαστικά ως ανεπαρκής μια
αίνεται δυνατόν να δώσει, στην παράταξη των νοσταλγών, τις διαστάσεις που ονειρεύονται. Αλλά και ο ίδιος προσπαθεί να δημιουργήσει ενδιαφέρον γύρω-του, απειλώντας διαρκώς ότι θα δεχτεί την πρόταση του ξαδέλφου-του κ. Γ. Ράλλη και θα κατέβει ως υποψήφιος Βουλευτής Επικρατείας της «Ν.Δ.». Έτσι, παράλληλα με την εντολή προς τον κ. Θεοτόκη να ανασυγκροτήσει την «Εθνική Παράταξη» σε πανελλήνιο επίπεδο, ο Κωνσταντίνος αναζητεί πυρετωδώς νέο αρχηγό.

Συγχρόνως όμως είναι, φαίνεται, γεγονός ότι μεγαλοεφοπλιστικοί κύκλοι εδώ, αλλά κυρίως στο Λονδίνο, έχουν συγκεντρώσει ποσό που, καθώς λένε, ανέρχεται στα 300.000.000 δρχ. με σκοπό τη δημιουργία αυτού του κόμματος. Χρήματα που άρχισαν ήδη να διατίθενται σε όσους θα δέχονταν να συμμετάσχουν στις επόμενες εκλογές. Έτσι, ήδη η «ομαδοποίηση» άρχισε να μορφοποιείται και ,κατά μια εκδοχή, ο αρχηγός θα εκλεγεί «δημοκρατικά», όταν έρθει η κατάλληλη στιγμή...

Οι προδιαγραφές τον θέλουν νέο, αλλα οι μέχρι τώρα εισηγήσεις δεν συναντησαν τη γενική επιδοκιμασία. Ο Δεβλέτογλου θεωρείται ότι ούτε σαν εμφάνιση, ούτε σαν ρητορεία «*τραβάει κόσμο*», ο Παπαδόγγονας κρίνεται ως «*μη σοβαρό πρόσωπο*», ο στρατηγός Τζανετής σαν ακόμα «*πιο ξοφλημένος κι από τον Στεφανόπουλο*». Βέβαια, το πιο φιλόδοξο σχέδιο του Κωνσταντίνου είναι να τοποθετήσει σαν αρχηγό κάποιον Υπουργό ή Βουλευτή της «Νέας Δημοκρατίας», όμως οι ελπίδες να παρασυρθεί από τις μοναρχικές σειρήνες, κάποιος σαν τον κ. Κ. Στεφανόπουλο ή σαν τον κ. Ι. Βαρβιτσιώτη, είναι εξαιρετικά περιορισμένες. Όσο δε για την περίπτωση αξιοποίησης του κ. Στράτου, φαίνεται πως έπαψε να θεωρείται πιθανή, μια και η όλη-του συμπεριφορά μετά την κηδεία κρίθηκε ως...καιροσκοπική.

Τέλος πάντων, κι αν δεν βρεθεί ο «Αρχηγός», θα μπορεί να ηγηθεί ο «ανεπαρκής» κ. Θεοτόκης και ο Κωνσταντίνος πιστεύει ότι όλα τ' άλλα θα έρθουν σύμφωνα με τις επιθυμίες-του. Μετά το οργισμένο μήνυμα του κ. Ράλλη ότι «*φέρθηκε, στη διάρκεια της κηδείας, ελάχιστα βασιλικά*», ο τέως έχει διαρρήξει κάθε σχέση μαζί-του και έχει θέσει σα στόχο την αποσταθεροποίηση των θεσμών και της πολιτικής ζωής γενικότερα, και τη συγκρότηση των δυνάμεων που είναι ακραιφνώς αφοσιωμένες σ' αυτόν, σε ανεξάρτητο πολιτικό σχήμα.

Πρόκειται για ριζική αλλαγή ταχύτητας, δηλαδή. Ο Γλύξμπουργκ μέχρι τώρα είχε μεταθέσει τις ελπίδες-του για τη χρονική στιγμή που θα αποσύρονταν ο κ. Καραμανλής. Σκόπευε, δηλαδή, προς το παρόν, μόνο στην ενσωμάτωση στο κυβερνητικό κόμμα. Τελευταία, όμως, αφηνίασε κυριολεκτικά.

Οι συνέπειες όλων αυτών είναι δυνατό να είναι πολύ σημαντικές για τις μελλοντικές εκλογές. Η πρόθεση, βέβαια, των βασιλικών είναι να παρασύρουν *τώρα* και ώς τις εκλογές όσους περισσότερους βουλευτές της «Ν.Δ.» είναι δυνατόν και ειδικά σε περιοχές όπου έχουν πέραση οι «διευρυνσίες» και όπου οι «εκ παραδόσεως» βουλευτές της «Ν.Δ.» έχουν μικρές πιθανότητες επανεκλογής. Παραδειγματικά αναφέρουμε τον κ. Φ. Χρηματόπουλο στη Β' Εκλογική Περιφέρεια Πειραιώς, σε σχέση με τον διευρυνσία κ. Μπίρη, και από την ακροδεξιά «διεύρυνση» τον κ. Κ. Οικονομόπουλο, βουλευτή Μεσσηνίας, σε σχέση με τον κ. Αντ. Σαμαρά, της ίδιας περιοχής. Αλλά και αν αυτό δεν πάρει την έκταση που οι βασιλικοί ελπίζουν, και μόνο η αφαίρεση μικρού ποσοστού ψήφων, θα δώσει στο εκκολαπτόμενο μοναρχικό κόμμα τη δυνατότητα να συμβάλει στην εκλογική ήττα της «Ν.Δ.», οπότε ελπίζεται ότι θα είναι ευκολότερος και ο κατακερματισμός-της. Ένα τμήμα-της θα αποσπαστεί για να προσχωρήσει στους μοναρχικούς, η συνεργασία των οποίων θα είναι απαραίτητη για κάθε κυβερνητική απόπειρα της Δεξιάς. Τελικός στόχος θα είναι η αποπομπή του κ. Καραμανλή πριν λήξει η θητεία-του, το 1985, και η ανάθεση στον Κωνσταντίνο του ρόλου του εγγυητή του αστικού καθεστώτος.

Είναι κοινό μυστικό ότι τον Κωνσταντίνο δεν αφήνει να ησυχάσει, εκτός από το πλέγμα-του για την έκπτωσή-του από τον ελληνικό θρόνο, και η ζήλεια για κάποιο γόητρο που απέκτησε ο γαμπρός-του Χουάν Κάρλος στην Ισπανία. Ακόμα και σήμερα, σε ιδιαίτερες συνομιλίες-του, δεν παύει να κοσμεί τον γαμπρό-του με διάφορα, όχι και τόσο κολακευτικά για την ευφυία-του, επίθετα. Κι αυτό γιατι ο ίδιος θεωρεί τον εαυτό-του ως *πρώτο* αντισταδιακό, με το κίνημα της 13ης Δεκεμβρίου.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟ
ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 17 – ΑΘΗΝΑ – ΤΗΛ. 6448510

εκδοσεις ΟΥΤΟΠΙΑ

Νικηταρᾶ 8-10, 1ος ὄροφος
ΑΘΗΝΑ τηλ. 36.38.696

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΓΙ' ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΑΚΟΥΝΕ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΣΚΕΦΤΟΝΤΑΙ

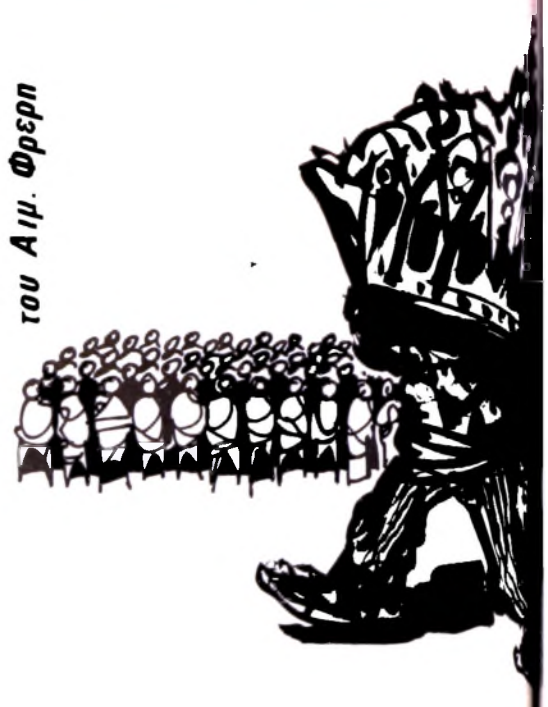
ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ

● **Η ΔΙΣΚΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΡΕΜΠΕΤΙΚΟΥ:** Οι Π. Κουνάδης καί Γ. Παπαϊωάννου (κέντρο έρευνας καί μελέτης τού Ρεμπέτικου Τραγουδιού) ανθολογούν τραγούδια τής Σμύρνης-Πόλης πρίν τό 1922 ● Άρθρο τού Γ. Ζερβού γιά **ΤΑ ΚΟΥΑΡΤΕΤΑ ΤΟΥ ΜΠΕΛΑ ΜΠΑΡΤΟΚ** ● Συνέντευξη τού **ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΣΦΕΤΣΑ** στόν Γ. Κυριαζίδη, γιά τή Greek Fussion Orchestra, γιά τήν έντεχνη μουσική στήν Ελλάδα, τή σημερινή μουσική κατάσταση, κ.α. ● Αναδρομή στόν **ERIC DOLPHY** ● Συνέντευξη τού **ELVIN JONES** στόν Μ. Κωττάκη ● Οι **ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ-ΡΑΣΟΥΛΗΣ** μιλάνε στή «Μ» γιά τή συνεργασία τους... καί άλλα ● **"SANTINISTA!":** Παρουσίαση τού άλμπουμ-μανιφέστου τών **CLASH** ● Μικρό αφιέρωμα στόν πατέρα τού Rock" n" Roll **BILL HALEY,** από τόν Σ. Παπούλια ● Άρθρο τού Α. Μπογιατζή γιά τό Rock τής τελευταίας 5ετίας καί τή συνεργασία **ENO-BOWIE.**

ΑΚΟΜΑ: **Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ** τού Κ. Σοφιανού ● **ΣΤΗΝ ΟΠΕΡΑ:** Διήγημα τού Χ. Βρόντου. ● Τό Σουηδικό (!) άλμπουμ τής **ΔΟΜΝΑΣ ΣΑΜΙΟΥ** ● Παρουσίαση τών **BOOMTOWN RATS** από τόν Η. Μητσάκη ● Δισκοκριτικές ● Θέματα Hi-Fi, κ.α.

γιά σωστή καί πλήρη ενημέρωση σ' ΕΛΛΗΝΙΚΗ, ΤΖΑΖ, ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΡΟΚ, ΚΛΑΣΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ ΣΤΑ ΠΕΡΙΠΤΕΡΑ

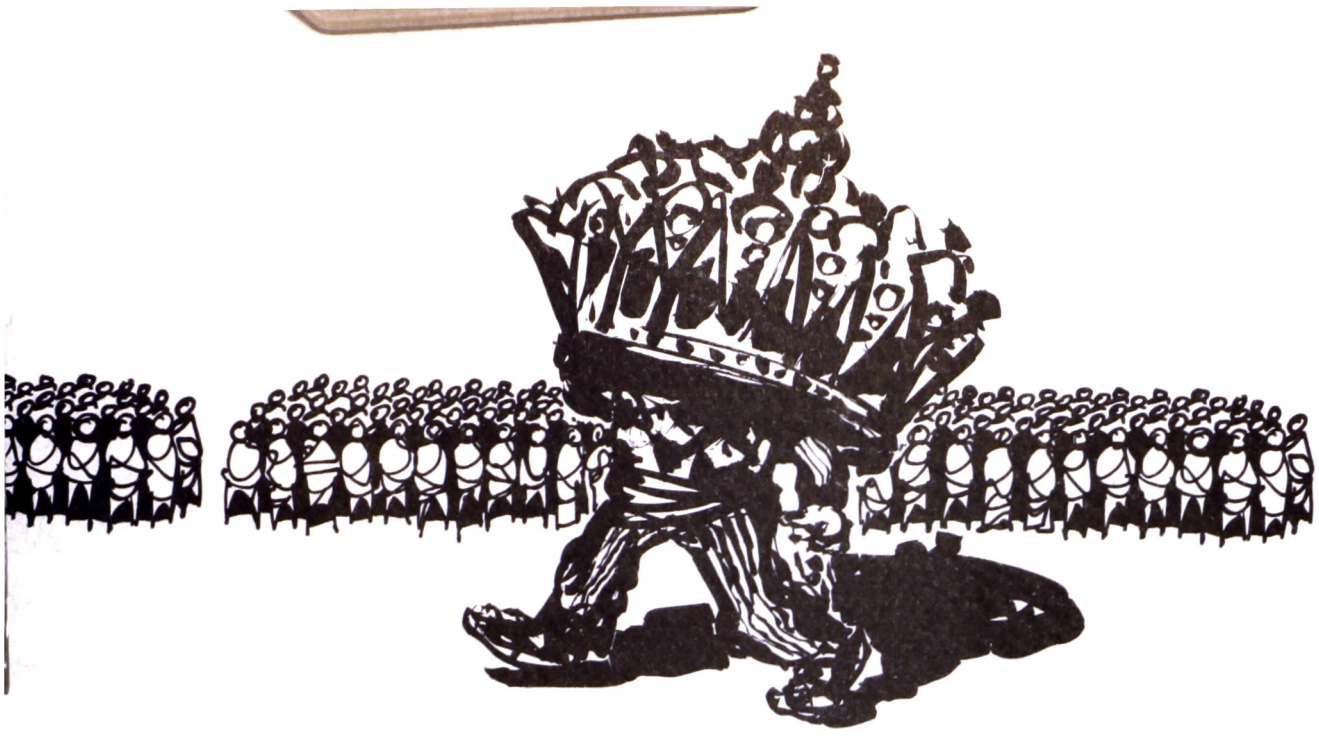
του Αιμ. Φρερη

Η αθυροστομία του Κωνσταντίνου κτείνεται τον τελευταίο καιρό σε γνω πρόσωπα της Δεξιάς, πρώην φιλοβα κούς, που λέει ότι έχει παύσει να α στεύεται γιατι «προσκύνησαν τον Κ μανλή». Ανάμεσά-τους ο υπουργός Ε τερικών Χριστόφορος Στράτος, ο αντι εδρος της Βουλής Ισαάκ Λαυρεντίδη πρώην αυλάρχης και γενικός διευθυ Χωροταξίας Μαρίνος Γερουλάνος, δι ροι απόστρατοι που πήραν δημόσιες σεις κλπ. Σ' αυτή την κατηγορία ανήκε ο κ. Στρατής Στρατήγης, Γενικός Γρα τέας του Υπουργείου Συντονισμού, π λο που τηλεφώνησε δυο φορές στον Κ σταντίνο για να του εκφράσει τη λύπη για το «βαρύτατον» πένθος, αλλά και να του δηλώσει πως σε ένα «γενικότερ σχήμα, θα ήταν έτοιμος να συνεργαστ

Αλλά και εν ενεργεία αξιωματικοί των τριών σωμάτων, δεν αποκρύπ πλέον τα βασιλικά-τους...αισθήματα επεισόδια έχουν γίνει επανειλημμένα βέβαιο είναι ότι μέσω αποστράτων δ νύουν ότι προτιμούν τον βασιλιά, απ καραμανλικό δελφινισμό...

•

Πρόμαχος της «καθαρότητας» της ράταξής-του, ο Γλύξμπουργκ *(«όπου λω κάνω αρχηγό, με τους οπαδούς χω»* εξομολογήθηκε πρόσφατα σε του), αποκρούει τη συνεργασία του κεζίνη που τον αποκαλεί *«μαΐμού»* Σάββα Κωνσταντόπουλου και της *ντοφυλλάδας-του»*. Ειδικά σχετικά «Ελεύθερο Κόσμο» ο Γλύξμπουργκ αποφασισμένος να ξεκόψει. Δε θέ συναγελάζονται οι βασιλικοί με χουντικούς ή χουντίσαντας. Χαρα στικό από αυτή την άποψη είναι τό νός ότι πλήθος «συλλυπητηρίων» σιεύτηκαν στην «Καθημερινή», ακρι πό τους βασιλικούς εκείνους που δε δέχονται τη συνεύρεσή-τους με χ κούς, κάτω από την ιδια στέγη, όπω βώς και ο Γλύξμπουργκ. Παράλλ Κωνσταντίνος αποκρούει και όλ σους θέλουν να σηκώσουν δικό-του ράκι και δε δέχονται, προκαταβολ υποταχθούν στους δικούς-του σκ Ένας από αυτούς που υποτάχτηκε γνωστός χουντικός Νικ. Φαρμάκη εγκαινίασε το πολιτικό-του γραφε Ναύπακτο, με την παρουσία του Θ

Το σχέδιο του Γλύξμπουργκ, «*συνάθροιση όλων, ανεξάρτητα, από το παλθόν-τους, για τους σκοπούς-μου*», ερδεύεται παράλληλα με μια επιχείρηφθοράς, που επιχειρεί από την έκδοσή- η λαθρόβια, περιορισμένης κυκλοφοις και αβέβαιου μέλλοντος, καθημερινή ημερίδα κάποιου Γρηγ. Μιχαλόπουλου, υ φιλοδοξεί να παίξει ρόλο νέου Σάββα νσταντόπουλου. Η περιορισμένη, ό-ς, κυκλοφορία του εντύπου αυτού, που μπορεί να ξεπεράσει τα 2-3.000 φύλ- έχει αρχίσει να δημιουργεί απογοήση και επιφυλάξεις. Ωστόσο, ο Γλύξ-ουργκ είναι αποφασισμένος, μέσω της ημερίδας αυτής και του εκδότη-της, ν τόσο παραστατικά απεικόνισαν στη υλή ο κ. Ηλίας Ηλιού και ο κ. Κώστας Α-άνος, με βάση δημοσιεύματα τού «ANνα συστηματοποιήσει ένα πόλεμο ενώσεων εναντίον όλων των θεσμών και προσώπων της μεταδικτατορικής Ελας. Το τρωκτικό αυτό των καταχωρήν Υπουργείων και Οργανισμών (μόνο απαδόγγονας, σαν υπουργός Συγκοιιών, έδωσε διαφημίσεις στους χουντις «Νέους Ανθρώπους» του Μιχαλόλου, περίπου 1.200.000 δραχμές μέσα να χρόνο) έχει συνεργάτες ανθρώς που για να πετύχουν την αποσταθεοίηση, καλοπληρώνονται από τα γρα- Τύπου και έχουν ευνοιοκρατικές δοψίες με τον κρατικό μηχανισμό. Όχι, ς, μόνον υπεύθυνοι σε υπουργικά φεία Τύπου, αλλά και υπεύθυνος του ίου ειδήσεων της ΕΡΤ τροφοδοτεί με εργασίες τη φυλλάδα του Μιχαλόπου- Αυτό αποκαλύπτει πόσο η ίδια η Δημοκρατία» υποθάλπει το αντικαωτικό παρακράτος, που θα στραφεί, τε, και εναντίον-της.

ικροπρόθεσμα, ο Γλύξμπουργκ θα ήνα καλυφθεί πίσω από την έκδοση εφημερίδας που να φέρει τον τίτλο παλιάς...*από ΠΡΩΙΑΣ έως ΕΣΠΕΡ*..και φαίνεται να μην προτιμά τις μοντερνίζοντες, όπως ας πούμε, *ΤΗΡΗΤΗΣ*, που για την έκδοσή-της τήρια φαίνεται να κινείται ο τ. υπος δήμαρχος Αθηνών κ. Παναγόπου-

ρτά, πάντως, υπάρχουν. Και υπάρόπως είπαμε, τόσα ώστε να επιτρέπουν την πραγματοποίηση ραδιοφωνικού σταθμού που θα εκπέμπει μηνύματα και θα πραγματοποιεί την προεκλογική προπαγάνδα, κεντρικό στόχο των βασιλικών.

Έτσι, το **υπό βασιλικό μανδύα κόμμα**, θα εγκαταστήσει τον ραδιοφωνικό-του σταθμό πάνω σε παλιό παροπλισμένο καράβι στα διεθνή ύδατα, πολύ κοντά στα Κύθηρα, κοντά στα σοβιετικά σκάφη, που η παρουσία-τους εκεί τους διευκολύνει: Δεν θα διακινδυνεύσει κανείς να καταστρέψει αυτόν τον σταθμό, από το φόβο του «μοιραίου» λάθους που μπορεί να πλήξει τα σοβιετικά σκάφη.

Ο γνήσιος σημερινός εκφραστής του παρακράτους αυτού, δεν είναι άλλος από τον Κωνσταντίνο Γλύξμπουργκ, που εναλλάσσει τους δόλιους πολιτικούς-του σχεδιασμούς με διασκεδάσεις στους κόλπους τρυφηλών υπάρξεων, στα περίχωρα του Λονδίνου. Γι' αυτές «κάτι» πρέπει να ξέρουν δύο πρόσωπα από την Αθήνα. Ο κ. Στρογγυλός, διευθυντής στην υπηρεσία της «Εθνοκάρτας» της Εθνικής Τράπεζας και ο επιχειρηματίας κ. Ασημακόπουλος. Άλλωστε, δεν πάει πολύς καιρός, που γνωστή αγγλική εφημερίδα είχε γράψει για τις νυχτερινές αυτές ενασχολήσεις του Γλύξμπουργκ, που υποστήριζε ότι σχεδόν έχουν οδηγήσει στη διάζευξή-του από την Άννα-Μαρία.

Παράλληλα, δεν είναι άγνωστες μερικές άλλες πρόσφατες επιδόσεις του Κωνσταντίνου (που χρησιμοποιεί το ψευδώνυμο «Μάρσαλ») στον τομέα της εμπορίας βλημάτων και τεθωρακισμένων γνωστής αγγλικής πολεμικής βιομηχανίας. Πρόσφατα, μάλιστα, κατάφερε να πουλήσει στον «βασιλικό» συνάδελφό-του Χουσεΐν της Ιορδανίας, μια παρτίδα τέτοιου πολεμικού υλικού και να πάρει την ανάλογη προμήθεια. Παλιότερα ο Γλύξμπουργκ είχε πουλήσει όπλα στον τότε Σάχη της Περσίας Ρεζά Παχλεβή, ενώ τον τελευταίο καιρό λέγεται ότι έκανε ανάλογη πρόταση στο Ισπανικό Υπουργείο Εθνικής Αμύνης.

«Έμπορος θανάτου» σε διεθνές επίπεδο, ο Κωνσταντίνος Γλύξμπουργκ, μεθοδεύει και τον θάνατο της ελληνικής δημοκρατίας, ίσως αφελώς, αλλά, τελικά, με αρκετή δολιότητα και με όλη την γνωστή οικογενειακή εμπάθεια. Ας μην τον υποτιμούμε. □

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΜΙΧ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Φαναριώτες

Άνθη Ευλαβείας

Επτανήσιοι ποιητές

από τη σειρά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

●

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

Τὰ τετράδια τῆς γιαγιᾶς

Φυσικές συνταγές
γιά τήν φροντίδα τῶν μαλλιῶν
τῶν ματιῶν καί τοῦ στόματος

εκδόσεις «ΑΚΙΔΑΛΙΑ»

ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Προλογίζει ο Θωμάς Γκόρπας

Εκδόσεις ΜΠΟΓΙΑΤΗ

Σόλωνος 99 ● τηλ. 36.27.028

ΙΣΠΑΝΙΑ: Εκδημοκρατισμός του στρατού ή νέος φασισμός;

Την Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου — τρεις μέρες μετά το αποτυχόν πραξικόπημα στην Ισπανία — οι δρόμοι της Μαδρίτης γέμισαν από μιά ανθρώπινη κοσμοθάλασσα. Τη διαδήλωση είχαν συγκαλέσει τα 4 μεγάλα πολιτικά κόμματα της Ισπανίας (το Κ.Κ. του Σαντιάγο Καρίγιο, το Εργατικό Σοσιαλιστικό P.S.O.E. του Φελίπε Γκονζάλες, η δεξιά «Δημοκρατική Συμμαχία» του Μάνουελ Φράγκα Ιριμπάρνε και η «Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου» του Όστεν Ροντρίγκεζ Σαγκούν) καθώς και οι δύο εργατικές συνδικαλιστικές ομοσπονδίες, οι «Κομιθιόνες Ομπρέρας» (του Κ.Κ.Ι) και η U.G.T. (Γενική Ένωση των Εργαζομένων) του P.S.O.E.

Η διαδήλωση είχε συμφωνηθεί να είναι σιωπηρή. Μπράτσο με μπράτσο στην εκδήλωση ο κεντρώος Σαγκούν με τον Καρίγιο και τον Γκονζάλες.

Το πλήθος, παρ' όλα αυτά, διαδηλώνει φωνάζοντας συνθήματα, στα οποία κυριαρχούσαν: «Ελευθερία», «Λαός ενωμένος ποτέ νικημένος», «Δημοκρατία ναι - δικτατορία όχι».

Ένα τμήμα διαδηλωτών, κύρια φοιτητές, κατά παράβαση των υποδείξεων των επισήμων κομμάτων, άρχισε να φωνάζει το σύνθημα: «Η αριστερά ενωμένη δεν θα νικηθεί ποτέ», γεγονός που προκάλεσε την αντίδραση των άλλων διαδηλωτών, που απάντησαν με σφυρίγματα και την κραυγή: «Σωπάστε» (Βουλώστε-το). Οι φοιτητές, όμως, επανέλαβαν: «Στη σιωπηλή Χιλή ο λαός απέτυχε». Μικροφασαρίες ανεπαίσθητες, που κατέληξαν στη συνέχεια στο «ενωτικό» σύνθημα: «Λαϊκή ενότητα ενάντια στο στρατιωτικό πραξικόπημα».

Τεράστιες σε όγκο διαδηλώσεις δεν έγιναν φυσικά μόνο στη Μαδρίτη, αλλά και σε άλλες περιοχές της Ισπανίας, όπως στη Καταλωνία, Ανδαλουσία, Βαλέντσια, κ.ά.

Οι διθύραμβοι για το βασιλιά Χουάν Κάρλος και η ενωτική διαδήλωση στη Μαδρίτη, δεν μπορούν, όμως, να κρύψουν ορισμένα ευαίσθητα σημεία:

1. Την παθητικότητα ή τουλάχιστον την ανετοιμότητα των προοδευτικών πολιτικών κομμάτων, αν και το πραξικόπημα συζητιόταν σαν σοβαρή πιθανότητα εδώ και αρκετό καιρό.

2. Τη μεγάλη ευθύνη του βασιλιά Δον Χουάν Κάρλος, για την μη κάθαρση, τουλάχιστον, των αμετανόητων δικτατορικών στοιχείων μέσα στο στρατό.

3. Την εκλογή του προέδρου Ρήγκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, που έχει δόσει το «πράσινο φως», άμεσα ή έμμεσα στα φιλοδικτατορικά στοιχεία σ' όλο το Δυτικό κόσμο. Ο απεσταλμένος του «Μοντ» στη Μαδρίτη Μαρσέλ Νιντεργκάν — ειδικευμένος από χρόνια με τα ισπανικά ζητήματα — έγραφε την Παρασκευή 27 Φεβρουαρίου:

«Η πιο σημαντική στρατιωτική απειλή ενάντια στη δημοκρατία από τον θάνατο του Φράνκο, το Νοέμβριο του 1975, δεν προκάλεσε ούτε μια μεγάλη αυθόρμητη λαϊκή εκδήλωση διαμαρτυρίας. Μόνο μια χούφτα οπαδών της άκρας δεξιάς, ήρθε να τραγουδήσει το «Κάρα αλ Σόλ», τον ύμνο της Φάλαγγας, μπροστά στη Βουλή, που είχε καταληφθεί από τους στασιαστές. Αλλά κατά την διάρκεια των 18 ωρών, που διάρκεσε η κράτηση των βουλευτών και υπουργών, η Μαδρίτη έζησε στον κανονικό-της ρυθμό. Η δεξιά εξηγεί αυτή την φρονιμάδα ή αυτή την απάθεια από την εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση, η αριστερά από το φόβο και την ανάμνηση του ενός εκατομμυρίου νεκρών του εμφυλίου, όπως εξήγησε ο σοσιαλιστής βουλευτής κ. Μπάρμπα».

Είναι γεγονός ότι το ισπανικό Κ.Κ., μετά την νομιμοποίησή-του στις 9 Απρίλη 1977, ακολούθησε μια ιδιαίτερα μετριοπαθή πολιτική. Ο Καρίγιο υποστήριξε και υποστηρίζει το θεσμό της βασιλείας — εν προκειμένω τον Χουάν Κάρλος χάνοντας μάλιστα τις ψήφους των από παράδοση αντιμοναρχικών αριστερών.

Παράλληλα κι ενώ η οικονομική και κοινωνική κατάσταση είναι οξυμένη, σημειώνονται μια σειρά εξελίξεις:

1. Η καταδίκη της έννοιας του ευρωκομμουνισμού από το Καταλάνικο Κ.Κ. Η αλήθεια είναι — αν και δεν γράφτηκε στον ελληνικό Τύπο — ότι στο συνέδριο των Καταλανών υπήρξαν τρεις τάσεις, μιά «ευρωκομμουνιστική», μια «φιλοσοβιετική» και μία λεγόμενη «λενινιστική». Έτσι, εξάλλου, εξηγείται τόσο η απόφαση καταδίκης του «ευρωκομμουνισμού», όσο και η έγκριση της επέμβασης στο Αφγανιστάν.

2. Η μείωση της δύναμης των «Κομιθιόνες Ομπρέρας» στις τελευταίες συνδικαλιστικές εκλογές τον περασμένο Γενάρη. Οι «εργατικές επιτροπές» με επικεφαλής τον Μαρτσελίνο Καμάχο, ήρθαν βέβαια πρώτες με ποσοστό 30,7% αλλά το Σοσιαλιστικό συνδικάτο της U.G.T. (P.S.O.E.) ισοψήφισε σχεδόν με 29,7%.(Στις εκλογές του 1978, οι «εργατικές επιτροπές» (Κ.Κ.) περνούσαν κατά ένα ποσοστό 13% την U.G.T. (34,5% έναντι 21,6%).

Αλλά ας έρθουμε και στις μεγάλες ευθύνες του Χουάν Κάρλος για τις τελευταίες δραματικές εξελίξεις στην Ισπανία. Σήμερα είναι αποδεδειγμένο ότι ο υπαρχηγός του στρατού Αλόνσο Αρμάντα και ο Χαΐμε Μίλανς ντελ Μπος, στρατιωτικός διοικητής της Βαλέντσια ήσαν οι επικεφαλής του αποτυχόντος κινήματος.

Ο στρατηγός Αρμάντα υπήρξε ιδιαίτερος και υπεύθυνος του στρατιωτικού οίκου του Χουάν Κάρλος, μέχρι που ο ισπανός βασιλιάς του ανέθεσε την υπαρχηγία του στρατού!

Όσοι παρακολουθούν τα ισπανικά πράγματα, θα θυμούνται ότι την περίοδο της δημοκρατικοποίησης ή των προσπαθειών για δημοκρατικοποίηση (ο Χουάν Κάρλος έγινε βασιλιάς στις 22 Νοεμβρίου 1975), πάλι φημολογούνταν κινήσεις για πραξικόπημα. Στρατιωτικός διοικητής της σημαντικότερης τεθωρακισμένης μονάδας «Μπρουνέτε» – λίγο έξω από τη Μαδρίτη — δεν ήταν άλλος από τον Μίλανς ντελ Μπος. Τον επισκέφθηκε τότε ο Χουάν Κάρλος στη μονάδα-του «Μπρουνέτε», για να τον εξευμενίσει.

Το 1978, αν και πασίγνωστος αμετανόητος φρανκικός, ο Ντελ Μπος μετατίθεται στρατιωτικός διοικητής της Βαλέντσια.

Τόσο ο στρατηγός Αρμάντα, οσο και ο Μίλαν ντελ Μπος είχαν συμμετάσχει, με την μεραρχία «Αζούζ», των ισπανών φρανκικών, στο πλευρό του χιτλερικού στρατού στο ρωσικό μέτωπο, κατά την διάρκεια του Β' παγκοσμίου πολέμου.

Ο Χουάν Κάρλος προσπάθησε όλους αυτούς τους στρατιωτικούς να τους προσεταιρισθεί και όχι να τους απομακρύνει. Γι' αυτό και σήμερα ζουν και βασιλεύουν μέσα στον ισπανικό στρατό.

Κατά τα τελευταία χρόνια του Φράνκο, είχε δημιουργηθεί στην Ισπανία η «Δημοκρατική Στρατιωτική Ένωση» **(U.M.D)** η οποία αποτελούνταν από στρατιωτικούς εν ενεργεία. Ήσαν μερικές εκατοντάδες, βασικά κατώτεροι αξιωματικοί. Μάλιστα είχαν κι έναν επίσημο εκπρόσωπο στο Παρίσι, μέχρι το 1976. Κι όμως πολλοί από αυτούς κυνηγήθηκαν μετά τον θάνατο του Φράνκο. Η U.M.D. αποτελούσε σε ένα είδος σαν το Κ.Ε.Δ. **(M.F.A.)** στην Πορτογαλία, αλλά βέβαια ήσαν πολύ πιο μετριοπαθείς δημοκράτες. Αξίζει να αναφερθούμε λοιπόν σε μια συνέντευξη ενός ανώτερου στρατιωτικού από τους ιδρυτές της U.M.D. του διοικητή Οτέρο, που διώχθηκε από το στρατό στις 5 Μαρτίου 1976, αφού δικάστηκε από το στρατοδικείο για ανυπακοή. Η συνέντευξη του Οτέρο δόθηκε μια μέρα μετά το αποτυχόν πραξικόπημα στη γαλλική εφημερίδα «Ματέν». Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα:

«MATEN»: *Αυτή η απόπειρα πραξικοπήματος είχε προβλεφθεί;*

ΟΤΕΡΟ: Εδώ και δυό χρόνια πολλές φήμες για πραξικόπημα έχουν κυκλοφορήσει στο στρατό. Εξ άλλου έχουν υπάρξει αποτυχημένες απόπειρες. Αυτούς τους τελευταίους μήνες δεν μιλούσαν πια για πραξικόπημα. Η μέση πολιτική κατάσταση είχε τέτοια μορφή,που ικανοποιούσε το στρατό, ο οποίος στο σύνολό-του παρέμεινε πολύ συνδραστικός...

«MATEN»: *Πώς εξηγείτε ότι ο στρατός δεν δημοκρατίστηκε καθόλου μέσα σ' έξη χρόνια;*

ΟΤΕΡΟ: Από τη μια πλευρά υπάρχουν ορισμένοι στρατηγοί παλαίμαχοι, του εμφυλίου πολέμου, όπως ο Πίκα ντε Αμπέλο ή ο

. Δεν διοικούν πια μονάδες, αλλά διατη-
ν μεγάλη επιρροή... Σήμερα, στη βάση
στην κορυφή της στρατιωτικής ιεραρχίας,
ικεις φασίστες. Ο στρατηγός Γκοντζάλες
Χιέρο, στρατιωτικός διοικητής των Κανα-
ν, ο στρατηγός Καμπάνο, που βασιλεύει
Βαλαντολίντ και ο Μίλανς Ντελ Μπος
Βαλέντσια, είναι οι επικεφαλής αυτής της
σπαστικής ακροδεξιάς τάσης.

TEN: *Κατά τη γνώμη-σας, ποιές είναι τω-
οι απαιτήσεις του στρατού, σε αντάλλαγμα
πίστης-του προς τον βασιλέα;*

PO: Είναι λίγο νωρίς για να το ξέρουμε.
ά ο βασιλιάς θα είναι ένας όμηρος, όσο
θα γίνεται μια βαθιά μεταρρύθμιση του
τού και της αστυνομίας. Πριν απ' όλα,
άζεται μια πραγματική πληροφόρηση
ς στρατώνες, για το τί σημαίνει δημοκρα-
αλλαγή. Ποτέ δεν έγινε αυτό. Κατά συνέ-
πρέπει να απομακρυνθούν από το
τό όλοι οι στρατιωτικοί, που δεν δέχο-
το δημοκρατικό καθεστώς».

★ ★ ★

τωσδήποτε η κατάσταση γίνεται ακόμα
επικίνδυνη με την άνοδο του Ρόναλντ
αν στην προεδρία των ΗΠΑ. Αντίθετα με
Κάρτερ, ο Ρήγκαν — εκφράζοντας τους
πιθετικούς κύκλους της πατρίδας-του —
τηρίζει ανοιχτά πια, με διάφορα μέτρα
πήρε, τη Χιλιανή χούντα, όπως και τη
τιωτική κυβέρνηση του Σαν Σαλβαντόρ.
αυτό το τελευταίο θέμα, μάλιστα, ήρθε
σύγκρουση με τους ευρωπαίους
άχους-του. Ας αναφέρουμε ότι ο Γκουι-
ο Ούγκο πρόεδρος του «Δημοκρατικού
αστατικού Μετώπου» του Σαν Σαλβαν-
είναι σοσιαλδημοκράτης και το σοσιαλ-
κρατικό κόμμα της πατρίδας-του βρίσκε-
ντά στη «Σοσιαλιστική Διεθνή».
τρεις νοτιοευρωπαϊκές χώρες — Ισπα-
λλάδα και Πορτογαλία — μετά την πτώ-
ν δικτατοριών, συνδέθηκαν ακόμα στε-
α με την Ευρώπη και ιδιαίτερα με τη
α. Δεν είναι τυχαίο και άνευ σημασίας το
μήνυμα του Ζισκάρ ντ' Εσταίν, την Τε-
το πρωί, 25 Φεβρουαρίου, προς τον
Κάρλος: «Η Γαλλία — είπε ο Ντ' Εσταίν
ρεται για την αποτυχία της απόπειρας
κοπήματος στη Μαδρίτη, αποτυχία
οφείλεται στην αποφασιστικότητα και
ράγιο των ενεργειών, οι οποίες καθο-
ήκαν από το βασιλιά Χουάν Κάρλος».
τις τρεις φαίνεται η Ισπανία να είναι η
έστερη. Στην Πορτογαλία, με το νέο
— γεγονός που πέρασε απαρατήρητο
ον ελληνικό Τύπο — διορίστηκε από
νες νέος αρχηγός στρατού, ο προοδευ-
αξιωματικός, στρατηγός Ντος Σάντος.
αρχηγός έγινε δεκτός με ενθουσιασμό
ον σοσιαλιστικό και τον κομμουνιστικό
της Πορτογαλίας. Επίσης αρχηγός του
Επιτελείου στρατού ανέλαβε ο στρα-
Εγκίντιο.
μένει στις δημοκρατικές δυνάμεις της Ι-
ις να προχωρήσουν με σύνεση — αν
αι ακόμα αργά — για να ξεπεράσουν
ο σκόπελο, που λέγεται στρατιωτική
ρία.
δικτατορία, που θα είναι ένα κακό
σύμενο για όλη τη Νότια Ευρώπη.

Φ.Ο.

ΕΡΥΘΡΑΙΑ:
Μια ξεχασμένη γεννοκτονία

Η παγκόσμια κοινή γνώμη έχει λίγο πολύ ξεχάσει τον πόλεμο της Ερυθραίας. Εκεί, το πιο συνεπές μαρξιστικό εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα που δημιουργήθηκε ποτέ στην Αφρική, αγωνίζεται με τις δυνάμεις του καθεστώτος Μεγκίστου της Αιθιοπίας, που και αυτό επικαλείται — στα λόγια τουλάχιστον — τον Μαρξισμό. Οι αντάρτες, μάλιστα, του Λαϊκού Μέτωπου Απελευθέρωσης της Ερυθραίας βρέθηκαν στην τραγική ιδεολογική θέση να πρέπει να αντιμετωπίσουν ένοπλα σοβιετικά άρματα και πυροβολικό, που επάνδρωναν ή στελέχωναν «εθελοντές» από το Άντεν και την Κούβα, αν και κάποια στιγμή οι Κουβανοί δεν συμμετείχαν στις επιχειρήσεις για τη στήριξη του Μεγκίστου.

Παρά, όμως, τη μαζική επέμβαση, δυό χρόνια πέρασαν χωρίς να επιτευχθεί τελειωτική νίκη από τις αιθιοπικές δυνάμεις.

Η Αντίς-Αμπέμπα ελέγχει μόνο τις μεγάλες πόλεις και τους βασικούς άξονες επικοινωνίας. Κατά καιρούς εξαπολύει εκκαθαριστικές επιχειρήσεις με μεγάλη δύναμη πυρός και πολυάριθμα θύματα, ιδιαίτερα από τον άμαχο πληθυσμό. Μόλις όμως περάσουν οι τεθωρακισμένες κολόνες και σταματήσουν οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί, το έδαφος ξανακερδίζεται από τους αντάρτες, που κινούνται μέσα στον πολιτικοποιημένο πληθυσμό, σαν το ψάρι στο νερό.

Οι εξεγερμένοι πληθυσμοί έχουν όμως κι αυτοί τα προβλήματά-τους. Η Ερυθραία και η γειτονική-της Τιγκρέ, όπου έχει εξαπλωθεί η «ανταρσία», είναι από τις πιο άγονες περιοχές του κόσμου. Οι καταστροφές από τις εχθροπραξίες και ο αποκλεισμός έχουν δημιουργήσει τέτοια έλλειψη τροφίμων, ώστε ο υποσιτισμός και οι νοσηρές-του εκδηλώσεις να είναι η πια ενδημική κατάσταση. Την αθλιότητα και τα βάσανα του λαού της Ερυθραίας περιγράφουν πρόσφατα μερικοί Βέλγοι γιατροί, που στάλθηκαν εκεί από μια ανθρωπιστική οργάνωση. Ας δούμε τί γράφουν:

«Σε μιαν άλλη κοιλάδα, καλά προφυλαγμένη, είναι συγκεντρωμένοι χίλιοι περίπου ανάπηροι: με κομένο το ένα ή τα δύο χέρια ή πόδια, τυφλοί, κουφοί, ημιπληγικοί.

Μόλις φτάνουμε, πεντακόσιοι απ' αυτούς φτιάχνουν κύκλο, το τύμπανο χτυπά και αρχίζουν να χορεύουν στο ένα πόδι, κουνώντας τα δεκανίκια-τους και τραγουδώντας:

«Χάσαμε τα χέρια-μας, τα πόδια-μας, τα μάτια-μας, αλλά λίγο μας ενδιαφέρει. Θα συνεχίσουμε τον αγώνα ώς την τελική νίκη...»

Οπωσδήποτε, πέρα από αυτές τις συγκινητικές εκδηλώσεις περήφανου φρονήματος, μια ακόμα μαζική γεννοκτονία ολοκληρώνεται στην εποχή-μας, χωρίς κανείς τελικά να δίνει και πολύ μεγάλη σημασία.

εκδοσεις **ΘΥΤΘΠΙΑ**

Αντρέ Μπρετόν
Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΥ

Λέον Τρότσκι
ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Ερνέστ Μαντέλ
ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Ερνέστ Μαντέλ
ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΛΤΟΥΣΕΡ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΕΛΛΕΝΣΤΕΙΝ

Ο. Σεμιόνοβα, Β. Χέυνες
ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΣΣΔ

Ντένις Άλτμαν
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΙΑ: ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Κεντρική διάθεση:
Ίσαάκ Ντώϋτσερ
ΣΤΑΛΙΝ

Νικηταρᾶ 8-10, 1ος ὄροφος
ΑΘΗΝΑ τηλ. 36.38.696

Ο ΕΥΡΩΠΑΙΟΣ

του Γιάννη Ιωάννου

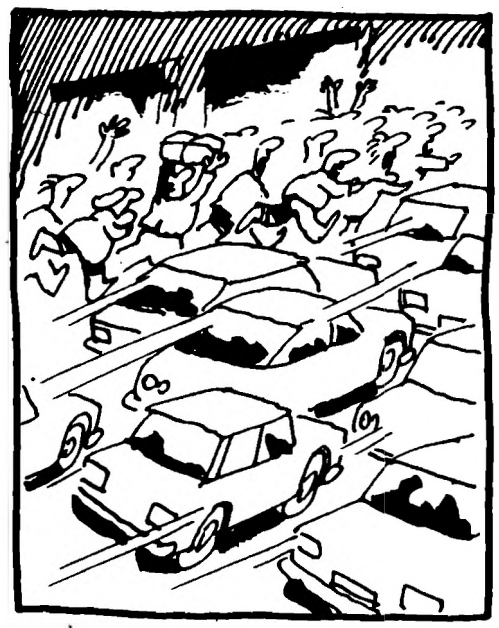

εuνα

Υποχθόνιες δονήσεις και επίγειες επιπτώσεις

έματα όπως αυτά των σεισμών, σε οδηγούν υποχρεωτικά ν αλφαβήτα της κοινωνιολογικής και πολιτικής σκέψης, ε να αποκτήσει εγκυρότητα η όποια κριτική στάση.
ια σύμπτωση κριτικής υπήρξε στην κρατική και κυβερνη- στάση απέναντι στα προβλήματα που δημιούργησε ο σει- ς. Κριτική, την οποία η κυβέρνηση αντιμετώπισε με την ομενικά «τετράγωνη» λογική, ότι το τελευταίο πράγμα για ποίο μπορεί να κατηγορηθεί είναι οι φυσικές καταστροφές υ σεισμών. Η λογική αυτή είναι μεν τετράγωνη στην τυπι- ατασκευή-της, αποκαλύπτεται όμως σόφισμα, όταν επι- ηθεί η εφαρμογή-της στα ματικά δεδομένα, όπου κρί- η αντοχή κάθε πρότασης, λει και στην ουσία-της.

ν είπε κανείς, βέβαια, ότι η ονηση ευθύνεται για τους ιούς. Αυτό που καταλογίζε- ομως, είναι η ευθύνη της κυ- ησης για τη μετατροπή ενός ιού γεγονότος — των σει- — σε κοινωνικό πρόβλημα ς, με νεκρούς, με ξερριζω- ς, με διάλυση νοικοκυ- — με αποδιάρθρωση όλων κοινωνικών και κρατικών ισμών που βρέθηκαν στην εμβέλειας των Ρίχτερ, τοχθόνιας δράσης των τε- κών πλακών.

υβέρνηση, υποτίθεται, έχει ρια αποστολή-της την ορ- η των κοινωνικών λει- ών με τέτοιο τρόπο, ώστε σφαλίζονται καταρχήν τα ώδη αγαθά, και οι πρω- ές προϋποθέσεις της ζω- λαδή, η ασφάλειά-της και νικότητά-της.

θύνη, λοιπόν, της κυβέρνησης και των τόσων και τόσων ν και ομογάλακτων που προηγήθηκαν, είναι πως βρί- σε τόση απόσταση από την γη όπου συντελούνται αυτές υργίες, όσο και το βάθος των τεκτονικών ρωγμών, που ύπτουν στην επιφάνεια την *απουσία* και την *εγκληματι- θυνότητα* της κυβερνητικής και κρατικής μηχανής...
την έλλειψη πολιτικής χωροταξίας, από την έλλειψη ρφής πρόβλεψης στους όρους δόμησης και κατασκευ- την απουσία κάθε μορφής ελέγχου στην χιλιοπροστα- και γι' αυτό ασύδοτη «ιδιωτική πρωτοβουλία», μέχρι ικό και τη διάλυση, που πρώτα κήρυξαν τα μέσα μαζι- μέρωσης, ώς την παλινωδία ανάμεσα στην ανυπαρξία σπασμωδικότητα των μέτρων προνοίας για τους σει- είς, *κυρίως υπεύθυνη* δεν είναι άλλη από την κυβέρνη- Δεξιάς, θέμα για το οποίο δεν χωρεί κανένα σόφισμα, ιας «τετράγωνης» λογικής.

Θάταν, όμως, ανολοκλήρωτη η κριτική-μας αν δεν μιλούσε και για την έξω από το κράτος κοινωνία, τις λειτουργίες εκείνες δηλαδή που συντελούνται παράλληλα προς την κρατική παρέμβαση. Είναι εμπειρική η παρατήρηση αλλά εδραιώνεται ισχυρά στην κοινή συνείδηση ότι δεν θα υπήρχε αυτή η διάσταση πανικού, αν δεν υπήρχε μια γενικευμένη έλλειψη εμπιστοσύνης του ενός προς τον άλλο, και εν τέλει, του καθένα προς τον εαυτό-του.

Ποιός δεν ξέρει κατασκευαστές που συμβούλευαν φίλους ενοίκους πολυκατοικιών, «να προσέξουν για λίγες μέρες», ποιός υπάλληλος δεν ξέρει και τη δική-του συμβολή στη γενικότερη γραφειοκρατική παράλυση, ποιός δεν έχει το δικό-του μερίδιο στη γενική προχειρότητα, τσαπατσουλιά και έλλειψη ευθύνης για ό,τι αφορά την προσφορά έργου στον τομέα που ασχολείται ο ίδιος;

Για να έχει, λοιπόν, η κριτική-μας νόημα, δηλαδή στόχο και αποτέλεσμα, πρέπει, πριν καταλήξει στην πολιτική-της αιχμή, να λάβει και την κοινωνική-της διάσταση, να γίνει δηλαδή και αυτοκριτική. Γιατί φαίνεται πως από το '45 ή το '49 και δώθε, ας το ορίσουμε έτος κάπως αυθαίρετα, αφήσαμε την κοινωνία να αναπτυχθεί ερήμην-μας, τσακισμένοι από τη διάψευση, χαιρέκακοι μπρος στην τερατολογία της Δεξιάς, με το μερίδιο της συνενοχής για το πολυποίκιλο «βόλεμα» που μας συμπαρέσυρε.

Παρ' όλα αυτά, με τη Δεξιά ή και χωρίς αυτή, με όποια κυβέρνηση την διαδεχτεί, πρέπει να μάθουμε να ζούμε με τους σεισμούς, δηλαδή πρέπει να καταργήσουμε τις επιπτώσεις-τους στη ζωή-μας. Πρέπει να δράσουμε κοινωνικά, μέσα από νέου τύπου συλλογικότητες και προσωπικές στάσεις, μια και οι προτάσεις κομμάτων και σχημάτων αναζητούν και αυτές την δικαίωσή-τους στην πράξη.

Σ' αυτή την κατεύθυνση αποσκοπεί και η αρθρογραφία αυτού του τεύχους του ANTI, όπου χωροθετείται το πρόβλημα των σεισμών από το αντικειμενικό-του υπόστρωμα — και την επιστημονική-του διάσταση — στην κοινωνική και πολιτική-του πλευρά, μέχρι το σημείο που όλα αυτά κάπου συναρθώνονται με τη δική-μας φύση, την ανθρώπινη αντίδραση και ανταπόκριση στις χθόνιες δυνάμεις, με το φόβο, τον πανικό ή την μανική έκρηξη μιας κρυμμένης καταστροφικότητας ή αυτοκαταστροφής.

Κατά τα άλλα πρέπει να μάθουμε να ζούμε με τους σεισμούς — και με τους εαυτούς-μας.

Επιστημονική γνώση και έρευνα για τους σεισμούς

του καθηγητή **Βασ. Παπαζάχου**

Συνέντευξη του Διευθυντή του Σεισμολογικού Σταθμού Θεσσαλονίκης, Καθηγητή Γεωφυσικής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κ. **Β. Παπαζάχου** στον συνεργάτη-μας **Π. Παπασαραντόπουλο.**

Σοβαρός λόγος για την ανησυχία και τη δυσφορία της κοινής γνώμης ήταν η σύγχυση γύρω από τις πραγματικές δυνατοτητες επιστημονικής διάγνωσης και πρόβλεψης των σεισμικών φαινόμενων.

Παράλληλα κυκλοφορούσαν ανεξέλεγκτες φήμες κάθε είδους και ανεύθυνοι κύκλοι τροφοδοτούσαν μια σεισμολογία του πεζοδρομίου που ήταν φυσικό να επιδεινώσει την ήδη βαριά ατμόσφαιρα.

Το ΑΝΤΙ απευθύνθηκε σε ένα από τους πιο αρμόδιους Έλληνες επιστήμονες, τον Καθηγητή του Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης κ. Β. Παπαζάχο.

Πιστεύουμε ότι οι απαντήσεις-του σε μερικά καίρια ερωτήματα που του θέσαμε θα συμβάλουν στη διευκρίνιση ορισμένων εύλογων ερωτημάτων.

ΑΝΤΙ: *Η Ελλάδα είναι από τις πιο σεισμογενείς περιοχές της Ευρώπης. Με δεδομένο αυτό, η επιστημονική αντιμετώπιση του προβλήματος των σεισμών στη χώρα-μας, σε τί σημείο βρίσκεται;*

Β.Π.: Τα πρώτα αξιόπιστα σεισμολογικά στοιχεία, τα οποία βασίζονται σε αναγραφές σεισμολογικών οργάνων άρχισαν να συλλέγονται από το 1911 όταν εγκαταστάθηκε το πρώτο αξιόπιστο σεισμόμετρο στην Αθήνα. Η ποιότητα των στοιχείων αυτών συνεχώς βελτιωνόταν και από το 1950 δημοσιεύονται συστηματικά στα Δελτία του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών. Περισσότερο ακριβή είναι τα στοιχεία τα αφορούν τους σεισμούς οι οποίοι έγιναν μετά το 1964 όταν άρχισε να λειτουργεί και να εκδίδει τα δελτία-του το Διεθνές Σεισμολογικό Κέντρο (ISC = International Seismological Center).

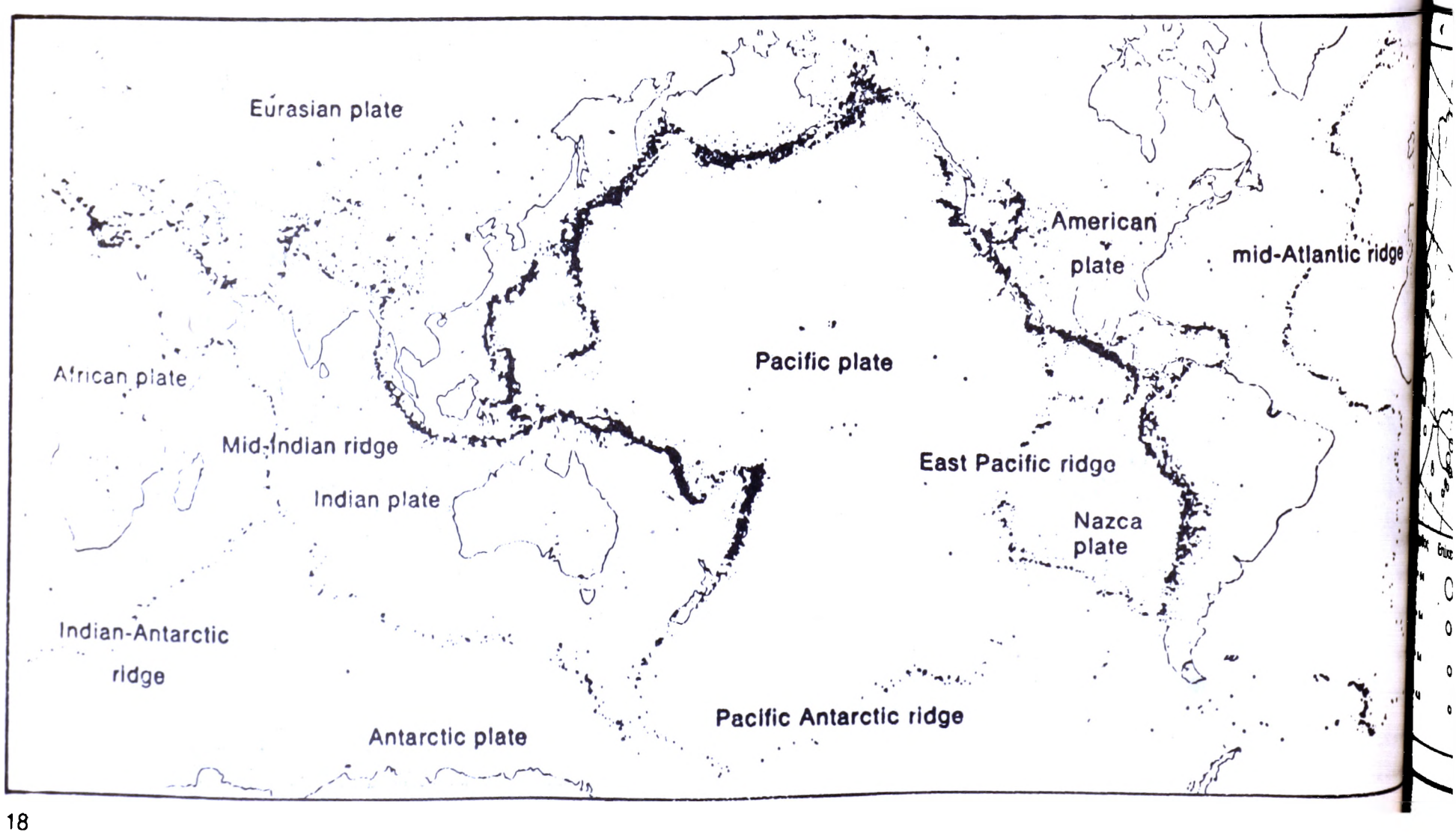
Έτσι σήμερα γνωρίζουμε με ικανοποιητική ακρίβεια τις παραμέτρους (γεωγραφικές συντεταγμένες επικέντρων, εστιακά βάθη και μεγέθη), όλων των σεισμών που έχουν μεγέθη μεγαλύτερα από 5,5 και έγιναν μετά το 1910, έχουν μεγέθη μεγαλύτερα από 5,0 και έγιναν μετά το 1950 και έχουν μεγέθη μεγαλύτερα από 4,5 και έγιναν μετά το 19... Έχουμε, επίσης, χρήσιμες πληροφορίες για 120 περίπου σεισμούς που έχουν μεγέθη μεγαλύτερα από 6,5 και έγιναν μεταξύ 1800 και 191...

Αυτά από απόψεως δεδομένων παρατηρήσεως, τα οποία είναι επαρκώς απαραίτητα για την πραγματοποποίηση σεισμολογικής έρευνας.

Πριν από το 1964, η σεισμολογική έρευνα στον ελληνικό χώρο γινόταν από μεμονωμένα άτομα και αφορούσε κυρίως προβλήματα σεισμικότητας ή προβλήματα μακροσεισμικών αποτελεσμάτων, σημαντικών σεισμών.

Από το 1964, άρχισε συλλογική ερευνητική προσπάθεια πάνω σε διάφορα σεισμολογικά προβλήματα του ελληνικού χώρου, όπως ο μηχανισμός γένεσης των σεισμών, η δομή του φλοιού και του μανδύα, οι σεισμικές ακολουθίες, η σεισμικότητα, η σεισμική επικινδυνότητα, η πρόγνωση των σεισμών, η τεκτονική βάθους του χώρου του Αιγαίου κλπ. Η προσπάθεια αυτή, έδωσε πολύ αξιόλογα επιστημονικά αποτελέσματα. Σημαντικός αριθμός πρωτότυπων επιστημονικών εργασιών έχει δημοσιευθεί από Έλληνες επιστήμονες σε διεθ...

Κατανομή των σεισμών στην υδρό...

ς επιστημονικά περιοδικά κατά το χρονικό διάστημα 1965-1980. ούμε, συνεπώς, να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η βασική ολογική έρευνα στη χώρα-μας βρίσκεται σε ικανοποιητικό επί- άλλά έχει πολύ λίγο αξιοποιηθεί για πρακτικούς σκοπούς. Δη- τα συμπεράσματα της έρευνας αυτής δεν έχουν εφαρμοσθεί, α- πως γνωρίζουμε, ο αντισεισμικός-μας κανονισμός δεν έχει αλ- από το 1959.

Η εμπειρία του σεισμού της Θεσσαλονίκης, οδήγησε ή όχι στη κάποιων μέτρων σε εθνικό επίπεδο για την ενίσχυση της σεισμο- ς έρευνας;

α βασικά μέτρα τα οποία ανάγγειλε η Ελληνική Κυβέρνηση με- σεισμό της Θεσσαλονίκης για την ανάπτυξη της σεισμολογικής ς, είναι η οικονομική ενίσχυση του Εργαστηρίου Γεωφυσικής ιστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, για την αγορά σύγ- ν σεισμολογικών οργάνων, την ενίσχυση σε προσωπικό του Ερ- ίου Γεωφυσικής του Α.Π.Θ. και του Γεωδυναμικού Ινστιτούτου ιτεροσκοπείου Αθηνών και την ίδρυση του Ινστιτούτου Τεχνι- ισμολογίας και Αντισεισμικών Κατασκευών στη Θεσσαλονίκη. ρήματα που δόθηκαν στο Εργαστήριο Γεωφυσικής, ίδρυσε και σε πλήρως ένα σύγχρονο τηλεμετρικό δίκτυο οκτώ σεισμολογι- αθμών που είναι ένα από τα τελειότερα δίκτυα σ' όλο τον κό- ι το πρώτο τέτοιο σ' ολόκληρο το Μεσογειακό χώρο. Η μεγάλη εσματικότητά-του αποδείχθηκε και κατά τους τελευταίους σει- του Κορινθιακού Κόλπου.

ις το Γεωδυναμικό Ινστιτούτο ενισχύθηκε σημαντικά κυρίως κό προσωπικό, αλλά δεν έγινε το ίδιο για το Εργαστήριο Γεω- , το οποίο έχει μεγάλη ανάγκη από τεχνικό και επιστημονικό ικό. Δυστυχώς το Ινστιτούτο Τεχνικής Σεισμολογίας και Αν- κών Κατασκευών, δεν προχώρησε με το ρυθμό που έπρεπε να ήσει. Αυτό οφείλεται, βασικά, στο γεγονός ότι καθυστερεί υ- κά η δημοσίευση του οργανισμού λειτουργίας του Ινστιτούτου.

εδομένου ότι δεν μπορούμε να αποκλείσουμε το ενδεχόμενο νέ- ών, ποιές άμεσες ενέργειες είναι απαραίτητες να γίνουν για την μική προστασία και έρευνα;

μέτρα αυτά, πρέπει να είναι τα εξής:

ηματοδότηση ενός εθνικού προγράμματος εφαρμοσμένης Έ- τάνω στη σεισμική επικινδυνότητα του ελληνικού χώρου για οποίηση της σύγχρονης επιστημονικής γνώσης, με βασικό η σύνταξη νέου αντισεισμικού κανονισμού.

ηματοδότηση ενός εθνικού προγράμματος βασικής σεισμολο- γικής έρευνας πάνω στο θέμα της πρόγνωσης των σεισμών.

- Η ενίσχυση των σεισμολογικών κέντρων της χώρας σε μέσα και προσωπικό, για να μπορούν να ενημερώνουν υπεύθυνα, σύντομα και με ακρίβεια, την πολιτεία και το λαό, πάνω στα σεισμικά φαινόμενα σε περιόδους έντονης σεισμικής δράσης.
- Η σύνταξη νέου αντισεισμικού κανονισμού και η λήψη αυστηρών μέτρων τήρησής-του.
- Η ενημέρωση του λαού από υπεύθυνους επιστήμονες για το σωστό τρόπο αντίδρασης κατά τη διάρκεια έξαρσης της σεισμικής δράσης.

ΑΝΤΙ: ***Γράφτηκε στις εφημερίδες ότι το Ινστιτούτο της Ουψάλα είχε προβλέψει τον πρόσφατο σεισμό... Είναι δυνατή η πρόγνωση των σεισμών;***

Β.Π: Σημαντική πρόοδος έχει πραγματοποιηθεί κατά τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, προς την κατεύθυνση της πρόγνωσης. Δηλαδή, της γνώσης από πριν του χώρου του,χρόνου και του μεγέθους ενός μελλοντικού σεισμού.

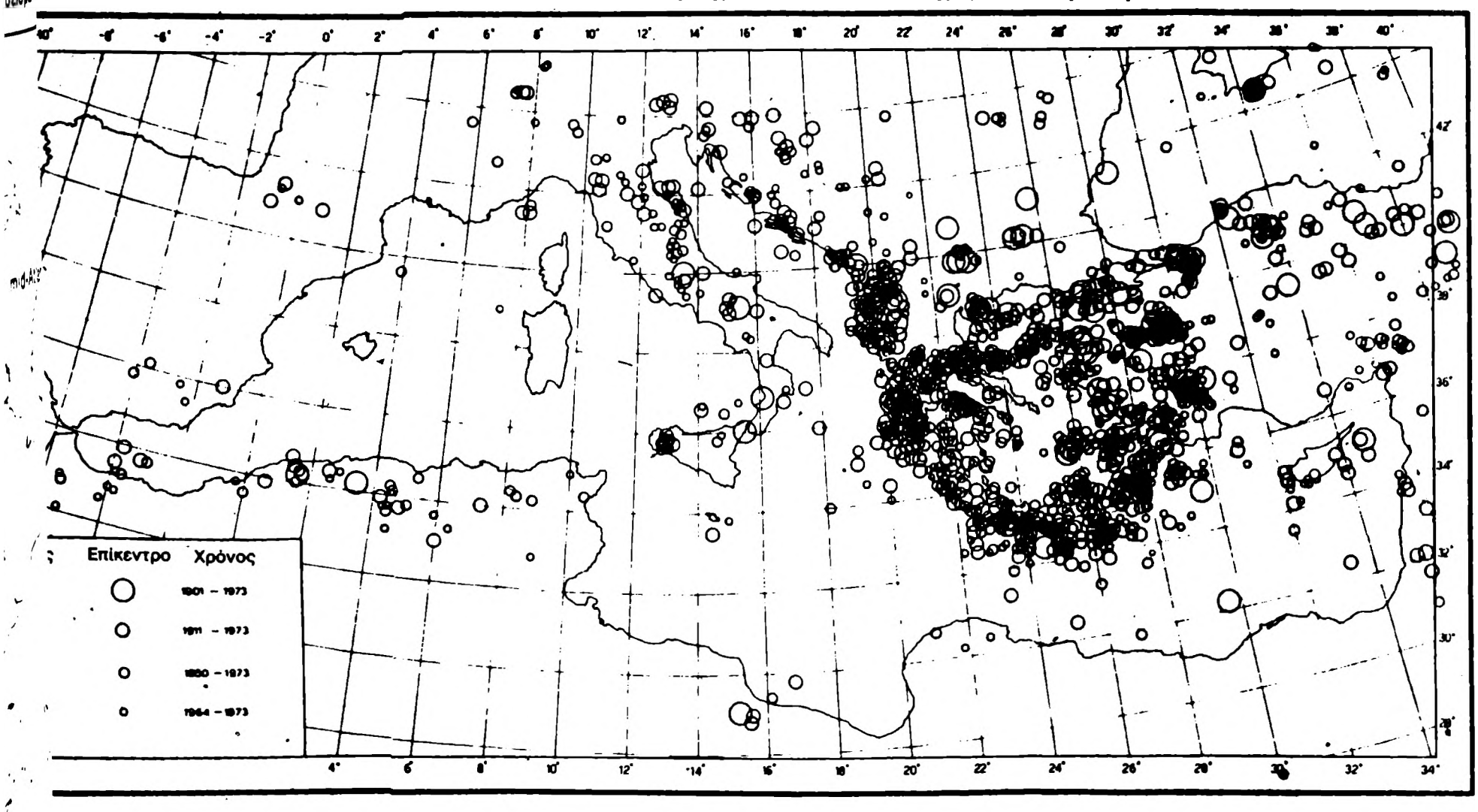
Η αρχή στην οποία βασίζονται οι σχετικές υπό δοκιμή μέθοδοι είναι η εξής: Παρατηρούνται φαινόμενα τα οποία προηγούνται και έχουν κοινά αίτια με τους σεισμούς: τέτοια φαινόμενα είναι η μεταβολή του γεωμαγνητικού πεδίου, του πεδίου βαρύτητας, της ταχύτητας διάδοσης των σεισμικών κυμάτων, της θερμοκρασίας του νερού των πηγαδιών, κλπ. Με τέτοιες παρατηρήσεις έγινε μάλιστα πρόγνωση ορισμένων σεισμών. Όμως, δεν υπάρχει κανένα φαινόμενο το οποίο να έχει παρατηρηθεί πριν από όλους τους σεισμούς. Υπάρχουν πολλοί σεισμοί πριν από τους οποίους δεν παρατηρήθηκε κανένα τέτοιο φαινόμενο.

Μπορούμε, συνεπώς, να συμπεράνουμε ότι το πρόβλημα βρίσκεται ακόμα, και θα βρίσκεται και κατά τα επόμενα δέκα χρόνια, στο στάδιο της έρευνας. Οπωσδήποτε, τα μέχρι τώρα στοιχεία, δείχνουν ότι το πρόβλημα της πρόγνωσης των σεισμών αποτελεί πια για την επιστήμη, ρεαλιστικό στόχο.

ΑΝΤΙ: ***Σε περιπτώσεις παρόμοιες με εκείνη των μεγάλων σεισμών της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, ποιά πρέπει να είναι η στάση των κατοίκων;***

Β.Π: Πρέπει να γίνεται προσπάθεια να ενημερώνεται ο κόσμος πάνω στα σεισμολογικά προβλήματα και κυρίως να μάθει, από τους αρμόδιους φορείς, τί πρέπει να κάνει πριν και πώς πρέπει να ενεργήσει κατά τη διάρκεια και μετά το σεισμό. Σχετικό φυλλάδιο πρόκειται να εκδόσει σύντομα το Υπουργείο Δημοσίων Έργων. Μεγάλη σημασία έχει η διατήρηση της ψυχραιμίας του λαού, κατά τη διάρκεια των εξάρσεων της σεισμικής δράσης.

μή των επικέντρων με επιφανειακούς σεισμούς στη Μεσόγειο και την περιβάλουσα περιοχή.
ιριστικά εμφανής η συγκέντρωση των σεισμοπαθών περιοχών στον ελληνικό χώρο και την Αλβανία.

οι αντισεισμικές κατασκευές

του καθηγητή Σωκράτη Αγγελίδη

Ο Θουκυδίδης στην Ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου και ειδικότερα στο β' βιβλίο-του, όπου μιλάει για το γενικότερο κλίμα, που επικρατούσε τις παραμονές της κήρυξης του πολέμου μεταξύ Αθηνών και Σπάρτης, γράφει: *«Κι ακόμα λίγο πριν από τα γεγονότα αυτά, έγινε σεισμός στην Δήλο, που δεν είχε ποτέ-της σειστεί μέχρι τώρα, απ' ό,τι θυμούνται οι Έλληνες. Έλεγαν δε σχετικά, και το πίστευαν, πως έπρεπε να εξηγηθεί σαν σημάδι για όσα ήταν να συμβούν»*.

Έτσι ο σεισμός έμπαινε στη ζωή των Αρχαίων Ελλήνων, και στη συγκεκριμένη περίπτωση που αναφερόμαστε, με ένα σμπάρο δυό τρυγόνια: Και οι καταστροφές και οι απώλειες ανθρώπων ήταν δικαιολογημένες, μια και έπρεπε να υπάρξει το θεϊκό εκείνο σημάδι, που γνωστοποιούσε στους ανθρώπους αυτά που επρόκειτο να γίνουν.

Οι αρχαίοι έλληνες είχαν θεοποιήσει τον σεισμό στο πρόσωπο του Εγκέλαδου. Όπως μας λέει η Μυθολογία, η Αθηνά ήρθε σε σύγκρουση μαζί-του ρίχνοντας επάνω-του την Αίτνα. Πιστεύω πως ο συμβολισμός είναι προφανής: Η γνώση του σεισμού που αντιπροσωπεύεται από την Αθηνά, τη θεά της σοφίας, μπορεί να νικήσει τον σεισμό και τις συνέπειές-του.

Η δύναμη του σεισμού και το κτίριο

Ο σεισμός είναι το *μόνο φορτίο* που έρχεται στο κτίριο από το έδαφος, σε αντίθεση με τα άλλα φορτία ενός κτιρίου (επίπλα, μηχανήματα, άνεμος κλπ.), που καταλήγουν στο έδαφος. Στην πραγματικότητα, κατά τη διάρκεια ενός σεισμού το έδαφος κάνει παλινδρομικές κινήσεις, που θέτουν σε κίνηση το κτίριο που ακουμπά επάνω-του. Ας σκεφτούμε τί αισθανόμαστε αν κάποιος τραβά πέρα-δώθε το χαλί που πατάμε. Έχουμε την αίσθηση πως κάποιος — κάποια δύναμη — μας τραβά πέρα-δώθε.

Έτσι ο σεισμός είναι κύρια μια *οριζόντια δύναμη*, που κουνά τα κτίριά-μας κατά διάφορες διευθύνσεις. Είπαμε πως ο σεισμός έρχεται στο κτίριό-μας από το έδαφος. Νά γιατι, σ' ένα δαφος βραχώδες ο σεισμός περνάει στο κτίριο δυσκολότ απ' ό,τι σ' ένα άσχημο έδαφος. Αυτό το είδαμε και στον τελ ταίο σεισμό. Παρόμοιες πολυκατοικίες ταλαιπωρήθηκαν ρισσότερο όταν ήταν θεμελιωμένες σε άσχημο έδαφος. *Ο λος της θεμελιώσεως είναι προφανής*.

Ένας όρος που πέρασε στο καθημερινό-μας λεξιλόγιο ε ο βαθμός Richter, που στον μεγάλο τελευταίο σεισμό έφτ στην τιμή 6,6. Ο Richter, εκλεκτός σεισμολόγος, σκέφτηκ βαθμονομίσει την ενέργεια που εκλύεται στο επίκεντρο του σμού, όταν γίνει ένας σεισμός. Πιο απλά: έχετε μια ποσότ δυναμίτιδας και την βάζετε σε δέκα ή σε εκατό μέτρα. Η *ργεια* που εκλύει η δυναμίτιδα αυτή όταν εκραγεί, είναι η σ' οποιοδήποτε βάθος κι αν βρίσκεται. Διαφορετικό όμως ναι το *αποτέλεσμα* της έκρηξης στα χίλια ή στα δύο λιάδες μέτρα. *Έτσι η σεισμική δύναμη που ταλαιπωρ κτίριά-μας είναι τόσο μικρότερη, όσο μακρύτερα βρίσκετ κτίριό-μας κι όσο ισχυρότερα είναι τα πετρώματα που μεσ βούν ανάμεσα στο επίκεντρο και το κτίριό-μας*. Η σεισμικ ναμη επηρεάζεται βέβαια κι από άλλους παράγοντες (μ κτιρίου κλπ.).

Η *κατανομή* των διαφόρων περιοχών του ελληνικού χ στις κατηγορίες I, II ή III πρέπει να *αναπροσαρμόζεται* στ ότερα δεδομένα που προκύπτουν με τους σεισμούς που εμ ζονται. Κι αυτό είναι το πρώτο μέλημα μιας πιθανής συμ ρώσεως ή ανασυντάξεως του Ελληνικού Αντισεισμικού Κ νισμού που ισχύει σήμερα.

● ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ενός Αντισεισμικού Κανονισμ ναι η διατύπωση διαφόρων *υπολογιστικών και κατασκ κών οδηγιών*, που αναφέρονται κύρια στον φέροντα οργ ενός κτιρίου.

Τον τελευταίο καιρό διατυπώνεται από πολλές πλευ αίτημα για *άμεση ανασύνταξη ή συμπλήρωση του ισχύον τισεισμικού Κανονισμού*. Το αίτημα είναι σωστό

το 1959 που εκδόθηκε ο Κανονισμός μέχρι σήμερα υπάρχουν νέες επιστημονικές γνώσεις μα και εμπειρίες, που πρέπει να ληφθούν υπ' όψη σε μια αναθεώρησή-του.

Πιστεύω, όμως, πως θα *πρέπει να συνταχθούν παράλληλα προδιαγραφές για τον τρόπο κατασκευής των διαφόρων οικοδομικών εργασιών εκτός του σκελετού.* Όλοι-μας έχουμε συνειδητοποιήσει πως οι δαπάνες για επανόρθωση ζημιών στις τοιβλοδομές, τα επιχρίσματα, τις μαρμαρεπενδύσεις κλπ. δεν είναι καθόλου αμελητέες.

Η σημασία της καλής κατασκευής

Θα πρέπει να είναι κανείς σαφής και κατηγορηματικός: «*Η τεχνολογικά ορθή κατασκευή πρέπει να είναι το πρώτο-μας μέλημα*». Οσοδήποτε πλήρης κι αν είναι ο Αντισεισμικός Κανονισμός που διαθέτουμε, κι οσοδήποτε πλήρης κι αν είναι η αντισεισμική-μας μελέτη, αν αυτά δεν επενδυθούν με καλή κατασκευή, δεν κάνουμε τίποτα. Έχουμε δει μετά από σεισμούς κτίρια με τέλειες μελέτες να παθαίνουν πολλές ζημιές, γιατί δεν συνοδεύτηκαν με μια ορθή κατασκευή.

Τί εννοούμε όταν λέμε «ορθή τεχνολογικά κατασκευή»;

- Πρώτα, τήρηση με σχολαστικότητα των αποτελεσμάτων της μελέτης.
- Ένα δεύτερο στοιχείο αποτελεί η συμμόρφωση με τους άλλους παράλληλους Κανονισμούς και Προδιαγραφές.

Εκτός από τον Αντισεισμικό, υπάρχουν κι άλλοι Κανονισμοί: Κανονισμός σκυροδέματος και σιδηροπλισμών, Κανονισμός φορτίσεων κλπ. Ακόμα υπάρχουν οι Προδιαγραφές για τα διάφορα υλικά (σίδηρος, σκυρόδεμα, μάρμαρα κλπ.) και είδη κατασκευών (μαρμαρεπενδύσεις, επιχρίσματα κλπ.).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί η απουσία Προδιαγραφών και Κανονισμών σε μεγάλη έκταση. Αυτό το κενό πρέπει το γρηγορότερο να καλυφθεί, γιατί αποτελεί αιτία κακοτεχνιών, δηλαδή απομάκρυνση από την απαίτηση της καλής κατασκευής.

Αντισεισμικοί υπολογισμοί και κανονισμοί

Η Ελλάδα είναι πρωτοπόρα τόσο στο θέμα των αντισεισμικών υπολογισμών, όσο και της θέσπισης αντισεισμικού Κανονισμού. Μετά τον σεισμό της Κορίνθου του 1928, που κατέστρεψε την πόλη, μια ομάδα Μηχανικών, με επικεφαλής τον καθηγητή Α. Ρουσόπουλο, δημιούργησε αυτό που ονομάστηκε «Ελληνική Σχολή αντισεισμικών υπολογισμών». Νομίζω πως χρωστούμε πάρα πολλά στον καθηγητή Α. Ρουσόπουλο και στους συνεργάτες-του, που με πρωτοποριακές επιστημονικές διατάσεις, ξεκαθάρισαν τον τρόπο με τον οποίο διανέμονται οι σεισμικές δυνάμεις σ' ένα κτίριο, και τον τρόπο με τον οποίο παραμορφώνονται τα κτίρια κατά την διάρκεια ενός σεισμού. Οι διατάσεις αυτές, πολύ πρωτοποριακές την εποχή, γύρω στο 1930, που διατυπώθηκαν, αποτελούν και σήμερα ακόμα τη βάση των αντισεισμικών υπολογισμών-μας.

Το 1928 δημοσιεύεται ο πρώτος Αντισεισμικός Κανονισμός για την ανοικοδόμηση της Κορίνθου και του Λουτρακίου. Από τότε και μέχρι το 1959, που δημοσιεύθηκε ο Αντισεισμικός Κανονισμός που ισχύει σήμερα για ολόκληρη την Ελλάδα, με αλλεπάλληλα Διατάγματα γινόταν πραγματικότητα η αντισεισμική προστασία των κτιρίων-μας.

Τί περιλαμβάνει ένας αντισεισμικός Κανονισμός;

ΠΡΩΤΟ ΜΕΛΗΜΑ-του είναι ο καθορισμός του σεισμικού κτίου. Στον Αντισεισμικό Κανονισμό που ισχύει σήμερα, ο ελληνικός χώρος χωρίζεται σε τρεις περιοχές, ανάλογα με την σεισμικότητά-του. Η κατηγορία I περιλαμβάνει περιοχές με μικρή σεισμικότητα, ενώ η III με την πιο μεγάλη. Κάθε κατηγορία, ανάλογα με την ποιότητα του εδάφους, χωρίζεται σε τρεις κατηγορίες. Στον Πίνακα που ακολουθεί δίνονται *οι σεισμικοί συντελεστές* για τις διάφορες περιπτώσεις.

Κατηγορία	I	II	III
Καλό έδαφος	0,04	0,06	0,08
Μέτριο έδαφος	0,06	0,08	0,12
Κακό έδαφος	o,08	0,12	0,16

Ο σεισμικός συντελεστής μας δίνει πόσο μεγάλο είναι το οριζόντιο σεισμικό φορτίο, σε σχέση με το αντίστοιχο κατακόρυφο. Έτσι, αν έχουμε στην ταράτσα-μας μια δεξαμενή που ζυγίζει 2000 κιλά και το σπίτι-μας βρίσκεται σε περιοχή κατηγορίας I, όπως είναι η Αθήνα, και πάνω σε καλό έδαφος, θα σπρωχτεί η δεξαμενή-μας τη στιγμή του σεισμού με οριζόντια δύναμη 0,04X2000 = 40 κιλών. Αν όμως βρισκόμασταν σε περιοχή κατηγορίας III και σε άσχημο έδαφος, η αντίστοιχη δύναμη θα ήταν 0,16X2000 = 320 κιλά, δηλαδή 8 φορές περισσότερο.

Μερικά συμπεράσματα

Κάθε φορά που γίνεται ένας σεισμός σείονται και τα προβλήματα που έπρεπε να είχαν λυθεί. Ύστερα σιγά-σιγά υποχωρεί ο πυρετός και τα προβλήματα παραμένουν σε μεγάλη έκταση άλυτα μέχρι τον επόμενο σεισμό.

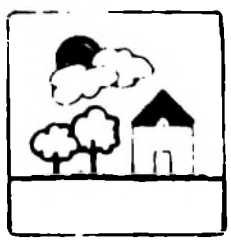
Ας προσπαθήσουμε να τα ιεραρχήσουμε.

ΠΡΩΤΑ μας λείπει η «*αντισεισμική παιδεία*». Πρέπει να μάθουμε να συνυπάρχουμε με τον σεισμό και τα προβλήματά-του. Αυτό σημαίνει: Μαθήματα σεισμού και αντισεισμικής προστασίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαιδεύσεως, και από όλα τα μέσα μαζικής ενημερώσεως (εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση).

ΔΕΥΤΕΡΟ να εξυγιανθεί το κύκλωμα μελέτη-κατασκευή. Αυτό θα επιτευχθεί με αυστηρό έλεγχο των μελετών και κατασκευών. Σήμερα, στον ιδιωτικό τομέα, οι μελέτες ουσιαστικά δεν ελέγχονται, ενώ ο έλεγχος των κατασκευών είναι ανύπαρκτος. Οι επιβλέποντες Μηχανικοί δεν έχουν τα δικαιώματα που βρίσκονται στη διάθεση των Μηχανικών του Δημοσίου που ελέγχουν τα Δημόσια Έργα. Ακόμα θα πρέπει να δοθούν προδιαγραφές και Κανονισμοί — όπου λείπουν — και να αναθεωρηθεί ο αντισεισμικός κανονισμός.

ΤΡΙΤΟ να διερευνηθούν οι δυνατότητες και οι ελλείψεις των Σχεδίων επειγούσης ανάγκης σε περίπτωση σεισμού, ακόμα και με δοκιμαστικές ασκήσεις ετοιμότητας.

Σε άλλες χώρες, οι οδηγίες για την αντισεισμική προστασία φτάνουν μέχρι το εξώφυλλο των τηλεφωνικών καταλόγων. Εδώ η ενημέρωση είτε λείπει εντελώς, είτε δίνεται ασυντόνιστα. Όμως είναι ανάγκη να ξεκινήσουμε *αμέσως* τη συζήτηση πάνω στο σεισμό, τις αντισεισμικές κατασκευές, την συμπεριφορά-μας κατά τη διάρκεια του σεισμού. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι δεν ξέρουμε *πότε* και *πού* θα γίνει ο επόμενος σεισμός. □

Παιδότοπος
παιδικός σταθμός
νηπιαγωγεῖο

"Ενας χῶρος στήν ἀποκλειστική διάθεση τῶν παιδιῶν. Οἱ ἀνάγκες τοῦ παιδιοῦ γιά ἐπικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, ἀντιμετωπίζονται μέ τήν ἀγάπη, τή ζεστασιά καί μέ ξεχωριστή εὐθύνη ἀπό ἀνθρώπους εἰδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λ. Πεντέλης 53 · Χαλάνδρι Τηλ. 68.32.073

"Ἔκαμε ἕνα σεισμόν καλούτζικον

«1813 Νοεμβρίου 28 ἡμέρα Παρασκεβη το ἀποταχία πρός ταῖς διο ωραις της ημερας ἐκαμε ἑνα σεισμον καλουτζικον και εις ταις 28 του Δικεβριου μυνός ιδιου χρόνου εις ὀκτώ ωραις τῆς νυκτώς ξημερονταις Κυριακη μετα τήν Χριστου γένησιν ἐρηξε τόσον χαλάζη τό οποίον ἠτον χοντρό ὡσαν αὐγβο κοτιτζινο ἀλο ὥσαν καριδια ειπον πῶς εις καπιους τοπους ἐπεσαι καπιον χοντρον ὡσαν κουκουναρια ...»

«Ενθυμήσεις» σεισμών, ὁπως παραδίδονται στα παράφυλλα της αρχής και του τέλους των κωδίκων, που σταχυολογήσαμε απ' την ἐκδοση των «Ενθυμήσεων ἠτοι χρονικών σημειωμάτων» του Σπ. Λάμπρου, Νέος Ελληνομνήμων, τόμος Ζ', 30 Σεπτεμβρίου 1910.

1059-1067

Ἐπί τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα εγένετο σεισμός μέγας κατά τήν εἰκροτήν τρίτην του Σεπτεμβρίου μηνός ὑφ' οὗ πολλαί οἰκεῖαι καί ναοί κατέπεσον· ὅτε καί τό κατά τήν Κύζικον ἑλινικόν κατέπεσε τέμενος καί ὁ ἐ(ν) Νικαία μέγιστος ναός.

Αγιορειτικος κώδικας Μονής Ιβήρων.

1389

Ἔτος 6897 μηνός Μαρτίου 20/ημέρα Σαβατώ ὥρα 8/ ἐπη τῆς βασιλιας τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ιωάννου ἐγένετο και ο μέγας σεισμός ὅτε κατέπεσον τά τείχη τῆς Χίου καί οἰκοι καί ναοί πολλοί διέρράγισαν καί κατέπεσον καί ἡ θάλασσα ἀναβράσασα καί ἐξῆλθεν ἔνως [1] τό ἡμισι τοῦ φόρου καί αὖ ἀπεστράφη ἔν τῶ ἰδίω τόπω αυτῆς.

Κώδικας απ' τον Πάνορμο.

1629

(1629)' μηνί Φεβρουαρίου εἰς κζ', ἡμέρα Σαβάτω τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ὥρα τετάρτη τῆς ἡμέρας ἐγίνηκε σεισμός μέγας εἰς ὅλον τό νησί τῆς Κρήτης καί ἐπέσασι σπήτια καί ἐπλακόσασι ἀνθρώπους πολλούς καί τάς καμπάνας γιά τή χώρας και σούντανε [2] ὅπου ἐλέγασι οἱ ἄνθρωποι πῶς δίδουσιν κάτω νά χαλᾶν καί ἡ ἐκκλησίαις καί νοίξασι καί ἡ γῆ ἐβρ(...)[3] καί οἴτριμε[4] ὁποῦ ἐλέγαμε κάθε πρᾶγμα πῶς θέλει νάνοίξη ἡ γῆς νά μᾶς καταπιῆ.

Κώδικας Δημοτικής Φωσκολιανής Βιβλιοθήκης.

1650 . 1651 . 1654

Εις τους 1650 Σεπτεμβρίω 30 εὑρισκόμενοι ἡμεῖς εἰς νῆσο(ν) Λέρο(ν) Κυριακῆ βράδι ἐβρόντα ὡσάν να πολεμοῦν, καί ἔλεγαν ὅτι ἐχάλασεν ὁ θεός τήν Σαντορήνην· ἡμεῖς ἐρχόμενοι εἰς Πάτμον νῆσον ἐφοφοῦσαν τά ὀψάρια εἰς τήν θάλασσαν ἀπό τόν βρῶμο(ν) τῆς Σαντορήνης καί τοῦ κησῆρα[5] ἕως τήν 'Ανατολήν.
'Ακόμη εὑρισκόμενοι εἰς τά Κούλλα 1651 Μαίω 28, ἔγινε σεισμός Τετάρτη ξημέρωμα ἐν χώρα Χώναις καί Λαοδίκειαν, καί ἐσκοτώθησαν Αγαρινοί 700· Χριστιανός οὐδείς.
1654 ἔγινε σεισμός φοβερός εἰς τό Κιζήλ-ἀσσάρη καί ἀνωκάτησε πόλι κάστρο καί μιναρέδες, και ἐθανατώθησαν 'Αγαρηνοί και ζῶα πολλά.

Κώδικας Ιεροσολύμων.

1698

Ἔτους (1698) μινός Νοευρίου ἡμέρα (...) εσίστι ἡ γις· εις τας ζ.ὅρας της νει-κτός· καί ακουσα ναν τζιτζηραν τ ημεραν εκίνει καί ελαλοῦσεν ως σάν τ Ιούλι...

Κώδικας Εθνικής Βιβλιοθήκης Αθηνών.

1701

Ἔτους (1701) μηνί Μαρτίω η' ἔγεινε σεισμός μέγας εἰς τά μεσάνυκτα ξημερόνοντας Κυριακή, ἔσχασαν ἐκκλησίαι σχεδόν καί ἔπεσαν σπήτια πολλά καί ἐκκλησίαι καί πύργοι πολλοί ἤτοι κάστρα καί εἰς πολλά μέρη ἐσχίσθη ἡ γῆ καί βγῆκεν νερόν καί ἐκράτησεν ο μέγας σεισμός ἡμέρας δέκα ἑπτά καί εἰς τάς εἴκοσι πέντε εἰς τόν μέγαν 'Εσπερινόν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἔγεινε σεισμός μέγας καί ἔπεσε τό κάστρον τοῦ Τεπελενίου καί ἐσκοτώθησαν ἄνθρωποι τριακόσιοι(...) μόνον αὐτόν τόν 'Εσπερινόν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καί μετά ταῦτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔπαυσεν.

Κώδικας απ' το Βεράτι.

1733

1733-Δικεμβρίου 9 - ημέρα Κυριάκι - βασιλέβοντος τού ηλήου - ἐκαμέ σισμός μέγας καί α μισή ορα ίλθεν καί δεύτερος καί εμαζόκτικεν ὁλος ὁ κόσμος στήν Κατάπολήανί [6] ἀπό τόν φώβο ἀνδρές γίνέκες καί πέδια καί ἐκαμαν δέεισιν καί τά μέσανίκτα πάλε ἐκαμέν ἄλος ὁσάν καί τό πρότο δινατός καί περασόντας τρίς ἡμερες τήν ημερά τού αγιου Σπήριδονος ἡμέρα Τέτράδι λεγούσι πώς ἐκάμε παλέ ὁμός ἀλη τόν ἐκατάλαβάν ἄλη δέν τον ἐκαταλάβαν ὁμος τά μέσανίκτα πέράσμενι ἡμέρά τού ἁγίου ὁπού ἐξιμέρονε Πέμπτι ἐκαμε τόσο μεγας ὁπού ἐπέσάν τά καπαναρια τής Καταπόλήανις τα βορνά καί σικόθικάν ἀνδρες γινέκες καί πέδια, και πίγαν στήν Κατάπολήάνι κλέοντας καί ὁντας μαζόμένος ὁλος ὁ κόσμος μέσα εἰς τήν ἐκλησίαν καί κανάν δέησές με κλάματα ίλθεν καί δευτερος καί ὁ κόσμος ἀπό τόν φόβο ἄλη ἐτρέξαν καί ευγίκάν ἀπό τής πόρτες ἀλή ἐδράμάν καί ανγκαλησασάν τήν Παναγίάν καί τής αλης ἠκόνες ὁμος δεν ιπορό να γράφο τι θρίνος εγίνικεν ἐτότες μέσα στην Παναγιάν. Καί από τότες λεγούν πος κανί κάθε νίκτα ὁμός ἄλη τόν καταλάβενουν· ἀλη δέν τόν καταλάβενουν καί λεγούσι πός αὐτι ἡ πρότι ἠτόν πανγγόσμη καί χαλάσάν πόλή κόσμο καί χορές ὅς καθός καί η Σιφουνο[7] καί ἀλα νισια.

Κώδικας από την Πάρο.

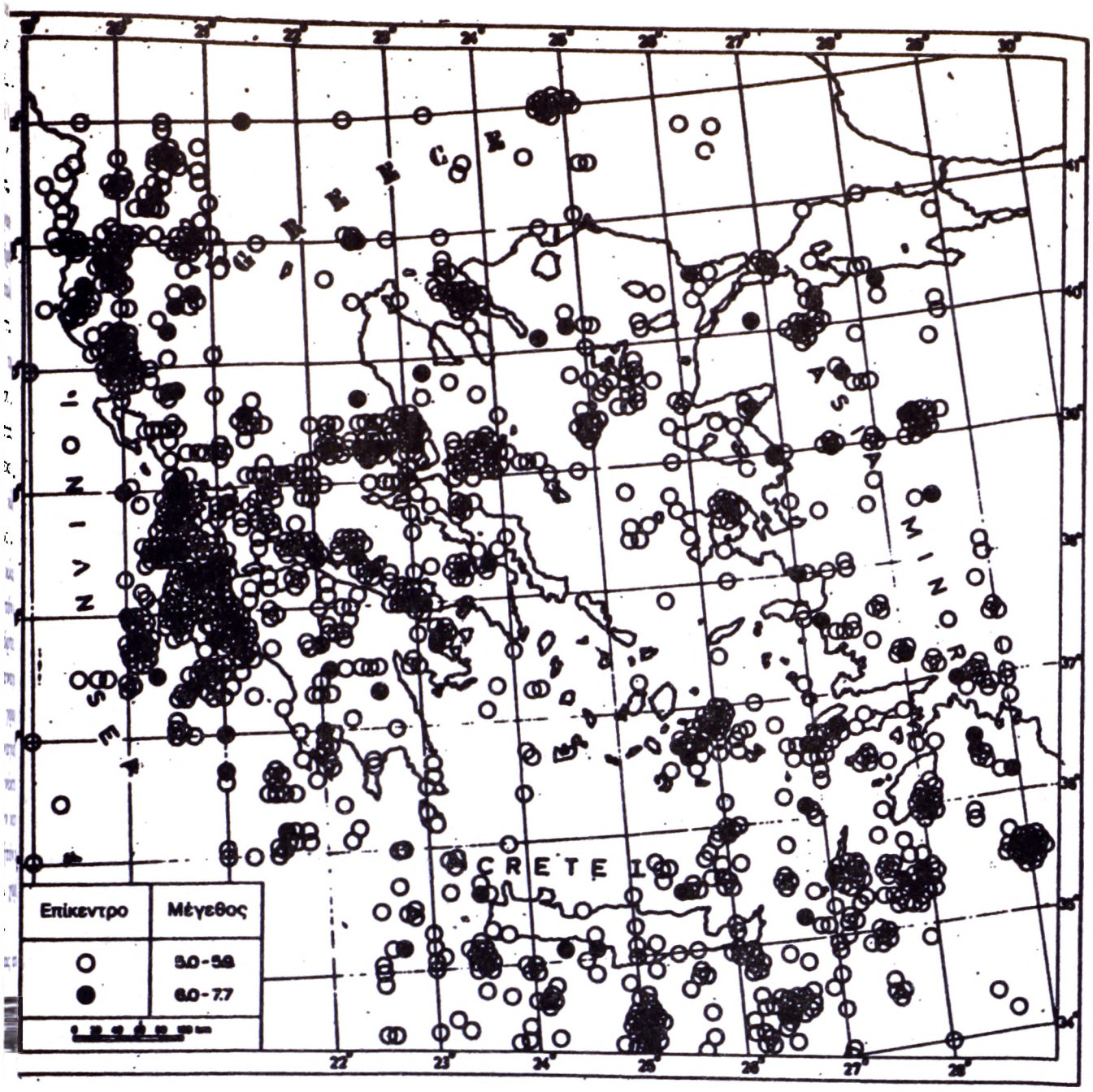

1783

Εἰς τούς 1783 'Ιανουαρίου 20. Κίτος μεγάλω εὔβαλε ἡ θάλασσα εἰς τήν ξέρα ψώφιον ἀπό τήν πολλήν τρικυμίαν τῆς θαλάσσης καί ἔτρεξαν οἱ ἄνθρωποι ἀπό τήν πόλιν καί χωρία να τό γνωρίσουν καί κανείς δέν τό ἐγνώρισεν τι ὀψάριον ἦτον καί ἐπεῖρον ἀπό τό κρέας του οἱ ἄνθρωποι καί τό ἔβρασαν καί ἐγίγνονταν λάδι — ἔβραζον δώδεκα ὀγγίαις κρέας καί εὔβαζον δέκα ὀγγίαις λάδι καθαρό.
Εἰς τας 26 τοῦ αὐτοῦ μηνός τήν ἡμέραν τοῦ αγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἔκαμεν ἕνα φοβερότατον σισμόν καί υπερθαύμαστον εἰς τήν πόλιν λεγομένην Μεσήνην καί ἐσυκώθη ἡ θάλασσα (πρᾶγμα θαυμαστόν) καί ἐκάλυψεν ὅσα πλοῖα εὑρίσκουνταν εἰς τόν αὐτῆς λιμένα καί τοῦτο τό ἐβεβαιώθημεν ἀπό τινας συμπατριώτας ὁποῦ εὑρέθησαν εἰς τήν ὥραν ἐκείνην(...)

Κώδικας Βιβλιοθήκης Βουλή

1. ἕως
2. σείονταν
3. δυσανάγνωστον
4. ἔτρεμε
5. λάβα
6. Εκατονταπυλιανή της Πάρου
7. Σίφνος

Κατανομή των επικέντρων με επιφανειακούς σεισμούς στον ελληνικό χώρο και μεγέθους 0,5 και πάνω. Χρονική περίοδος 1911 έως 1970.

...αι οι «ενθυμήσεις» από τους σεισμούς του 1981:

...ταν έγινε ο σεισμός, αμέσως αφού άνοιξαν ...ρτες και παράθυρα του σπιτιού, είδα απέ...ντι στη θάλασσα μια περίεργη λάμψη, όπως ...ιν σκάνε βεγγαλικά. Η λάμψη αυτή ξεκι...σε από την παραλία και έφτανε μέχρι τα ...πά των Αλκυονιδών. Ήταν σαν ένα χρω...τισμένο σύννεφο, πάνω από την επιφάνεια ... θάλασσας, 4-5 μέτρα.

«Μεσημβρινή», 2.3.81

...να πρωτοθυμηθώ; Σπαράζει η καρδιά-. Κόβεται η ανάσα-μου. Πώ,πω θεέ-μου, ...ρυητό ήταν αυτό. Χορεύαμε και συγχρό-γκρεμιζόμασταν. Νομίζαμε ότι άνοιξε η και μας κατάπινε. Δεν θα το ξεχάσω ποτέ ...νο το βράδυ. Να μην ξανάρθει θεέ-μου. ...τανε σπίτια, γκρεμιζόταν μάντρες, βούιζε ...ρεμε η γης. Το ένα σπίτι έπεφτε, το άλλο ...ζε, το άλλο άνοιγε στα δυό. Χαλασμός. ...ν το σεισμό είδα μια λάμψη. Μια περίεργη ...φη που κράτησε πολύ. Ξεκινούσε πάνω απ' τα Καλά Νησιά κι έφτανε ώς τα Γεράνεια όρη. Ήταν κάτι σαν αστραπή, αλλά μεγάλης διάρκειας.

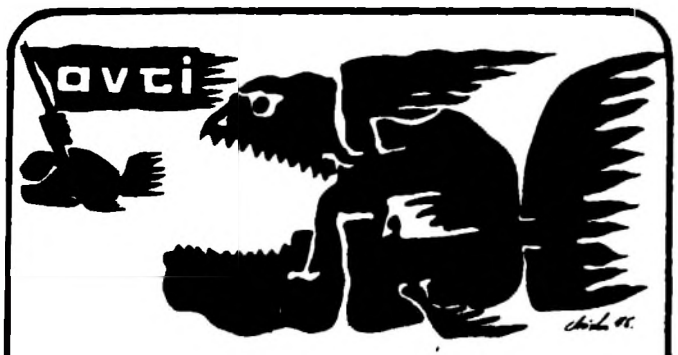
«Ελευθεροτυπία», 1.3.81

Αυτό που ζούμε τις τελευταίες 24 ώρες είναι κάτι εντελώς διαφορετικό. Η γη βράζει κάτω από τα πόδια-μας. Χοροπηδάμε χωρίς να το θέλουμε όλη ώρα. Μοιάζει να καθόμαστε πάνω στο καπάκι μιας χύτρας που είναι έτοιμη να εκραγεί. Και τα μεσάνυκτα της Τετάρτης όταν ήρθε ο μεγάλος σεισμός και όλα άρχισαν να γκρεμίζονται γύρω-μας, νιώσαμε ότι ήρθε η συντέλεια του κόσμου. Το μόνο που έμενε ήταν να ανοίξει η γη και να μας καταπιεί.

Με τις πρώτες δονήσεις του σεισμού το σπίτιμας κατέρρευσε. Το έβλεπα να καταρρέει και ήταν σαν να μου έφευγε όλο το αίμα από το σώμα-μου. Δεν έκλαψα. Μόνο ράισε η καρδιά-μου. Το ισόγειο χώθηκε μέσα στη γη.

Η θάλασσα έμοιαζε ταραγμένη, ένιωθες να κινούνται ρεύματα. Η θάλασσα και η λίμνη είχαν ενωθεί. Δηλαδή, μπορούσαμε να περάσουμε από τη θάλασσα στη Μαυρολίμνη με τη βάρκα. Φοβηθήκαμε.

«Ελευθεροτυπία», 5.3.81

Προς τους φίλους του «ΑΝΤΙ»

Σχετικά με τη βιβλιοδεσία των τευχών του περιοδικού-μας σας πληροφορούμε ότι:

● Τα παραδιδόμενα για βιβλιοδεσία τεύχη θα πρέπει ν' αντιστοιχούν προς τους ζητούμενους τόμους, δηλαδή ο αναγνώστης-μας που θέλει ν' ανταλλάξει τα τεύχη-του με τον Α' τόμο π.χ., θα πρέπει να μας φέρνει τα τεύχη από το Νο **1-9**.

Για τον Β'	τόμο τεύχη από 10- 22
Γ'	.....23- 35
Δ'	.....36- 48
Ε'	.....49- 61
ΣΤ'	.....62- 74
Ζ'	.....75- 89
Η'	90-102
Θ'	103-115
Ι'	116-128
ΙΑ'	129-141
ΙΒ'	142-154

Για τον **ΙΓ'** (που θα κυκλοφορήσει σύντομα), τα τεύχη από το **155-167**

● Εξυπακούεται ότι τα τεύχη που θα μας παραδίδονται θα πρέπει να είναι σε πολύ καλή κατάσταση (χωρίς γραψίματα, σχισίματα, κλπ.), όπως άψογοι είναι και οι παραδιδόμενοι τόμοι. Θεωρήσαμε απαραίτητη αυτή την ενημέρωση των φίλων αναγνωστών-μας, ελπίζοντας στην κατανόηση και την αγάπη-τους για το «ΑΝΤΙ», γιατι ήδη αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επάρκειας των παλαιών τευχών και, ιδιαίτερα, εκείνων που αφορούν τους τόμους Α' μέχρι και Ζ'.

● **ΤΙΜΗ ΚΑΘΕ ΤΟΜΟΥ: 500 δρχ.**

● **ΤΙΜΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ (με παράδοση των αντίστοιχων τευχών): 240 δρχ.**

● **ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ ΠΑΛΑΙΑ ΤΕΥΧΗ : 50 δρχ.**

Μερικές ψυχολογικές παρατηρήσεις πάνω στους σεισμούς

του ψυχίατρου **Διονύση Λιάρου**

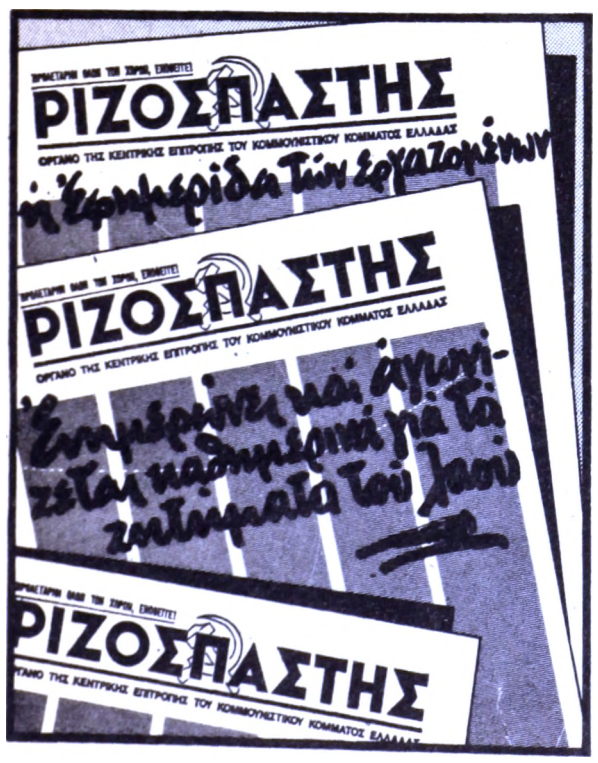
Σκοπός των λίγων και σκόρπιων παρατηρήσεων που ακολουθούν δεν είναι να συνοψίσουν τις χιλιάδες ψυχολογικές αντιδράσεις των σεισμόπληκτων ανθρώπων. Ούτε να επαναλάβει τα προφανή. Δεν χρειάζεται κανενός είδους ανάλυση, το γιατί και πώς το κοινό ένιωσε πανικό. (Αν και, ίσως, γίνει αισθητή η παράλειψη της ανάλυσης του ολοφάνερου, σε μια εποχή όπου οι πάντες έχουν εθιστεί σε ταυτολογίες, που περνάνε για «επιστημονική ανάλυση»). Αυτό που χρειάζεται ανάλυση είναι το (φαινομενικά) περίεργο, το «παράδοξο». Το νάναι οργισμένοι οι σεισμόπληκτοι, από την αδιαφορία των Αρχών, είναι κατανοητό. Το να εμποδίζονται, όμως, να κοιμηθούν μέσα στις *άδειες* καλοκαιριάτικες βίλες της Νάπολης από τους «ιδιοκτήτες»-τους, αυτό είναι το ερμηνευτέο. Ξέρουμε, βέβαια, ότι «ο ιδιοκτήτης, αυτό το προϊστορικό είδος ζώου»[1] νιώθει αλληλέγγυος μονάχα προς την «ιδιοκτησία»-του[2], την οποία θεωρεί «γεγονός», ενώ δεν αποτελεί παρά μία «νομική πλασματικότητα»[3], που του κρύβει από τα μάτια-του την πραγματικότητα: ότι ο κόσμος των ντουβαριών, και γενικά των *πραγμάτων*, δεν αποτελεί καμία πραγματική εξασφάλιση ενάντια στην ανασφάλεια. Αντίθετα, δεν αποτελεί, όπως έλεγε ο Κάφκα, παρά μία «υλοποιημένη αβεβαιότητα»[4]. Αποτελεί τη *Σαρκοφάγο*, κυριολεκτικά και μεταφορικά, της πιο ζωντανής ουσίας-του (και των άλλων). Γι' αυτό και δεν κατέχει ο ιδιοκτήτης την περιουσία-του. Αυτή κατέχει τον ιδιοκτήτη[5]. Η τυραννία των *πραγμάτων*. Ο νεκρός κόσμος της ύλης να έλκεται από τους ξεπνοϊσμένους ζωντανούς. «Ο κόσμος που κοιμάται και βλέπει το όνειρο του εαυτού-του»[7].

Απ' αυτό το όνειρο ξύπνησε η Αθήνα πριν κάμποσες μέρες. Συνειδητοποίησε, ξαφνικά, (και περιγράφω μόνο ό,τι είδα και έζησα με τα ίδια-μου τα μάτια) ότι όλα τα υλικά-της αντι-κείμενα ήταν *αναξιόπιστα*. Δεν άξιζαν νάναι «μεταβατικά αντικείμενα»[6]. Κι αυτή η συνειδητοποίηση έκανε όλους τους αθηναίους ιδιοκτήτες *φτωχότερους*. Απ' όπου εξηγείται και η μετασεισμική κατάθλιψη και σκυθρωπιά. Πίσω από κάθε κατάθλιψη υπάρχει μία απώλεια, το ξέρουμε από την εποχή του Άμπρααμ και του Φρόυντ. Μια απώλεια που απορρυθμίζει το άτομο μόνο αν έχει ευαισθητοποιηθεί στην προηγούμενή-του ζωή από άλλες απανωτές απώλειες και ανασφάλειες. Με την ανασφάλεια (κοινωνική, οικονομική, πολιτική, συναισθηματική) που βασανίζει τους σημερινούς συμπολίτες-μας, απορώ πώς κατορθώνουν να μην απορρυθμίζονται *περισσότερο* κινητοποιώντας, ποιός ξέρει, ποιά μυστικά αποθέματα ψυχικού σθένους! Το ότι η μαζική «έξοδος» από την Αθήνα έγινε χωρίς κανένα θύμα και με σχετικά μεγάλη τάξη, σε πλήρη απουσία του κρατικού μηχανισμού, δείχνει απ' τη μια το πόσο περιττός είναι κι απ' την άλλη την ωριμότητα της μεγάλης μάζας των αθηναίων.

Παράδοξα ενδιαφέρουσα όμως, ήταν εκείνη η ατμόσφαιρα «πανηγυριού» που υπήρχε στον αέρα, την 1η νύχτα. Πώς θα την ερμηνεύσουμε; Λέχτηκε, και σωστά, ότι ο «άνθρωπος βρήκε τον άνθρωπο». Ότι μίλησαν οι γείτονες για πρώτη φορά, που χρόνια τώρα παρασταίνανε τους «σοβαρούς και αυτάρκεις». Ότι τα εγγονάκια κοιμήθηκαν πάλι μαζί με τους παπούδες στο σπίτι των προαστείων κι ότι ξανασμίξανε τα «σόγια», ότι οι μαθητές γυμνασίων χαιρόντουσαν που δεν θάχαν σχολείο. Οι επίδικοι γιατι θα αναβαλλόντουσαν οι δίκες-τους, κ.ο.κ.

Στο ίδιο πλαίσιο της περίεργης αυτής ευφορίας, ενδιαφέρον έχουν και διάφορα ευτράπελα. Σαν αυτό που άκουσα στην οδό Χέυδεν. Μία παρέα νεαρών φώναζε δυνατά και εύθυμα «εδώ θα θαφτείτε όλοι!». Οι ανήσυχες όψεις των νοικοκυρών αποδείκνυαν ότι το μαύρο χιούμορ των νεαρών δεν έμενε χωρίς αποτέλεσμα!

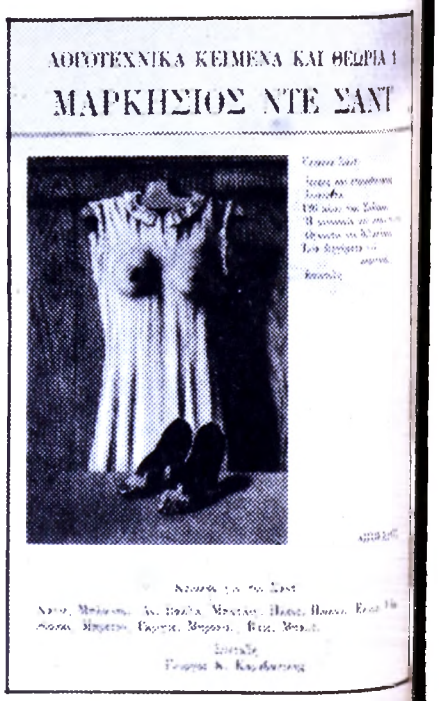
Πώς θα ερμηνεύσουμε, λοιπόν, αυτήν την ευφορία; Μπροστά σε τέτοιες καταστάσεις καταστροφής, κινητοποιείται αρχικά ένας μηχανισμός «μανι(α)κής άμυνας» Η «μανικότητα»[8] που κινητοποιείται καλύπτει όλην την σκυθρωπότητα και περισσεύει. Έτσι έχουμε τα «γέλια στις κηδείες», που παρατηρεί

ΜΠΑΡ «ΤΟ ΕΦΗΜΕΡΟ»

ΤΑΒΕΡΝΑ «Ο ΤΣΙΧΛΙΜΠΟΧΛΗΣ & Η ΚΑΚΑΡΟΥΚΑ»
Στήν αύλή τοῦ νεοκλασσικοῦ σπιτιοῦ σέ
ΜΕΘΩΝΗΣ 58-γωνία μέ ΘΕΜ/ΚΛΕΟΥΣ σέ ΕΞΑΡΧΕΙΑ
Τηλ. 3818.015 τή Κυριακή κλειστά

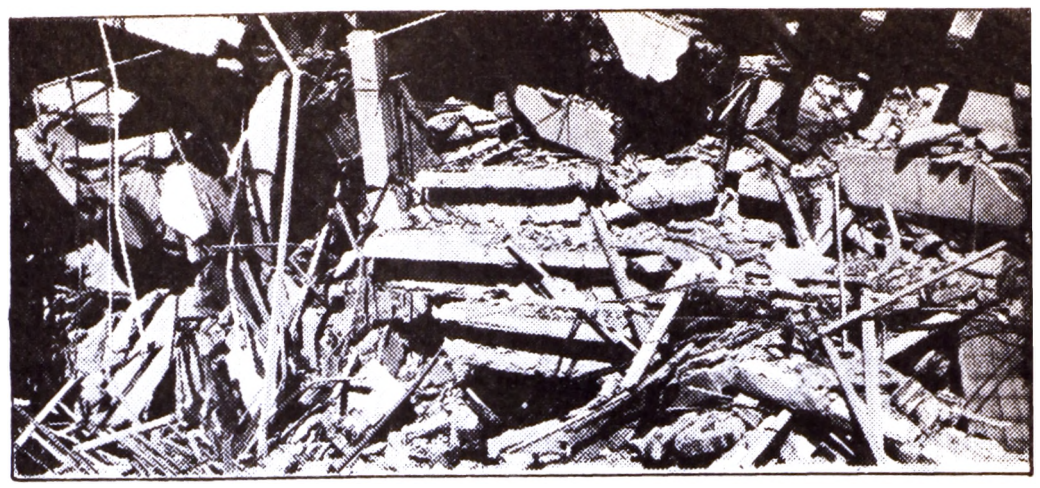

ΑΙΓΟΚΕΡΩΣ
Ζωοδ. Πηγής 17 Τηλ. 36.18.72

ός ότι είναι τόσο αναγκαία, όσο και τα «κλάματα στο γά-
Η έχουμε την «εὐθυμη χήρα». Ο Μιραμπώ έλεγε ότι «βιά-
ι να γελάσω πριν προφτάσω να με πιάσουν τα κλάματα».
στρατόπεδα συγκέντρωσης των Ναζί καμία σχεδόν αυτο-
ία δεν είχε γίνει. Κι ο σαρκικός έρωτας έδινε κι έπαιρνε,
-όπως. Η φρίκη της εξωτερικής καταπίεσης καθιστά την
ερική, τις αναστολές, περιττή. *Μετά* την απελευθέρωση
κτόνησαν οι έγκλειστοι, όταν είδαν ότι ο μεταπολεμικός
ος δεν είχε καμιά σχέση με τα όνειρά-τους. Όπως και *με-*
ν μεταπολίτευση που είχαμε εδώ, επιτρέψανε οι νεοέλλη-
τον εαυτό-τους την πολυτέλεια της ενασχόλησης με τα
είδη καταπίεσης, τα εσωτερικότερα. Πολλές σχέσεις που
ατιόντουσαν μέσα στον ζόφο της επταετίας («ενωμένοι
μαστε, χωρισμένοι πέφτουμε»), έσπασαν από τον ατομι-
ο και την ψυχολογική πλεονεξία, όταν νόμισαν οι άνθρω-
ι «βρήκαν την ελευθερία». (Δεν ξέρω γιατί, αλλά το
ό-μου πηγαίνει στον Βίκτορα Κραφτσένκο, που κάποτε
εξε την ελευθερία» καταφεύγοντας στην Αμερική, αυτο-
ισε μετά από λίγα χρόνια απογοητευμένος. Και το τραγι-
έξοδο της αυτοκτονίας δείχνει ότι είχε διαπιστώσει ότι
ία είναι παντού).

ποτε οι άνθρωποι ξαναβρίσκουν τους άλλους, δηλαδή
υσία-τους, νιώθουν αυτό το αίσθημα της αγαλλίασης. Η
έλφωση στα χαρακώματα, ο «εναγκαλισμός των εκα-
ρίων ανθρώπων κάθε φυλής» (Σίλλερ: ωδή στη χαρά),
υργεί *χαρά*. Η κατάρρευση των φαντασιώσεων, ταξικών
ων διακρίσεων, *ενώνει* τους ανθρώπους. Οπότε παρατη-
σε όλο το αφροῦρητο από την αστυνομία Λονδίνο των
ρδισμών του 1940 να μη γίνει ούτε μία διάρρηξη! Το
ωνικό αίσθημα των ανθρώπων» (Άντλερ) είναι υπεραρ-
για την εξαφάνιση κάθε εγκληματικότητας, φτάνει να
στραγγαλίζουν.

άλλη ερμηνεία της βραχύβιας «σεισμικής ευφορίας» θα
ύσε να αναφέρεται στον μηχανισμό των «βαρβάρων»
αβάφη. Έχει αποδειχθεί ότι ο μαζοχιστής που θέλει να
υπούν (και σωματικά αλλά και ψυχολογικά, και ο ηθι-
ιζοχισμός είναι ένα τεράστιο θέμα σε μια ιεραρχική κοι-
που θέλει να αποτελείται από «αυταρχικούς τυραννι-
»[9] που πάνε μπροστά όταν και μόνον όταν εφαρμόζουν
κλιτα την άσφαλτη «συνταγή ποδηλάτου»: «κάτω να
επάνω να σκύβεις»), θέλει να τον κτυπούν, όχι επειδή
εται με τον πόνο (ανόητη άποψη, που ακόμα πιστεύεται
) αλλά επειδή ελπίζει ότι έτσι θα ξεπεράσει με κάποιου
έκρηξη και ξεχείλισμα το όποιο-του αδιέξοδο[10]. Μή-

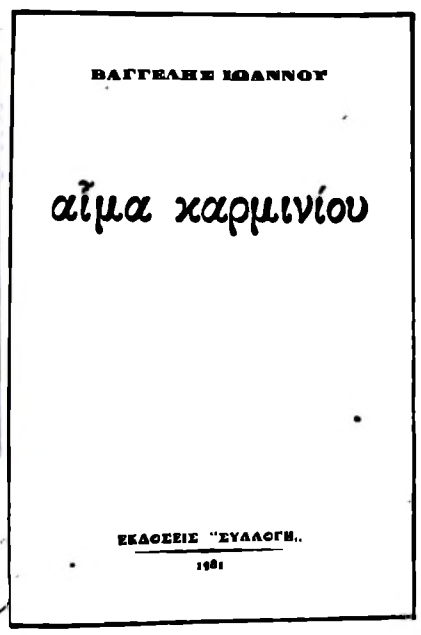

πως, άραγε, κι η κουρασμένη κι απαυδισμένη κοινωνία-μας, σκέφτηκε ότι «αυτοί οι βάρβαροι θα ήσαν, τελοσπάντων, μια κάποια λύση»; Λύση σε τί; Μα στα απλήρωτα γραμμάτια, ασφαλώς. Στις υποχρεώσεις που τρέχουν. Στην καθημερινή γκρίνια. Στην ρουφιανιά αυτών που μας χαντακώνουν τη ζωή. Στο θράσος των εμπόρων του κοπανιστού αέρα. *Στα πάντα.* Θάχαμε τότε να κάνουμε μ' ένα είδος «κοινωνικού μαζοχισμού». Απ' τον οποίον ξέρουμε ότι εχουμε πολύ, και δύσκολα μας τελειώνει. Δυστυχώς, όμως, για τους μαζοχιστές κάθε είδους, τον κόσμο της πραγματικότητας τον πλάθουν περισσότερο, επειδή τους αφήνουν αχαλίνωτους οι σαδιστές. Ναι, νομίζω ότι ο Εγκέλαδος είναι ένας σαδιστής! Κι η διεστραμμένη γοητεία που άσκησε δεν προδίδει τίποτα γι' αυτόν. Προδίδει για τα θύματά-του, όμως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Μπρεχτ: «Ο κος Πουντίλα και ο υπηρέτης-του Μάτι».
2. J. Reed: The Liberator
3. Stirner: Der Eigene und das Eigentum.
4. Januch : Gesräche unit Kafka (1949)
5. R. Ingersoll, 1896.
6. *Μαρξ: γραμμα στον Ruge, 1843.*
7. Transitional objects: όρος του Winnicot *για να υποδηλώσει αγαπητά αντικείμενα σαν τις κουβέρτες, κούκλες κλπ. των παιδιών, που τα βοηθάνε, ανάμεσα σε άλλα, και να μη νιώθουν μοναχικά και εγκαταλειμμένα* (Playing and Reality, 1941).
8. *Ο όρος «Μανικότητα» αποδίδει το ελληνογενές* Manicity *της αγγλικής, σχετικά προς τον όρο της Ψυχιατρικής «Μανία», που έχει ένα νόημα συγκεκριμένο (υπερευφορία ή και υπερκινητικότητα ή και λογόρροια) και που δεν έχει καμιά σχεδόν σχέση με την καθομιλουμένη έννοια της λέξης «μανία» («μανία καταδιώξεως»). Αντίθετα ο επιστημονικός όρος Μανία, καθιερωμένος από αιώνων από ξένους, έχει σχέση προς σειρά λέξεων, που παλιότερα είχαν αυτό το νόημα (μαίνομαι, μαινάς, μαντεύω, μήνις, μήνας, μηνίσκος, κ.ά. (βλ. Παναγή Λεκατσά: «Διόνυσος», έκδοση σχολής Μωραΐτη).*
9. Montesquié: *De l' esprit des lois.*
10. Ράιχ: «Η σημασία και η φύση του οργασμού», εκδ. « Άνθρωπος - μέτρο», 1974.

ΟΜΑ ΜΙΑ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ
Ν ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΣΥΛΛΟΓΗ»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

1) Ντίνου Θεοδωρόπουλου: Ψυχογράφημα, *ποιητική σύνθεση*
2) Βαγγέλη Ιωάννου: Η άλωση των χελιδονιών
3) Βαγγέλη Ιωάννου: Ήταν άνοιξη περιμένοντας Πάσχα
4) Βαγγέλη Ιωάννου: Μνήμες τον καιρό της αδερφοσφαγής
1ο βιβλίο:
η τρέλα που καίει

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΛΛΟΓΗ»
ΓΕΡΑΚΗ 29 - ΠΑΤΗΣΙΑ
ΤΗΛ. 20.14.411

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΑΛΕΞ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ
Οι νεωτερικοί ποιητές του μεσοπολέμου
από τη σειρά
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ
Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

Σείστηκε ο Τύπος

ΕΦΙΑΛΤΙΚΗ ΝΥΧΤΑ

Μια μέρα μετά τον πρώτο σεισμό: παθολογικά συμπτώματα αναπαραγωγής του πανικού, στον αριστερό Τύπο.

ΑΛΛΟΦΡΟΝΕΣ ΣΤΑ ΠΑΡΚΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΛΑΤΕΙΕΣ

«ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΜΗ ΦΟΒΑΣΤΕ»

Κυριακή 1/3, Δευτέρα 2/3: «έκτακτος ανάγκη» για ύπαρξη «σχεδίου δράσεως» (ολίγον τρομώδης ο τίτλος), αλλά «μη φοβάστε»: η αυθεντία του Τ.Ε.Ε. (που επισημαίνει την ανυπαρξία· «σχεδίου»), είναι υποδεέστερη της αυθεντίας κάποιου ειδικού της Ουψάλα, που μας εξυψώνει το δικό-μας ηθικό — και της εφημερίδας την κυκλοφορία.

ΚΑΝΕΝΑ ΣΧΕΔΙΟ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΑΝΑΓΚΗΣ

Δικαστική έρευνα γιά τά ξενοδοχεία πού κατέρρευσαν

ΔΑΝΕΙΟΔΟΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΕΤΙΑΣ Κ.Μ ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ

Οργανωμένη έκστρατεία κατά τού τουρισμού ορχισε στό έξωτερικό!

Κάτω τα χέρια απ' τον τουρισμό. Και εγγυήσεις ασφαλείας (και δη δικαστικές) υπάρχουν και οι «καταστροφές» στην υποθήκη της Χούντας εγγράφονται... Ο ένας τίτλος είναι φιλοκυβερνητικής εφημερίδας, ο άλλος αντικυβερνητικής. Βρείτε τις αντιστοιχίες... χωρίς βιασύνη.

Ή Ούψάλα πρόβλεψε Ή Άθήνα άδιαφόρησε

Η ΟΥΨΑΛΑ ΕΙΧΕ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙ ΤΗΝ ΑΚΡΙΒΗ ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΣΕΙΣΜΟΥ

...Αλλά ή κυβέρνηση δέν έδωσε σημασία!

Δύο διαφορετικές «πρώτες» σε δύο συνεχείς μέρες, από εφημερίδα της Αριστεράς: κάπου διαφαίνεται, νομίζουμε, ο μύθος της ψωροκώσταινας.

ΔΙΑΜΑΧΗ ΔΥΟ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ 10.000 ΑΣΤΕΓΩΝ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΩΝ

Τέσσερεις μέρες μετά τον πρώτο σεισμό: το δημοκρατικό «σκανδαλάκι» θέλει την *εξουσία* και τις *αντιφάσεις*-της να είναι «δύο υπουργοί» και τους *πολίτες* μοριοποιημένους σε αριθμούς «αστέγων-σεισμοπλήκτων».

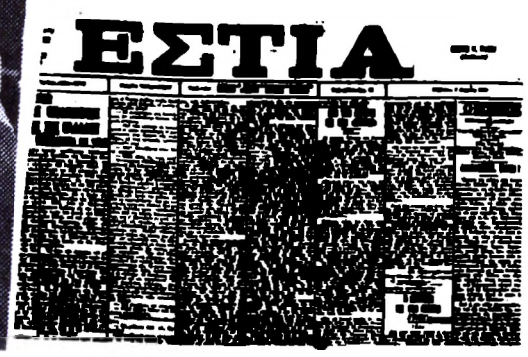

Σας αρέσει το «συνολάκι»; Είναι θέμα προτίμησης και τάσεων του «αγοραστικού κοινού» ή αλλιώς, πολιτική για την καλή κυκλοφορία: τα δυσάρεστα θέματα απωθούν...

ΧΩΡΙΣ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΕΝΟΙ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΠΑΘΕΙΣ

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΟΠΑΘΩΝ

ΑΦΗΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΤΥΧΗ ΤΟΥΣ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΠΛΗΚΤΟΙ

Επαναληπτικές «ριπές» αριστερής θ[εω]ρολογίας, διαπίστωση της απουσίας του [κ]θου του «Κράτους-Προστάτη», αλλά και [α]νητική) έγκληση του μύθου, ταυτόχρο[να] συνδυασμένη με την αντίληψη περί Κράτ[ους] τεχνικού εργαλείου· κι όλα αυτά χάριν α[ν]πολιτευτικής συγκυρίας.

Μια άλλη αντί[λη]ψη για την επικα[ι]τητα, που αποκ[α]αδιαφορία (μέ[χ]θανάτου. Ή μήπω[ς] αναγνώστης της ε[φ]μερίδας, δεν ασ[χο]λείται πια ούτε με [τ]φόβο-(του) για το σ[ει]σμό;

Φυσιολογική ή μεταεισμική δραστηριότης, «φυσιολογική» κι ή κρατική άδράνεια

ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΕΣ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΣΤΟΝ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ!

ΠΕΝΤΕ ΔΙΣ ΟΙ ΖΗΜΙΕΣ ΣΕ 16.500 ΟΙΚΗΜΑΤΑ

Πέντε μέρες μετά τον πρώτο σεισμό... Κυριακάτικοι απολογισμοί... Η εκδοχή της ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ, σε νούμερα.

Μπροστά στήν άδιαφορία τής κυβέρνησης

ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΟΙ ΣΕΙΣΜΟΠΑΘΕΙΣ

Αδιαφορία-κινητοποίηση: δύο πόλοι που οριοθετούν, φαινομενικά και εμπειρίστικα, το πεδίο των αντίπαλων δυνάμεων, με αναπηρία στον καθορισμό της ταυτότητας των δυνάμεων αυτών, που δεν είναι κάποια «κυβέρνηση» και κάποιοι «σεισμοπαθείς».

Πρωϊνή εφημερίδα, φύλλο της 3/3 και 4/3 αντίστοιχα. Ο «Εισαγγελέας-προστά[της] λοιπόν, δεν αδρανεί: δεν είναι κρατικός μ[η]χανισμός η Δικαιοσύνη; Μήπως είναι κά[τι] «τεχνική υπηρεσία», ή μήπως θά'πρεπ[ε] μιλάμε για την ενεργοποίηση των μη[χ]σμών εκείνων που εγγυώνται, ιδεολογ[ι]την παρουσία του Κράτους-προστάτη, απ[ο]τικοποιώντας την απόδοση ευθυνών;

ΒΑΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΕΚΛΑΪΚΗ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΣΤΗΝ [ΕΛ]

Μετασεισμική περίο[δος]
λόγω μειώσεως δονήσ[εων]
διαπιστώνουν οι ειδικ[οί]

ΟΜΑΛΟΠΟΙΕΙΤΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ ΣΤΗΝ [ΕΛΛΑΔΑ]

Κι όμως, η ποθούμενη και επιτακτική ολογικά «ομαλοποίηση της ζωής», πο[υ] βάλλει στην «πρώτη»-της η φιλοκυβερ[νη]και ορθολογικά φιλελεύθερη εφημερ[ίδα] προστρέχοντας και στις «διαπιστώσεις ειδικών» — θ' αποδειχτεί έωλη και φό[βος] ποτελής στις *βουλές* του Εγκέλαδου, μ[ε]μέρες μετά, με το δεύτερο σεισμό.

Εντός και εκτός της ρωγμής

του Πέτρου Στάγκου

πιβεβαιωμένο ιστορικά και από πείρα ονός: όταν δονείται η γη, όταν σκίζεται ο -της, όταν ρωγμές και ρήγματα στα κτιδίνουν το προφανές παρών-τους, όταν σθήσεις εδαφών, κατεδαφίσεις σπιτιών απώλεια ανθρώπινης ζωής επισημαίνουν αμη της φύσης ή την εκδοχή της φυσικής τροφής, *τότε*, οπωσδήποτε τότε, δονούνιες, ταρακουνιούνται παγιωμένα θέσμια, μούνται - τριχοτομούνται - πολυτομούνι, οι αντιδράσεις, ανατρέπονται κοινωνιμβάσεις, καταρέουν «δεδομένα» και «αά»...

το επίκεντρο του κάθε σεισμού αντιστοιεπίκεντρο «άνθρωπος» της κάθε — οήποτε — κοινωνικής συγκρότησης, χωψιμύθια και τους συχνά, δάνειους κι επίς ιδεολογικούς πολιτικούς ή όποιους άλοσδιορισμούς...

κράγων «άνθρωπος», *ον, αμφίβιος* εκλογίκευσης των τεκταινόμενων τεκτοιεργασιών και του αρχέγονου ένστικτου οσυντήρησης.

ράγων «άνθρωπος», *ον, δισυπός*, στην ιδιαιτερότητά-του και στον κοιεθισμό της μάζας, *μετέωρος* ανάη ζωϊκή άλογη καταγωγή-του και την κοινωνική μετεξέλιξή-του.

ράγων «άνθρωπος», *ον* με την *πολυία* των ιδιοτήτων του «γενναίου», του », του απορούντα και ανήμπορου, του τα (χημικά ή λόγω ιδιοσυγκρασίας), φορου και πανικοβλημένου...

κάτωθεν» εκπορευόμενη διαταραχή ειας ισοροπίας και συνέχειας στην προμμένα *κουρδιστή ζωή-μας* μας χρέμαντικειμενικά — *με μανταλάκια στο ς αβεβαιότητας*...

ος κι αναπάντεχος διαχωρισμός του χρόνου: «*πριν το σεισμό, τον πρώτο, τον δεύτερο, τον τρίτο... και μετά*». Τα σημειωματάρια μείνανε άγραφτα, λευκές σελίδες σημαδεύουν με την απουσία εγγραφής τις κρίσιμες μέρες. Τα ραντεβού, οι προγραμματισμοί, οι αποφάσεις — όποιου τύπου — μπήκαν σε αμφισβήτηση, αυθόρμητα, αυτονόητα, σιωπηρά κι ορίστηκαν νέα, με άλλους στόχους και άλλο ζητούμενο.

Χώροι που βιωθήκανε στον πιο ιδιωτικό αποκρυφισμό της καθημερινής επιστροφής, γίνανε — όπως και πρώτα — ξένοι, αφερέγγυοι, αφιλόξενοι, εχθρικοί, εμπράγματη απειλή της ύπαρξής-μας. Αντικείμενα χρήσιμα, άχρηστα, αγαπημένα υποκατάστατα ή αναμνηστικά μείναν στη θέση-τους — όσα δεν μετακίνησε ο σεισμός κι όσα δεν έσπασαν — όπως και πρώτα, μα *αλλιώτικα*...

Οσώζων εαυτόν...» αυτόματη η στροφή φροντίδας κι αγωνίας στο πρωταρχικό κύτταρο της οικογένειας, *(«οι δικοί-μου», «το παιδίμου»)* πόσους από τους «*άλλους*» τους όποιους μακρινούς ή κοντινούς, θυμήθηκε ή ξέχασε εκείνη τη στιγμή, ο καθένας;

Φυγάδες την ώρα του σεισμού (δρόμοι φυγής - σφαγεία) ανέτοιμοι, τρεχάτοι, επωχούμενοι, συνωστιζόμενοι, σεισμολογούντες σ' όλες τις παραλλαγές του λόγου με νέο «εκσυγχρονισμένο» λεξιλόγιο *(«Τι είπε η Ουψάλα;»)*, μή ξέροντας το αύριο και πιθανολογούντες το σήμερα.

Μνήμες θολές και συνειρμοί όσων θυμούνται από το Βόλο, την Κεφαλλονιά και τη Θεσσαλονίκη. Ατομική απόδραση των απομονωμένων, στην *μεταβατική συλλογικότητα* των σεισμοπλήκτων σε μια προσπάθεια διάψευσης της ορατής κι αδιαμφισβήτητης προσωπικής-μας μοναξιάς — τρανζίστορ, φωτιές, και αντίσκηνα εκ του προχείρου, εκτόνωση και χαλαμπούρια στα Εξάρχεια *(«Όλοι - πορεία - στην - Αρχιεπισκοπή»)* παρηγοριά με σοκολάτες και γλυκίσματα, την επομένη, από το ζαχαροπλαστείο *«Ατλαντίς»*, σταυροκοπήματα κι εκκλήσεις *(«Μετανοείται!»)*, απογραφές αυτών που έγιναν και υποθέσεις για εκείνα που μέλλει να συμβούν... *Σιωπές*.

(«Μετανοείτε!»), απογραφές αυτών που έγιναν και υποθέσεις για εκείνα που μέλλει να συμβούν... *Σιωπές*.

Φόβος, παιδί της άγνοιας; — Πανικός, παιδί του ανεξέλεγκτου φόβου; Στην τρέχουσα αντίληψη, η πληροφόρηση και η γνώση των φυσικών παραμέτρων του φαινομένου αποτελούν πανάκεια... Αυτό που μας πονάει *υποσυνείδητα* είναι άλλο — είναι η κατάρευση του μύθου ότι ο άνθρωπος είναι που «δάμασε» τη φύση... *Άνθρωπος - φύση, φύση - άνθρωπος — ζήτημα εξουσίας;*

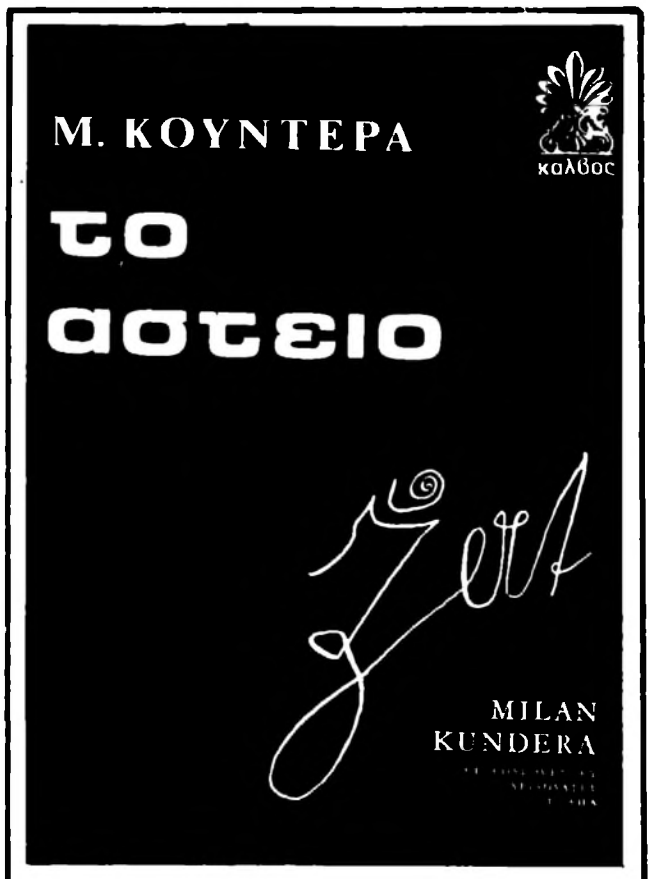
Σεισμόπληκτοι, σεισμοπαθείς — ποιός είναι δεξιός ποιός αριστερός, κεντρώος ή φασίστας *την ώρα του σεισμού;* Ποιόν ενδιαφέρει η κομματική ταυτότητα, όταν ο παρονομαστής που λέγεται επιβίωση είναι ο ίδιος; Πόσοι αριστεροί στάθηκαν δεξιά και πόσοι δεξιοί αντίστροφα την ώρα του σεισμού;

Μετά, μετά έρχεται η επιστροφή στα προηγούμενα γνωστά κοινωνικά-μας δεδομένα: οι έχοντες στο έχειν-τους και οι μη έχοντες, ξεκρέμαστοι, όπως και πριν.

Μετά έρχονται και οι σκοπιμότητες, οι ενσυνείδητες πράξεις κι οι πολιτευτικές χειρονομίες ψηφοθηρούντων — αντικειμενικά και μη, κατά τεκμήριο — σωτήρων...

Σεισμός — *τέλος* μιας σιγουριάς έωλης και *απαρχή*, ίσως, μιας άλλης. □

Πρόκειται για ένα από τα μεγαλύτερα μυθιστορήματα του αιώνα-μας. Θα βρει ο αναγνώστης στο βιβλίο αυτό, το κλειδί για ό,τι ο ιστορικός δεν ξέρει ή αποσιωπά.

L. ARAGON

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ
Αναξαγορα 1, Αθηνα (112)
Τηλ. 52.46.241

ΚΟΡΙΝΘΙΑ

Ανάβω στίχους να ξορκίσω το κακό..

Νησιά των Αλκυονίδων, Κόλπος, Περαχώρα, Βραχάτι, Κιάτο, Κόρινθος: το οδοιπορικό του Εγκέλαδου και η υπέρβαση του μύθου, ή, καλύτερα, το βίωμα του μύθου, σε χρόνο ενεστώτα: σαν μια συγχρονία καταστροφής και Ιστορίας (μας), τέτοια που να μην αφήνει τα *χαλάσματα* να μας κάνουν (μονάχα) να απορούμε, να παραληρούμε και να νοιώθουμε το έρεβος (μονάχα) στην κατάρρευση του οικοδομημένου χώρου...

Εκεί στην Κορινθία, δεν ήταν τα σπίτια που γκρεμίστηκαν, ούτε η ήσυχη σαν το θάνατο — άλλοτε, όχι τώρα πια — λουτρόπολις, που λες και δεν τη χώραγε πια ο Κορινθιακός κι αντάριασε και τη ρούφηξε — τόσο *εὐτακτη* που ήταν, στο «ήθος» των ενδιαιτούντων-της τα καλοκαίρια και *ἀτακτη*, στα ανέστια αρχιτεκτονήματά-της...

Εκεί στην Κορινθία, ήταν οι νεοσύλλεκτοι, στρατωνισμένοι — και πάλι, έστω και εκτός στρατοπέδου — να μοιράζουνε γαλέττα και κονσέρβα: η μόνη άμεση, έμπρακτη, υλική και συνάμα οριακή παρουσία του «Κράτους Πρόνοια», επικίνδυνα οριακή μια και κατέλυσε το μύθο-του — αυτός είναι μύθος, φτωχός και πεπερασμένος, χωρίς ιστορία...

Εκεί στην Κορινθία, ιστορία φτιάχναν αυτοί που στήνανε τα τσαντήρια, δίπλα στα σπίτια-ερείπια από ένα βιος που, αν και *επόμενο* της Φύσης, βιώθηκε ξέχωρα απ' αυτήν, ξεκόπηκε βίαια απ' αυτήν και κατέρρευσε, παραδομένο άβουλα στις *βουλές*-της.

Εκεί στην Κορινθία, ανάμεσα στις ρωγμές της γης στην Περαχώρα, τα θαμμένα ζώα και κάτι κούτσουρα που καίγανε για να ζεστάνουν, *έστω*, την απροστάτευτη σάρκα, ήταν τα ΠΑΙΔΙΑ πού'πρεπε να σωθούν: ότι ο άνθρωπος ιστορία, παρόν και συνέχεια έχει, πέρα και έξω απ' το «κοινωνικό» κι αυτό θέλαν να πουν αυτοί που φώναζαν: «*τα παιδιά... να σώσουμε τα παιδιά*». Οι άλλοι, αυτοί που ΚΡΙΘΗΚΕ ότι συμπληρώσει είχαν τον κύκλο ζωής, τραβήχτηκαν μέσα απ' τα γκρεμίσματα και ενταφιάστηκαν την άλλη μέρα, Τετάρτη, τρεις και κάτι το μεσημέρι. Χωρίς παράτες και λόγια, σαν κι αυτά που εξέπεμπε από την τηλεόραση η *ανύπαρκτη* — εκεί, στην Περαχώρα — Εξουσία, υποσχόμενη *και πάλι* συνδρομή, προστασία, βοήθεια.

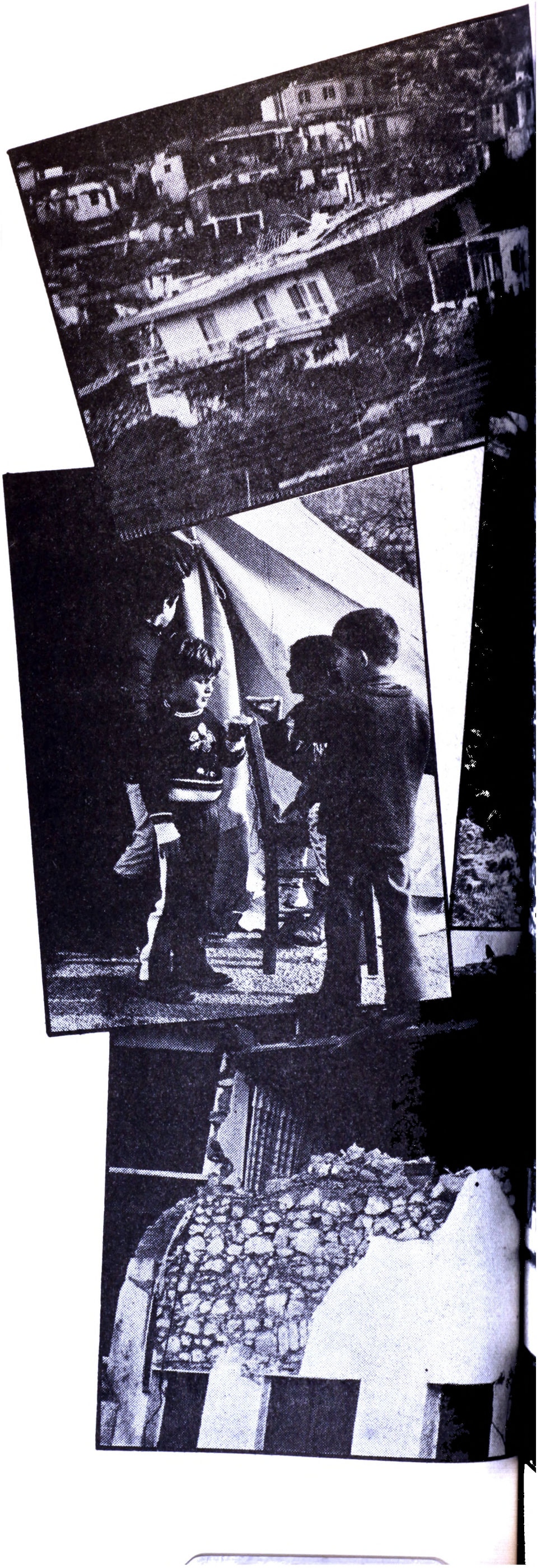
Εκεί στην Περαχώρα, ο φωτογράφος δεν μπορούσε να κάνει λήψη (για *αναπαράσταση*, βέβαια), ανθρώπινου προσώπου, κορμιού, χειρονομίας, έκφρασης: όλων εκείνων των σημείων, που όριζαν το βίωμα *εκείνων* σ' εκείνες τις *στιγμές* και που δεν επιδέχονταν επαφή, προσέγγιση: «*Αφήστε-μας, ρε παιδιά, στον πόνο-μας*». Μπροστά-μου, σκοτεινιασμένα μάτια κι η κάμερα στα χέρια-μου έτοιμη να σπάσει σε μικρά-μικρά κομματάκια. Κι όμως, κείνος εκεί ο καθρέφτης, φτηνός και σκουριασμένος πάνω σε μια κάσσα πόρτας πού'χε μείνει ορθή, ήταν ακέραιος, περιμένοντας *και πάλι* κάποιον να κοιταχτεί μέσα-του, με μια χτένα να «συγυρίζει» *ηρεμα* τα μαλλιά, το μουστάκι, τα φρύδια...

Σούρουπο και το μούχρωμα έδενε αλλόκοτα με την αντάρα του υποχθόνιου βουητού. Γι αυτούς που η νύχτα θα τους έβρισκε στα τσαντήρια, το *κακό* δεν ξορκίζοταν πια — ότι τα ξόρκια μάγο χρειάζονται κι αυτός κοιμάται μ' όνειρα σαρδώνια, μέσα στον απωθημένο μύθο του Εγκέλαδου.

Για μας, το σούρουπο ήταν η επιστροφή στον τόπο που εδράζεται η εγκόσμια και εκμαυλιστική Εξουσία: αυτή που κήρυξε το Νομό σε «*κατάσταση ανάγκης*», γιατι έχει η ίδια *ανάγκη* ,σε τέτοιες στιγμές, από μια χρονική παράταση του περιδεούς βίου-της — έτσι... για να κάνει τις διαβουλεύσεις, οργανωμένα, για την «παροχή βοήθειας», σε χρόνο ύστερο, βέβαια, γιατι ποτέ της η όποια Εξουσία δεν μπορεί να είναι παρούσα μέσα σε μια *ανατροπή* της φυσικής τάξης: αυτή η σιγουριά κι ελπίδα συνάμα, ήταν σύντροφος στην διαδρομή-μας που περνάει και πάλι απ' το Κιάτο, το Βραχάτι, την Περαχώρα, την Κόρινθο, το Λουτράκι.

Υστερόγραφο:

Τετάρτη, 4 Μαρτίου, μεσάνυχτα και, στο δεύτερο σεισμό, ο Κορινθιακός *άπλωσε* και το κύμα πήρε να ξεδιπλώνει το κορμί-του, στις παραλίες που φαίνονταν βασιλεμένες, ήμερες, για κείνους που δεν ξέρανε τί κρύβει μέσα-του ο κόλπος...

Στο περιθώριο ενός οδοιπορικού

11 παρά 5΄, Τρίτη 24 του Φλεβάρη και τίποτα δεν έδειχνε διαφορο και ανεπανάληπτο από τις άλλες μέρες, στα σπίτια, στις ταβέρνες, στα μπάρ... παντού,

η επανάληψη: βεβαίωση της ανώνυμης σημασίας

Και *έξαφνα, ανύποπτα, απρόσκλητα*... ο σεισμός, η δόνηση κι ο αχός στον κόλπο τούτης της πόλης, άλλοτε αλαζονικής, ξαπλωμένης στοστερρό πέτρωμα της αττικής γης, με στιβαγμένους όλους εμάς σ'αυτά που ονομάτισαν *εστίες* και που, κείνες τις στιγμές, μας ήταν *κλουβιά*, που ξερνάνε τους εγκατοικούντες, σπέρνοντας πανικό και μηδενίζοντας τη *μνήμη* της εγρήγορσης. Κι ο χρόνος άλλαξε — πώς να πείσεις και να πειστείς ότι, *τότε*, τα δευτερόλεπτα δεν ήταν μια μοναδική αιωνιότητα — κι ο χώρος ανοίκειος κι επίβουλος έγινε. Μόνο πού'ταν και κάτι σκυλιά που αλύχταγαν πολύ πριν έρθει κυρίαρχος ο *φόβος*.

Ήταν και νύχτα κι έστω κι άν όλοι βγήκαν ΕΞΩ, η πόλη έδειχνε εγκατάλειψη, έτσι, χωρίς φώτα, με τους σκοτεινούς όγκους που, *μέχρι τότε*, ήταν κατοικούμενα κτίρια και τα, άλλοτε ερημικά, *ανοιχτοί πεδία* (πάρκα, πλατείες, γήπεδα, αλάνες), μοναδικό κατάλυμα και καταφύγιο συνάμα: λες και πάνω στη γη, ο σεισμός ήταν πιο οικείος· ή μήπως ήταν ο φόβος — *και πάλι* — των κτιρίων που θά'πεφταν, έστω κι αν κανείς δεν ήταν μέσα-τους;

Κι οι «οδηγίες προς σεισμοπλήκτους» απ' την τηλεόραση, μέχρι τις μία περίπου τα μεσάνυχτα: «μη σας πιάνει πανικός, ψυχραιμία...», αλλά... «μη μένετε στα σπίτια-σας»....

ΕΞΩ, λοιπόν,

κανένας στο σπίτι. Ανάστατα τα σεντόνια

ΕΞΩ, στα ανοιχτά πεδία ή στα *κινούμενα* οχήματα. Μακριά απ' τα στενά των Εξαρχείων όπου,

σπασμένα μάρμαρα, συμπληρωμένα
με τσιμέντα ή γύψο .

Ουρές στα περίπτερα για σπαρματσέτα. Και πάρα κει, συνάξεις και «κοινότητες» αγνώστων, *μέχρι τότε*, ανθρώπων, να σου θυμίζουν δεσμούς από μια ανεπίστρεπτα απωλεσμένη «οργανική αλληλεγγύη» (που λέει κι ο Ντυρκχάιμ). Το σπίτι του «φίλου» έγινε γιάφκα συνωμοσίας για την καταπολέμηση του «εχθρού» — με όπλα άσφαιρα ή και άκαπνα ακόμα, μια και ο *φόβος* δε μεταστοιχειώνεται και τόσο γρήγορα ούτε εύκολα, σε *συνείδηση, οργάνωση*, ή ό,τι άλλο.

Και κει, στα πάρκα και στις πλατείες, στήθηκαν σκηνές, αρπαγμένες όπως-όπως απ' τα πατάρια — μετά την *πρόσκαιρη* επιστροφή στα σπίτια, ανάμεσα 12 τα μεσάνυχτα και 4 το πρωί — σαν ήρθε ο δεύτερος σεισμός να θυμίσει ότι ού-τόπος στην πόλη (παρά μόνον, ίσως, για κάποιους ουτοποιούς και μυθολογούντες). Κι όσοι σκηνές δεν είχαν για το ύπαιθρο, κοιμήθηκαν στ' αυτοκίνητό-τους, ή άλλοι φεύγανε για το «εξοχικό» (κι αυτό στην Αττική, βέβαια, που σειόταν και δονούνταν απ' άκρη σ' άκρη...), παίρνοντας μαζί-τους, οι έχοντες, τα πλούτη-τους, τα χρυσά, τα κοσμήματα, τα λεφτά...

Ξημέρωμα, με τους αρουραίους ανεβασμένους στα δέντρα του Ζάππειου, γύριζα την πόλη που φάνταζε νά'χει μετοικήσει και μου'ρχόταν στο νου ο στίχος του ποιητή, σαν γύριζε απ' την εξορία:

έτσι που γυρίσαμε
γυαλίζανε οι ράγες στο σκοτάδι
απ' την πολλή σιωπή...
έτσι που γυρίσαμε
κι οι δρόμοι προχωράνε
τετραγωνίζοντας την άδεια πολιτεία
σε πένθιμους φακέλλους...

Έτσι ήταν και την Τετάρτη το πρωινό, καρφωμένος στο βράχο να κοιτάω το ραγισμένο αέτωμα και, «ανάβοντας τσιγάρο», νει μού'ρχεται η εικόνα,

σκαρφαλωμένοι σε σκαλωσιές επικίνδυνες
καθαρίζουμε τα αετώματα των ναών-μας

Οι στίχοι είναι απ' το έργο του Γιάννη Ρίτσου «Μονόχορδα» *και το ποίημα του Άρη Αλεξάνδρου* «Επιστροφή».

Ἡ θέση τῶν τεχνικῶν στό ἐργοστάσιο

τοῦ Νίκου Χριστοδουλάκη

ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ δεκαετία, πολλά γράφτηκαν πάνω στήν «προλεταριοποίηση τῶν νέων ἐπιστημόνων» καί πάνω στίς νέες συμμαχίες πού μποροῦν νά οἰκοδομήσουν αὐτά τά στρώματα μέ τούς «παραδοσιακούς» ἐργαζόμενους. Ἔχω τήν αἴσθηση ὅμως; πώς οἱ περισσότερες τέτοιες ἀναλύσεις ἔχουν ἀφετηρία καί τέρμα τήν πτώση τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐπιστημονικῆς δουλειᾶς, ἀφήνοντας ἔξω ἀπό τήν ὀπτική τους τίς σοβαρές ἀνακατατάξεις, πού ἔχουν σημειωθεῖ καί στό ἐπίπεδο τῶν σχέσεων παραγωγῆς καί στό ἐπίπεδο τῆς συνειδητοποίησης τῶν σχέσεων αὐτῶν.

ΜΙΑ ΚΡΙΤΙΚΗ ἀνάλυση θά ἔφτανε πολύ γρήγορα στό κεντρικό πρόβλημα τοῦ κοινωνικοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας καί θά ἀντιμετώπιζε τό διάτρητο πιά μύθο τῆς ἀναγκαιότητάς του. Ἡ ἀμφισβήτηση τῶν «εἰδικῶν» καί ἡ διεκδίκηση τῶν ἐργαζομένων γιά συμμετοχή στίς ἀποφάσεις δημιουργοῦν νέα πεδία ἀγώνων γιά τό ἐργατικό κίνημα καί ξεπερνοῦν τόν οἰκονομιστικό του προσανατολισμό. Τά προβλήματα ἐλέγχου καί ἐξουσίας τῶν παραγωγικῶν μέσων πού θά ὑπάρχουν στή σοσιαλιστική μετασχηματισμένη κοινωνία, μπαίνουν ἔτσι ἀπό τώρα γιά συζήτηση καί ἐπιλογή, σέ ὅσους ἐπαγγέλονται τή ριζική ἀλλαγή.

ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ μιά προσπάθεια νά ἐπισημανθοῦν μερικά ζητήματα πού ἀφοροῦν τήν ἱεραρχημένη διάρθρωση τοῦ ἐργοστασίου, καί πιό συγκεκριμένα τίς σχέσεις τῶν a priori «εἰδικῶν», τῶν μηχανικῶν, μέ τό σύνολο τῶν ὑπόλοιπων ἐργαζομένων, μέσα σ' αὐτό τό παραγωγικό κύτταρο.

ΟΙ ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ τῆς Ἀριστερᾶς γιά τήν σοσιαλιστική ἀλλαγή, θά πρέπει κάποτε νά ἀρχίσουν νά ἀσχολοῦνται καί μέ τά εἰδικότερα ζητήματα κοινωνικῆς ὀργάνωσης. Ἡ αὐριανή προοπτική σχετίζεται ἄμεσα μέ τή σημερινή πραχτική καί δέν φτάνουν πιά τά «ποσοστά τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ» καί τό «ὕψος ἐπενδύσεων στή χαλυβουργία», γιά νά τήν περιγράψουν.

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ χαρακτηριστικά τοῦ ἐργοστάσιου παραγωγῆς ἀγαθῶν, στό καπιταλιστικό πλαίσιο, ἄρα καί στήν Ἑλλάδα, εἶναι:

α. Τό γεγονός ὅτι ὑπάρχει ἰδιοκτήτης τῶν μέσων παραγωγῆς πού εἶναι καί διαχειριστής τῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ σ' ὅλα τά ἐπίπεδα (ὀργάνωση, κατεύθυνση, ἐκμετάλλευση).

β. Ὁ καταμερισμός πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στούς ἐργαζόμενους, σύμφωνα μέ τίς ἀνάγκες τοῦ ἰδιοκτήτη γιά τή χρήση τῶν μέσων παραγωγῆς.

ΘΕΩΡΩΝΤΑΣ δεδομένο ὅτι ὁ ἰδιοκτήτης ἀποφασίζει καί λειτουργεῖ μέ βάση τό ἀτομικό του συμφέρον, πιστοποιοῦμε σάν βασική του ἐπιδίωξη τήν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας μέ σκοπό τή μεγιστοποίηση τοῦ κέρδους του. Ἡ ἐπιδίωξη αὐτή πραγματοποιεῖται μέ δυό τρόπους:

α. Αὔξηση τοῦ ὕψους παραγωγῆς, εἴτε μέ αὔξηση τῶν παραγωγικῶν μέσων, δηλαδή μέ νέες ἐπενδύσεις σέ τεχνολογικά πιό ἐξελιγμένο ἐξοπλισμό, εἴτε μέ ἐντατικότερη χρήση τῶν μέσων πού ὑπάρχουν, ὁπότε ἔχομε καί ἐντατικοποίηση στήν ἐκμετάλλευση τῆς διαθέσιμης ἐργασίας.

β. Μείωση τοῦ κόστους παραγωγῆς μέ περιορισμό τῆς χρήσης τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν, πού γιά νά μήν ἔχει μειωτικές ἐπιδράσεις στό ὕψος παραγωγῆς θά πρέπει νά εἶναι τό ἀποτέλεσμα μιᾶς μελετημένης «βελτιστοποίησης», ὅπως λέγεται.

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας μέ κάθε θυσία εἶναι ἀδήριτη ἀνάγκη γιά νά ἐξακολουθήσει νά ὑπάρχει τό ἐργοστάσιο μέσα στό δοσμένο οἰκονομικό σύστημα. Εἶναι σύμφυτη μέ τήν πραγματικότητα τῆς λειτουργίας του, γιατί ὅπως λέει χαρακτηριστικά ὁ Μάρξ, «ἡ ἀστική τάξη δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει, χωρίς νά ἐπαναστατικοποιεῖ ἀδιάκοπα τά ἐργαλεῖα παραγωγῆς, κατά συνέπεια, τίς σχέσεις παραγωγῆς».

Η ΕΥΡΕΣΗ, ἡ μελέτη, ἡ ἐφαρμογή καί ὁ ἔλεγχος τῆς ἐφαρμογῆς μεθόδων γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας ἑνός ἐργοστασίου δέν μπορεῖ παρά νά νοηθεῖ σάν κάτι ὀργανικά δεμένο μέ τή συνολική διαδικασία τῆς παραγωγῆς. Εἶναι προϋπόθεση, ἀλλά καί συστατικό μέρος, τῆς ἔνταξης τῆς ἐργασίας στή χρήση τῶν μέσων παραγωγῆς.

ΣΥΝΕΠΩΣ, ἀποτελεῖ ἐργασία καθ' ἑαυτή, πού προσφέρεται, μέ βάση τό ὑφιστάμενο σύστημα καταμερισμοῦ, ἀπό κατάλληλα εἰδικευμένους ἐργαζόμενους, τούς μηχανικούς.

Η ΑΠΟΚΤΗΣΗ τῆς εἰδίκευσης (πολυτεχνικές σπουδές), ἡ προσφορά καί ἡ ζήτηση, καθώς καί ἡ ἀμοιβή τῆς ἐργασίας τῶν μηχανικῶν, μποροῦν νά παρουσιάζουν μερικές ἐξηγήσιμες ἰδιομορφίες, ἀλλά στά βασικά τους στοιχεῖα εἶναι τῆς ἴδιας φύσης μέ ἐκεῖνα ὁποιασδήποτε ἄλλης κατηγορίας ἐργαζομένων.

ΕΙΝΑΙ προφανές λοιπόν, ὅτι ἔχοντας μπροστά μας τά δύο «στρατόπεδα» τοῦ ἐργοστάσιου, αὐτούς πού προσφέρουν τήν ἐργασία τους καί αὐτούς πού, διαθέτοντας τή χρήση τῶν παραγωγικῶν μέσων, ἐπικαρπώνονται τό προϊόν τῆς ἐργασίας, θά κατατάξουμε τό μηχανικό στό πρῶτο, ἀπό τήν ἄποψη τοῦ ρόλου πού ἔχει μέσα στή παραγωγική διαδικασία.

ΓΙΑ νά ἀποφύγω ἀφελεῖς παρανοήσεις, τονίζω πώς παρ' ὅλα αὐτά, ἡ θέση του μέσα στή παραγωγική διαδικασία ἔχει πολλές ἰδιομορφίες, πού συχνά ὁδηγοῦν στή δημιουργία συνείδησης πού ἀντιφάσκει μέ τή βασική του ἰδιότητα δηλαδή τό ὅτι προσφέρει ἐργασία. Παρακάτω, θά προσπαθήσω νά ἐξετάσω μερικές τέτοιες ἰδιομορφίες.

2. Ο ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

ΜΕΣΑ σ' ἕνα ὀργανωμένο σύνολο, ὅπως τό προσωπικό ἑνός ἐργοστασίου, γιά ὅλους ἡ βασική ἰδιότητα εἶναι ὅτι παρέχουν ἀμοιβόμενη ἐργασία γιά τήν παραγωγή προϊόντων. Ὅμως, μετά ἀπό αὐτό ἀρχίζει ἡ διαφοροποίηση, πού ἀφορᾶ τή φύση καί τήν ἔνταση τῆς ἐργασίας, τήν ἀμοιβή της καί τή σχετική θέση, πού κάθε ἐργαζόμενος κατέχει στό ἱεραρχημένο σύνολο.

ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΕΙΣ αὐτές, πού εἶναι ἀρκετά αὐστηρά κοινωνικά χαρισμένες ἀπό τό μηχανισμό τοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας, ὁδηγ

υχνά στή δημιουργία ὁμάδων ἤ καί στρωμάτων, μέ λίγο-πολύ εὐ-ιάκριτα χαρακτηριστικά, μέσα στό προσωπικό. Ταυτόχρονα αρατηρεῖται μιά ἀνάπτυξη ἐπιμέρους συνειδήσεων, πού ἀντι-τοιχοῦν στή διαστρωμάτωση καί πού ὄχι μόνο δέν συγκλίνουν ὑτονότητα, ἀλλά πολλές φορές ὁδηγοῦν στήν προβολή διασπαστι-ῶν, ἐπί μέρους, διεκδικήσεων (κορπορατιβισμός).

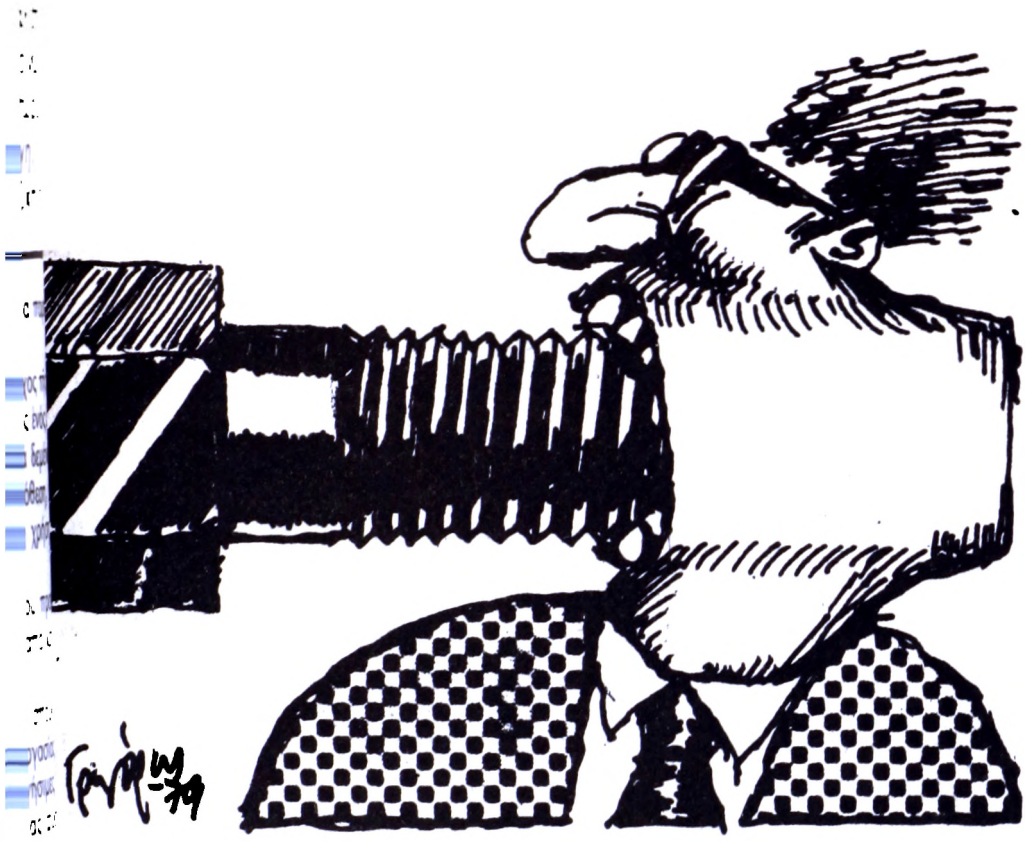
Ο ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ἐργασίας δρᾶ ἔτσι σάν «πρίσμα διαθλάσεως» ιά τήν ἑνότητα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας καί ἐμποδίζει ἀντι-ξειμενικά τή διαμόρφωση μιᾶς κοινῆς συνείδησης, ἀντίστοιχης ήν κοινότητα, παροχῆς ἐργασίας ἀπέναντι σ' αὐτούς πού ἐλέγ-ουν τά μέσα παραγωγῆς.

ΓΙΑ νά ἐξετάσουμε πιό ἀναλυτικά τίς ἰδιομορφίες τῶν διαφόρων ατηγοριῶν ἐργαζομένων, πού ὁδηγοῦν στό σχηματισμό διαφο-οποιημένης συνείδησης – συμπεριφορᾶς, προτείνω τά παρακάτω ιτήρια:

α. Τό εἰσόδημα, πού εἰσπράττεται σάν ἀμοιβή τῆς προσφερόμε-ης ἐργασίας. Τό μέγεθός του δίνει τό μέτρο τῆς καταναλωτικῆς υμπεριφορᾶς τοῦ ἀτόμου καί συνεπῶς προσδιορίζει καί μιά ὁρι-ιένη ποιότητα κοινωνικῆς ἔνταξης.

β. Ἡ ἄσκηση ἐξουσίας διάφορων μορφῶν, πάνω σέ ἄλλα ἄτομα ὁμάδες ἀτόμων, στά πλαίσια τοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας.

Ὁρισμένες θέσεις μέσα στό μηχανισμό παραγωγῆς, συνεπάγον-αι εἰδικές δικαιοδοσίες πάνω σέ ἄλλους ἐργαζόμενους. Τέτοιες θέ-εις-λειτουργίες, γιά παράδειγμα, ἀποτελοῦν: ὁ διευθυντής παρα-ωγῆς, ὁ ἐργοδότης, ὁ ἀρχιτεχνίτης, ὁ πιό παλιός μάστορας, ὁ ίστάτης, κλπ.

ιέ τή σειρά τους θέβαια ὅλοι, ὅσοι ἐπανδρώνουν τίς διάφορες ές θέσεις, ὑπόκεινται στή διαχείριση ἄλλων, καί στή κορυφή πυραμίδας τῆς καταμερισμένης παραγωγῆς βρίσκεται ὁ ἰδιο-της τῶν παραγωγικῶν μέσων. Ἡ ἐξουσία λοιπόν πού ἀσκεῖται ικρότερα ἤ μεγαλύτερα ὑποσύνολα τοῦ ἐργασιακοῦ συνόλου είναι αὐτόνομη, ἀλλά ἐξαρτημένη, δοτή καί συγκροτεῖ ἁπλά ἕνα γμα μεθόδων γιά τήν ἄσκηση τῆς πιό σημαντικῆς ἐξουσίας: τῆς κτησίας τῶν μέσων παραγωγῆς. Αὐτό εἶναι ἕνα σημεῖο, πού πει νά τό ξεκαθαρίσουμε ἀποφασιστικά.

Ο C. Wright Mills ἔγραφε κιόλας ἀπό τό 1951 γιά τούς ὑπαλλή-ς «μέ τά ἄσπρα κολλάρα», ὅτι:

Ἀπό ἄποψη ἰδιοκτησίας δέν βρίσκονται μεταξύ κεφαλαίου καί ιπῶν, ἀνήκουν στήν ἴδια ἀκριβῶς, χωρίς ἰδιοκτησία, θέση μέ : ἐργάτες. Δέν ἔχουν κανένα ἄμεσο οἰκονομικό δεσμό μέ τά μέσα αγωγῆς, κανένα δικαίωμα προτεραιότητας πάνω στά προϊόντα διοκτησίας. Σάν τούς βιομηχανικούς ἐργάτες – καθώς καί τούς δίκευτους ἐργάτες – ἐργάζονται γιά κείνους, πού ἔχουν στήν τησία τους τά μέσα παραγωγῆς».

μως τό γεγονός ὅτι τά «στρατόπεδα» στό ἐργοστάσιο εἶναι ἐν-ς ξεχωρισμένα ἀνάμεσα σ' αὐτούς πού προσφέρουν ἐργασία ' αὐτούς πού κατέχουν τά μέσα παραγωγῆς, δέν ἀναστέλλει πίδραση πού ἀσκοῦν τά πλέγματα τῆς παραγωγῆς ἰσχύος. δύναμη τῶν δικαιοδοσιῶν πάνω σέ ἄλλους ἐργαζόμενους, εἶ-ναι μέν παράγωγα τῆς ἰσχύος τοῦ ἰδιοκτήτη, ἀλλά πάντως ὑπάρ-χει καί τείνει νά διαμορφώσει ἀνάλογη συνείδηση στούς φορεῖς της.

γ. Τό κοινωνικό γόητρο τοῦ κάθε ἐπαγγέλματος, προσδιορίζεται μακροπρόθεσμα ἀπό τή θέση στήν παραγωγή καί ὑφίσταται τίς ἐπιδράσεις τῶν δυό προηγούμενων κριτηρίων. Περιλαμβάνει ὅμως καί πολλά αὐτόνομα στοιχεῖα ἰδεολογικοῦ χαρακτήρα, πού πηγάζουν ἀπό τίς κάθε φορά κρατοῦσες κοινωνικές ἀντιλήψεις.

Γιά παράδειγμα, ἄς συγκρίνουμε πόσο πιό εὔκολα γίνεται κοινω-νικά ἀποδεκτός ἕνας ὑπάλληλος γραφείου σχετικά χαμηλόμισθος, ἀπό ἕνα ὑψηλόμισθο εἰδικευμένο χειρώνακτα.

3. ΘΕΣΗ ΣΤΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΜΕ ΒΑΣΗ τά παραπάνω κριτήρια, θά προσπαθήσουμε νά ἐρευνήσουμε τή θέση τοῦ μηχανικοῦ στήν παραγωγή καί τή διαδικασία σχηματισμοῦ συνείδησης.

α. Ἀπό ἄποψη εἰσοδήματος, τά πράγματα φαίνεται νά ἔχουν ἀλλάξει στήν Ἑλλάδα τήν τελευταία δεκαετία.

Στήν περίοδο μέχρι τό 1970 περίπου, ὑπάρχει ἕνα σαφέστατο μι-σθολογικό χάσμα μεταξύ μηχανικῶν καί ἐργατοτεχνικοῦ προσω-πικοῦ, ἐνῶ οἱ μισθοί μεταξύ μηχανικῶν διαφορετικῆς ἡλικίας δέν παρουσιάζουν ἀγεφύρωτες διαφορές.

Σήμερα, μπορεῖ κανείς νά διακρίνει μιά μισθολογική πυραμίδα γιά τούς μηχανικούς μέ βάση 20.000 δρχ. τό μῆνα, πού περιλαμβά-νει τούς νεαρούς μηχανικούς καί μιά κορυφή, πού φτάνει τά ἐπί-πεδα κερδῶν τῶν μεσαίων ἐπιχειρηματιῶν καί καλύπτεται ἀπό τούς παλιούς μηχανικούς, ἐξελιγμένους σέ γενικούς διευθυντές τῶν ἐργοστασίων.

Ταυτόχρονα, τό χάσμα ἀμοιβῶν, πού ὑπῆρχε μέ τούς ὑπόλοι-πους ἐργαζόμενους ἔχει αἰσθητά μικρύνει καί μάλιστα ἡ βάση τῆς πυραμίδας τῶν μηχανικῶν ἐπικαλύπτεται ἀπό τήν κορυφή τῆς μι-σθολογικῆς πυραμίδας τοῦ ἐργατοτεχνικοῦ προσωπικοῦ.

Ἡ αὐξημένη πυραμιδοποίηση τῶν μισθῶν τῶν μηχανικῶν καί ἡ ἀλλαγή τῆς σχετικῆς τους θέσης, ὡς πρός τούς μισθούς τῶν ἐργα-τῶν, ἔχει τελικά σάν αἰτία τήν ἐμφάνιση νέων ἀναγκῶν στήν παρα-γωγή. Σύμφωνα μ' αὐτές ἀπαιτοῦνται πολύ περισσότερα τεχνικά-ὀργανωτικά στελέχη γιά παραγωγική διαδικασία, ὅλο καί πιό περίπλοκη τεχνολογικά. Οἱ εἰσαγόμενοι στίς πολυτεχνικές σχολές πολλαπλασιάστηκαν κι ἀπό κεῖ πέρα οἱ μηχανισμοί προσφορᾶς καί ζήτησης ἐργασίας προσδιόρισαν, μέ τή σειρά τους, τά ἐπίπεδα ἀμοιβῶν.

β. Ἀπό ἄποψη ἄσκησης ἐξουσίας, ἔχουμε νά παρατηρήσουμε ἐπίσης σημαντικές μεταβολές γιά τούς μηχανικούς.

Παλιότερα, ὁ μηχανικός, ὄντας ὁ γενικός συντονιστής τῆς παρα-γωγικῆς διαδικασίας, βρίσκονταν τοποθετημένος στήν ἀνώτερη δυνατή θέση τῆς ἐργοστασιακῆς ἱεραρχίας, ἀκριβῶς κάτω ἀπό τόν ἰδιοκτήτη. Οἱ διαφορές τῶν ρόλων ἰδιοκτήτη-μηχανικοῦ ἦταν δυσ-διάκριτες, τουλάχιστο γιά τούς ὑπόλοιπους ἐργαζόμενους, πρά-γμα πού φυσικά εἶχε τήν ἐπίδρασή του στή συμπεριφορά τοῦ μη-χανικοῦ.

Σήμερα ὅμως, μποροῦμε νά παρατηρήσουμε τά ἑξῆς:

β1. Σημαντικό περιορισμό τῆς ἀκτίνας εὐθύνης τοῦ μηχανικοῦ τόσο σέ τομεῖς δραστηριότητας, ὅσο καί χωροταξικά, ὡς πρός τό σύνολο τοῦ ἐργοστασίου. Οἱ νέες τεχνολογικές ἐξελίξεις καί ἡ αὔ-ξηση τοῦ μεγέθους τοῦ ἐργοστασίου, δημιούργησαν νέες ἀνάγκες σέ μηχανικούς, πού καλύφτηκαν μέσω ἑνός νέου ποιοτικοῦ καί ἑνός χωροταξικοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας. Ἔτσι, σήμερα συναν-τᾶμε ποικίλες διαχωρισμένες ἀπασχολήσεις γιά τούς μηχανικούς (μηχανικοί παραγωγῆς, συντήρησης, ποιοτικοῦ ἐλέγχου, παρακο-λούθησης τμήματος «Α», κλπ).

β2. Περιορισμό τῶν κατώτερα ἱεραρχημένων ὁμάδων ἐργατοτε-χνιτῶν, πάνω στούς ὁποίους ὁ μηχανικός ἀσκεῖ δικαιοδοσία. Αὐτό ἦρθε σάν ἀποτέλεσμα καί τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἁρμοδιοτήτων τοῦ μηχανικοῦ, πού περιγράφουμε στήν προηγούμενη παράγραφο καί τῆς αὔξησης τῆς τεχνικῆς κατάρτισης τοῦ ἐργατοτεχνικοῦ προσω-πικοῦ. Σήμερα, οἱ ἐργάτες διαθέτουν ὑψηλή εἰδίκευση γιά τό χειρι-σμό, συντήρηση κλπ. τῶν μηχανημάτων, κι αὐτό ἀναγκαστικά περιορίζει τήν ἐξάρτησή τους ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ μηχανικοῦ. Ἐπίσης θά πρέπει νά σημειώσουμε καί τήν ποσοτική μείωση τοῦ ἀριθμοῦ ἀπασχολούμενων, ἀνά παραγωγικό μέσο, καθώς ἡ μορφή τῆς παραγωγῆς τείνει νά ἐξελιχθεῖ ἀπό «ἔντασης ἐργασίας» σέ «ἔντασης κεφαλαίου».

β3. Σχηματισμό νέων βαθμίδων δικαιοδοσίας πάνω ἀπό τίς ἤδη συστελλόμενες περιοχές δικαιοδοσίας τῶν μηχανικῶν. Εἶναι φα-

νερό, πώς οἱ νέες βαθμίδες προκύπτουν ἀπό τήν ἀνάγκη συντονισμοῦ τῶν καταμερισμένων δραστηριοτήτων τῶν πολυάριθμων πλέον μηχανικῶν. Σ' αὐτές τίς βαθμίδες βρίσκονται μηχανικοί μεγάλης ἐργοστασιακῆς ἡλικίας, πού τίς περισσότερες φορές ἔχουν μετεκπαιδευτεῖ σάν manager, καί πού φυσικά εἶναι οἱ ἴδιοι πού καλύπτουν τή κορυφή τῆς πυραμίδας μισθῶν.

γ. Καί τό κοινωνικό γόητρο, ἄν ἐξετάσει κανείς, θά μπορεῖ νά διακρίνει τά χαρακτηριστικά τῆς μεταβατικῆς φάσης, πού διανύουμε τώρα.

Ο ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ, ἀνέκαθεν εἶχε ἀνεβασμένες μετοχές στό χρηματιστήριο τῆς κοινωνικῆς ἀποδοχῆς, πράγμα πού συνδέεται φυσικά μέ τό μέγεθος τῆς εἰσοδηματικῆς του ἀπόστασης ἀπό τούς ἐργαζόμενους καί τή θέση κορυφῆς, πού κατεῖχε στήν ἱεραρχία τῆς παραγωγῆς. Ἔτσι, διαμόρωνε μιά ἰδεολογία, ὑποβασταζόμενη ἀπό ἕνα ἀνάλογο καταναλωτικό ἐπίπεδο, πού τόν ἔκανε νά θεωρεῖται καί νά θεωρεῖ ὅτι βρίσκεται στήν ὀχθη αὐτῶν πού διευθύνουν, κι ὄχι αὐτῶν πού διευθύνονται.

Ἤδη, ὅμως, ζοῦμε μιά περίοδο, ὅπου τό ἰδεολογικό αὐτό πρότυπο καλύπτει ὅλο καί μικρότερο ποσοστό τοῦ συνόλου τῶν μηχανικῶν καί ἐξ αἰτίας ἀλλαγῶν στά μεγέθη τῶν δυό προηγουμένων κριτηρίων (α) καί (β) καί ἐξ αἰτίας τοῦ φαινομένου τῆς προοδευτικῆς πολιτικοποίησης τῶν νέων μηχανικῶν, πού παρατηρεῖται τά τελευταῖα χρόνια.

Ἡ ἔντονη πολιτική δράση τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος, ἡ προσέγγιση τῶν φοιτητῶν σέ γενικότερα κοινωνικά προβλήματα καί ἡ γνωριμία τους μέ τά διάφορα ρεύματα καί θεωρίες τῆς κοινωνικῆς ἀλλαγῆς, διαμόρφωσαν ἕνα κλίμα προβληματισμοῦ τοῦ σπουδαστῆ – αὐριανοῦ μηχανικοῦ – πάνω στό ρόλο πού θά παίξει στήν παραγωγή καί πάνω στίς σχέσεις του μέ τούς λοιπούς ἐργαζόμενους. Ἔτσι, ἀπομυθοποιήθηκαν οἱ κατεστημένες ἀντιλήψεις γιά τό ρόλο καί τήν ἀξία τοῦ μηχανικοῦ.

Οἱ νέοι μηχανικοί δέν μπαίνουν πιά στό ἐργοστάσιο μονάχα μέ δέος καί ἀπορίες, ἀλλά καί μέ κριτικό πνεῦμα καί μέ ἐπιλογές ἰδεολογικοπολιτικοῦ χαρακτήρα, πού διευκολύνουν τήν κατανόηση τῆς κύριας ἀντίθεσης μέσα στό ἐργοστάσιο, παραμερίζοντας τίς ἀναστολές τοῦ κοινωνικοῦ γοήτρου πού «οὕτως ἤ ἄλλως» καταρρέει.

Σάν ἕνα χαρακτηριστικό παράδειγμα γι' αὐτά τά νέα σημεῖα τῶν καιρῶν μας, ἀναφέρω τήν πρωτοβουλία, πού πῆραν οἱ σπουδαστές μηχανολογίας (δηλαδή οἱ αὐριανοί ἐργοστασιακοί μηχανικοί) τοῦ Πολυτεχνείου τοῦ Μιλάνου, σέ συνεννόηση μέ τά ἐργατικά σωματεῖα τῆς περιοχῆς τους, νά ὀργανώσουν κοινές συζητήσεις γιά τό χαρακτήρα καί τά προβλήματα τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας. Γρήγορα ξεπεράστηκε τό ἐπίπεδο ἀνταλλαγῆς πληροφοριῶν καί ἀπόψεων καί ὀργανώθηκαν σειρές μαθημάτων στό πανεπιστήμιο, πού τά παρακολούθησαν οἱ ἐργάτες, ἐνῶ παράλληλα ἐφαρμόστηκε ἕνα πρόγραμμα ἀπασχόλησης τῶν σπουδαστῶν στά ἐργοστάσια γιά νά διαμορφώσουν συγκεκριμένες ἐμπειρίες.

Οἱ πρωτοβουλίες αὐτές προοιωνίζουν μιάν ἄλλη ποιότητα σχέσεων μεταξύ μηχανικῶν καί ἐργατῶν, ὅταν οἱ σημερινοί σπουδαστές περάσουν, μέ τό δίπλωμα στό χέρι πιά, τήν πύλη τοῦ ἐργοστασίου.

Τό παράδειγμα βέβαια, ἀναφέρεται στή βιομηχανοποιημένη (καί ἄκρως πολιτικοποιημένη) βόρεια Ἰταλία, ἀλλά καλό εἶναι νά προσπαθεῖ κανείς νά δεῖ καί λίγο πιό μέσα ἀπό τά μπροστινά δέντρα τοῦ δάσους.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΟΝΤΑΣ τίς παραπάνω ἐκτιμήσεις γιά τήν σημερινή κατάσταση μποροῦμε νά σκιαγραφήσουμε δυό βασικά συμπεράσματα:

ΠΡΩΤΟ, ὅτι σήμερα ἀναπτύσσεται μιά σαφέστατη διαδικασία συνειδητοποίησης στό στρῶμα τῶν νέων μηχανικῶν. Ἡ κατανόηση τῆς βασικῆς ἀντίθεσης μέσα στό ἐργοστάσιο μεταξύ ἐργασίας-κεφαλαίου ὀφείλεται καί στήν σχετική μεταβολή τῆς θέσης τους στήν παραγωγή καί τῆς ἐξασθένισης τῶν κοινωνικῶν ἀντιστάσεων πού ὑπήρχαν ἄλλοτε.

ΔΕΥΤΕΡΟ, ὅτι μέσα στήν κατηγορία τῶν μηχανικῶν ἀρχίζει μιά εὐδιάκριτη διαστρωμάτωση. Τό ἕνα στρῶμα συγκροτεῖται βασικά ἀπό νέους μηχανικούς ἐργοστασιακῆς ἡλικίας μέχρι 10 ἐτῶν περίπου. Εἶναι αὐτοί πού στριμώχνονται στή βάση τῆς μισθολογικῆς πυραμίδας. Ἡ ἐξουσία τους στά ὑποσύνολα παραγωγῆς συστέλλεται καί ὁ μύθος τοῦ κοινωνικοῦ γόητρου ξεφτίζει, ὅλο καί περισσότερο. Γιά ὅλα αὐτά ἀρχίζουν νά διαμορφώνουν μιά συλλογική συνείδηση ἐργαζόμενου. Φυσικά, σ' αὐτή τή διαδικασία μπορεῖ νά παρατηρήσει κανείς ὅλες τίς ἀντιφάσεις πού παρουσιάζει μιά μεταβατική φάση. Τό δεύτερο στρῶμα περιλαμβάνει τούς μηχανικούς, πού συνήθως ἔχουν μεγάλη ἐργοστασιακή ἡλικία καί κατέχουν γενικές διευθυντικές θέσεις στήν ἱεραρχία τοῦ ἐργοστασίου. Αὐτοί διαθέτουν ἀρκετή εὐρυχωρία στήν κορυφή τῆς πυραμίδας. Ἡ ἐξουσία τους στήν παραγωγή ἀσκεῖται πάνω σέ ὅλους τούς ἐργαζόμενους καί πάνω στούς ὑφιστάμενους νέους μηχανικούς καί τό κοινωνικό τους γόητρο παραμένει ἀδιαμφισβήτητο.

ΚΑΤΩ ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες ἡ κατανόηση τῆς κύριας ἀντίθεσης καί ὁ σχηματισμός ἀνάλογης συνείδησης-συμπεριφορᾶς θάβεται ἀπό τούς ὀγκόλιθους τῶν διαφορῶν πού ἔχουν μέ τούς πολλούς. Οἱ ἐξαιρέσεις πού ὑπάρχουν, ἄν ὑπάρχουν, ἐπιβεβαιώνουν τόν κανόνα.

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ κανείς πρακτική ἐπιβεβαίωση αὐτῆς τῆς διαστρωμάτωσης μπορεῖ νά σταθεῖ στό γεγονός ὅτι σέ πάρα πολλές ἐργοστασιακές ἀπεργίες συμμετέχουν κανονικά καί οἱ νέοι μηχανικοί. Ἀρκετοί ἀπ' αὐτούς ἀπολύονται γιά συνδικαλιστική δράση ἡ ὑποκίνηση, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ «ἀνώτεροι» μηχανικοί, πολλές φορές διαπραγματεύονται, σάν ἐκπρόσωποι τοῦ ἰδιοκτήτη, μέ τούς ἐργαζόμενους. Συνέβη μάλιστα σ' ἕνα ἐργοστάσιο, ἕνας νέος μηχανικός πού συμμετεῖχε στήν ἐπιτροπή ἀγώνα μιᾶς ἀπεργίας, νά διαπραγματευτεῖ μέ τόν, ἐπίσης μηχανικό, ἐκπρόσωπο τῆς βιομηχανίας. Ὁ «διάλογός» τους, βέβαια, δέν ἀφοροῦσε τούς καθηγητές πού εἶχαν στό Πολυτεχνεῖο.

Η ΠΑΡΑΠΑΝΩ ἀνάλυση δέν διεκδικεῖ τό χαρακτήρα πρότυπου ἐφαρμόσιμου σέ κάθε εἴδους ἐργοστάσιο. Προφανῶς ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου ἡ μισθολογική καί ὀργανική διαστρωμάτωση τῶν μηχανικῶν δέν εἶναι ἀξιοπρόσεχτη ἤ πού δέν ὑπάρχουν καθόλου πολλοί μηχανικοί γιά νά τήν δημιουργήσουν. Παρατηρεῖται ὅμως καθαρά στά μεγάλα ἐργοστάσια καί ἀρχίζει καί γεννιέται καί στά μικρότερα, μέ τήν ἀναγκαστική προσαρμογή τῶν τελευταίων σέ νέα πρότυπα τεχνολογίας καί μεγέθους γιά νά ἐπιζήσουν στόν ἀνταγωνισμό.

ΣΤΗΝ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ τῆς διαστρωμάτωσης πού ἐπιχειροῦμε φαίνεται νά δίνω ἰδιαίτερη βαρύτητα στήν ἡλικία τοῦ μηχανικοῦ. Αὐτό δέν τό κάνω γιατί ἔχω ψευδαισθήσεις τοῦ τύπου «νέος= προοδευτικός παντοῦ καί πάντα», ἀλλά γιατί ἁπλούστατα σήμερα, οἱ νέοι μηχανικοί εἶναι αὐτοί κυρίως πού ὑφίστανται τήν ἐπίδραση τῶν τωρινῶν ἀλλαγῶν καί ἀνακατατάξεων.

ΤΕΛΟΣ, ἡ ὕπαρξη διαστρωμάτωσης δέν καταργεῖ μιά κλίμακα μετάβασης ἀπό τό κάτω πρός τό πάνω στρῶμα. Ἁπλῶς αὐτή ἡ ἀναρρίχηση δέν εἶναι προσιτή σέ ὅλους.

4. ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ Η ΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Η ΒΑΣΙΚΗ δραστηριότητα τοῦ μηχανικοῦ μέσα στό ἐργοστάσιο εἶναι νά φροντίζει γιά τήν ἀποδοτική χρήση τῶν παραγωγικῶν μέσων, σύμφωνα μέ τίς ἀπαιτήσεις τῆς παραγωγῆς. Αὐτές καθορίζονται ἀπό τόν ἰδιοκτήτη τῶν παραγωγικῶν μέσων καί ἀφοροῦν τόσο τό ὕψος παραγωγῆς καί τό εἶδος τοῦ ἑκάστοτε προϊόντος ὅσο καί τίς ἀλλαγές πού θά πρέπει συνεχῶς νά ἐπέρχονται γιά τήν αὔξηση τῆς παραγωγικότητας.

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ μέσα στό ὁποῖο ὑλοποιοῦνται οἱ ἀπαιτήσεις τῆς παραγωγῆς διαμορφώνεται ἀπό τήν ἔκβαση τῶν συνεχῶν ταξικῶν ἀντιπαραθέσεων, ἀνοιχτῶν ἤ καλυμμένων, πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα σ' αὐτούς πού διαθέτουν τήν ἐργασία τους καί σ' αὐτούς πού διαθέτουν τά παραγωγικά μέσα. Ἀντιδρώντας κατ' ἀρχή στή μόνιμη τάση τῶν ἐργοδοτῶν γιά ἐντατικοποίηση τῆς ἐργασίας, οἱ ἐργαζόμενοι προσπαθοῦν νά μειώσουν τίς συνέπειές της. Ἡ διεκδίκηση μισθολογικῶν αὐξήσεων εἶναι ἡ πιό γνωστή προσπάθεια ἀντίδρασης, ἀλλά ὄχι καί ἡ μόνη. Ἄλλωστε, «ὁ ἐργάτης πού παλεύει γιά νά πετύχει μιά ἀνάλογη, μέ τήν ἐντατικοποίηση τῆς ἐργασίας, αὔξηση τῶν μισθῶν, δέν κάνει ἄλλο παρά νά ἀντιστέκεται στήν ὑποτίμηση τῆς ἐργασίας του καί στήν ἐξαθλίωση τῆς γενιᾶς του» (Μάρξ).

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ τῆς συνείδησης καί ἡ παράλληλη αὔξηση τοῦ βαθμοῦ ὀργάνωσης τῶν ἐργαζόμενων ἔκαναν νά ὡριμάσουν τά προβλήματα πού σχετίζονται, ὄχι μόνο μέ τά ἀποτελέσματα (μισθός) ἀλλά καί μέ τίς αἰτίες καί τά βαθύτερα χαρακτηριστικά τοῦ συγκεκριμένου συστήματος ἐργασίας.

ΒΛΕΠΟΥΜΕ ἔτσι σήμερα τούς ἐργαζόμενους νά διεκδικοῦν καλύτερες συνθῆκες ἐργασίας (ὑγιεινή, ἀσφάλεια), νά ἀντιδροῦν στίς ἀποξενωτικές συνέπειες τοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας (ὁμαδικό σύστημα δουλειᾶς, κλπ), ἀκόμα καί νά παρεμβαίνουν στόν κοινωνικό προορισμό τοῦ προϊόντος καί νά βάζουν ζητήματα ἐλέγχου τῆς λειτουργίας τῆς ἐπιχείρησης.

ΟΙ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ τέτοιας φύσης ἀποτελοῦν καθημερινή πρακτική τῶν ἐργαζομένων στίς προηγμένες καπιταλιστικές χῶρες ἔχουν ἀρχίσει ὅμως νά παρουσιάζονται μέ αὐξανόμενη συχνότητα καί στήν Ἑλλάδα μετά τό 1974.

ΦΑΝΙΣΗ τέτοιων αἰτημάτων ὁδηγεῖ τόν ταξικό ἀγώνα τῶν μένων σ' ἕνα ἐπίπεδο πιό προχωρημένο ἀπό τόν κλεφτοπό-ὖν μισθολογικῶν διεκδικήσεων. Ὁ τρόπος ὀργάνωσης πού ιγονται, γνωστός σάν ἐργοστασιακό σωματεῖο, ἀντιστοιχεῖ νολο μιᾶς ὑφιστάμενης παραγωγικῆς διαδικασίας καί περι-ει, ὅλους ὅσους τήν ἐπανδρώνουν, ἀνεξάρτητα ἀπό τίς ότητες τῆς κάθε ἐργασίας. Τό μοναδικό κριτήριο γιά ν' ἀνή-εἰς ἤ ὄχι στό ἐργοστασιακό σωματεῖο εἶναι ἄν βρίσκεται α σ' αὐτούς πού προσφέρουν μισθωτή ἐργασία.

\ σέ μιά τέτοια δομή ὀργάνωσης μποροῦν νά ξεπεραστοῦν τελέσματα πού προκαλεῖ ὁ ὑφιστάμενος καταμερισμός ἐρ-καί ἡ πολυποίκιλα θεσμοθετημένη ἱεράρχηση τῆς παραγω-πιό σημαντικά ἀπ' αὐτά εἶναι:

μαδοποίηση ἤ καί ἐξατομικοποίηση τῶν ἐργαζόμενων, πού ία ἀποκτοῦν ἀντιπαρατιθέμενα συμφέροντα.

μιουργία συνείδησης ἐξουσίας πάνω σέ ἄλλους ἐργαζόμε-έ θάση τήν παράγωγη ἰσχύ πού διαθέτει κάθε ὁμάδα ἔναντι λων μέσα στήν παραγωγή.

τοξένωση τοῦ ἐργαζόμενου ἀπό τά μέσα παραγωγῆς καί ία νά συλλάβει, ἄρα καί ν' ἀμφισβητήσει, τή συνολική λο-ὺ συστήματος, ὅπου ἐντάσσεται.

ΕΤΑ, στό ἐργοστασιακό σωματεῖο μέ τήν συνύπαρξη καί ή λειτουργία ὅλων τῶν ἐργαζομένων, δημιουργοῦνται οἱ θέσεις γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἑνότητας τῆς παραγω-αδικασίας, πού θά ὁδηγήσει:

ἰν ἐπικράτηση τῆς βασικῆς σχέσης τοῦ ὅτι ὅλοι προσφέ-ιγασία, πάνω στίς δευτερεύουσες σχέσεις πού δημιουρ-ἀπό τήν προσφορά διαφορετικοῦ εἴδους ἐργασίας.

ἡ δημιουργία ἀντίστοιχης συλλογικῆς συνείδησης.

ἡ δυνατότητα νά ἰδωθοῦν συνολικά τά προβλήματα τῶν ὖν καί τῆς σκοπιμότητας τῆς παραγωγῆς, νά διαμορφωθεῖ συλλογική ἀμφισβήτηση τῶν ὑφιστάμενων παραγωγικῶν καί νά ἀρχίσει νά συγκροτεῖται, δυνάμει, ἡ ἐναλλακτική ἡ.

ΑΚΤΗΣΗ τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐργοστασιακοῦ σωματείου καί ἡ ή του καί στήν Ἑλλάδα τά τελευταῖα χρόνια, ἐγκαινιάζουν ἐποχή τῶν ἀγώνων τῶν ἐργαζομένων. Θά μποροῦσε νά ανείς καί σέ μιά σειρά συνδικαλιστικῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ, ἀλλά δέν εἶναι αὐτό τό θέμα μας ἐδῶ.

5. Ο ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΜΑΖΙ Ἤ ΧΩΡΙΣ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΥΣ

ΣΥΜΦΩΝΑ μ' ὅλα ὅσα προηγήθηκαν, γιά τό ρόλο καί τή διαδικασία σχηματισμοῦ συνείδησης τῶν μηχανικῶν στίς σημερινές συνθῆκες, βλέπουμε ὅτι βρισκόμαστε σέ μιά κατάσταση, ὅπου οἱ μηχανικοί προσεγγίζουν ὁλοένα καί περισσότερο τούς ὑπόλοιπους ἐργαζόμενους.

Η ΣΥΜΠΑΡΑΤΑΞΗ αὐτή τῶν μηχανικῶν μονιμοποιεῖται μέ τή συμμετοχή τους στό ἐργοστασιακό σωματεῖο, ὅπου ἐλαχιστοποιοῦνται ἤ καί ἐξαφανίζονται οἱ μυθοποιημένες ἀποστάσεις μεταξύ «αὐτῶν πού σχεδιάζουν καί κατευθύνουν τήν παραγωγή» καί «αὐτῶν πού ὑπόκεινται στόν σχεδιασμό», ἀποκαλύπτοντας τόν πυρήνα τοῦ προβλήματος, ὅτι ὅλοι παρέχουν ἐργασία στόν ἴδιο ἐργοδότη καί ζοῦν μονάχα ἀπ' αὐτήν.

ΜΕΣΑ στό πλαίσιο αὐτό διαμορφώνεται μιά ἐπικοινωνία μηχανικοῦ-ἐργαζομένων πού ἐμποδίζει τήν ὑλοποίηση τῶν συνταγῶν τοῦ Taylor ἤ τοῦ Feyol γιά τήν «ἐπιβολή στούς διοικουμένους». Ὁ μηχανικός δέν λειτουργεῖ πιά σάν φορέας τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἰδιοκτήτη ἔναντι τῶν ἐργαζομένων, ἀλλά ἐπιδιώκει νά διαμορφώσει μιά κοινή στάση κριτικῆς μέ τούς ἐργαζόμενους ἔναντι τοῦ ἰδιοκτήτη, τόσο στά ζητήματα ἐντατικοποίησης τῆς δουλειᾶς, ὅσο καί στά πιό προωθημένα αἰτήματα παρέμβασής τους.

Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ μιᾶς τέτοιας ἐπικοινωνίας δέν προσδιορίζεται ἀπό καμιά ἰδεαλιστική ἠθική τοῦ μηχανικοῦ. Ἀντανακλᾶ τήν ἀνεβασμένη συνείδηση καί τίς κατακτήσεις πού ἔχουν ἐπιτύχει οἱ ἐργαζόμενοι συνολικά. Γι' αὐτό καί δέν ἀποτελεῖ τυχαῖο ἤ σποραδικό γεγονός, ἀλλά συγκεκριμένο στόχο στήν πορεία σχηματισμοῦ τοῦ ἐνιαίου ταξικοῦ μετώπου, ὅσων προσφέρουν ἐργασία.

ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ αὐτή φανερώνει ὁ καθένας τά χαρτιά του γιά τίς βαθύτερες ἀντιλήψεις του πάνω στά ζητήματα τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, τῶν ἀντιθέσεων δυνάμεων καί σχέσεων παραγωγῆς καί τοῦ χαρακτήρα πού θά ἀποκτήσουν στίς «αὐριανές κοινωνίες», ὅταν ἔχει πιά φύγει ὁ ἰδιώτης-ἰδιοκτήτης τῶν παραγωγικῶν μέσων. Κι ἔτσι μπορεῖ νά κάνει ὁ καθένας τίς ἐπιλογές του.

ΙΤΟΡΙΝΙ

ὶ διάλογοι. Ἕνα *φιλο-*μυθιστόρημα πού ψάχνει ς, στή μάνα-γῆ, φυσικά καί ικά. *Δρχ. 250*

ΦΩΚΝΕΡ

Ἀβεσσαλώμ, Ἀβεσσαλώμ! Ποιητική ἔκφραση, κοινωνικές τομές, μυθιστορηματική πλοκή. *Δρχ. 380*

ΓΟΥΝΤΥ ΑΛΛΕΝ

Χωρίς φτερά. Ἕνα βιβλίο μέ πολύ χιοῦμορ. *Δρχ. 230*

MATIK

Μάρξ καί Κέυνς. Μιά συστηματική ἀνάλυση καί σύγκριση τῶν δύο οἰκονομικῶν θεωριῶν. *Δρχ. 380*

ΕΛΜΠΥ

αία στάση στό **ιλιν.** Ἡ Ἀμερική τῶν ῆς ὁμοφυλοφιλίας καί ώδους βίας. *Δρχ. 250*

ΣΑΝΤΟΣ

Ἡ ἐποχή τῆς αἰωπῆς. Σέξ, καριέρα, δικαίωση, εἰρωνεία, ἐπιθετικότητα καί στοχασμός. *Δρχ. 280*

ΡΟΣΑΝΤΑ

Γυναῖκες καί πολιτική. Ὁ διάλογος μιᾶς διανοούμενης – πού εἶναι ταυτόχρονα καί πολιτικό πρόσωπο – μέ τίς φεμινίστριες. *Δρχ. 280*

ΛΙΟΣΑ

Ἡ πόλη καί τά σκυλιά. Δεῖγμα καλῆς λογοτεχνίας ἀπό τό Περού. *Δρχ. 380*

ΕΣΙΝΓΚ

ό σημειωματάριο. Τό τερο μυθιστόρημα τῆς ὑ-γιά τό Νόμπελ ἀγγλίδας ως. *Δρχ. 500*

ΣΤΗΒΕΝΣΟΝ

Περιπέτειες τοῦ Νταίηβιντ Μπάλφουρ. **Ἀπαγωγή.** Κλασικό ἔργο τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας τοῦ περασμένου αἰώνα. *Δρχ. 250*

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΡΜΙ ΤΗΣ

Ὁμάδα Γυναικῶν Δανίας. Ἕνα ἔγκυρο πληροφοριακό βιβλίο-ὁδηγός. *Δρχ. 200*

ΛΟΝΤΙ

Τά θρανία τῆς ἀνοιξης. Πῶς τό σχολεῖο μπορεῖ νά γίνει ὄργανο ἀπελευθέρωσης τοῦ ἀνθρώπου. *Δρχ. 240*

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΣΟΛΩΝΟΣ 116 - ΑΘΗΝΑ 145 - ΤΗΛ. 36.19.724

Ελλάδα και Βουλγαρία στο Μεσοπόλεμο:

Απάντηση στην κριτική του Δημ. Ψυχογιού

του Νίκου Μουζέλη

Στο τεύχος 154 του ΑΝΤΙ (20 Ιουνίου) ο Δημ. Ψυχογιός δημοσίευσε μια εκτεταμένη κριτική για ένα από τα κεφάλαια του βιβλίου-μου (Νεοελληνική Κοινωνία: Όψεις Υπανάπτυξης) και συγκεκριμένα για το κεφ. 6. Στο κεφάλαιο αυτό επισκοπώ σε συγκριτική βάση την κοινωνικοπολιτική κατάσταση των Ελλήνων και Βουλγάρων αγροτών κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου προσπαθώντας να ερμηνεύσω το φαινόμενο του γιατί στην Βουλγαρία αναπτύχθηκε ένα ισχυρό αγροτικό λαϊκιστικό κίνημα, ενώ παρόμοιο φαινόμενο δεν παρατηρείται στην Ελλάδα. Αναφέρομαι, λοιπόν, σε μια σειρά από διαφορές που χαρακτηρίζουν την κοινωνική και οικονομική δομή των δύο κοινωνιών στο μεσοπόλεμο, διαφορές οι οποίες, παρόλο που δεν προσφέρουν μια εξαντλητική εξήγηση, ρίχνουν εντούτοις, κατά τη γνώμη-μου αρκετό φως στο πρόβλημα.

Οφείλω να τονίσω κατ' αρχήν ότι το άρθρο του Δ. Ψυχογιού αποτελεί συστηματική προσπάθεια κριτικής αυτών των διαφορών που προσπάθησα να εντοπίσω και να εξηγήσω.

1. Η βουλγαρική και η ελληνική αστική τάξη

Θα αρχίσω μ' αυτό που νομίζω πως συνιστά τη βασική διάσταση της εξήγησης που δίνω για τη διαφορά στην πολιτική οργάνωση των αγροτών στη μεσοπολεμική Ελλάδα και Βουλγαρία: *Η διαφορετική ιστορική ανάπτυξη και ισχύς της αστικής τάξης στις δύο χώρες*. Στην αρχή του κεφαλαίου αναφέρομαι στην ιστορική εξέλιξη της ελληνικής και βουλγαρικής αστικής / εμπορικής τάξης, υποστηρίζοντας ότι, για διάφορους ιστορικούς λόγους, τους οποίους αναφέρω (σελ.220 - 23), η ελληνική αστική τάξη ήταν πάρα πολύ ισχυρή και έπαιξε ένα πιο σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της οικονομίας και των βασικών θεσμών της νεοελληνικής κοινωνίας. (Αυτή την πολύ σημαντική, κατά τη γνώμη-μου, διαφορά, δεν την ανακάλυψα φυσικά εγώ, την τονίζουν όλοι οι ιστορικοί που έχουν ασχοληθεί σοβαρά με το θέμα, π.χ. Stoianovich, Σταυριανός, Σβορώνος). Το σημείο αυτό είναι βασικό για τη θεωρία-μου, γιατι αν, πράγματι, έτσι έχουν τα πράγματα, τότε αυτή η διαφορά εξηγεί, τουλάχιστον εν μέρει, το ότι η μεσοπολεμική ελληνική κοινωνία ήταν πιο αστικοποιημένη και γενικά πολύ πιο «εκδυτικοποιημένη / εκσυγχρονισμένη» από τη βουλγαρική. Εξηγεί, επίσης, το γιατι, τα ελληνικά αστικά κόμματα κατόρθωσαν, παρ' όλες τις δυσμενείς επιπτώσεις που είχε η διείσδυση του καπιταλισμού πάνω στους αγρότες, να ενσωματώσουν «κάθετα» και να συγκρατήσουν τον αγροτικό πληθυσμό μέσα στα πλαίσια των δικτύων πατρονίας και της ενδο-αστικής διαμάχης στο θέμα του θρόνου. Από την άλλη μεριά, στη Βουλγαρία, όπου το αστικό κράτος και τα αστικά κόμματα δεν είχαν τόσο βαθιές ρίζες στην αγροτική περιφέρεια, το έδαφος ήταν πολύ πιο πρόσφορο για να διασπαστεί ο έλεγχος που ασκούσαν τα αστικά κόμματα στον αγροτικό χώρο και ν' ανοίξει έτσι ο δρόμος για την κινητοποίηση προς ριζοσπαστικές και λαϊκιστικές κατευθύνσεις.

Τι έχει να πει ο Ψυχογιός γι' αυτή τη βασική διαφορά στην ισχύ των δύο αστικών τάξεων που αποτελεί, σε τελευταία ανάλυση, τη βάση της θεωρίας-μου; Παρ' όλο που ασχολείται εκτενώς με το θέμα, δε λέει ουσιαστικά τίποτα. Και αυτό γιατι συγκεντρώνει την προσοχή-του στο να καταρρίψει δύο θέσεις που υποτίθεται πως υποστηρίζω στην ανάλυσή-μου. Οι «πλασμένες» αυτές θέσεις είναι:

α. ότι «η βουλγαρική αστική τάξη αποτελούσε *ξένο σ*ώμα μέσα στο βουλγαρικό κοινωνικό σχηματισμό» και

β. ότι δεν έπαιξε απολύτως κανένα ρόλο στη δημιουργία βουλγαρικού κράτους και της βουλγαρικής εθνικής συνείδησης (σ.39). Σχετικά με το πρόβλημα της ξενικής καταγωγής της βουλγαρικής αστικής τάξης, ο Ψυχογιός «πιάνεται» σε μια φράση του κειμένου-μου και σπεύδει στην εξαγωγή συμπερασμάτων. Η φράση αυτή αναφέρεται σε μια παρατήρηση του Stoianovich ότι στις αρχές του αιώνα ελάχιστη επαγγελματική διαφοροποίηση παρατηρείται στο βουλγαρικό χωριό και συχνά ο ντόπιος μη γεωργός (ο έμπορος, ο φούρναρης κλπ.) δεν ήταν βουλγαρικής καταγωγής (βλ. Νεοελληνική Κοινωνία σ.225). Νομίζω ότι το να βασιστεί κανείς σ' αυτή τη μεμονωμένη παρατήρηση που προσπαθεί να εντοπίσει στο επίπεδο *της χωρικής κοινότητας* μια *τάση*, ένα χαρακτηριστικό κοινωνικής διαφοροποίησης που μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο έντονο, ανάλογα με την περιοχή κλπ., και να εξάγει απ' αυτήν το συμπέρασμα ότι θεωρώ τη βουλγαρική αστική τάξη *στο σύνολό-της, στο εθνικό επίπεδο*, σαν «ξένο σώμα», απαιτεί μάλλον ακροβατισμό που δείχνει, αν μη τι άλλο, έλλειψη κριτικούς προσπάθειας να κατανοηθεί το τί ακριβώς θέλω να ξηγήσω. Γιατι από πολλά άλλα μέρη του κειμένου-μου φαίνεται καθαρά πως δε θεωρώ καθόλου τη βουλγαρική αστική τάξη σαν «ξένο σώμα στο βουλγαρικό κοινωνικό σχηματισμό» (βλ. π.χ. σ.σ.220-223).

Το ίδιο ισχύει και για την άλλη αλλόκοτη θέση που ο Ψυχογιός ισχυρίζεται πως υποστηρίζω, ότι δηλαδή η βουλγαρική αστική τάξη δεν έπαιξε κανένα ρόλο στη διαμόρφωση του βουλγαρικού κράτους και της εθνικής συνείδησης. Καλύτερα, μως, να παραθέσω το τί ακριβώς λέω πάνω σ' αυτό το «*Αντίθετα από τους Έλληνες και τους Σέρβους, οι Βούλγαροι δεν ένοιωσαν άμεσα την επίδραση των δυτικών ιδεών. Οι «προοδευτικές» ιδέες της Δύσης έφτασαν στην Βουλγαρία μέσου των Ελλήνων. Πραγματικά, μέχρι τα μέσα του 19ου αι-να, τα μέλη της βουλγαρικής ανώτατης τάξης μορφω-*

:λληνικές σχολές που λειτουργούσαν είτε στην ανεξάρτητη ιδα (Αθήνα, νησιά του Αιγαίου), είτε στα ελληνικά κέντρα υτοκρατορίας (Θεσσαλονίκη, Γιάννινα, Σμύρνη). Επιπλέ-τη βουλγαρική ενδοχώρα, μέχρι την ίδρυση της πρώτης ιαρικής σχολής στο Gabrovo *το 1835, οι μόνες σχολές πήρχαν ήταν είτε της Εκκλησίας, με τον παραδοσιακό εκ-αστικό κύκλο μαθημάτων, είτε ελληνικές με λαϊκό (μη ευτικό) και δυτικό προσανατολισμό.* Φυσικά αυτή η ελλη-επιρροή δεν εμπόδισε τους Βούλγαρους να αποκτήσουν δηση της ξεχωριστής εθνικής-τους ταυτότητας και να μοποιήσουν τις δυτικές εθνικιστικές ιδέες ενάντια στην ιστική και θρησκευτική ηγεμονία των Ελλήνων άλων-τους. Δείχνει, όμως, ξεκάθαρα την τεράστια διαφο-ον αφορά το βαθμό «δυτικοποίησης» των δύο χωρών. Τέ-ταρόλο που οι πλούσιοι Βούλγαροι έμποροι συνέβαλαν θνική αφύπνιση του βουλγαρικού λαού, ο ρόλος-τους με α τρόπο δεν μπορεί να συγκριθεί με το ρόλο της ελληνι-στικής τάξης στη διάρκεια της επανάστασης. *Αν όχι για λόγο, γιατι η ανεξαρτησία της Βουλγαρίας δεν οφείλεται ε εσωτερική εξέγερση (μόλο που υπήρξαν πολλές εξεγέρ-ριν από το 1878), αλλά ήταν άμεσο αποτέλεσμα της τουρ-ήττας στο ρωσο - τουρκικό πόλεμο του 1877-78,* (σ.223).

ίζω ότι το παραπάνω απόσπασμα δείχνει καθαρά *πως δενίζω το ρόλο της βουλγαρικής αστικής τάξης, απλού-τονίζω ότι η ελληνική αστική τάξη έπαιξε πιο σημαντικό από τη βουλγαρική.* Ο Ψυχογιός αγνοεί εντελώς το βασι-ό προβληματισμό, δηλαδή *τη σύγκριση* και κατασκευά-ν *πλασματικό αντίπαλο* στον οποίο επιτίθεται ασκώντας ατη κριτική και επικαλούμενος διάφορα γνωστά ιστορι-οιχεία που πράγματι δείχνουν ότι υπήρχε αυτόχθονη ιρική εμπορική τάξη, η οποία έπαιξε το ρόλο-της στη φωση της βουλγαρικής εθνικής συνείδησης. Έτσι ο Ψυ-με κατηγορεί ότι αγνοώ ή παραγνωρίζω τους εμπόρους rovec, τις βιοτεχνίες του Slivno και του Gabrovo, τους ήδες, τη βουλγαρική παροικία στην Κωνσταντινούπολη αιξε σημαντικό ρόλο στην καθιέρωση της Βουλγαρικής ας) κλπ.

ρυσικά, έγραφα μια διατριβή για την εξέλιξη της βουλ-ς αστικής τάξης, θα έπεφτα πραγματικά σε σοβαρό λά-παρέλειπα να αναφερθώ σε όλα αυτά τα στοιχεία. Αλλά ω για ποιο λόγο έπρεπε να αναφερθώ σ' αυτά σ' ένα ολι-ο άρθρο που χαρακτηρίζεται από ένα διαφορετικό προ-ισμό. Ας επαναλάβω, για μια ακόμα φορά, ότι το βασι-α που θέτω δεν είναι η ύπαρξη αυτόχθονης αστικής ρικής τάξης. Το πρόβλημά-μου είναι συγκριτικό: υπο-ότι οι Έλληνες αστοί έπαιξαν πιο σημαντικό ρόλο και ο γιατί. Το παραδέχεται αυτό ο Ψυχογιός ή όχι; Αυτή ουσία του θέματος. Και σ' αυτό το σημείο ο Ψυχογιός πόλυτη σιγή. Απλώς περιπλανάται παραθέτοντας μια πό «στοιχεία» που μπορεί μεν να δείχνουν ερευνητική ότητα» είναι, όμως, τελείως άσχετα με τη βασική συγ-προβληματική του άρθρου-μου.

τας εντοπίσει τη βασική διάσταση της διαφωνίας-μου χογιό, έρχομαι τώρα ν' ασχοληθώ με διάφορες άλλες παρατηρήσεις-του.

ορικοποίηση, εκβιομηχάνιση, κοινωνική δια-οίηση

κριτική-του ο Ψυχογιός ισχυρίζεται επίσης ότι «κατ' δεν είναι σωστό ότι αποτελεί ασφαλή δείκτη, για το μπορευματοποίησης της αγροτικής - κτηνοτροφικής ής μιας χώρας, ο βαθμός της κοινωνικής-της διαφο-ης. Χαρακτηριστικό ακριβώς των αποικιακών χωρών ντονη εμπορευματοποίηση της γεωργίας (ορισμένων τομέων-της που ενδιαφέρουν τις μητροπόλεις), χωρίς συνακόλουθη ανάπτυξη της βιομηχανίας» (σ.σ.36 - 37).

Πρώτα απ' όλα ο Ψυχογιός φαίνεται να ταυτίζει ή να συγχέει κοινωνική διαφοροποίηση και εκβιομηχάνιση. Η εμπορικοποίηση της γεωργίας μπορεί να δημιουργήσει (και σχεδόν πάντα δημιουργεί) σημαντικές αλλαγές στην κοινωνική δομή και του αγροτικού, αλλά και του αστικού χώρου *ακόμα και όταν δεν συνδέεται με σοβαρη εκβιομηχάνιση.* Πουθενά δεν υποστηρίζω ότι η εμπορικοποίηση *αναγκαστικά* συνδέεται με εκβιομηχάνιση. Αντίθετα, σε διάφορα μέρη του βιβλίου-μου υποστηρίζω με έμφαση ότι η «κλασική» (αλλά όχι και μοναδική) μορφή υπανάπτυξης σε πολλές περιφερειακές καπιταλιστικές κοινωνίες συνίσταται στο ότι η μερική εμπορικοποίηση της γεωργίας και η συνακόλουθη αποδέσμευση πόρων από το γεωργικό τομέα δεν χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία μιας αυτόνομης βιομηχανικής βάσης αλλά, όσοι απ' αυτούς τους πόρους παραμένουν στη χώρα, «διοχετεύονται στον τομέα των υπηρεσιών, δημιουργώντας έτσι μια υπερδιογκωμένη, παρασιτική εμπορική οικονομία» (σ. 87). Δε νομίζω πως χρειάζεται να τονίσω ότι τέτοιου είδους σημαντικές δομικές αλλαγές δημιουργούν κοινωνική διαφοροποίηση (π.χ. στον αγροτικό τομέα η εμπορικοποίηση σχεδόν πάντα διευρύνει τις διαφορές μεταξύ φτωχών και πλούσιων αγροτών) ακόμα και σε χώρες με αδύνατο βιομηχανικό τομέα, όπως οι Βαλκανικές.

Μιλώντας, βέβαια, για βιομηχανία, παρόλο που σε καμιά βαλκανική χώρα του μεσοπολέμου δεν παρατηρούμε την ύπαρξη αυτόχθονου και ισχυρού βιομηχανικού τομέα, ιδιαίτερα μετά την κρίση του 1929 σημειώνεται το φαινόμενο της εκβιομηχάνισης μέσω της *υποκατάστασης των εισαγωγών,* εκβιομηχάνιση η οποία προχωρεί στην Ελλάδα με πολύ πιο δραματικό τρόπο απ' ό,τι στη Βουλγαρία. Πράγματι προς το τέλος του μεσοπολέμου η Ελλάδα είχε τον πιο ισχυρό βιομηχανικό τομέα στα Βαλκάνια, ενώ αντίθετα η Βουλγαρία τον πιό αδύνατο (βλ. Νεοελληνική Κοινωνία, σ.276). Και αυτή η τεράστια διαφορά (περίπου 5 προς 1), δεν εξηγείται κατά τη γνώμη-μου, όπως υποστηρίζει ο Ψυχογιός, μόνο με τους πρόσφυγες. Σχετίζεται ιδιαίτερα με το ότι από τις αρχές του αιώνα η ελληνική κοινωνία ήταν πολύ πιο ανεπτυγμένη οικονομικά, πιο διαφοροποιημένη κοινωνικά και πιο «δυτικοποιημένη» πολιτιστικά απ' ό,τι η Βουλγαρία.

3. Το εργατικό δυναμικό στον αγροτικό τομέα

Ένας άλλος ισχυρισμός του Ψυχογιού είναι πως «τα στοιχεία που δίνει ο Ν.Μουζέλης (πάνω από 80% του ενεργού πληθυσμού ασχολείται με τη γεωργία στην Βουλγαρία, λιγότερο από 60% στην Ελλάδα) δεν είναι σωστά. Οι ελληνικές στατιστικές μέχρι το 1951 υποτιμούν σημαντικά τη γυναικεία απασχόληση στη γεωργία». Κατά τους υπολογισμούς-του «με τη μέτρια υπόθεση ότι η αναλογία ανδρών-γυναικών που εργάζονταν προπολεμικά στη γεωργία είναι ίδια με τη μεταπολεμική (το 1961 ήταν 100:65) το ελληνικό ποσοστό φθάνει το 70% για το 1928, έναντι 82,5%για τη Βουλγαρία του 1920. Αν αναφερθούμε στο 1907, το 77% του πληθυσμού της Βουλγαρίας ζούσε από τη γεωργία (Iaranoff 1919,14), υπολογίζουμε το ενεργό δυναμικό της Ελλάδας στη γεωργία σε 79% τουλάχιστον. Βλέπουμε πως πριν από τον Α' Πόλεμο οι δύο χώρες είναι «ολόιδιες» ως προς το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό» (σ.37). Όχι μόνο ειναι «ολόιδιες» αλλά μάλλον, κατά τον Ψυχογιό, η Ελλάδα πριν απο τον Α' Πόλεμο είναι πιο αγροτική κοινωνία από τη Βουλγαρία την ίδια, (79% *τουλάχιστο* έναντι 77%!). Κατά τον Ψυχογιό, η διαφοροποίηση των δύο κοινωνιών ως προς τον αγροτικό πληθυσμό γίνεται πολύ αργότερα, με την άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα.

Κατ' αρχήν ο Ψυχογιός δεν αναφέρει ότι τα στοιχεία που δίνω σχετικά με το εργατικό δυναμικό στις δύο χώρες αναφέρον-

ται στο *1930*, δηλαδή μετά την άφιξη των προσφύγων στην Ελλάδα. Δεύτερο, παρ' όλο που δεν είμαι στατιστικολόγος, νομίζω ότι το να παίρνει κανείς τη μεταπολεμική αναλογία ανδρών - γυναικών που εργάζονταν στη γεωργία (και ιδίως στο 1961) για να υπολογίσει την μεσοπολεμική είναι παραπλανητικό, λόγω της *μαζικής εξωτερικής μετανάστευσης* που γνώρισε η Ελλάδα προς τα τέλη της δεκαετίας του '50 και στις αρχές της δεκαετίας του '60. Αν πάρουμε για παράδειγμα τη Δ. Γερμανία όπου και κατευθύνθηκε ο κύριος όγκος του μεταναστευτικού ρεύματος, γύρω το 70-75% των μεταναστών προέρχονται από αγροτικές περιφέρειες, ο δε αριθμός των Ελληνίδων μεταναστών ανερχόταν στο 38% του συνόλουτων Ελλήνων μεταναστών.

Αλλά, τελικά, αν πράγματι πριν από την άφιξη των προσφύγων η Ελλάδα και η Βουλγαρία ήταν «ολόιδιες» ως προς το ποσοστό του ενεργού αγροτικού πληθυσμού, πώς εξηγούνται οι σημαντικές διαφορές στους ρυθμούς αστικοποίησης και εξωτερικής μετανάστευσης που υπάρχουν μεταξύ των δύο χωρών; Βέβαια, ο Ψυχογιός θεωρεί πως οι διαφορές που βρίσκω μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας στον τομέα της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης είναι υπερβολικές, πάντως, όμως, δεν διαφωνεί ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές (π.χ. 1 προς 3 ως προς την εξωτερική μετανάστευση, αν πάρουμε τον πιο συντηρητικό υπολογισμό). Αν, λοιπόν, πραγματικά υπάρχουν σημαντικές διαφορές, αν δηλαδή από τα τέλη του 19ου αιώνα ήδη, περισσότερος πληθυσμός εγκαταλείπει τον αγροτικό τομέα στην Ελλάδα, απ' ό,τι στη Βουλγαρία, τότε πώς είναι δυνατόν οι χώρες αυτές να είναι «ολόιδιες» ως προς τον ενεργό αγροτικό πληθυσμό;

Γενικά ο ισχυρισμός ότι πριν από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα είχε περισσότερο ενεργό πληθυσμό από τη Βουλγαρία και ότι αυτή η κατάσταση συνεχίζεται μέχρι τη μικρασιατική καταστροφή, δεν έρχεται μόνο σ' αντίθεση με τις δικές-μου θέσεις, αλλά και με τις θέσεις όλων των ξένων και Ελλήνων ιστορικών που ασχολούνται με τα μεσοπολεμικά Βαλκάνια. Το ότι η Βουλγαρία, σε χτυπητή αντίθεση με την Ελλάδα, ήταν στις αρχές του 20ου αιώνα και σ' όλη τη μεσοπολεμική περίοδο η πιο αγροτική κοινωνία των Βαλκανίων είναι κάτι που κανένας σοβαρός ιστορικός, απ' όσο ξέρω τουλάχιστον, δεν έχει μέχρι σήμερα αμφισβητήσει. Και η διαπίστωση αυτή εναρμονίζεται πλήρως με ό,τι ξέρουμε για την ιστορική εξέλιξη της βουλγαρικής εμπορικής τάξης (εμφανίστηκε πολύ αργότερα από τους Έλληνες εμπόρους και ποτέ δεν κατάφερε να τους συναγωνιστεί σε πλούτο και δύναμη). Εναρμονίζεται ακόμα με τη διαπίστωση ότι η Βουλγαρία έμεινε κάτω από τον τουρκικό ζυγό, σε κατάσταση οικονομικής αποτελμάτωσης, πολύ περισσότερα χρόνια απ' ό,τι οι άλλοι βαλκανικοί λαοί (με εξαίρεση τους Αλβανούς).

Συμπερασματικά, αν ο Ψυχογιός θέλει ν' αναπτύξει την τελείως «επαναστατική» αλλά και αλλόκοτη θέση ότι η Ελλάδα του 1910 και του 1920 ήταν το ίδιο ή και περισσότερο αγροτ... από τη Βουλγαρία, θα πρέπει να βασιστεί σε πιο αξιοπ... στοιχεία από την υποτίμηση της γυναικείας απασχόλησης ... βρίσκουμε στις ελληνικές στατιστικές.

4. Σχετικά με τη δομή της χωρικής οικογένειας στ... Ελλάδα

Συμφωνώ απόλυτα με τον Ψυχογιό ότι ο όρος Ζάντρουγ... «καλύπτει πολλές πραγματικότητες» και πως το βασικό π... βλημα για το θέμα-μας είναι αν υπάρχουν σημαντικές δια... ρές στη δομή της οικογένειας μεταξύ των δύο κοινωνιών ... μεσοπόλεμο. Συμφωνώ επίσης, πως τα στοιχεία που διαθέ... με και στο θέμα της χωρικής κοινότητας και στο θέμα των ... κογενειακών θεσμών είναι τελείως ανεπαρκή. Δεν αντιλαμ... νομαι, όμως, καθόλου γιατί οι πηγές που χρησιμοποιώ (Δ... λίδης, Καραβίδας) είναι λιγότερο αξιόπιστες ή κατατοπιστ... απ' αυτές που χρησιμοποιεί ο Ψυχογιός για να υποστηρίξ... νάντια στη δική-μου θέση, ότι πιθανώς να μην υπάρχουν ... μαντικές διαφορές μεταξύ της ελληνικής και βουλγαρικής ... ρικής οικογένειας στο μεσοπόλεμο. Οι πηγές του Ψυχογιό... ναι:

α. . Ένα άρθρο του Mosely που ασχολείται με τη διανομή ... Ζάντρουγκας στη Νοτιοδυτική Ευρώπη.

β. «Προσωπικά αδημοσίευτα στοιχεία» που δείχνουν ότι σ... Ηλεία έχουμε παραδείγματα χωριών όπου υπήρχαν οικογέ... με 20-25 μέλη (3-4 οικογένειες αδελφών παντρεμένων κα... νεις) που δεν φαίνεται ν'αποτελούν εξαιρέσεις στις αρχέ... αιώνα-μας.

Πού βασίζεται ο Ψυχογιός όταν υποστηρίζει ότι αυτού τ... δους η οικογενειακή δομή δεν αποτελεί εξαίρεση; Και πώ... ναι δυνατόν να συγκριθούν αυτού του είδους οι πηγές που ... χουν άμεση σχέση με τη σύγκριση ελληνικής και βουλ... κής οικογένειας, με το θαυμάσιο έργο του Καραβίδα που ... αυτού του είδους τις συγκρίσεις στο κέντρο του ... βληματισμού-του; Μπορεί το έργο του Δανιηλίδη και το... ραβίδα να έχει έναν «έντονο ιδεολογικό χρωματισμό» δ... πάρχει, όμως, τίποτα το πιο αξιόλογο ή αξιόπιστο για τ... κριτικό προβληματισμό που χαρακτηρίζει το άρθρο-μου.

5. Κοινότητα του χωριού, εξισωτισμός και πολ... κινητοποίηση

Αναφορικά με τη χωρική κοινότητα ο Ψυχογιός ισχυ... ότι η άποψή-μου πως η βουλγαρική αστική τάξη και στ... κό επίπεδο και στο επίπεδο του χωριού ασκούσε μικρό... λεγχο πάνω στους αγρότες, αντιφάσκει με το ότι οι α... του αγροτικού κινήματος δεν ήταν αγρότες, αλλά δά... και γεωπόνοι, δηλαδή μέλη της αστικής τάξης. Προσ... δε βλέπω καμιά σοβαρή αντίφαση μεταξύ των δύο αυτώ... ρισμών. Μόνο αν βλέπει κανείς την αστική τάξη σα μια... λιθική ανθρωπομορφική οντότητα, και μόνο όταν κανεί... πάζεται» από μεμονωμένες φράσεις ή λέξεις παραβλέ... την ουσία του επιχειρήματος, μπορεί να βρει αντίφαση ... το μέρος του άρθρου-μου. Αν ο έλεγχος που ασκούσαν ... και τοκογλύφοι πάνω στους αγρότες δεν ήταν τόσο απ... σματικός λόγω της συγκριτικά μικρότερης εξάρτησης ... γρότη από την αγορά, γιατί είναι αντιφατικό να υποσ... κανείς ότι *σε συνδυασμό μ' άλλα δομικά χαρακτηριστικ...* ο μεγαλύτερος εξισωτισμός του βουλγαρικού χωριού) ... σταση αυτή δημιουργεί μια πολύ πιο πρόσφορη βάση γ... τική κινητοποίηση εναντίον της αστικής τάξης; Το ότι ... γοί του αγροτικού κινήματος δεν είναι αγρότες, αλλά ... μενοι, όπως, άλλωστε, σ' όλες σχεδόν τις περιπτώσε... σπαστικής κινητοποίησης αγροτικών μαζών, δεν έρχ... θόλου σ' αντίθεση με τον ισχυρισμό-μου για το μη απο... τικό έλεγχο της αστικής τάξης, δηλαδή για τους χαλ...

ιούς *τέτοιου τύπου* μεταξύ πόλης και χωριού.

Όσο για τον «εξισωτισμό», θα πρέπει να τονίσω ότι η ύνδεσή-του με την πολιτική κινητοποίηση συνίσταται γενικά το ότι η πολιτική οργάνωση των αγροτών είναι πολύ πιο εύκο- όταν δεν υπάρχει μεγάλη οικονομική διαφοροποίηση μετα- των κατωτέρων και των ανωτέρων αγροτικών στρωμάτων. κεί όπου οι ενδοαγροτικές ανισότητες είναι μεγάλες, τα συμ- ροντα μεταξύ διαφόρων αγροτικών στρωμάτων τείνουν να ναι πιο ανταγωνιστικά ενώ η μαζική κινητοποίηση προς ριζο- αστικές κατευθύνσεις γίνεται πιο δύσκολη

Φυσικά, όπως όλες οι γενικεύσεις σ' αυτό το επίπεδο αφαίρε- ς, έτσι και η σύνδεση εξισωτισμού και πολιτικής κινητοποί- ης δεν αποτελεί «σιδερένιο νόμο». Πρόκειται, απλώς, για *η δομική τάση* που έχει πιθανότητες υλοποίησης όταν συν- αστεί με άλλες ευνοϊκές συνθήκες (π.χ. διείσδυση του καπι- λισμού, κατάλληλη και ικανή ηγεσία, αδύναμη άρχουσα τά- κλπ.).

Για την ισχύ του Κομμουνιστικού Κόμματος της Βουλγαρίας

Ο Ψυχογιός βρίσκει και μια άλλη σοβαρή αντίφαση στο θρο-μου. Σε μια υποσημείωση αναφέρομαι στο ΚΚΒ και ι- ορίζομαι ότι αποτελούσε μια πολύ σημαντική πολιτική δύ- ιη στη μεσοπολεμική Βουλγαρία. Ο Ψυχογιός αναρωτιέται ύς άραγε συμβαδίζει αυτή η σημαντική — σε σχέση με την λάδα — σοσιαλιστική παράδοση και η δύναμη του ΚΚΒ με εικόνα της αδιαφοροποίητης αγροτικής κοινωνίας που μας ει ο Μουζέλης;»

Η απάντησή-μου είναι πως *συμβαδίζει και πολύ καλά μάλι-*. Στο πιο βασικό έργο για τα μεσοπολεμικά κομμουνιστικά ήματα της Αν. Ευρώπης (R.V. Burks, The Dynamics of mmunism in Eastern Europe, Princeton Univ. Press, nceton N.Y. 1967) υποστηρίζεται σοβαρά ότι η δύναμη των ιμουνιστικών Κομμάτων δεν είχε μεγάλη σχέση με τα ασικά» κριτήρια (βαθμός εκβιομηχάνισης κλπ.), αλλά ήταν ά κύριο λόγο θέμα μειονοτήτων, εθνικών διαφορών, παρα- ιακού φιλορωσισμού ή αντιρωσισμού κλπ. Αν υπάρχει ένα μικό» χαρακτηριστικό που *εν μέρει* εξηγεί τη διαφορετική ιμη των Κομμουνιστικών Κομμάτων στην Αν. Ευρώπη, *αυ- ναι ακριβώς το αντίθετο απ' αυτό που νομίζει ο Ψυχογιός.*

κατά τον Burks, τα πιο ισχυρά κομμουνιστικά κινήματα ανίστηκαν κι αναπτύχθηκαν στις χώρες που ήταν οικονο- πιο καθυστερημένες (Βουλγαρία, Γιουγκοσλαβία), η δύ- των κομμουνιστών ήταν μικρότερη. Το ίδιο ισχύει, βέ- , και για την Ελλάδα, ιδίως πριν από τους πρόσφυγες. Δεν λοιπόν, καθόλου περίεργος ο ισχυρισμός του Burks πως ώρες σαν την Βουλγαρία, στην περίοδο αυτή, τα περισσό- μέλη των ΚΚ ήταν αγρότες παρά εργάτες πόλεων (Burks,).

Σ' αυτό το σημείο θα ήταν, ίσως, χρήσιμο ν' αναφερθώ και άν άλλη «αντίφαση» που ο Ψυχογιός «ανακαλύπτει» στο ο-μου. Γράφει:

υπάρχει κάποιο παράδοξο που χρειάζεται να μελετηθεί, γιατί, ενώ οι αποδιοργανωτικές συνέπειες του καπιταλι- υπήρξαν εντονότερες στην Ελλάδα, η ανισόρροπη και ε- μένη ανάπτυξή-της συντελέστηκε χωρίς να υπάρξει ά σοβαρή αμφισβήτηση και απειλή από κείνους που υφί- αι τις συνέπειές-της.

ην πραγματικότητα, βέβαια, τέτοιο παράδοξο δεν υπάρ- ρά μόνο για όσους θα νομίζουν — όπως οι αναγνώστες οκιμίου του Ν. Μουζέλη, αν το διαβάσουν χωριστά από όλοιπα — ότι η ιστορία του ελληνικού κοινωνικού σχη- μού σταμάτησε το 1939. Όμως, στην επόμενη δεκαετία, στην Ελλάδα ένας εμφύλιος πόλεμος που φαίνεται ότι ο-

συν και πλην

περιοδική έκδοση

σειρά αὐτοσχεδιασμός
έλεύθεροι ήχοι και λέξεις

ΒΙΒΛΙΑ

Σάκης Παπαδημητρίου	ΚΩΔΙΚΟΠΛΗΚΤΡΟΝΙΚΑ
Γκρέιλ Μάρκους	ΕΛΒΙΣ: ΠΡΙΣΛΕΙΑΔΑ μετάφραση Νίκου Σαββάτη πρόλογος Κώστα Θεοφιλόπουλου
Πάνος Κουτρουμπούσης	ΕΝ ΑΓΚΑΛΙΑ ΔΕ ΚΡΙΣΓΙΑΟΥΡΤΙ Υ ΟΤROS ΤΑΧΥΔΡΑΜΑΤΑ Υ HISTORIAS ΠΕΡΙΕΡΓΕΣ
Σάκης Παπαδημητρίου	ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΤΖΑΖ, τρίτη έκδοση
Χάννα Τσάρλτον – Σάκης Παπαδημητρίου	Ο ΠΕΖΟΓΡΑΦΟΣ ΓΕΡΖΥ ΚΟΖΙΝΣΚΙ επιλογή κειμένων, μετάφραση και κριτική
Σάκης Παπαδημητρίου	ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ δεύτερη έκδοση με συν και πλην
Σάκης Παπαδημητρίου	ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΖΑΖ, δεύτερη έκδοση

ΔΙΣΚΟΙ

Σάκης Παπαδημητρίου – Φλώρος Φλωρίδης	ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΟΥ ΜΠΑΡΑΚΟΥ άλμπουμ δύο δίσκων
Σάκης Παπαδημητρίου	ΠΙΑΝΟΕΠΑΦΕΣ, σόλο πιάνο
Φλώρος Φλωρίδης	(Ν)ΤΖΖΡΡΡΤ, σόλο πνευστά

ΚΑΣΕΤΕΣ

Σάκης Παπαδημητρίου	ΠΙΑΝΟΕΠΑΦΕΣ, σόλο πιάνο
Σάκης Παπαδημητρίου – Φλώρος Φλωρίδης	TRAVESTIES μουσική της θεατρικής παράστασης

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ ΜΕΣΑ ΣΤΟ 1981

Χάνιελ Λόνγκ	Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΕΖΑΝΤΕ ΒΑΚΑ μετάφραση και πρόλογος Κλαίτης Σωτηριάδου
Φράνκ Κόφσκυ	Ο ΜΑΥΡΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ μετάφραση Σπύρου Φέγγου σημείωμα Σάκη Παπαδημητρίου
Τόμ Στόπαρντ	TRAVESTIES μετάφραση Ρούλας Πατεράκη – Τάσου Μπλάτζιου
Σάκης Παπαδημητρίου	ΧΩΡΙΣ ΑΝΑΛΟΓΙΟ μουσικές θέσεις και διαθέσεις 1962 - 1980

στοκ έχουν
Σάκης Παπαδημητρίου Εγνατία 98 Θεσσαλονίκη τηλ 275 530

BEBOP • Πριγκ. Νικολάου 13 • Θεσσαλονίκη • Τηλ. 262 565

φείλεται σε κάποιους άλλους λόγους και όχι στην αντίδραση αυτών που υπέστησαν τις αποδιοργανωτικές συνέπειες της ανάπτυξης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. (σ. 40-41).

Ομολογώ ότι δεν καταλαβαίνω πολύ καλά τί ακριβώς θέλει να αποδείξει ο Ψυχογιός στο παραπάνω απόσπασμα. Προσωπικά, δε βρίσκω τίποτα το «παράδοξο» στο ότι η αγροτική τάξη δεν κινητοποιήθηκε προς ριζοσπαστικές κατευθύνσεις στο μεσοπόλεμο, σ' αντίθεση με την επαναστατική-της τοποθέτηση και κινητοποίηση στον εμφύλιο. Η ριζοσπαστικότητα ή επαναστατικότητα, μιας τάξης δεν είναι αναπόσπαστο, «αιώνιο» χαρακτηριστικό-της. Η συλλογική δράση ή έλλειψη δράσης μιας τάξης είναι αποτέλεσμα συνδυασμού δομικών προσδιορισμών, της στρατηγικής και τακτικής των διαφόρων συγκεκριμένων ομάδων και της συγκυρίας. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα οι αγρότες, παρ' όλο που υπέστησαν εντονώτερα τις συνέπειες της καπιταλιστικής διείσδυσης, δεν κατάφεραν, σε αντίθεση με τους Βουλγάρους, να σπάσουν τους αστικούς, «κάθετους» μηχανισμούς πολιτικής ενσωμάτωσης. Το συλλογικό αυτό φαινόμενο, όπως έχω, ήδη αναφέρει, το εξηγώ τονίζοντας, κυρίως, τη *συγκριτικά* μεγαλύτερη ισχύ της ελληνικής αστικής τάξης και το *διχασμό*. Όσο για τον εμφύλιο πόλεμο, όπως εξηγώ και στο εισαγωγικό κεφάλαιο του βιβλίου-μου, «όταν η γερμανική κατοχή κατέστρεψε τους διάφορους μηχανισμούς ελέγχου με τους οποίους ενσωματώνονταν οι αγρότες στην αστική πολιτική (πατρωνία, κρατικό πιστωτικό σύστημα κλπ.) το πεδίο έμεινε ανοιχτό για το γερά οργανωμένο Κόμμουνιστικό κόμμα, για την κινητοποίηση των αγροτών κατά των Γερμανών και κατά ενός σημαντικού τμήματος της ελληνικής αστικής τάξης, το οποίο, κάτω από την απειλή της επικείμενης κοινωνικής επανάστασης, προτίμησε ουσιαστικά να μείνει αδρανές ή να συνεργαστεί με τις γερμανικές δυνάμεις κατοχής» (σ. 52).

Δε βλέπω, λοιπόν, ας το επαναλάβω, απολύτως τίποτα το «παράδοξο» μεταξύ της μη λαϊκιστικής κινητοποίησης των αγροτών στο μεσοπόλεμο και της επαναστατικής κινητοποίησής-τους στον εμφύλιο.

Συμπερασματικά και η σημαντική δύναμη του ΚΚΒ και το «παράδοξο» του εμφύλιου όχι μόνο δεν αντιφάσκουν με τη θεωρία-μου αλλά, απεναντίας, την επιβεβαιώνουν.

Συμπέρασμα

Τελειώνοντας, θεωρώ σκόπιμο να αναφερθώ στα *όρια* του άρθρου-μου που αποτέλεσε αντικείμενο της κριτικής του Ψυχογιού. Σκοπός-μου δεν ήταν να δώσω μια *πλήρη εξήγηση* του αγροτισμού στις δύο χώρες. Όπως ισχυρίζομαι και στο βιβλίο-μου, «η εξέταση των λόγων για την έλλειψη στο μεσοπόλεμο αγροτικού κινήματος στην Ελλάδα και για την ισχυρή-του ανάπτυξη στην Βουλγαρία *δεν είναι με κανέναν τρόποεξαντλητική*» (σ. 236). Ούτε η διαφορετική ισχύς της αστικής τάξης, ούτε ο «εξισωτισμός» των αγροτών, ούτε η ασθενική αστικοποίηση μπορούν *από μόνα-τους* να εξηγήσουν την εμφάνιση και ανάπτυξη του βουλγαρικού αγροτισμού. Πλήρεις εξηγήσεις ή ερμηνείες, αν είναι δυνατές, προϋποθέτουν την συνεκτίμηση πολυάριθμων παραγόντων. Είναι φανερό πως δεν καταπιάστηκα με κάτι τέτοιο στο άρθρο μου: π.χ. πώς ξεκίνησε το κίνημα, ποια ήταν η οργάνωσή-του, τί διασυνδέσεις είχε με άλλες οργανώσεις και κόμματα κλπ. Φυσικά, ένα τέτοιο εγχείρημα θα προϋπέθετε όχι μόνο πολύχρονη και κοπιώδη εργασία, αλλά κυρίως ένα υπόβαθρο ιστοριο-οικονομικής και κοινωνικής έρευνας που, όπως πολύ σωστά αναφέρει ο Δ.Ψυχογιός, προς το παρόν, τουλάχιστον, δεν υπάρχει. Αυτό, όμως, δε σημαίνει ότι πρέπει κανείς, έστω και με το πενιχρό υλικό που υπάρχει διαθέσιμο (με βάση τη συγκριτική μέθοδο και γενικές κοινωνιολογικές θεωρίες) να παραιτηθεί από την προσπάθεια κατασκευής θεωρητικών υποθέσεων, που χωρίς, βέβαια, να δίνουν την «τελική λύση» μπορούν να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό πλαίσιο για την περαιτέρω έρευνα. Τέτοιου είδους υποθέσεις, όταν μάλιστα αντιμετωπίζονται χωρίς αντιθεωρητικό ή φιλοθεωρητικό φανατισμό, αλλά με καλή πίστη, ευελιξία και φαντασία, νομίζω ότι βοηθούν τον ερευνητή να ξεπεράσει το στάδιο της απλής ιστοριογραφικής περιγραφής και της ad hoc συλλογής στοιχείων. Μ' άλλα λόγια, είμαι εναντίον της εμπειριστικής θέσης που υποστηρίζει ότι πρέπει *πρώτα* να έχουμε στοιχεία και σοβαρή ιστοριο-οικονομική έρευνα και *μετά* θεωρία. Σαν η θεωρία να μην είναι τίποτ' άλλο από μια απλή γενίκευση που συνάγεται επαγωγικά, όταν η συσσώρευση στοιχείων φτάσει σ' ένα ικανοποιητικό επίπεδο. (Για την υποστήριξη της αποψης αυτής βλ. *Νεοελληνική Κοινωνία*, σ. 168 - 173).

Στο άρθρο-μου προσπάθησα να επισημάνω μερικές συστηματικές διαφορές στην κοινωνική και οικονομική δομή των δύο χωρών, διαφορές που, κατά τη γνώμη-μου, αξίζει να ληφθούν σοβαρά υπόψη, σαν ένα πρώτο βήμα για να εξηγηθεί η πολιτική συμπεριφορά των αγροτών στις δύο χώρες. Μ' άλλα λόγια, πρόκειται για μια προκαταρκτική θεωρητική επεξεργασία που μπορεί να συντελέσει στο να τεθούν ενδιαφέροντα ερωτήματα από τον ερευνητή του μεσοπολεμικού βαλκανικού χώρου, και να οδηγήσει σε σημαντικούς προβληματισμούς. Ίσως σε μερικά σημεία οι διαφορές που επισημαίνω, πράγματι, να μην είναι τόσο έντονες όσο φαίνεται να τις παρουσιάζω. Δε δυσκολεύομαι επίσης καθόλου να δεχτώ ότι σε μερικά σημεία οι υποθέσεις που κάνω δεν στηρίζονται σε γερή εμπειρική ερευνητική βάση — είτε γιατι τέτοιες έρευνες δεν υπάρχουν, είτε γιατι δεν τις έχω υπόψη-μου, αν υπάρχουν.

Από την άλλη μεριά, όμως, πρέπει να τονίσω ότι οι κριτικές παρατηρήσεις του Ψυχογιού καθόλου δε με έπεισαν πως οι παραπάνω διαφορές δεν υπάρχουν ή πως δεν είναι σημαντικές για την εξήγηση της διαφορετικής εξέλιξης του αγροτισμού στις δύο χώρες. Παρά τη συστηματικότητα της κριτικής-του και τον «εμπλουτισμό»-της με πολυάριθμα στοιχεία, έμεινα με την εντύπωση ότι τελικά ο Ψυχογιός δεν έδωσε και μεγάλη προσοχή στη βασική θέση που υποστηρίζω (σύγκριση των δύο αστικών τάξεων). Πελαγοδρόμησε από τη μια μεριά σ' ένα πλήθος «στοιχείων» που λίγο - πολύ ήταν άσχετα με τη βασική-μου προβληματική, και από την άλλη σε γενικότητες σχετικά με τη μεθοδολογία του «τρόπου παραγωγής», που ούτε καμμιά πρωτοτυπία παρουσιάζουν ούτε και σχετίζονται και πολύ μ' αυτό διαίτερα το κεφάλαιο του βιβλίου-μου. Χρειάζεται μάλλον να επαναλάβω ότι η εσωτερική οργάνωση μιας θεωρίας καθορίζει και το «στυλ» της απόδειξής-της. Η εύστοχη κριτική δε συνίσταται στη μηχανιστική αντιπαράθεση μεμονωμένων φράσεων με «στοιχεία». Αντίθετα, όπως υποστηρίζω στο βιβλίο-μου (σ. 172), η εύστοχη κριτική (αρνητική ή θετική) γίνεται πάντα «κατ' των έσω», δηλαδή παίρνει στα σοβαρά τους όρους αναφοράς, τα εννοιολογικά εργαλεία και το επίπεδο ανάλυσης πάνω στο οποίο στηρίζεται η συγκεκριμένη θεωρία. Απ' αυτή τη σκοπιά είναι σαφές πως κάθε κρίση για το αν τα εμπειρικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται μια θεωρία είναι επαρκή ή όχι, νομιμοποιείται μόνον όταν *εξετάσει τα στοιχεία αυτά σε σχέση με τη βασική προβληματικής της θεωρίας*. Δε νομίζω ότι ο Ψυχογιός κατάφερε, τελικά, να υποβάλει την προβληματική-μου στο άρθρο αυτό σε μια τέτοιου είδους κριτική εξέταση.

Εξόρμηση
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ
ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔ

Σημαίνουμε

...αι του Χρόνου...

«*Να μη παίξουμε τους μασκαράδες*», σε μια πόλη όπου κα-ς θεατής (πολίτης) δεν υπήρχε. Αυτή η φράση θα μπορούσε μας δώσει το ύφος της φετινής Αποκριάς (κι όταν λέμε αίξουμε», εννοούμε όσους δεν εγκατέλειψαν την πόλη, επ' καιρία τριημέρου, σεισμών, καταστροφών, πανικών, κλπ.). Δεν ήταν, ωστόσο, πρώτη φορά που κάποιοι έμειναν στην λη. Και πέρσι και πρόπερσι κι αντιπρόπερσι κ.ο.κ. (την τε-ταία δεκαετία), πάντα οι πολλοί μετοικούν, προσωρινά, ε-τρέφοντας στο γενέθλιο τόπο — όπου και «αναβιώνουν» έ-α και παραδόσεις — ή εκδράμοντας σε κάποιον άλλο *χώρο* κριά απ' την επανάληψη των καθημερινών παραστάσεων βιωμάτων στην πόλη.

Η «έξοδος των Αθηναίων» κι η παραμονή των, αμετάπει-αστών: φέτος, η Απόκρια στην Αθήνα ήταν κάποιοι χαρ-τοί στου Φιλοπάππου, μια σύνθεση δημοτικών τραγουδιών «ντίσκο» στην τηλεόραση και λιγοστές παρέες στην παλιά η — στην Πλάκα εννοούμε — χωρίς ούτε καν την ακαλαί-τη μάσκα, μόνο με κάτι πλαστικά ρόπαλα, «παραταγμέ-κατά λαϊκές συνοικίες, να τρομοκρατούν τον κλασικό ε-κέπτη, υπό το απλανές βλέμμα του υπηρεσιακού αστυφύ-α.

εν υπήρχε διάθεση για μασκάρεμμα, φέτος. Ο μύθος γρα-αν αλλού, μακριά από μας — απ' τη γλώσσα-μας και τις σεις-μας — κι αυτό το ξέραμε απ' τον πρώτο ήδη αχό του ελαδου. Ήταν κι οι άλλοι, βέβαια, που από μέρες πριν εί-αφήσει πίσω τα σπίτια-τους κι έτσι ούτε χώρος για «χορό μφιεσμένων» δεν υπήρχε. Κι ήταν κι αυτοι που είπαν για τη φορά: «να μην παίξουμε τους μασκαράδες, ν' ανεβούμε ια σκηνή, χωρίς θεατές, και να ομιλήσουμε παίζοντας αυ-ου'μαστε». Κι ήταν *αυτοί* που ευχόντουσαν να καθυστερή-η επιστροφή των «άλλων», να μπορούν να διαπερνούν έρη-αι παραδομένο το σώμα της πόλης, χωρίς τη *μασκαράτα*-ου καθημερινού βηματισμού, της καθημερινής κίνησης, ο-ις, χειρονομίας, λέξης — έτσι αμασκάρευτη (οι), καταμε-τις Απόκριες..., «με το σακούλι άδειο κι ένα μωρό στην η...», λίγο πριν τα ξημερώματα της Τρίτης.

...ία Ναι, αλλά με ποιούς;

βραβείο Ιπεκτσί για τους πιογράφους και λογοτέχνες υμβάλλουν στην υπεράσπι-ς ειρήνης και της φιλίας με-του τούρκικου και του ελλη-λαού, είναι μια αξιέπαινη υση. Δυστυχώς, όμως, πρώτη τελετή βράβευσης ργήθηκαν διάφορες παρε-ες, κατά την επικρατέστε-τοψη, αποτέλεσμα κρατι-αι παρακρατικών παρεμ-ν.

ι διαβάστηκε μήνυμα του γού Προεδρίας της χούν-ς Άγκυρας που εξυμνεί το κρατικό, αιμοσταγές και διστικό καθεστώς των κών-του. Και δεν διαβά-κοινή δήλωση των βραβευ-Ελλήνων δημοσιογράφων Θεοδωρόπουλου, Ιορδα-αι Βότση (που έδωσε μάλι-στα τα χρήματα στην τουρκική αντίσταση) που καταδίκαζε τη δικτατορία.

Λέγεται, ακόμα, ότι ένας από τους Τούρκους βραβευθέντες σαν πρωτεργάτες της ελληνοτουρκικής φιλίας, είχε διακριθεί για τους ύμνους-του προς τον Αττίλα, το 1974.

Αν πρόκειται να προωθήσουμε τη φιλία του ελληνικού πνευματικού κόσμου με τους Τούρκους στρατηγούς, δημίους του λαού-τους και σφαγείς του κυπριακού ελληνισμού, βλέπουμε πολύ καλά το ενδιαφέρον που μπορεί να βρουν οι Έλληνες, κρυφοί ή φανεροί, χουντικοί. Δεν βλέπουμε, όμως, τι δουλειά έχουν προοδευτικοί δημιουργοί σ' αυτόν τον καραγκιόζ μπερντέ· ούτε τη συνάφεια με τον Ιπεκτσί, μάρτυρα της δημοκρατίας και της ειρήνης.

ειδήσεις

● Στις 22 και 23 Φεβρουαρίου, πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι μια πολύ όμορφη εκδήλωση αφιερωμένη στη μουσική και τα τραγούδια του **Μάνου Χατζιδάκι** απ' το Θέατρο και τον κινηματογράφο. Το έργο του συνθέτη παρουσιάστηκε χρονολογικά (1948 - 1973) και ακούστηκαν χαρακτηριστικά μουσικά δείγματα από όλη σχεδόν την παραγωγή-του για το κόσμο του θεάματος.

Η εκδήλωση οργανώθηκε απ' τον *Βασίλη Νικολαΐδη* και πραγματοποιήθηκε μέσα στα πλαίσια των μορφωτικών εκδηλώσεων του ελληνικού σπιτού της Cité Universitaire. Τραγούδησαν η Μαριάννα Κουτάλου, η Ευαγγελία Μπαλτά και ο Βασίλης Νικολαΐδης. Έπαιξαν, ο Θόδωρος Κοτεπάνος πιάνο, και ο Σταύρος Παπαϊωάννου κιθάρα και μπουζούκι.

Κομμάτια της δουλειάς αυτής, ηχογραφήθηκαν στα στούντιο της Radio-France και ακούστηκαν στις 10 Μαρτίου από την εκπομπή «Τραγούδια της Γης» του *Άρη Φακίνου* στο Γαλλικό Ραδιόφωνο.

● Μας γράφουν από την Πάτρα:

«Νέοι άνθρωποι, φοιτητές, μαθητές, εργαζόμενοι και οι τροχιές-μας συναντήθηκαν στην Πάτρα. Μια πόλη σαν όλες τις άλλες της επαρχίας, που σε πληγώνει σε κάθε βήμα-σου.

Οποιαδήποτε πολιτιστική κίνηση ανύπαρκτη και ο ελεύθερος χρόνος-μας βορά στους έμπορους. Το μόνο που μας έμενε ήμασταν εμείς και περισσεύματα κουράγιου.

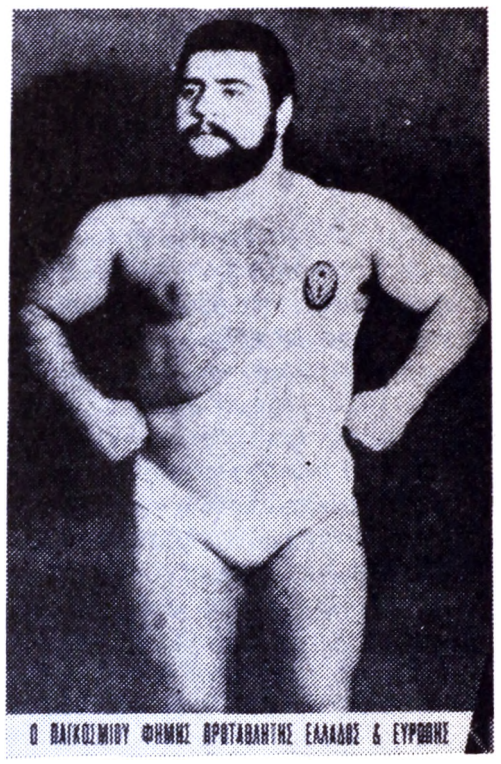
Η ανοιχτή πολιτιστική κίνηση, γεννήθηκε στο μυαλό-μας, ώριμο τέκνο της ανάγκης, κυοφορήθηκε, και πριν λίγο καιρό έγινε πραγματικότητα.

Ένα πραγματικά όμορφο παλιό αρχοντικό, με μεράκι διαμορφωμένο από μας τους ίδιους, το στέκι κι ορμητήριό-μας. Όλες οι μορφές και τα ρεύματα της τέχνης μας βρίσκουν ανοιχτούς. Τα όνειρά-μας όμως είναι μεγάλα, μα οι ανάγκες, πολλές και ανυπόμονες, τα κάνουν μακρινά.

Γι' αυτό βοηθείστε-μας με κάθε τρόπο, από βιβλία μέχρι εσάς τους ίδιους, με τις ιδέες-σας».

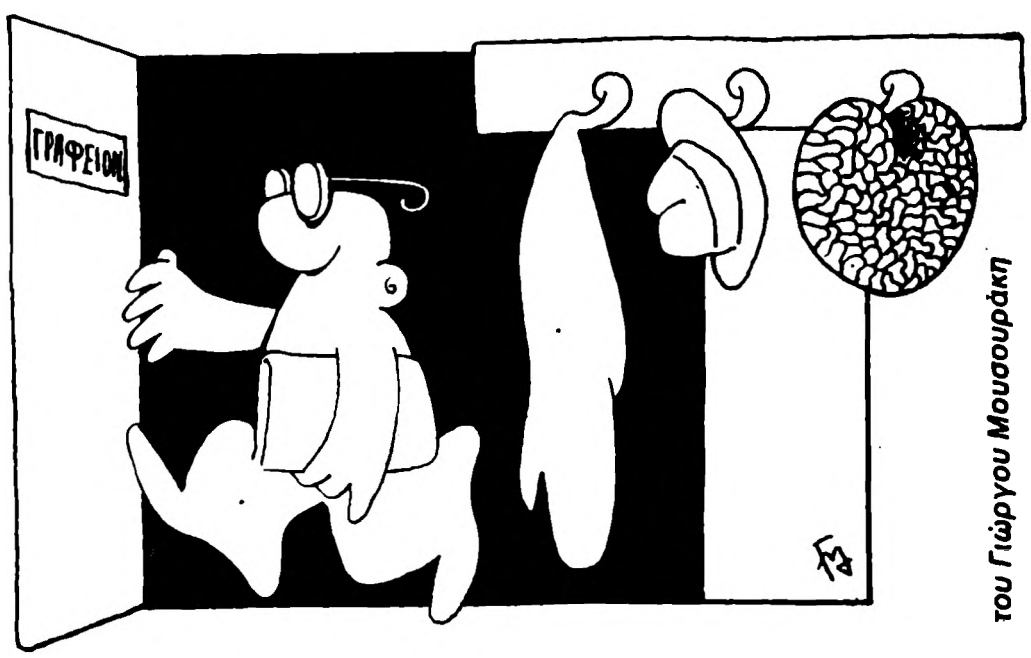
Η διεύθυνση της **«ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΗΣ ΠΑΤΡΑΣ»** είναι: *Αγ. Νικολάου 83 και Καραϊσκάκη.*

● *«Για να γίνης ισχυρός μάθε αυτοάμυνα».* Αυτό το θαυμάσιο σύνθημα, που θα μπορούσε να ισχύει και για τις μικρές χώρες και για τις καταπιεζόμενες τάξεις προτείνει στον κάθε ένα από εμάς ατομικά ο...

Τρομάρας,«παγκοσμίου φήμης πρωταθλητής Ελλάδος και Ευρώπης» με αφίσες στους τοίχους των λαϊκών συνοικιών.

«Πρωταθλητής» ίσως... αφού το λέει... αλλά, σε τί άραγε;

του Γιώργου Μουσουράκη

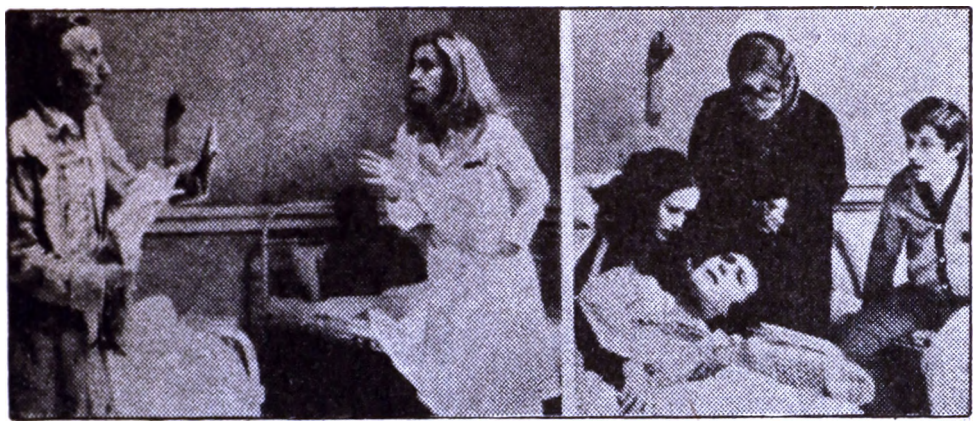
Θεατρο

Σκέψεις για μια «συλλογή» και δύο έργα

τῆς Ἄννυς Θ. Κολτσιδοπούλου

Νεοελληνικά έργα γράφονται. Νεοελληνικά έργα παίζονται, «ανακαλύπτονται», προωθούνται, υποστηρίζονται, επιχορηγούνται, χωρίς βέβαια να πάψουν και κάποια απ' αυτά, να θάβονται σε συρτάρια και να... μαγκώνονται σε κάποιους προσωπικούς, κοινωνικούς ή και πολιτικούς μεντεσέδες. Γεγονός, πάντως, είναι, πως το νεοελληνικό έργο υπάρχει. Υπολογίζεται. Ενθαρρύνεται. Ώς τώρα ,βέβαια, συνηθίζαμε να μετράμε το μπόι-του σε αριθμούς έργων, συγγραφέων, παραστάσεων στο εσωτερικό, παραστάσεων το εξωτερικό. Φέτος, μοιάζει να επιβάλει μόνο-του την τάση μιας διαφορετικής μέτρησης. Της ποιότητας, σε βάρος των αριθμών — που κι αυτοί, δεν είναι ευκαταφρόνητοι.

Μένει ακόμα, η δύσκολη, η μεγάλη κατάκτηση. Κι η πιο ουσιαστική: η χειραφέτηση, δηλαδή, του νεοελληνικού έργου, η αποκόλλησή-του απ' τον πρώτο διδάξαντα, απ' τον ανάδοχο και σκηνικό-του γεννήτορα. Πρόκειται, βέβαια, για μια εξάρτηση φυσική, που όμως συχνά χρησιμεύει και σαν άλλοθι.

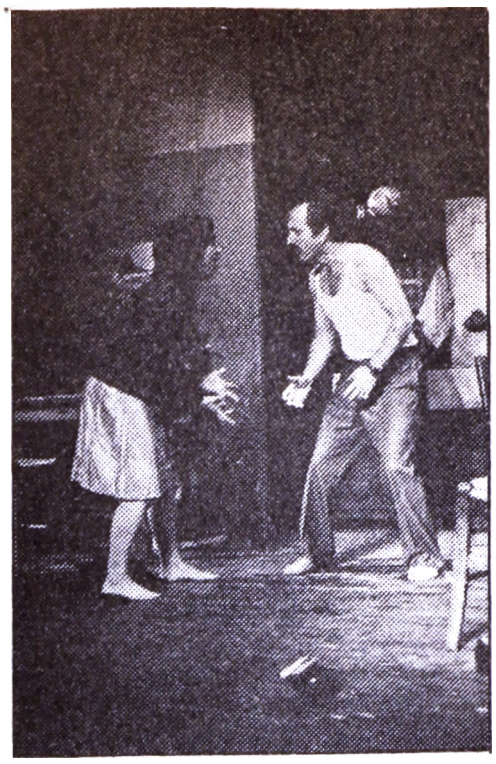

Σκηνές από το «Διπλανό κρεβάτι».

Είναι ελάχιστα τα έργα που μπορούν να «μιλήσουν» για «καριέρα» μέσα στα 30, τα 20, τα 10 χρόνια της ύπαρξής-τους, κι ας πρωτοπαρουσιάστηκαν με μεγάλη επιτυχία. Μόνο εξωελλαδικά, επαρχιακά, φοιτητικά, μαθητικά ή ερασιτεχνικά θέατρα, είναι εκείνα που «τολμούν» να «επαναλάβουν» παιγμένο ήδη νεοελληνικό έργο.

Η μεταπολεμική νεοελληνική δραματουργία, φαίνεται ακόμα να εξαρτιέται έντονα από την έλξη του άγνωστου, της ανακάλυψης, της αποκάλυψης και της «πρωτιάς». Έχουμε μια ωραία «συλλογή» από.. «παγκόσμιες πρεμιέρες» νεοελληνικών έργων, κι έχουμε κι άλλη μία, ωραιότερη, από έργα νεοελληνικά,... μονόπαιχτα. Έργα, που κοντεύουν να μοιάσουν με προϊόντα μιας χρήσεως, ενώ ο προορισμός, η ισχύς κι η αντοχή-τους είναι μακροχρόνιου προγραμματισμού. Μπορεί και... κλασικού.

Όταν θ' αρχίσει να θεωρείται λαμπρός καλλιτεχνικός οιωνός κι όχι καλλιτεχνική αντιζηλία ή

Από «Την άλλη Κυριακή».

υποκλοπή, η ταυτόχρονη παρουσίαση του ίδιου έργου από διαφορετικά θέατρα, όταν θα ενδιαφέρει όχι μόνο το ΤΙ αλλά και το ΠΩΣ του νεοελληνικού έργου, τότε θα μπορούμε να μιλάμε για χειραφετημένη νεοελληνική δραματουργία.

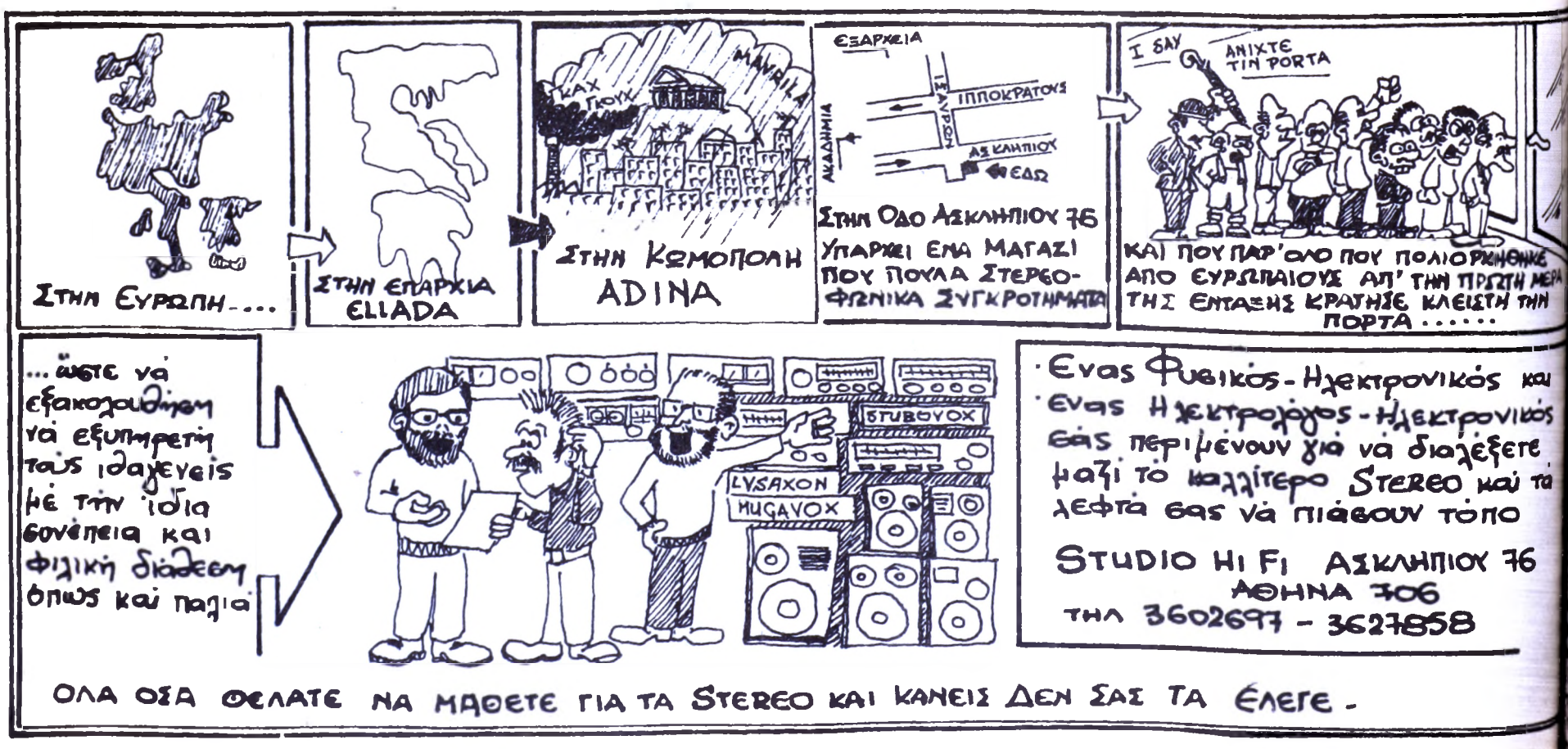
Για την ώρα, δύο ακόμα ωραία έργα στη «συλλογή»-μας. Το «Διπλανό κρεβάτι» του Μανώλη Κορρέ, από το Λαϊκό Πειραματικό Θέατρο και το «Την άλλη Κυριακή» του Σπύρου Παπαδογεώργου από το θέατρο «Στοά» - Ζωγράφου.

Ο Μανώλης Κορρές, που ξάφνιασε τον θεατρικό κόσμο πρώτα με τον «Οίκο Ευγηρίας, η Ωραία Δύσις» και τώρα με το «Διπλανό κρεβάτι», γράφει μεστό, ψυχαγωγικό, αποτελεσματικό Θέατρο, καταγγέλοντας καθημερινές κοινωνικές κακοδαιμονίες, ντόπια αμαρτήματα θεσμών και προσώπων, συμβάντα και συμβαίνοντα.

Ο Μανώλης Κορρές έχει το μεγάλο χάρισμα του χιούμορ στη θεατρική-του γραφή και μαζί, τη βαθειά γνώση του «γράφω Θέατρο», «ζωντανεύω ρόλους – ανθρώπους», «υπαγορεύω ρυθμούς», «καταστρώνω καταστάσεις», «στοχεύω, επιδιώκω» με μέσο το θέατρο. «Καταπιάνομαι έξυπνα, σοβαρά, χωρίς να σοβαροφαίνομαι και να σοβαροδέχνομαι».

Η παράσταση στο Λ.Π.Θ. σκηνοθετημένη από τον Λεωνίδα Τριβιζά, καθαρή, ευθύβολη, δουλεύτηκε με γνώση κι ευαισθησία από όλους τους συντελεστές-της.

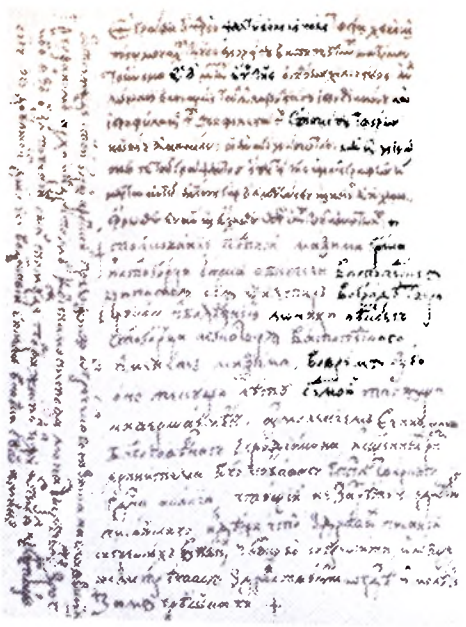
Το δεύτερο έργο της άποψης «συλλογής», το «Την άλλη Κυριακή», του Σπύρου Παπαδογεώργου, σκηνοθετημένο απ' τον Θανάση Παπαγεωργίου. Στιγμιοτυπικός εν ενεργεία ο Σπύρος Παπαδογεώργος (τάγμα καταδρομών) βρίσκει πολύ φυσικό τον συνδυασμό στρατός – θέατρο... «μια που μέσα στον κόσμό-του έχει — και μάλιστα συχνά χώς ανανεούμενους —, τους φορείς όλων των πνευματικών καλλιτεχνικών ρευμάτων»... Πάσο ισχύει η άποψή-του αυτή δεν γνωρίζω. Εκείνο όμως που ισχύει οπωσδήποτε, είναι το δικό-του θέατρο. Θέατρο με βαθιά γνώση ανθρώπινων καταστάσεων, βαθύτερη γνώση της ψυχολογίας του θύματος, της άμυνάς-του της πολιορκίας και της πτώσης του καθώς και της ψυχολογίας της στρατηγικής, των ελιγμών του πολιορκητή. Όλ'αυτά, δοσμένα με μια πολύ ανθρώπινη, μεση αλλά άμεσα θεατρικά γλώσσα, με στέρεη πλοκή και γουρη γνώση της αντοχής, της σύστασης και του βελήνεκους των υλικών-του. Όλ' αυτά, μια παράσταση με την σκηνοθετική κι ερμηνευτική σφραγίδα της Στοάς.Σφραγίδα, ας ελπίσουμε, στο φύλλο πορείας του έργου κι όχι στην... ταυτότητα του.

...να νέο ερέθισμα για τον προσανατολι-...ιό της συγκριτικής γραμματολογίας-...ς: Η Ρωσική Λογοτεχνία του Μ. ...λεξανδρόπουλου*

του Γιώργου Κεχαγιόγλου

...πό το πλούσιο, και πάντοτε θαλερό, λογοτεχνικό και φιλο-...ικό έργο του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου (διηγήματα, μυθι-...ορήματα, μεταφράσεις, μελέτες και ταξιδιωτικά, από το 1954 ...ς σήμερα) ο κριτικός αναγνώστης και ο μελετητής της νεοελ-...ηνικής και της γενικής και συγκριτικής γραμματολογίας είναι ...ικό να ξεχωρίζει τις μονάδες που ανταποκρίνονται ευκρινέ-...να στις πιο καίριες ανάγκες και ζητήσεις των παραπάνω επι-...ιονικών κλάδων. Και οι μονάδες αυτές, μέσα στο έργο του ...ανήκουν, στη συντριπτική-τους πλειοψηφία, σε χώρο ε-...: την ιστορία, τα πρόσωπα και τα κείμενα της ρωσικής ...ματείας.

Ο ελληνικός ψαλτήρας. Αυτόγραφο του Μάξιμου του Γραικού.

Ο Τσάρος σε κυνήγι, μινιατούρα του 18ου αιώνα.

...αγματικά, αν εξαιρέσουμε ...πιλογή *Αντίσταση - Δημο-...α. Μελέτες - άρθρα*, 1975, ...ξίζει κάποτε να απασχολή-...κτενέστερα τη μελέτη της ...ληνικής κριτικής δραστη-...τας στα χρόνια 1967-1974 ...άλλωστε, με τα επιφανέ-...ανάλογα δείγματα που α-...ν στο είδος της «φιλολογι-...τιφυλλίδας» ή της σποραδι-...εριοδικής εκδήλωσης, και ...ντρώθηκαν κατόπιν σε βι-...όπως, π.χ: Γ. Π. Σαββίδης, ...νερά, 1973, και *Εφήμερον* ...2, 1978· Δ. Ν. Μαρωνίτης, *...σκαλα και Σημαδούρες*, 1975· Ν. Αναγνωστάκης, *Η ...η της παντομίμας*, 1977), ...με ένα σύνολο έργων ...ορούν τη μακρόχρονη και ...τατη επαφή του συγγρα-...υς με την παλαιότερη και ...η ρωσική λογοτεχνία και ...γία. Οι εκδηλώσεις της ε-...αυτής κλιμακώνονται πο-...α: από τη μυθιστορηματι-κή βιογραφία σημαντικών εκ-προσώπων του παλαιότερου ρω-σικού πνευματικού πολιτισμού *(Σκηνές από το βίο του Μάξιμου του Γκραικού*, 1976), στη μετά-φραση ποιητικών και πεζών κει-μένων από τον 12. αι. ώς τη σύγ-χρονη σοβιετική περίοδο *(Αφήγη-ση της Εκστρατείας του Ίγκορ*, 1976· *Η πολιορκία και η Άλωση της Πόλης από τους Τούρκους το 1453 (Το Ρωσικό Χρονικό του Νέστορα Ισκεντέρη)*, 1978· *Ο βίος του Πρωτόπαπα Αββακούμ*, 1976· Ολέσα, *Οι τρεις χοντροί*, 1978· Καζακιέβιτς, *Το μπλε τετράδιο*, 1965) και, τέλος, στη γραμματο-λογική μελέτη, *(Πέντε Ρώσοι Κλασικοί: Πούσκιν, Γκόγκολ, Μπελίνσκι, Ντοστογιέφσκι, Τολ-στόη. Με σύντομη Εισαγωγή στην ιστορία της Ρωσικής Λογο-τεχνίας του 19ου αιώνα*, 1975· *Η Ρωσική Λογοτεχνία*, 1977-8).

Κλιμάκωση που φανερώνει ότι η τριβή του Α. με τη ρωσική ζωή, γλώσσα, λογοτεχνία και επιστή-μη, χωρίς να στομώνει τα πάντο-τε ζωηρά ενδιαφέροντά-του για τη δημιουργική (πρωτότυπη) πε-ζογραφική ανάπλαση, έχει την ι-κανότητα να τον οδηγεί και σε λιγότερο ή περισσότερο σύνθετες φιλολογικές δοκιμές. Αν η τρίτο-μη *Ρωσική Λογοτεχνία*, που θα μας απασχολήσει διεξοδικά στην παρουσίαση αυτή, είναι το πιο ο-λοκληρωμένο και κορυφαίο επί-τευγμα αυτής της πορείας, τα υ-πόλοιπα εργα — σταθμοί της ί-διας πορείας — δεν παύουν να έ-χουν επίσης μεγάλη βαρύτητα α-φενός χάρη στην εξαιρετική προ-σοχή και ευθύνη που τα διακρίνει και αφετέρου εξαιτίας της στενής σχέσης των περισσότερων από αυτά με τη σύλληψη, προπαρα-σκευή και εκτέλεση του ευρύτε-ρου σχεδίου της *Ρωσικής Λογο-τεχνίας* (1961 κ.ε.): έτσι, π.χ., οι τρεις έγκυρα προλογισμένες, σχολιασμένες και συνάμα εύχυ-μες «αποδόσεις» των παλαιορω-σικών κειμένων δείχνουν, εκτός από τον υψηλό βαθμό μεταφρα-στικής ποιότητας, την αξιέπαινη και προδρομική στροφή σε κεί-μενα που σχετίζονται με τη λιγό-τερο διερευνημένη εποχή της νεο-ελληνικής γραμματειας, και τη χρησιμότητα — για το κοινό στο οποίο προορίζονται — των γραμ-ματολογικών επιλογών, την ορ-γανική σχέση που τις συνδέει με το αντίστοιχο, ανεπτυγμένο, ό-πως θα δούμε παρακάτω, πρώτο μέρος της *Ρωσικής Λογοτεχνίας*· η διεξοδική παρουσίαση, πάλι, των πέντε συγγραφέων του 19 αι. ικανοποιεί, στο πλαίσιο μιας ενη-μερωμένης νέας προσέγγισης, το δικαιολογημένο αναγνωστικό εν-διαφέρον για τους κύριους σπον-δύλους της ακμής της ρωσικής λογοτεχνίας, αλλά και προοιωνί-ζει το αντίστοιχο γενικότερο δεύ-τερο μέρος της *Ρωσικής Λογοτε-χνίας*. Επιμέρους προσπάθειες σε κείμενα και συγγραφείς, που ε-τοιμάζουν, υποστηρίζουν και εμ-πλουτίζουν έναν ενιαίο ιστορικό άξονα.

...νας όλων αυτών των ομόλο-...φορών υπάρχει, λοιπόν, σήμε-...η η τρίτομη *Ρωσική Λογοτε-...Α' τόμος-της* περιλαμβάνει μια ...Εισαγωγή», σ. 11-56 (προλογι-...κεία για τα γραμματολογικά ...τα — κυρίως σοβιετικά — ...στόχους του έργου· ζητήματα ...ευσης, διαγραφής των πολιτι-...νικών όρων και των κύριων ...τις διάφορες περιόδους της ...λογοτεχνίας και ιδιαίτερα ώς ...του 19. αι.) και το τμήμα «Η ...ική Φιλολογία και ο Δέκατος ...αιώνας», που χωρίζεται σε ...«Η Μεσαιωνική Φιλολογία» ...αι.), κεφ. I-VII, σ.61-239, ...Λογοτεχνία του 18. αι. (Τα ...Σχολεία)», κεφ. I-III, σ. ...Το *κεφ.I* του *πρώτου μέρους* ...σα και η Γραφή», σ. 61-73) ...γωγικές ιστορικές, γλωσσι-...γραμματολογικές πληροφο-...ους όρους της μεσαιωνικής ...ιλολογίας, καθώς και αρκε-...α στοιχεία για συγκρίσεις με ...βυζαντινή / πρωτονεοελλη-...τεχνία, όπως, π.χ., στοιχεία ...υριαρχία του χειρογράφου ...καθυστέρηση του εντύπου ...εκκλησιαστικό - τυπωμένο ρωσικό βιβλίο, στα 1564). Λείπουν, πάντως, πληροφορίες για την εξέλιξη της μικρορωσικής και λευκορωσικής φιλολογίας, παρακάμπτονται τα προ-βλήματα που αφορούν τους Κύριλλο και Μεθόδιο, κάποτε παρέχονται ελ-λιπή χρονολογικά στοιχεία για τη δια-δοχή των φαινομένων (πότε, π.χ., το χειρόγραφο αρχίζει να αποκτά εμπο-ρευματική αξία, πότε οι γραφείς και οι γραμματικοί αρχίζουν να έχουν επαγ-γελματική οντότητα;) ή γίνονται ατε-κμηρίωτες γενικεύσεις (όπως, π.χ., αυτές που αφορούν την αντίδραση της εκκλησίας και του κράτους απέναντι στον λαϊκό πολιτισμό).

Στο *κεφ. II* («Η συνεισφορά του λα-ού», σ.74-102) «σκιαγραφείται το ρω-σικό φολκλόρ», σε μια πολύ ενδιαφέ-ρουσα ανάπτυξη, που δεν περιορίζεται πάντως, στα «μνημεία του λόγου». Αρκετές πληροφορίες για το λαϊκό θέ-αμα και την εξέλιξή-του στη διεθνή λαογραφική και φιλολογική έρευνα. Ερεθιστικές οι παρατηρήσεις για τη σχέση της εγχώριας λαϊκής δημιουρ-γίας με τις ξένες επιδράσεις, μένουν, ωστόσο, ανολοκλήρωτες, και φαίνε-ται ότι δεν ξεφεύγουν από ορισμένες αντιφάσεις της σοβιετικής κριτικής ε-πιστήμης.

Το *κεφ. III* («Η συνεισφορά των ξέ-νων», σ. 103-115) προτίθεται να υποτυ-πώσει την επίδραση της βυζαντινής και παλαιοσλαβικής / βουλγαρικής φιλολογίας στη διαμόρφωση της λό-γιας ρωσικής μεσαιωνικής γραμμα-τείας. Εδώ η συμβολή του Α. στην ελ-ληνική βιβλιογραφία είναι μεγάλη: δί-νονται πλούσιες πληροφορίες για τα γραμματειακά είδη της εποχής και την ανάπτυξή-τους, καθώς και για τα έργα της λόγιας και δημώδους βυζα-ντινής γραμματειας που γίνονται γνω-στά στη Ρωσία. Ωστόσο, η διαγραφή των ελληνορωσικών πνευματικών σχέσεων ώς τον 17. αι. παραμένει ένα μείζον θέμα που απαιτεί διεξοδικότε-ρη ανάπτυξη· πρόκειται για ζήτημα με ξεχωριστό ενδιαφέρον για την ιστορία των βυζαντινών και των νεοελληνικών γραμμάτων, καθώς είναι γνωστό το μεγάλο κενό των γραμματολογιών-μας από τη μη πραγμάτευση των σχέ-σεων και αλληλεπιδράσεων ελληνικής και σλαβικών λογοτεχνιών.

Το *κεφ. IV* («Οι πρώτοι καρποί», σ. 116-158) αφενός συνεχίζει το γόνιμο θέμα των βυζαντινών επιδράσεων κα-τά την «εποχή του Κιέβου», 11.-13. αι., και αφετέρου προβάλλει τα πρώτα έργα της καθαυτό ρωσικής λογοτε-χνίας. Χρήσιμες και εδώ οι ιστορικές πληροφορίες, οι μεταφράσεις μεγά-λων, συχνά, παραθεμάτων από κείμε-να της εποχής και η διαρκής μέριμνα για παρεκβάσεις, συσχετίσεις και α-ναφορές σε ελληνικά έργα της επο-χής, με στοιχεία για τη δημοτικότητα και τη διάδοση βυζαντινών έργων στις σλαβικές χώρες (δεν ερευνάται, πάν-τως, η πιθανή σχέση της γνωμικής / παραινετικής λογοτεχνίας με αντί-στοιχα βυζαντινά κείμενα· κακώς πα-ραλληλίζεται με τον Πτωχοπρόδρομο ο Δανιήλ ο Δεσμώτης — αντίστοιχος μάλλον με τον Μιχαήλ Γλυκά).

Στο *κεφ. V* («Από το Κιέβο προς τη Μόσχα», σ.159-193) παρουσιάζεται η φιλολογία της μεταβατικής περιόδου των μογγολικών επιδρομών και της ε-ξασθένησης των παλαιών ρωσικών κέντρων, 14.-15. αι. Αδρή η περιγραφή των ιστορικοκοινωνικών συνθηκών και της τέχνης της εποχής, αξιοση-μείωτη και πάλι η επιμονή σε έργα που σχετίζονται με την υστεροβυζαντινή ι-στορία, όπως το *Ταξίδι του Μητροπο-λίτη Ποιμένα* στην Κωνσταντινούπολη (1389) και η *Πολιορκία και Άλωση της Πόλης* του Νέστορα Ισεντέρη, ή

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ

ΣΟΛΩΝΟΣ 116 · ΑΘΗΝΑ 145 · ΤΗΛ. 36.19.724

Κυκλοφορούν

● Έντμον Μερ — Κλοντ Περινιόν
Ο ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

● Πιέρ Ροζανβαλόν
ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ

● Ζορζ Λαπασάντ
ΒΙΟΕΝΕΡΓΕΙΑ
Η θεωρία και η πρακτική του Β. Ράιχ και των διαδόχων-του

● Ζεράρ Μαντέλ — Κριστιάν Βογκτ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
Αμφισβήτηση και Σοσιαλισμός

● Μιχάλης Κατσαρός
10 ΑΡΘΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΑΡΙΩΝ

● Σοσιαλιστικό Κόμμα Γαλλίας
15 + 1 ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

● Γκράμσι, Λαπασάντ, Λεφέβρ, Μπουρντέ, Σαπυί
ΑΡΘΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

● Επιλογή-σύνθεση κειμένων: Πιέρ Σάμουελ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
τί είναι και τί θέλει η οικολογία

● Κίνημα για την Πληροφόρηση των Δικαιωμάτων των Στρατιωτών
ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ

● Τεό Ντήτριχ
ΤΟ ΕΝΕΡΓΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ *του Σοβιετικού Παιδαγωγού Π.Π.Μπλόνσκι*

● Γκαίηλ Χόλστ
ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ
μύθος και πολιτική στη σύγχρονη ελληνική μουσική

● Γκαβίνο Λέντα
ΠΑΤΕΡΑΣ ΑΦΕΝΤΗΣ

Ετοιμάζονται

● Μελανί Κλάιν — Τζόαν Ριβιέρ
ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΜΙΣΟΣ
Ψυχαναλυτική μελέτη

● Εουτζένιο Μπάρμπα
ΤΑ ΠΛΩΤΑ ΝΗΣΙΑ
Κείμενα για το Θέατρο Odin

● Καρντέλι, Ζούκιν, Μάρκοβιτς
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
Υπέρ και Κατά

Σκίτσα του Πούσκιν: Έλληνες Φιλικοί, 1822 ● Δυο από τους κρεμασμένους επαναστάτες δεκεμβριστές, ο ποιητής Ριλέγιεφ και ο πρίγκιπας Τρουμπετσκόι, 1826

● *Σκίτσο του ίδιου.*

με τις ρωσικές επαφές με τον υπόλοιπο μη σλαβικό ορθόδοξο κόσμο, όπως τα πρώτα «Οδοιπορικά» στους Αγίους Τόπους κ.ά.

Το *κεφ. VI* («Η ακμή της Μόσχας», σ.194-215) ασχολείται με τη γραμματεία του 16. αι., που έχει κέντρο την ενισχυμένη τσαρική εξουσία της Μόσχας. Και εδώ, όπως και σε ολόκληρο σχεδόν το έργο, η εξέταση της παραγωγής είναι ειδολογική, ενώ παρέχονται πληροφορίες για την τέχνη και τους γενικότερους πολιτισμικούς προσανατολισμούς της εποχής. Σημασία για την ιδεολογία του τουρκοκρατούμενου Ελληνισμού και τη νεοελληνική γραμματεία έχουν: η φιλολογία που σχετίζεται με την αντίληψη της Μόσχας - Τρίτης Ρώμης, τα περιστατικά της γόνιμης διείσδυσης Ελλήνων λογίων στον Βορρά (επισημαίνεται το ιδιαίτερο βάρος του Μιχαήλ - Μάξιμου Τριβώλη = Μάξιμου του Γραικού), της ταξιδιωτικής γραμματείας και των επαφών με την υπόλοιπη Ανατολή, καθώς και της παράλληλης με ό,τι γίνεται στον ελληνικό χώρο άνθησης των εκλαϊκευτικών μεταφράσεων - παραφράσεων και διάδοσης δυτικών αναγνωσμάτων.

Με το *κεφ. VII* («Το τέλος του παλαιού κόσμου», σ.216-239) θα μπορούσε, ίσως, να αρχίζει το δεύτερο μέρος του τ. Α'. Η ρωσική γραμματεία του 17. αι. εισάγει ουσιαστικά σε μια νέα εποχή, που συμβαδίζει μάλλον με το δυτικοευρωπαϊκό μπαρόκ της Αντιμεταρρύθμισης και όχι με την Αναγέννηση (τα ίχνη της τελευταίας είναι ελάχιστα και, παρά τον καθιερωμένο, φαίνεται, όρο «Ρωσική Αναγέννηση», θα ήταν ίσως ορθότερο να υποστηρίξουμε ότι η Ρωσία δεν γνώρισε την Αναγέννηση, αλλά απλώς εξωτερικές επιδράσεις του μπαρόκ). Αρκετά στοιχεία για την αύξουσα παρουσία Ελλήνων λογίων (Παΐσιος Λιγαρίδης κ.ά.), την πρώιμη τάση συλλογής μνημείων του λαϊκού λόγου από ξένους περιηγητές, τις ιδεολογικές και εκπαιδευτικές ζυμώσεις που κορυφώνονται γύρω από την κοινωνική κριτική, τη σάτιρα και το ρωσικό εκκλησιαστικό σχίσμα (όπου αναδεικνύεται η εκπληκτική συγγραφική προσωπικότητα του Πρωτόπαπα Αββακούμ). Ανεπαρκή φαίνονται, αντίθετα, τα στοιχεία για τις σύγχρονες μεταφράσεις από τα ελληνικά ή άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες· τα πρώτα ίχνη ορισμένων φαινομένων θα μπορούσαν να αντιπαρατεθούν γόνιμα σε αντίστοιχα νεοελληνικά: αν εξαιρεθεί η λογοτεχνία του δυτικοκρατούμενου Ελληνισμού, η υπόλοιπη νεοελληνική γραμματεία παρουσιάζεται ήδη να καθυστερεί αισθητά, κάποτε κατά έναν ολόκληρο αιώνα, απέναντι στη ρωσική παραγωγή (πρώιμη έναρξη του ρωσικού μυθιστορήματος και της λόγιας ποίησης που ακολουθεί ξένους στιχουργικούς κανόνες, αρχή του επισήμου — γερμανόφερτου — θεάτρου).

Το *δεύτερο μέρος* του *Α' τόμου* αφορά τον 18. αι. (ο υπότιτλος «Τα Καινούρια Σχολεία» επεξηγείται στη σ.243: «Όλη η εποχή είναι ένα μεγάλο εργαστήρι εθνικών μορφών πάνω στα ευρωπαϊκά πια υποδείγματα»· ήδη, όμως, στα σχετικά για τον 16., και ιδιαίτερα για τον 17. αι., έχει τονιστεί η ρωσική στροφή προς τη Δύση). Η γενική εισαγωγή, σ.243-244, αφορά την περιοδίκευση του 18. αι. (1700-1730, 1730-1760: «κλασικισμός», 1760/70-1800/20: «σεντιμενταλισμός»), ενώ η εισαγωγή του *κεφ. I* («Τα Χρόνια του Μεγάλου Πέτρου», σ.245-257) δίνει απαραίτητα στοιχεία για το ιστορικό πλαίσιο και τη «νέα κοσμική συνείδηση» της περιόδου. Οι τομές της λογοτεχνικής ιστορίας φαίνεται ότι υπαγορεύονται εδώ από μείζονες πολιτικές τομές (βασιλεία Μεγάλου Πέτρου)· στην πραγματικότητα, πάντως, τα δεδομένα δείχνουν ότι ο 17. αι. συνεχίζεται: νέες μεταφράσεις δυτικών μυθιστοριών, ανάπτυξη του θεάτρου, πρώτα λυρικά ερωτικά τραγούδια με δυτικές επιδράσεις. Χρήσιμα στοιχεία για την αντιπαραβολή με τα χρόνια που ετοιμάζουν, στον ελληνικό χώρο, τον «διαφωτισμό» αποτελούν: η σημείωση του χρόνου έκδοσης της πρώτης ρωσικής εφημερίδας (1703), αλλά και η ένδειξη για καθυστερημένη έμμετρη μετάφραση της *Ιστορίας του Παρίση και της Βιέννας* από τα ιταλικά (επιβάλλεται να δοθεί ακριβής χρονολογία της μετάφρασης, να συνδεθεί το έργο με τον *Ερωτόκριτο*, και να αντιδιασταλεί ο ρωσικός από τον βαλκανικό χώρο - ιδιαίτερα τον ρουμανικό και τον βουλγαρικό -, που αντλεί και τα περισσότερα αναγνώσματά-του από τον ελληνικό και όχι τον ευρωπαϊκό χώρο.

Η τομή του 1727/30, με την οποία αρχίζει το *κεφ. II* («Ο ρωσικός κλασικισμός», σ. 258-276), φαίνεται ουσιαστική. Εγκαταλείπεται η ειδολογική διάταξη της ύλης (προβάλλονται ορισμένες μόνο κεντρικές, «προδρομικές» μορφές) και γίνεται κυρίως προσπάθεια διαγραφής της επίμονης ευρωπαϊκής επίδρασης στη ρωσική λογοτεχνία της περιόδου 1730-1760/61, καθώς και του πρώτου συγκροτημένου ρωσικού λογοτεχνικού ρεύματος, τού «κλασικισμού» (όπως και στο υπόλοιπο έργο, μειονεκτεί η συγκριτική, προς τη διεθνή καθιερωμένη, ανάλυση της ορολογίας, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κάποτε σύγχυση στον μη εξοικειωμένο αναγνώστη). Χρήσιμα τα στοιχεία για τις κοινές έλξεις της ρωσικής και της νεοελληνικής παιδείας, τη γαλλομανία, τον εγκυκλοπαιδισμό και τα προχωρημένα γνωρίσματα της πνευματικής κίνησης (το πρώτο φιλολογικό περιοδικό εκδίδεται το 1759), ατελής η περιγραφή άλλων φαινομένων, όπως, π.χ., οι μετρικοί προβληματισμοί της εποχής.

Ο τ. Α' τελειώνει με το ανεπτυγμένο και πολύ σημαντικό *κεφ. III* του δεύτερου μέρους («Η εποχή της Αικατερίνης», σ.277-330), όπου παρακολουθεί-

ται η «διαμόρφωση του ρωσικού [illegible] φωτισμού», η «κρίση των παλιών μ[illegible] φών στη λογοτεχνία», η «σάτιρα» ο «σεντιμενταλισμός». (προκειτ[illegible] βέβαια, για συγκεκριμένη ογκ[illegible] προρομαντισμού)· ενδιαφέρουσα [illegible] πογράμμιση φαινομένων που οδ[illegible] σε συγκριτικά συμπεράσματα [illegible] λισμός και εξωτισμός, σ. 295 κ.ε., [illegible] μαντικές μεταφράσεις δημιουργ[illegible] πεζογραφίας, σ. 316-317, πρώτα [illegible] κά, σατιρικά και ειδικού ενδιαφ[illegible] τος περιοδικά), και δεδομένων [illegible] σχετίζονται με τα ελληνικά πράγ[illegible] (γλωσσικό ζήτημα, σ.327 κ.ε., κ.[illegible]

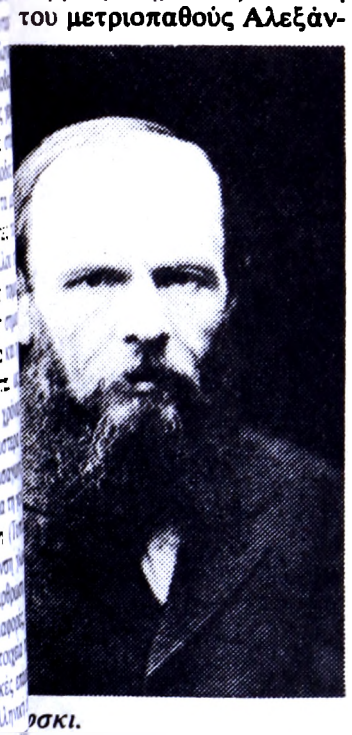
Ο *Β' τόμος* πραγματεύεται, σε [illegible] ανεπτυγμένα κεφάλαια, ολόκ[illegible] σχεδόν τον 19. αι. (ώς το 1890). Ο [illegible] τιτλος, «Ο Ρομαντισμός και ο Ρ[illegible] σμός. Η κλασική περίοδος της [illegible] κής λογοτεχνίας», και η γενική α[illegible] γωγή του τόμου, σ. 9-12, διαγρ[illegible] τις δύο κύριες στιγμές της πο[illegible] στής (και διερευνημένης) εποχ[illegible] ρωσικής γραμματείας, και επιχ[illegible] να οριοθετήσουν τις επιμέρους π[illegible] δους-της (για τον ρομαντισμό: [illegible] 1825· για την «κλασική» εποχή [illegible] 1842, 1842-1855, 1855-1890). Δι[illegible] λίες προκύπτουν από τη χρήση [illegible] ορολογίας, αφενός αμιγέστερα [illegible] λογικής (ρομαντισμός, ρεαλισμ[illegible] φετέρου αξιολογικής (προκλ[illegible] κλασική περίοδος και φάσ[illegible] αμφισβητήσεις γεννά τόσο τ[illegible] όριο (με ποια στοιχεία, π.χ., [illegible] κλασική περίοδος αρχίζει το [illegible] όχι ήδη από τα μέσα ή τις δ[illegible] ταίες δεκαετίες του 18. αι., [illegible] μειώνεται αλλού στο βιβλίο) [illegible] το τελικό (ο τόμος τερματίζ[illegible] 1890, αλλά η σημασία του 188[illegible] ται ιδιαίτερα και η δεκαετία 18[illegible] αναγνωρίζεται ως μεταβατ[illegible] *κεφ. I* («Τα χρόνια του ρομαν[illegible] σ. 13-42), ύστερα από ανεπτ[illegible] στορική εισαγωγή, δίνονται [illegible] στοιχεία για τη γενικότερη φυλ[illegible] κατάσταση (Τύπος, όμιλοι κ[illegible] ρείες, όξυνση γλωσσικού ζητ[illegible] κ.ά.). Η άρθρωση ακολουθεί [illegible] λογικές διαφορές, και δεν λ[illegible] εδώ τα στοιχεία που ενδιαφ[illegible] πολιτισμικές επαφές με τον [illegible] χώρο («ελληνική ιδέα» και φ[illegible] σμός, μεταφράσεις αρχαίων σ[illegible] φέων, απόηχοι της Ελληνικής Ε[illegible] στασης, αντίκτυπος των πρ[illegible] λογών δημοτικών τραγουδιώ[illegible] σμένες αστοχίες χρειάζεται ν[illegible] θωθούν (π.χ. σύγχυση για τη σ[illegible] κή αξία του αλεξανδρινού στ[illegible] ναφορά προ της λέξεως σε «ν[illegible] λιστική μυθιστοριογραφία»).

Πολύ σημαντική η ύλη του [illegible] («Οι πρώτοι κλασικοί», σ.43-[illegible] καλύπτει την περίοδο 1825-[illegible] στερα από εισαγωγή για τις [illegible] σεις από τη συντριβή του κ[illegible] των «Δεκεμβριστών», η ρο[illegible] κυρίως παραγωγή της περιόδ[illegible] λύεται καταρχήν προσωποκ[illegible] Πούσκιν, σ.46-62, Γκόγκολ, [illegible]

αι κατόπιν ειδολογικά. Με ε-
ι δίνονται τα γνωρίσματα της
ημένης γενιάς» των χρόνων
40. Πολλές πληροφορίες δια-
νονται με ζητήματα της νεοελ-
; ιστορίας και φιλολογίας (π.χ.
νισμός), άλλες παρέχουν συγ-
στοιχεία για τη γενικότερη θέ-
ρωσικής λογοτεχνίας την επο-
ή (πρόσληψη και τύχη έργων
τικοευρωπαϊκών λογοτεχνιών,
στην πεζογραφία από το 1830
ώτες γυναίκες συγγραφείς γύ-
1840).

η πιο ανεπτυγμένο είναι το
(«Στροφή στο ρεαλισμό»,
8), όπου το βάρος πέφτει στην
ρή των τάσεων της πεζογρα-
της κριτικής (αν και αφιερώ-
ολύς χώρος και στα άλλα
σαγωγή για την κύρια ιδεολο-
μάχη της περιόδου ανάμεσα
λαβόφιλους» και τους «Δυτι-
«Δυτικόφρονες»), που θα συ-
και αργότερα, ιδιαίτερα ανε-
ος ο λόγος για τον Μπελίνσκι
Γιούτσεφ (μάλλον άστοχος ο
λισμός του τελευταίου με τον
, ενδιαφέρουσα η περιγραφή
ων και των θεμάτων της ηθο-
πεζογραφίας (και πάλι, οι α-
σε «νατουραλιστική» σχολή
φυσιολογικό ηθογράφημα»,
, δημιουργούν δυσκολίες για
ονική σύγκριση με ξένες
ίες και, πάντως, δεν τεκμη-
όσο χρειάζεται).

IV («Το ρωσικό μυθιστόρη-
9-308), είναι το μεγαλύτερο
και του έργου. Ύστερα από
στην πολιτική και κοινωνι-
ταση της εποχής (που ορίζε-
τον θάνατο του τυραννικού
Α′ και την ήττα του Κριμαϊ-
ου, 1855-1856, την αρχή της
τικής περιόδου, 1861, την α-
εταρρύθμιση, 1862, και τη
του μετριοπαθούς Αλεξάν-

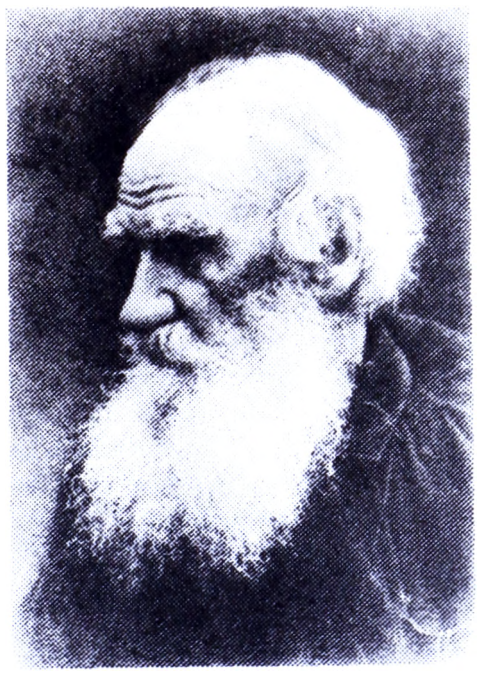
ρσκι.

31, η γραμματειακή ύλη ε-
ειδολογικά (πεζογραφία,
τρο, κριτική), με κύριο
ιυθιστόρημα: δίκαια ανε-
λόγος για τους Ντοστο-
στόι· προς το τέλος του
πυνωθούνται πολλοί συγ-
ίς πάντοτε σαφή διάκρι-
άσεις ή ομάδες· η σύγχυ-
«νατουραλισμό» συνεχίζε-
ί με την περιγραφή της ά-
ήματος από την Ευρώπη
9). Χρήσιμα συγκριτικά
χή ρωσικής εθνικής ζω-
56, μουσικής, +1860, λα-
56.

ιώνει με το *κεφ. V* («Η
1880», σ. 309-353), που ε-

ξετάζει τα χρόνια κατά τα οποία, σύμφωνα με τον συγγραφέα, τερματίζεται η ρωσική «κλασική λογοτεχνία», μέσα στο κλίμα της αντίδρασης που ακολουθεί τη δολοφονία του Αλεξάνδρου Β′. Και εδώ ισχύει ό,τι παρατηρήθηκε για το τελευταίο κεφάλαιο του τ. Α′: το τμήμα θα μπορούσε να συνεξεταστεί με τον τ. Γ′ (πρώτες αρχές νεότερων τάσεων που εκδηλώνονται κυρίως από το 1890 κ.ε., ιδιαίτερη καλλιέργεια του διηγήματος και της λυρικής ποίησης). Πυρήνας του κεφαλαίου είναι η εξέταση του έργου του Τσέχοφ. Ορισμένες θεωρητικές εκτιμήσεις κάποτε πάσχουν, όπως, π.χ., στα όσα λέγονται για την «αναζωπύρωση του ρομαντισμού», σ.313 (πρόκειται μάλλον για τάσεις που προετοιμάζουν τον συμβολισμό), ή για τον «μοντερνισμό» , σ.341 κ.ε. (δεν πρόκειται, ωστόσο, για τον ισπανικό «μοντερνισμό» των χρόνων 1880 κ.ε., ούτε για τον ρωσικό και τους ευρωπαϊκούς μοντερνισμούς του τέλους του 19. και των αρχών του 20. αι.), δεν γίνεται λόγος για ρωσικό παρνασισμό (αν και γνωρίσματα που περιγράφονται σποραδικά, π.χ. στις σσ. 337, 340, θα ταίριαζαν με θέματα και όψεις του κινήματος), δεν σημειώνεται ότι αρκετοί πεζογράφοι της περιόδου είναι ουσιαστικά νατουραλιστές.

Ο *Γ′ τόμος, κεφ. I-III* και «Επίλογος», καλύπτει τα εξαιρετικά γόνιμα για τη ρωσική λογοτεχνία χρόνια 1890-1917. Ο υπότιτλος, «Σύγχρονα ρεύματα στο ρωσικό εργαστήριο», τονίζει κυρίως τον διαρκώς αυξανόμενο βαθμό επαφής της ρωσικής παιδείας με την υπόλοιπη Ευρώπη, αλλά και τη θεωρητική και πρακτική χειραφέτηση και αυτοτέλεια της ρωσικής λογοτεχνίας. Η γενική «Εισαγωγή», σ.9-13, συζητά τους κύριους σταθμούς της περιόδου (εξακολουθούν να υπάρχουν δυσκολίες στη χρήση ή την εναλλαγή όρων όπως «νεορομαντισμός», «νεορεαλισμός», «πεσιμισμός» κ.ά.· η πε-

Λέων Τολστόι.

ριοδίκευση που προτείνεται: 1890-1905/7, 1905-7-1910, 1910-1917, δεν τηρείται απόλυτα στον υπόλοιπο τόμο). Το *κεφ. I* («Η δεκαετία του 1890», σ. 14-57) αποφεύγει την ειδολογική διάταξη και αντιπαραθέτει (με αρκετές δυσκολίες) τη «μοντερνιστική» (ορθότερο θα ήταν: «συμβολιστική» και «παρακμιακή») λογοτεχνία απέναντι στις επιβιώσεις της «ρεαλιστικής» πεζογραφίας. Η σημαντική ανάπτυξη του ρωσικού συμβολισμού, 1892-1893 κ.ε., εξετάζεται, πάντως, απομονωμένη από τα δυτικά παράλληλα (εδώ θα μπορούσε να γίνει λόγος και για τις επαφές του ελληνικού με τον ρωσικό συμβολισμό: μεταφράσεις, γνωριμία μέσω ελληνικών λογοτεχνικών περιοδικών κτλ., ή, ειδικότερα, για την απήχηση Ρώσων λογοτεχνών και θεωρητικών στην Ελλάδα της γενιάς του 1880: Μερεζκόφσκι, Μπριούσοφ κ.ά).

Το πολύ ανεπτυγμένο *κεφ. II* («Ο συναγερμός του 1905», σ.58-160) συνεχίζει τα προηγούμενα. Η διάταξη είναι ειδολογική, το κύριο βάρος πέφτει στον Γκόρκι, σ.58-70, στη συνέχεια των συμβολιστών ποιητών («νεοσυμβολισμός», 1903 κ.ε.: Σολοβιόφ, Μπλοκ, Άννενσκι κ.ά.) και στη ζωηρή φιλοσοφική και κριτική κίνηση της εποχής (όπου και εκτενής παρουσίαση της σοσιαλιστικής, σοσιαλδημοκρατικής και μαρξιστικής σκέψης: Πλεχάνοφ, Λένιν, Λουνατσάρσκι, Βορόφσκι). Χρήσιμες οι αναφορές στη σχέση συμβολιστικής λογοτεχνίας και τέχνης της εποχής, στον ρόλο των περιοδικών (αξίζει να διερευνηθούν περισσότερο φαινόμενα όπως η επαφή του ρωσικού περιοδικού *Ζυγός* με τα *Παναθήναια* στα χρόνια 1904-1909, σ.80). Δεν ολοκληρώνεται ο λόγος για τον «ποιητικό ιμπρεσιονισμό, σ.116, και τις αρχές της ιδιαίτερα σημαντικής για τη θεωρία της λογοτεχνίας και τη μεταγενέστερη κυρίως επιρροή-της στη διεθνή επιστήμη «Μορφολογικής Σχολής» (που θα έπρεπε κανονικά να παρουσιαστεί διεξοδικά στο επόμενο κεφάλαιο).

Το επίσης ανεπτυγμένο *κεφ. III* («Δέκα έξαλλα χρόνια», σ.161-274) εξετάζει την περίοδο 1907-1917 (ή καλύτερα 1907-1916) και θα μπορούσε να χωριστεί στα δύο. Η τομή του 1910/11 αναλύεται, πραγματικά, στην εισαγωγή (εμφάνιση «ακοινωνικής» και «αντικοινωνικής» λογοτεχνίας, κρίση του συμβολισμού και εμφάνιση του «ακμεϊσμού» και του φουτουρισμού, αναζωπύρωση του ρεαλισμού). Οι παραπάνω διαφοροποιήσεις, σε συνδυασμό με την ειδολογική διάταξη, υπαγορεύουν τις επιμέρους αρθρώσεις. Αρκετές πληροφορίες για τα μοντερνιστικά κι-

Σαλτικώφ-Σεντρίν

νήματα της περιόδου (αλλά δεν αναλύονται πάντοτε με σαφήνεια οι όροι, όπως, π.χ., ο «κλαρισμός»· τα «ιμαζινισμός», «ακμεϊσμός», καλύτερα: «ιμαζισμός» ή «εικονισμός», «ακμισμός»· λίγα όσα λέγονται για ποιητές όπως η Αχμάτοβα και ο Μαντελστάμ). Η κύρια δυσκολία του κεφαλαίου (όπως και του «Επιλόγου» που κλείνει τον τόμο) είναι το ότι γενικά δεν συμπεριλαμβάνεται το μετεπαναστατικό έργο και η εξέλιξη συγγραφέων που εμφανίστηκαν πριν από το 1917· ανεξάρτητα από τις σοβαρές επιπτώσεις, τις αντίρροπες τάσεις ή τα τραυματικά επακόλουθα γνωρίσματα που επιφυλάσσουν στη λογοτεχνία οι μεγάλες τομές της πολιτικής και κοινωνικής ιστορίας, η παράβαση του πάγιου γραμματολογικού κανόνα να συνεχίζεται και να ολοκληρώνεται η εξέταση του συνολικού έργου των συγγραφέων δημιουργεί δυσαναπλήρωτο κενό στον αναγνώστη που θέλει να σχηματίσει πλήρη εικόνα της παραγωγής σημαντικών συγγραφέων (η εξαίρεση αίρεται, στο βιβλίο, ώς ένα βαθμό, για μια σειρά συγγραφέων της «εμιγκράτσιας», χωρίς πάντως και εδώ η διάκρισή-τους από τους υπόλοιπους συγγραφείς να γίνεται με επιτυχία).

Την εμφανή αυτή αντίφαση φαίνεται να θέλει να θεραπεύσει ο *Επίλογος* (καλύτερα: «Επίμετρο»), σ.265-274, που ασχολείται πολύ σύντομα με τον σταθμό του 1917 και το έργο ορισμένων νέων λογοτεχνών (Τσφετάγεβα, Παστερνάκ, Εσένιν, Κλιούγεφ κ.ά.). Το κενό, βέβαια, δεν αντισταθμίζεται εύκολα: συμπιέζονται και αδικούνται αξιόλογοι συγγραφείς, ενώ η προσπάθεια να σταθμιστεί η γενικότερη σημασία της Οκτωβριανής Επανάστασης για την πνευματική ζωή και τη λογοτεχνία θα απαιτούσε αρκετά διεξοδικότερη ανάλυση.

* * *

Πολύ σύντομα και συμπερασματικά: *Ύλη* και γραμματολογική *έκθεση* ιδιαίτερα ανεπτυγμένη και προσεγμένη για τη μεσαιωνική και την αρχή της νεότερης ρωσικής γραμματείας, ικανοποιητική εξέταση για το μεγαλύτερο μέρος της λογοτεχνίας του 19. αι., εκτενής, αλλά όχι πάντοτε αποτελεσματική παρουσίαση της περιόδου από τα τέλη του 19. αι. ώς το 1917. Η έλλειψη από τη μη πραγμάτευση των εξήντα χρόνων της νεότατης λογοτεχνικής ιστορίας από την Επανάσταση ώς την έκδοση του βιβλίου δεν θα ήταν δυνατό, βέβαια, να αντιμετωπιστεί, παρά μόνο με μια ανεξάρτητη προσπάθεια για τη Σοβιετική λογοτεχνία (πράγμα που εξακολουθεί να είναι ένα γενικότερο ζητούμενο της συγκριτι-

Νεκράσωφ, πορτραίτο του Κραμσκόι.

κής γραμματολογίας-μας).

Η *σύνθεση* υπαγορεύεται, στην περιοδίκευση και τη διαλεκτική-της κατάστρωση, από τα συνεκτικά σχήματα κράσης των πολιτικοκοινωνικών και των λογοτεχνικών φαινομένων, που φαίνεται να έχει καθιερώσει η σοβιετική φιλολογική επιστήμη. Ένα από αυτά, η επανερχόμενη στη ρωσική πνευματική ιστορία εναλλαγή «χειμώνα - «άνοιξης» (ή αλλιώς: το «λιώσιμο των χιονιών»), δηλαδή η ακολουθία, ύστερα από περιόδους πνευματικής καταστολής και καταπίεσης, περιόδων ελεύθερης και ραγδαίας ανάπτυξης και ανόδου, θα ήταν χρήσιμο να παραλληλιστεί με δύο από τα πιο εντυπωτικά σχήματα που έχουν εφαρμο-

στεί στον τομέα της νεοελληνικής ιστορίας και φιλολογίας: τη «ροπή προς τη συνθεση» (την προπαρασκευή και την εμφάνιση διαδοχικών συνθέσεων — πυκνώσεων και αραιώσεων), του Κ. Θ. Δημαρά, και τον «αντιστασιακό χαρακτήρα» της πολιτικής ιστορίας και της ιστορίας των γραμμάτων-μας, του Ν. Σβορώνου και του Μ. Vitti.

Τέλος, τα *τεχνικά γνωρίσματα*, η *εκδοτική εμφάνιση* και *χρηστικότητα* του βιβλίου απαιτούν ορισμένες συμπληρωματικές παρατηρήσεις. Παρόλο που ο Α. δεν είναι ειδικός φιλόλογος, η μορφή και η διατύπωση της ύλης παρουσιάζουν μεγάλες αρετές: η μέριμνα για το αρμόδιο ύφος είναι πάντοτε έκδηλη, η γνώση και ο κατάλληλος χειρισμός του νεοελληνικού οργάνου βρίσκονται σε υψηλό βαθμό, η επαφή με τη νεοελληνική λογοτεχνία στις διάφορες φάσεις-της βοηθά στην επιτυχη-

Τσέχωφ

Γκόρκι.

μένη, άνετη και συχνά ιδιαίτερα πρωτότυπη απόδοση των παραθεμάτων από ρωσικά λογοτεχνικά και θεωρητικά κείμενα. Οπωσδήποτε, βέβαια, δεν λείπουν οι απειρίες του μη ειδικού: Η έκθεση δεν συνοδεύεται από την απαραίτητη βιβλιογραφική τεκμηρίωση (οι σπάνιες υποσελίδιες σημειώσεις αφορούν κυρίως σύντομες παραπομπές ή επεξηγηματικές διευκρινίσεις στις μεταφράσεις παραθεμάτων και στην ανάλυση ορισμένων όρων· υποσημειώσεις - παρεκβάσεις με μεγάλη χρησιμότητα, όπως, π.χ. στη σ.249 του τ. Α', θα έπρεπε να γενικευθούν). Την έλλειψη αυτή μας δίνει αρχικά την εντύπωση ότι θα ήθελε να την θεραπεύσει ως ένα βαθμό η ποικιλία της τυπογραφικής εμφάνισης: τμήματα με όρθια, πλάγια, και πλάγια μικρότερα στοιχεία εναλλάσσονται, τόσο στα εισαγωγικά μέρη όσο και στα υπόλοιπα κεφάλαια του βιβλίου· ενώ, όμως, η πρώτη εντύπωση του αναγνώστη είναι ότι η εναλλαγή υπαγορεύεται από συγκεκριμένες προθέσεις (κάποτε, π.χ., εισάγονται, με πλάγια στοιχεία, τμήματα που δεν αποτελούν καθαυτό ιστορική περιγραφή, αλλά περιέχουν και προσωπικές σκέψεις, αποτιμήσεις και συγκρίσεις), η πράξη δείχνει ότι πρόκειται για ασυστηματοποίητες γενικά και άχρηστες τυπογραφικές τροπές (έτσι, π.χ., συνηθίζεται, χωρίς λόγο, να δίνονται με πλάγια, ή και με πλάγια μικρότερα στοιχεία τα αρχικά και τα καταληκτικά τμήματα των κεφαλαίων· αλλού εναλλάσσονται και οι τρεις μορφές, τα παραθέματα εισάγονται πότε με όρθια στοιχεία μέσα σε εισαγωγικά, πότε με πλάγια μικρότερα στοιχεία, κ.ο.κ.). Δεν λείπουν, επίσης, ορισμένες συντακτικές αστοχίες και ορθογραφικά λάθη (κάποτε και στις λεζάντες των εικόνων). Η εικονογράφηση είναι αρκετά επιμελημένη (εκτός από τα εξώφυλλα των τόμων, 3 έγχρωμες και 55 ασπρόμαυρες εικόνες συνολικά: κυρίως σχέδια ή φωτογραφίες συγγραφέων, αλλά και απεικονίσεις χειρογράφων ή εντύπων κ.ά.) και οι Πίνακες περιεχομένων, στο τέλος κάθε τόμου, είναι πλούσια αναλυτικοί. Αυτό δεν σημαίνει, βέβαια, ότι καλύπτονται τα κύρια κενά της έκδοσης, που είναι η έλλειψη Βιβλιογραφικού Οδηγού, Ευρετηρίων και Χρονολογικών και άλλων Πινάκων και Διαγραμμάτων: με την πολύτιμη πείρα ξένων γραμματολογικών συνθέσεων και εισαγωγικών οδηγών, αλλά και των σημαντικότερων από τις Ιστορίες της νεοελληνικής λογοτεχνίας που διαθέτουμε, ανάλογες ελλείψεις είναι δυσεξήγητες, και ο σημερινός αναγνώστης τις αισθάνεται με τρόπο ιδιαίτερα οδυνηρό· πρόκειται για ατέλειες που δεν μειώνουν απλώς τη χρηστικότητα των γραμματολογιών, αλλά και περιορίζουν αφάνταστα τις δυνατότητές-τους να αναχθούν από ερεθίσματα σε πραγματικά όργανα της γενικής και συγκριτικής γραμματολογικής επιστήμης.

Οι δυνατότητες αυτές θα υπήρχαν, για το βιβλίο του Α., τουλάχιστον με τα εξής συμπληρώματα (που ευχόμαστε να υπάρχουν οπωσδήποτε σε μια νέα έκδοση της *Ρωσικής Λογοτεχνίας*: διεξοδικό Βιβλιογραφικό Οδηγό για τη ρωσική λογοτεχνία και τις φιλολογικές σπουδές που την αφορούν (όπου θα μπορούσαν να ενταχθούν και πρόσθετοι πίνακες με τις υπάρχουσες στα ελληνικά μεταφράσεις ρωσικών λογοτεχνικών κειμένων και φιλολογικών μελετών, τις ανθολογίες, τα μικρότερα ή εκτενέστερα περιοδικά δημοσιεύματα και αφιερώματα κτλ.), περιεκτικά Ευρετήρια κυρίων ονομάτων, έργων και θεμάτων και, τέλος, Πίνακες ή Χρονοδιαγράμματα που να απεικονίζουν τη συγχρονία και διαχρονία ανάμεσα στη ρωσική, διεθνή και ελληνική ιστορική και πολιτισμική ζωή και τους σταθμούς των αντίστοιχων γραμματειών.

★ ★ ★

Ας μην ξεχνούμε ότι, ώς τώρα, οι δυνατότητές-μας να έχουμε μια γρήγορη απάντηση στο ερώτημα των ελληνορωσικών πολιτισμικών και λογοτεχνικών σχέσεων ώς τις αρχές του 20. αι. πήγαζαν σχεδόν αποκλειστικά από τα συγκεντρωτικά στοιχεία που έδιναν τα υπάρχοντα ευρετήρια των Ιστοριών της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Με βάση, π.χ., το λήμμα «Ρωσία» της *Ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας* του Κ.Θ. Δημαρά μπορούμε να παρακολουθήσουμε ορισμένες επαφές των γραμμάτων-μας με τον ρωσικό κόσμο, από το έμμετρο χρονικό του Αρσενίου Ελασσόνος (1588) ώς τα μυθιστορήματα του Κωνσταντίνου Θεοτόκη: η συγκομιδή είναι πενιχρότατη, και ασφαλώς δεν την αυξάνουν κατά πολύ τα αντίστοιχα στοιχεία των άλλων γραμματολογικών-μας οργάνων και των κατά καιρούς μικρότερων ειδικών δημοσιευμάτων (όπως, π.χ., της πρόσφατης αναδρομής του Τ. Βουρνά, «Στις πηγές της ρώσικης λογοτεχνίας», *Διαβάζω* 18, Μάρτιος 1979).

Οι κύριες ευθύνες, όμως, βρίσκονται αλλού, και εξηγούνται από ποικίλες αιτίες: εξαιρώντας όσες ορίζονται από το είδος των πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων και αντιθέσεων ανάμεσα στους δύο πολιτισμούς και τα συγκεκριμένα κρατικά-τους μορφώματα μέσα σε διάστημα χιλίων περίπου χρόνων, καθώς και τα αναπότρεπτα αρνητικά αποτελέσματα από την ανυπαρξία στην Ελλάδα πανεπιστημιακής διδασκαλίας και έρευνας για τις σλαβικές φιλολογίες, αρκούμαι να σημειώσω δύο μόνο από τις εγγενείς αδυναμίες των σπουδών-μας: μεγάλα βιβλιογραφικά κενά της νεοελληνικής φιλολογίας (1864-1906, 1921-1930)· ανεπαρκείς τομές ή έλλειψη οποιασδήποτε συγκροτημένης διερεύνησης, με βάση τις υπάρχουσες βιβλιογραφίες, σε μείζονα θέματα της νεοελληνικής και της συγκριτικής φιλολογίας, όπως, π.χ., μεταφράσεις από τα ελληνικά στα ρωσικά, και αντίστροφα, πρόσληψη και τύχη των βυζαντινών και των νεοελληνικών κειμένων στη ρωσική γραμματεία, και αντίστροφα, άμεσες επαφές και αποτελέσματα των επαφών Ελλήνων με τη ρωσική ζωή και τον πολιτισμό, και αντίστροφα, κ.ά. πολλά.

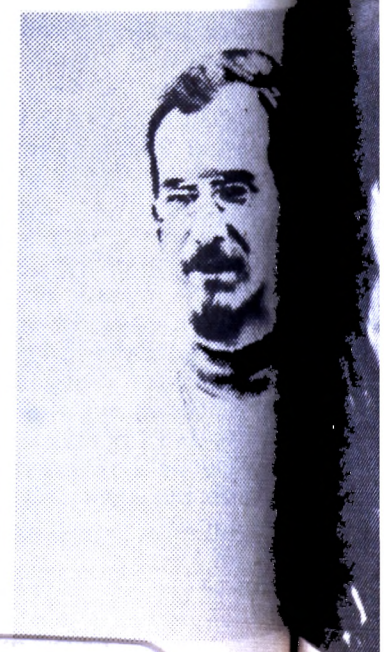
Η πρώτη από τις παραπάνω αδυναμίες δεν χρειάζεται να συζητηθεί εδώ· θυμίζω μόνο ότι εξαιτίας των βιβλιογραφικών αυτών κενών είναι σχεδόν αδυνατη πλήρης διαγραφή των ελληνορωσικών «ανταλλαγών» σε πο δους ιδιαίτερα πλούσιες και σθητες (επιδράσεις της ρωσικ πεζογραφίας από το δεύτερο σό του 19. αι., «βορειομανία» γνωριμία με τα λογοτεχνικά μ ματα του τέλους του 19. και αρχών του 20. αι., ενδείξεις τις πρώτες ελληνοσοβιετικές παφές στον τομέα των γραμ των κατά τη δεκαετία του 19 Όσον αφορά τη δεύτερη α μία, αξίζει να αναλογιστ πρώτα, τα χρήσιμα στοιχεία θα προέκυπταν, π.χ., από τ ποδελτίωση, με βάση τις στοιχες βιβλιογραφίες και τ λέτες της πάντοτε ακμαίας κής και ξένης βυζαντινολ των ρωσικών χειρόγραφων έντυπων μεταφράσεων, φράσεων, διασκευών και μ ων βυζαντινών και νεοελλ κειμένων, και τα πολυτιμα μένα από την αξιοποίηση γραφών όλων των ελληνικ βλιογραφιών ώς σήμερα ρωσικές και σοβιετικές, και για τις νεοελληνικές φράσεις, δημοσιευμένες τ τηματικές προσπάθειες, π.χ., οι παλαιότερες του Γ τσιου και της Σ. Ιλίνσκαγ μπορούσαν να συστηματ θούν και να βρουν αρχικά σε περιοδικά που φιλοξεν ξιέπαινα βιβλιογραφικές σπάθειες, όπως η *Διαγώνιος* χουν εγκαινιάσει ανάλογο γραμμα, όπως ο *Μαντατο* πολλά θα μπορούσαν να π.χ. για την παλαιότερη π από περιοδικά όπως *Ο στής*, που είναι καλό να να καλύπτει πιο συστ τους χώρους των ελλην κών και ελληνοανατολικ φών.

Πέρα από τη ζητούμενη κτική μέριμνα για τις μ σεις, η ελληνική βιβλιογρ ναι ιδιαίτερα ελλιπής σε ρά τα συνθετότερα θέμ τύχης των ελληνικών γρα στη Ρωσία, και αντίστρο το δεύτερο, αρκεί να σ με ενδεικτικά ότι η γν ρωσικής λογοτεχνίας α

Μπλοκ

Λουνατσάρσκι.

τρέγιεφ.

Μαγιακόφσκι.

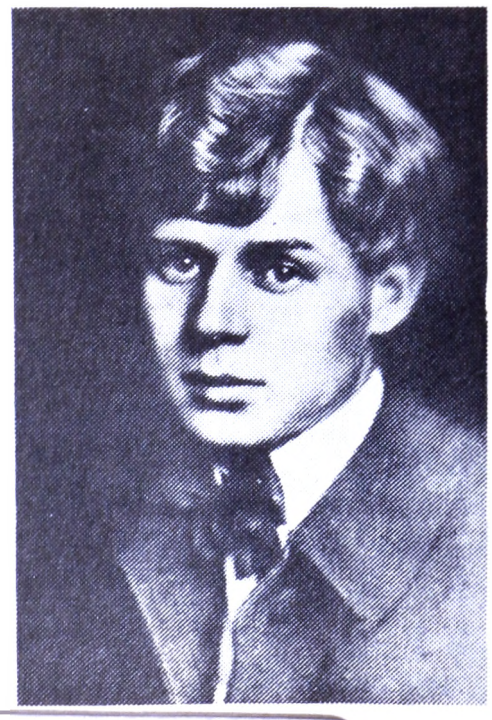
αντικότερους Έλληνες συγ-ιφείς και κριτικούς φαίνεται είναι, ώς τις αρχές του 20. αι., κλειστικά σχεδόν έμμεση σω δυτικοευρωπαϊκών γλωσ-ν), ότι σημαντικοί για τις ελ-ικές τύχες-τους Ρώσοι συγ-φείς δεν είχαν την ευτυχία να ωθούν, όπως αρκετοί από ς Ευρωπαίους και Αμερικα-ς συντεχνίτες-τους, το ενδια-ον των Ελλήνων βιβλιογρά-ν από τον Κατσίμπαλη ώς ς σημερινούς άξιους διαδό-ς-του, και ότι οι Ντοστογέφ-Τολστόι, Τσέχοφ και Γκόρκι ι οι μόνοι, πιθανότατα, Ρώ-σύγγραφείς, για τους οποίους ομε αυτοτελή Αφιερώματα ηνικών περιοδικών (Τολστόι: *Εστία,* 1.10.1928, 15.11.1960 1.10.1978· Γκόρκι: *Νέοι Πρω-όροι,* Μάιος 1932· Ντοστοϊ-κι: *Νέα Εστία,* 1.12.1956 και .1971· Τσέχοφ: *Νέα Εστία,* .1960, *Αιολικά Γράμματα,* τιος-Ιούνιος 1980. Σε άλλη γορία ανήκουν τα σποραδι-ικρότερα «αφιερώματα» άλ-περιοδικών, όπως, π.χ., της *ούριας Εποχής* για τους Πα-νάκ, Τσέχοφ, Πούσκιν, ή τα ορφα σύνολα του τύπου, του τεύχους για τη «δίκη νεύματος» και τους Σοβιετι-αντιφρονούντες της *Νέας Ε-*, 1.4.1966· αντίθετα, πρέπει να προστεθεί τουλάχιστον έ-κόμη γενικό αφιέρωμα, για οβιετική λογοτεχνία, *Επιθε-τη Τέχνης,* Δεκέμβριος 1.

ος, μένει πάντοτε να μελε-το ενδιαφέρον θέμα των ά-ν επαφών εκπροσώπων των ρωσικών γραμμάτων με τη ζωή, τον πολιτισμό και τους δημιουργούς του ελληνικού χώρου, και το αντίστροφο. Τα ερευνητικά κενά-μας είναι και πάλι αξιοσημείωτα: ενώ οι προσωπικές αυτές επαφές είναι και παλαιές και ενδιαφέρουσες (από την εποχή των πρώτων έκθαμβων Ρώσων επισκεπτών της βυζαντινής αυτοκρατορίας και των πρώτων φιλοπερίεργων Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών ταξιδιωτών στον Βορρά, στα χρόνια των Ρώσων μετεπαναστατικών φυγάδων και των πρώτων Ελλήνων παρατηρητών της σοβιετικής αλλαγής, ώς την περίοδο των Ελλήνων της μεταπολεμικής εξορίας και του επαναπατρισμού, και την αναθέρμανση των αμοιβαίων μετακινήσεων), λείπουν οι συνθετικές εκείνες διερευνήσεις που θα χρησιμοποιούσαν το πλουσιότατο αυτό υλικό για να δείξουν την πορεία και τις διακυμάνσεις της αλληλογνωριμίας των δύο κόσμων μέσα από την αμφίδρομη αυτοψία και όχι αποκλειστικά μέσα από τα πρίσματα των κειμένων και των άλλων έμμεσων βοηθημάτων. Και εδώ, η μελέτη των λογής αυτών «οδοιπορικών» θα μπορούσε να εξειδικευτεί, π.χ. από την ελληνική πλευρά, σε ένα σχεδίασμα της εικόνας της Ρωσίας (και κατόπιν της Σοβιετικής Ένωσης) μέσα στη νεοελληνική γραμματεία, σχεδίασμα που θα ήταν εξίσου πολύτιμο με ανάλογα εγχειρήματα που είτε έχουν ήδη αναληφθεί (όπως η ενδιαφέρουσα προσπάθεια της Κυρίας Μιχαήλας Καραμπίνη-Ιατρού για τους Νεοέλληνες που άφησαν

Αχμάτοβα.

Εσένιν.

ήχος & hi-fi

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΗ

ΜΕΡΙΚΑ ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ ΑΥΤΟΥ:

ΒΑΓΚΝΕΡ ΚΑΙ ΒΑΓΚΝΕΡΙΣΜΟΣ, ΜΑΛΕΡ, ΜΠΡΟΥΚΝΕΡ ΚΑΙ ΡΙΧΑΡΝΤ ΣΤΡΑΟΥΣ

...Τον μεγάλο ορχηστρικό όγκο παρατηρούμε κατά την περίοδο αυτή μόνο στη Συμφωνία των Άλπεων όπου εκτός των άλλων —πιστός στα ρεαλιστικά έφε των συμφωνικών ποιημάτων— εισάγει και μια μηχανή που μιμείται τον ηχο της καταιγίδας. Μίμηση ιδιαίτερα απλοϊκή που —κατά τη γνώμη μας— αποβαίνει σε βάρος του όλου έργου...»

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΡΟΚ

Εχω παρατηρήσει ότι πολλοί δημοσιογράφοι και πολύ κοινό του ροκ αγωνίζονται σώνει και καλά να εντάξουν το ρόκ μέσα στην έννοια της πολιτικής και είναι πολύ φυσικό να μπερδεύτουν και να πελαγοδρομήσουν. Σε μια χριστιανική κοινωνία ο ρόκερ θα αποτελούσε ζιζάνιο του σατανά...»

Ο MITCH COTTER ΚΑΙ ΟΙ ΤΣΑΡΛΑΤΑΝΟΙ

Το ανθρωπινο αυτί είναι ενα εκπληκτικό οργανο. Μπορεις να ακουσεις μέχρι τις θερμικές μοριακές κινησεις. Δυστυχως πολλοι σχεδιαστες ηλεκροακουστικων συσκευων δεν εχουν καμία επαφη με την ερευνα που γινεται γυρω απο την ακοη...»

● ΣΕΛΙΔΕΣ ΔΙΣΚΟΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΞΕΝΗΣ, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΑΙΝΙΩΝ, ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ

● ΚΑΙ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΕΝΘΕΤΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΟΠΩΣ:

- ΑΡΕΣΕΙ ΣΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΝΑ ΕΞΟΥΣΙΑΖΟΝΤΑΙ;
- ΤΟ ΛΥΚΟΦΩΣ ΤΩΝ ΘΕΩΝ
- ΑΠΟ ΤΗΝ ΛΟΥΛΟΥ ΤΩΝ ΒΕΝΤΕΚΙΝΤ ΚΑΙ ΑΛΜΠΑΝ ΜΠΕΡΓΚ ΣΤΗ ΜΑΜΑ ΡΟΖΑ ΤΟΥ ΠΑΖΟΛΙΝΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΜΠΙΡΙΑ ΤΟΥ ΦΕΛΙΝΙ ΣΤΗΝ ΕΥΔΟΚΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΔΑΜΙΑΝΟΥ
- ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΟΥ NEW WAVE
- ΘΕΑΤΡΑ, ΜΟΥΣΙΚΑ ΝΕΑ κ.λπ.

ΚΑΘΕ ΤΕΥΧΟΣ ΤΟΥ ΗΧΟΥ ΠΡΟΚΑΛΕΙ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

γραπτές εντυπώσεις από τις Ηνωμένες Πολιτείες) είτε θα άξιζε να αναληφθούν στο μέλλον (σκέφτομαι, π.χ., τις πλούσιες υποσχέσεις που δίνει ένα αντίστοιχο εγχείρημα για τη νεότερη Αγγλία, που θα άρχιζε από τις *Αποδημίες* του Νικάνδρου Νούκιου, 1545-1546, ή την έλξη ενός σχεδιάσματος για τη σύγχρονη Κίνα, που θα μπορούσε να αρχίζει με τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις του Καζαντζάκη και να φτάνει ώς τις πρόσφατες εμπειρίες, όπως, π.χ., αυτές που υποτυπώθηκαν στο «Οδοιπορικό πέντε Ελλήνων αρχαιολόγων» που παρουσίασε η Μακεδονική Καλλιτεχνική Εταιρεία «Η Τέχνη» — για να περιοριστώ μόνο σε δύο ακόμη «υπερδυνάμεις», τη μία του ανεπίστρεπτου παρελθόντος και την αλλη του αναπόδραστου μέλλοντος).

★ ★ ★

Αν η συνδρομή της αυτοψίας αυτού του είδους δεν έχει πάντοτε κυριαρχική αξία για την ευόδωση των ιστορικοφιλολογικών ερευνών, προσθέτει ωστόσο κάποτε ιδιαίτερο κύρος, όταν συνυπάρχει σε περιπτώσεις μελετητών που διαθέτουν τις αρετές της αγάπης προς το αντικείμενότους, της διεξοδικής και εμβαθυμένης γνώσης, της ευαισθησίας και της οξυδέρκειας. Από την άποψη αυτή δεν είναι χωρίς σημασία το γεγονός ότι η πρώτη ελληνική δοκιμή συγγραφής ιστορίας της ρωσικής λογοτεχνίας προέρχεται από τον Καζαντζάκη, συγγραφέα που πρόσθεσε στις διψασμένες και ποικίλες αναγνώσεις και ανησυχίες-του την αυτοψία των πυρετωδών δημοσιογραφικών αναζητήσεων μιας ιδιαίτερα κρίσιμης μεταβατικής εποχής. Εκτός από τους καθαρότερα λογοτεχνικούς, ταξιδιωτικούς και αρθρογραφικούς καρπούς της άμεσης επαφής του Καζαντζάκη με τη Σοβιετική Ένωση στα χρόνια 1925-1929, η *Ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας* (Ελευθερουδάκης, τ.1-2, [1]1930, Ελ. Καζαντζάκη, [2]1965, σσ.318) παραμένει η πρώτη σοβαρή συνθετική ελληνική προσπάθεια, αξεπέραστη ώς τις μέρες της *Ρωσικής Λογοτεχνίας* του Αλεξανδρόπουλού. Η ασφαλής αίσθηση ότι μια ολόκληρη εποχή, ή καλύτερα γραμματεία, είχε ολοκληρώσει τον κύκλο-της, η αξιοποίηση πρόσφορων (άδηλων) δυτικοευρωπαϊκών βοηθημάτων και η αποφασιστική συμβολή προσωπικών αναγνώσεων και εμπειριών, σε συνδυασμό με τη θαυμαστή ζωηρότητα της έκθεσης, την επιτυχημένη απομόνωση του πρωτότυπου και του χαρακτηριστικού (ιδιαίτερα χάρη στα καλοδιαλεγμένα μεταφρασμένα παραθέματα) και την αφαιρετική ευκολία για γενικεύσεις με έντονα εντυπωτικά αποτελέσματα (κυρίως στις ενδιαφέρουσες προλογικές σκέψεις για τα «κύρια χαρακτηριστικά της ρωσικής φιλολογίας», καθώς και στα επιλογικά συμπεράσματα), οδηγούν σε μια ιδιαίτερα χρήσιμη για το κεντρικό τμήμα (που αφιερώνεται στον 19. αι.) και πρωτότυπη στο τελευταίο κεφάλαιό-της (που αφορά τη σοβιετική λογοτεχνία από το 1917 ώς το 1930) σύντομη δοκιμιογραφική γραμματολογική σύνθεση που απευθύνεται στο ανήσυχο ελληνικό κοινό της δεκαετίας του 1930.

Για να μην αφήσουμε, όμως, την πρώτη αυτή ελληνική προσπάθεια και την πρόσφατη δοκιμή του Α. αστοίχιστες και προς ανάλογες γραμματολογίες που σκοπεύουν το ευρωπαϊκό κυρίως κοινό, θα μπορούσαμε, συμπληρώνοντας ταυτόχρονα την τριάδα των ομόλογων βιβλίων που κυκλοφορούν αυτή τη στιγμή στην ελληνική αγορά, να αντιζυγίσουμε τα βιβλία του Καζαντζάκη και του Α. με ένα τουλάχιστον άλλο έργο, την *Ιστορία της Ρωσικής Λογοτεχνίας* του Ρώσου πρίγκιπα και καθηγητή της ρωσικής λογοτεχνίας στο μεσοπολεμικό Καϊμπριτζ Ντ. Σ. Μίρσκυ (1. αγγλ. έκδοση 1927, ελληνική μετάφραση Ι. Ράλλη-Κ.Χατζηδήμου από τη συμπληρωμένη αγγλική έκδοση του 1949, «Ερμής», 1977, σσ.468). Πρόκειται για εξαιρετική στον τύπο και τον όγκο-της σύνθεση, με βάρος κυρίως στη ρωσική παραγωγή από το 1800 κ.ε. (το προηγούμενο τμήμα αντιπροσωπεύει μόλις το ένα έβδομο του έργου, και είναι σήμερα ανεπαρκές· ένα δεκασέλιδο «Υστερόγραφο» για τα χρόνια 1917-1940 έχει προστεθεί από τον Άγγλο επιμελητή της έκδοσης του 1949).

★ ★ ★

Ο σύγχρονος Έλληνας αναγνώστης είναι, επομένως, παρά τις τόσες ελλείψεις της φιλολογικής-μας επιστήμης, σχετικά ευνοημένος. Από τα 1977/8 έχει στη διάθεσή-του δύο ακόμη εξαιρετικά βοηθήματα για τη συνολική εποπτεία της ρωσικής λογοτεχνίας ώς το 1917, που δεν αλληλοαναιρούνται, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται. Δίπλα στη λιτή, κατασταλαγμένη και διαυγή έκθεση του Ρώσου, που μορφοποιεί (1927) την κριτική γνώση, την αξιοζήλευτη ευαισθησία και τις εμπειρίες των μεσοπολεμικών μαθημάτων-του στη Δύση, υπάρχει η ανεπτυγμένη και συχνά πληθωρική, σε αξιόλογο βαθμό φιλολογικά τεκμηριωμένη και ενημερωμένη, διαλεκτική παρουσίαση του Έλληνα, που διοχετεύει (1961-1972, δημοσ. 1977/8) την οφειλή, το ενδιαφέρον και την αγάπη-του στον μεταπολεμικό ρωσικό χώρο και τους ανθρώπους-του. Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για ερασιτέχνες (από ερασιτέχνες, όμως, δεν έχουμε τόσες εξαιρετικές πρωτοβουλίες στην ιστορία των γραμμάτων;). Και τα δύο βιβλία πλουτίζουν τον ισχνό τομέα της βιβλιογραφίας στον νευραλγικό, αλλά υποτονικό ακόμα, χώρο της συγκριτικής φιλολογίας-μας.

Ειδικότερα η *Ρωσική Λογοτεχνία* του Αλεξανδρόπουλου, με την ωφελιμότατη θέληση προβολής και υπογράμμισης στοιχείων και φαινομένων που αφορούν και τη νεοελληνική φιλολογία, ξαναφέρνει στην επιφάνεια, μαζί με τη διεξοδική γνωριμία του αυτοτελούς οργανισμού της λογοτεχνίας που αφορά, τα πάντοτε γόνιμα προβλήματα μιας «παράλληλης ιστορίας» δύο γραμματειών: στην περίπτωσή-μας, π.χ., τις διαφορές και κοινές τάσεις δύο «ανατολικών» γραμματειών, την πορεία των επαφών-τους με τον δυτικό κόσμο, τις προσλήψεις και απωθήσεις, τις προόδους και καθυστερήσεις-τους, την ανάδειξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας-τους. Και οι προοπτικές αυτές, παράλληλα με την υποδοχή και την εξασφαλισμένη εκδοτική επιτυχία του έργου, και την πρόσφατη δίκαιη βράβευση του συγγραφέα με μεγάλη σοβιετική διάκριση, μας δίνουν, νομίζω, κάθε δίκιο να χαρακτηρίσουμε τη *Ρωσική Λογοτεχνία* του Μήτσου Αλεξανδρόπουλου επίμονο ερέθισμα για έναν ορθότερο και πληρέστερο προσανατολισμό της συγκριτικής γραμματολογίας-μας.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

★ Μήτσος Αλεξανδρόπουλος. *Η Ρωσική Λογοτεχνία (Από τον 11ον αιώνα μέχρι την επανάσταση του 1917)*, τ.Α-Γ΄, Αθήνα, «Κέδρος», 1977-1978, σσ.336 + 362 + 280.

1. Οφείλω τα στοιχεία στο συναδελφικό ενδιαφέρον του Π.Σ.Πίστα και στην προθυμία της Μάρθας Καρπόζηλου, που ετοιμάζει στα Γιάννενα μια πολύτιμη βιβλιογραφία Αφιερωμάτων.

ιβλιο-παρουσιαση

ΑΣΗ ΒΑΚΑΛΙΟΥ
ρωπος μέσα στο επαναστα-
είνημα
Αφών Τολίδη, Αθήνα 1980.

ικείμενο της μελέτης του είναι τα στοιχεία που συνθέ-την αντιφατική προσωπικό-του κομμουνιστή, όπως δια-θηκε «στις συνθήκες του ιθικού κομμουνιστικού-ατος» (δηλαδή την «περιο-; Κομιντέρν, ώς το 20ό συ-του ΚΚΣΕ»). Στόχος του υ, όπως επισημαίνει ο είναι «να ενισχύσει την κή αντίληψη του προβλή-», «να βάλει σε ενέργεια υχρή» λογική και την αντι-ική κρίση» και να αποφύ-«ηθική και συναισθηματι-πιά», παρόλο που «τα αρ-σύνδρομα» της περιόδου, οποία αναφέρεται, «ήταν και οδυνηρά». Το βιβλίο ικε στην αρχική-του μορ-ην Ουγγαρία, όπου ο συγ-ς, πολιτικός πρόσφυγας, σε και δίδαξε κοινωνική ρία, ώς το 1978, που επα-ίστηκε. Η επιρροή της νης ουγγρικής μαρξιστι-οσοφίας — αλλά και ορι-στοιχείων που τη συνδέ-την παλαιότερη ουγγρική ολογική και φιλοσοφική — είναι έκδηλη και αντα-ι στη βιβλιογραφία, τις ς και, γενικότερα, στη ης μελέτης και τη δια-ευση του θέματος.

Η ΑΝΑΣΤΑΣΕΛΛΗ
κα
έδρος», Αθήνα 1980

ειρά από σύντομες «ηθο-— ο ίδιος ο συγγραφέας υπερήφανα το χαρα-του είδους — της αγρο-μικροαστικής Λέσβου. ίδες παρελαύνουν αν-τύποι και γεγονότα που ν, όπως και στα προη-βιβλία του Αναστασέλ-αφηγηματική μικροκοι-α του νησιού, που τόσο ό ρόλο έχει παίξει στη κή και πολιτική ζωή -μας. Κοσμείται με πα-ι σκίτσα του συγγρα-

ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΚΟΛΛΑΝΖ
Θέλω να γυρίσω στο σπίτι
Μετάφραση: Μαργαρίτα Κουλε-ντιανού
Εκδ. «Θυμάρι», Αθήνα 1980.

Η Κριστιάν Κολλάνζ, δημοσιογράφος και συγγραφέας, μετά από πολύχρονους αγώνες στο φεμινιστικό κίνημα, φωνάζει με όλη τη δύναμη της ψυχής-της: θέλω να γυρίσω στο σπίτι! Η φωνή αυτή ηχεί, βέβαια, παράξενα σ' έναν κόσμο όπου όλες οι προοδευτικές δυναμείς της ανθρωπότητας αγωνίζονται να βγάλουν τη γυναίκα έξω από το σπίτι. Σ' έναν κόσμο που, πάνω στον αγώνα-του για την ισότητα, ξέχασε τις λειτουργικές διαφορές της γυναίκας και την ιερή αποστολή της μητέρας, δίνοντας μια «τρίμηνη άδεια» για τη γεννα- κι αυτό είναι όλο.

Η φωνή της Κριστιάν Κολλάνζ δεν υποδεικνύει μία στροφή στον παλιό τρόπο ζωής, αλλά αποτελεί μια θαρραλέα πρόκληση για τη βαθύτερη διερεύνηση της αλήθειας. Η διερεύνηση αυτή στέκεται αδύνατο να γίνει έξω από το κρίσιμο ερώτημα που θέτει το βιβλίο: η εργασία της γυναίκας, κατά τον ανδρικό τρόπο, είναι, άραγε, απελευθέρωση και χειραφέτηση της γυναίκας, ή ανοίγει το δρόμο για μια καινούργια, παραπανίσια σκλαβιά;

ΜΑΝΩΛΗ ΖΑΡΑΝΗ
Πολιτική Μασκαράτα
Κωμωδία
Έκδοση του συγγραφέα
Αθήνα

Ο συγγραφέας πιστεύει πως το θέατρο είναι κοινωνική και πολιτική πράξη και θέλει με την «Πολιτική Μασκαράτα»-του να διαπαιδαγωγήσει και να καθοδηγήσει. Προσπαθεί να φωτίσει κάποιες αθέατες πλευρές της πραγματικότητας και να «ξεμασκαρέψει τη δολιότητα και τη σκοπιμότητα». Ήρωες ο κ. Κομπλεξόν, ο Γέρος, ο Χοντρός Καπιταλιστής, η κα. και ο κ. Ρουφήχτρας, ο Απλοχέρης και άλλα γνωστά ηχηρά.

ΠΑΣΧΑΛΗ ΠΑΣΚΑΛΕΦΣΚΙ
Στη συντρόφισά-μου Κούλα
Στεφάνι από σονέτα
Σχέδια: Σπάρτακου
Πασκαλέφσκι
Εκδ: «Δωδώνη» - Αθήνα 1980

Στην παραδοσιακή μορφή του σονέτου, ο σλαβομακεδόνας ποιητής μεταγράφει τις εμπειρίες-του από τον εμφύλιο. Δείγμα γραφής:
Καμιά στον κόσμο άλλη ιστορία / δεν έχει τόσο ακριβογραφεί / του έπους-μας δεν πιάνεται η Κορφή / το κάθε-μας ταμπούρι και μια Τροία.

ΝΙΚΟΥ ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Ο ένας και ο άλλος
Εκδ. «Γαλαξίας-Ερμείας», Αθήνα 1980.

Τα «Διηγήματα» και ο «Αυτόματος» είναι οι δύο προηγούμενες συλλογές διηγημάτων του Νίκου Ζακόπουλου. Στην τρίτη αυτή συλλογή, ο αναγνώστης θα βρει την πρωτοτυπία γραφής που χαρακτηρίζει όλα τα προηγούμενα έργα του συγγραφέα και θα ζήσει έντονα τα δραματικά βιώματα των τελευταίων δεκαετιών, μια σύνθεση ζωής με δυνατή περιγραφή, διεισδυτική ψυχολογική ανάλυση, τρυφερότητα και φαντασία: οι απλοί άνθρωποι αναπλάθονται σε ένα μεγάλο ανθρώπινο φάσμα, έτσι ώστε ο κάθε αναγνώστης να μπορεί να ταυτιστεί με έναν απ' αυτούς.

Όπως σημειώνει ο Ανδρέας Καραντώνης , «αν και τα διηγήματα αυτά δεν ανήκουν στο «κλασικό» διήγημα, δείχνουν πως ο Ζακόπουλος δε λησμόνησε τις ελληνικές, επαρχιακές, τις υπαίθριες ρίζες-του. Τον δείχνουν ριζωμένο στα πάτρια χώματα, ακόμα και ευλαβικό της παπαδιαμάντειας ορθοδοξίας».

ΑΛΕΞΗ ΣΟΛΟΜΟΥ
Βίος και Παίγνιον
Σκηνή - Προσκήνιο - Παρασκήνια
Εκδ: «Δωδώνη» - Αθήνα 1980

Λεύκωμα και αυτοβιογραφία του γνωστού σκηνοθέτη· λίγο νωρίς να το πούμε απομνημονεύματα, για έναν καλλιτέχνη που έχει ήδη σκηνοθετήσει μόλις... 159 έργα και ετοιμάζεται για άλλα τόσα. Γραμμένο λίγο ανάλαφρα και εξομολογητικά, βρίσκει κανείς μέσα στις σελίδες-του ζωντανά αναπαριστώμενα πολλά παρασκήνια της πρόσφατης θεατρικής-μας ιστορίας· και πολλές, ενδιαφέρουσες αναμνηστικές φωτογραφίες - ντοκουμέντα μιας ζωής.

ΝΙΤΣΑ ΛΟΥΛΕ—ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ
Νίκος Ξυλούρης — η ζωή και το τραγούδι-του
Εκδ: Καραμπερόπουλος

Στην οδό Κέκροπος, στην Πλάκα, ο κόσμος κάνει ουρά έξω από την καινούρια μπουάτ, τη «Λήδρα». Με φωτεινά γράμματα, τα ονόματα του Γιάννη Μαρκόπουλου και του Νίκου Ξυλούρη φιγουράρουν πάνω από την πόρτα. Έτος, 1971.

Εκεί γνώρισε η Ν. Λουλέ-Θεοδωράκη τον Ν. Ξυλούρη και, από τότε, άρχισε να παρακολουθεί βήμα με βήμα τη ζωή-του στην Αθήνα. Όλα τα περιστατικά και οι σχέσεις του αλησμόνητου λυράρη και τραγουδιστή, όσο ζει και δουλεύει στην Αθήνα, ζωντανεύουν μέσα από τις σελίδες αυτού του βιβλίου. Όμως, η γνωριμία αυτή, που κράτησε μέχρι το θάνατό-του, αποτέλεσε την αφετηρία για ένα ψάξιμο της ζωής του Ν. Ξυλούρη στις αρχές-

ΒΙΒΛΙΑ • ΒΙΒΛΙΑ • ΒΙΒΛΙΑ

Όλων των εκδοτικών οίκων στέλνονται με «αντικαταβολή» στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Απαραίτητο στις παραγγελίες-σας να αναφέρεται ο τίτλος του βιβλίου και ο εκδοτικός οίκος. Η τιμή κάθε βιβλίου είναι αυτή που καθορίζουν οι εκδοτικοί οίκοι. Η επιβάρυνση στα έξοδα αποστολής είναι μόνο 65 δραχμ. κατά παραγγελία. Γράψτε-μας ή τηλεφωνήστε-μας.

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΡΒΑΤΗΣ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 8 - ΑΘΗΝΑ 122
ΤΗΛ. 32.29.303 (6-8 μ.μ.)

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΓΓΛΙΚΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΠΑΡΑΔΙΔΕΙ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΓΓΛΙΚΩΝ. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ: ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ LOWER, PROFICIENCY ΚΑΙ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ TOEFL (ΓΙΑ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ) ΚΑΙ GCE, ΓΙΑ ΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ.

ΠΡΟΤΙΜΗΤΕΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ: ΒΟΡΕΙΑ ΠΡΟΑΣΤΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΧΟΛΑΡΓΟΣ, ΠΑΠΑΓΟΥ, ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, ΦΙΛΟΘΕΗ, ΨΥΧΙΚΟ, κλπ.).

ΓΙΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ, ΤΗΛ. **64.65.413**, Δις ΝΑΤΑΣΑ, πρωί από 8-3 μ.μ. και απόγευμα 5-8
ΤΙΜΕΣ ΛΟΓΙΚΕΣ. ΕΙΔΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ ΓΙΑ ΜΙΚΡΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ.

ΑΝΤΥ ΑΝΤΕΡΣΟΝ

Η Ουγγρική επανάσταση του 1956

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

ΤΟ ΠΛΕΧΤΟ ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ ΤΟΥ

ΠΛΕΚΤΑ
ΑΝΔΡΙΚΑ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ

Εὐτυχία Ἰγνατιάδου

ΣΤΑΔΙΟΥ 48 (ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ)
ΤΗΛ. 32.11.374

P. PYLARINOS

STAMPS and COINS

ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΠΟΥ ΑΝΟΙΓΕΙ
ΝΕΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ

Σᾶς περιμένουμε στό νέο μας κατάστημα, στή Σοφοκλέους 7-9 (ἀπέναντι ἀπό τό Χρηματιστήριο) ὅπου θά λειτουργεῖ καί μεγάλη αἴθουσα δημοπρασιῶν γιά κάθε εἴδους συλλεκτικά ἀντικείμενα, ὅπως:

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ - ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΠΙΝΑΚΕΣ - ΡΟΛΟΓΙΑ - ΠΟΡΣΕΛΑΝΕΣ κ.ἄ.

Ἐπίσης ἡ αἴθουσα προσφέρεται σέ κάθε ἐνδιαφερόμενο γιά ἐκθέσεις, δημοπρασίες, γενικές συνελεύσεις, διαλέξεις κλπ.

● *ΥΠΟΓΡΑΜΙΖΕΤΑΙ*

ὅτι ἡ αἴθουσα δημοπρασιῶν εἶναι 250 τετρ. μέτρα, μέ κλιματισμό καί ὅτι κατασκευάστηκε εἰδικά γιά τούς ἀναφερόμενους λόγους.

της — τα νεανικά-του χρόνια, τους καημούς-του και την οικογένειά-του — που δίνεται με γλαφυρότητα και, όπου χρειάζεται, με το γνήσιο κρητικό ιδίωμα.

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ
Ένα δέντρο στην αυλή-μας
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1980

Το «Ένα δέντρο στην αυλή-μας» είναι ένα βιβλίο με πολλές συγκινήσεις και συναρπαστικές περιπέτειες. Το υλικό-του αντλήθηκε από μαρτυρίες παλιών κολήγων, που η συγγραφέας ξανάπλασε, κρατώντας, όσο ήταν μπορετό, τη γλώσσα και το ύφος των πρώτων διηγήσεων.

Μέσα από τη ζωή μιας οικογένειας κολήγων ζωντανεύει ένας ολόκληρος κόσμος και μια εποχή: είναι η εποχή που οι Θεσσαλοί αγρότες ζούνε μέσα στη μιζέρια και την καταφρόνια, δουλεύοντας στα τσιφλίκια των αρχοντάδων. Ο ήρωας της ιστορίας, ο Γιάννης, γνωρίζει όλες τις αθλιότητες, δοκιμάζει όλες τις στερήσεις, μα η πίστη-του και η αγάπη-του για την ελευθερία, τη δικαιοσύνη και τον άνθρωπο, στέκονται πάνω απ' όλα.

ΒΑΣ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ
Οι ξερριζωμένοι
Εκδ: Καστανιώτη, Αθήνα 1980

Με εξώφυλλο-πορτραίτο από την τέχνη του Φώτη Κόντογλου και με εκτεταμένη εισαγωγή της Έλλης Αλεξίου, επανεκδόθηκε το βιβλίο αυτό του πρόωρα χαμένου μυθιστοριογράφου Βασ. Δασκαλάκη. Στις σελίδες-του, ο αναγνώστης παρακολουθεί τ προσπάθειες ενός φτωχού αγρο τόπαιδου, που παλεύει, χωρίς α νάπαυλα, για να επιζήσει. Πρώτα στο χωριό-του, μετά εκεί που κα ταφεύγει με την ελπίδα πως θ βγει από το αδιέξοδο και, τέλος στα μεταλλεία του Λαυρίου, απ που, αποτυχημένος και ηθικ μειωμένος, θα επιστρέψει στ πατρικά χώματα. Εκεί, μόνο η μάνα θα τον δεχτεί και θα τον α ποδεχτεί με κατανόηση.

Αυτό είναι το θέμα του μυθ στορήματος, χωρίς περιττά φτ σίδια. Στα χέρια, όμως, του Βασ Δασκαλάκη, έγινε βαθύτατ συγκλονιστικό και αληθινά πλ τότυπο. Πρέπει, επίσης, να τ στεί πως όχι μόνο η δεξιοτεχν του στη δόμηση των «Ξερριζω νων», αλλά και η γλώσσα-τ είναι στοιχεία που αναδεικνύ τον Βασ. Δασκαλάκη σε διακ κριμένο στυλίστα.

ΝΙΚΟΣ ΣΚΟΥΛΑΣ
Η ανθρώπινη όψη της ηγεσίας
Εκδ: Νέα Σύνορα, Αθήνα 197

Σκοπός της μελέτης είναι η ρουσίαση μιας άποψης της «α τικής λειτουργίας» που να π πνέεται από μια συγκεκρ νοοτροπία. Η νοοτροπία αυ χει επίκεντρό-της τον άνθρ και αποδίδει ιδιαίτερη βαρύτ στο ρόλο της ανθρώπινης συμ τοχής στην οργάνωση και κηση των επιχειρήσεων, σε κριση με την καθαρά μηχαν κή, τεχνοκρατική διοικητ διαδικασία, που φαίνεται να δίζει έδαφος στη χώρα-μας τα τελευταία χρόνια.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ Οἱ 3 νέες ποιητικές συλλογές τοῦ κορυφαίου μας ποιητή.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ
ΜΟΝΟΧΟΡΔΑ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΕΔΡΟΣ»
ΜΟΝΟΧΟΡΔΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ
ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΕΔΡΟΣ»
ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ
ΠΑΡΟΔΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
ΠΑΡΟΔΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος Ἀκαδημίας) Τηλ. 3615783

*πό τον κ. Νίκο Δήμου πή-
με τίτλο «Μην πυροβολεί-
ν πιανίστα», το κείμενο που
ουθεί:*

ην πυροβολείτε τον πιανίστα

κυνήγι της αλεπούς ήταν
ασικό σπορ των Άγγλων
ον του 18ου αιώνα. Το κυ-
ων διαφημιστών είναι το ευ-
σπορ των διανοουμένων,
και των απλών ανθρώπων
οχής-μας.
ο έχουν. Αντιδρούν — φυ-
ικά — στην πίεση την ο-
εξασκούν επάνω-τους, οι
μίσεις. Και διαμαρτύρο-
ζαι κρίνουν. Και κατακρί-

ο που συνήθως οι επικρί-
ους απευθύνονται σε λάθος
Οι διαφημιστές δεν ευθύ-
για τα περισσότερα από
τους προσάπτουν.
για τον όγκο, την πυκνό-
αι τη συχνότητα των δια-
ων στην τηλεόραση ή τα
κά, ευθύνονται... η τηλεό-
αι τα περιοδικά. Σε άλλες
όπου η αναλογία ύλης-
πίσεων είναι ρυθμισμένη
λογικά, δε μπορούν να υ-
ν ούτε περιοδικά 120 σε-
από τις οποίες οι 80 είναι
σεις, ούτε εικοσάλεπτες
ές από συμπαγή «κομ-
ς».
και για πολλά άλλα, για
ι κατηγορούνται, δεν ευ-
ι οι διαφημιστές. Και ί-
ιε η ώρα για μια κριτική
ικής της διαφήμισης. Για
— η πρώτη κριτική —
ισσότερο αποτελεσματι-
θος διάγνωση, σπάνια ο-
θεραπεία.
μίζω πως υπάρχει άλλη
νη δραστηριότητα, που
εντρώνει τόσα σχόλια
οίσεις, όσο η διαφήμιση!

Κρίνονται τα πάντα: η αισθητική, η μορφή, το περιεχόμενο, ακόμα και η αποτελεσματικότητα των διαφημίσεων[1]. Άλλοι εξετάζουν την κοινωνική επίδραση της διαφήμισης γενικότερα — κι άλλοι, πάλι, αναλύουν την αλήθεια και ωφελιμότητα της κάθε διαφήμισης χωριστά. Τέτοια κριτική είναι κ α ι η «αντι-διαφήμιση».

Ιδιαίτερα, ομως, στην περίπτωση αυτού του τελευταίου τύπου κριτικής, επισημαίνω το φαινόμενο της λανθασμένης σκόπευσης. Οι κυνηγοί της αλεπούς σημαδεύουν σπουργίτια. Εγκαλούν, π.χ., τον διαφημιστή για τις (πραγματικές ή όχι) αναλήθειες μιας διαφήμισης. Και τούτο είναι εξίσου περίεργο, σα να κατηγορούμε τον συντάκτη για την πολιτική γραμμή της εφημερίδας-του, ή τον εκφωνητή για το περιεχόμενο των ειδήσεων.

Το έχω ξαναγράψει κι αλλού — αλλά σίγουρα πρέπει να το επαναλάβω άλλη μία φορά. Τ ο ψ έ μ α σ τ η ν δ ι α φ ή μ ι σ η ε ί ν α ι ψ έ μ α σ τ ο π ρ ο ϊ ό ν. Και — προς θεού — ο διαφημιστής δεν ευθύνεται για τα προϊόντα που διαφημίζει. Ούτε τα παράγει, ούτε τα διαλέγει, αλλά ούτε και τα ελέγχει (κι αν ακόμα ήθελε, δεν θα μπορούσε).

Ο πελάτης που φέρνει στον διαφημιστή ένα καλλυντικό, ισχυρίζεται πως το προϊόν αυτό έχει ορισμένες ιδιότητες. Μπορεί ο διαφημιστής να τις αμφισβητήσει; Με ποιά κριτήρια; Όταν μάλιστα το προϊόν αυτό, έχει εγκριθεί από ΚΕΕΦ ή το ΑΥΣ - με τις

προδιαγραφές που αναφέρει στην ετικέτα-του;

Είναι σε θέση ο διαφημιστής να ελέγξει αν ένα λάστιχο αυτοκινήτων αντέχει σε υπερθέρμανση, αν ένα φάρμακο έχει — ή όχι — παρενέργειες, αν ένα εργοστάσιο ρυπαίνει (και πόσο) την ατμόσφαιρα, αν μία κονσέρβα περιέχει ή όχι χρωστικές ουσίες, αν ένα σαμπουάν περιορίζει ή όχι την τριχόπτωση, αν μία επένδυση ωφελεί ή όχι την εθνική οικονομία;

(Και προσοχή! Μην ισχυριστεί κάποιος πως ο έλεγχος αυτός είναι εύκολος. Ούτε αρκεί να διατυπώσει πέντε αντιρρήσεις το «Αντί», για να καταπέσουν τα τείχη της Ιεριχούς. Η άλλη πλευρά έχει πάντα ισχυρά και σοβαρά επιχειρήματα. Είναι αδύνατο σ' ένα μη ειδικό να βγάλει άκρη!).

Ξέρω από την εικοσάχρονη θητεία-μου στο κακορίζικο αυτό επάγγελμα, πως στο 80% των περιπτώσεων οι διαφημιστές ούτε γνωρίζουν — ούτε μπορούν να μάθουν — την πλήρη αλήθεια για τα προϊόντα που διαφημίζουν.

Αλλά αυτό δεν είναι και η δουλειά-τους! Άλλοι είναι εντεταλμένοι να ελέγχουν και να τιμωρούν. Ακόμα και στις λίγες περιπτώσεις όπου ο διαφημιστής ξέρει πως ο διαφημιζόμενος υπερβάλλει, είναι ουτοπικό να ζητάει κανείς από έναν επαγγελματία της προβολής, να παίζει το ρόλο του ηθικού κήνσορα ή του ινστιτούτου καταναλωτών!

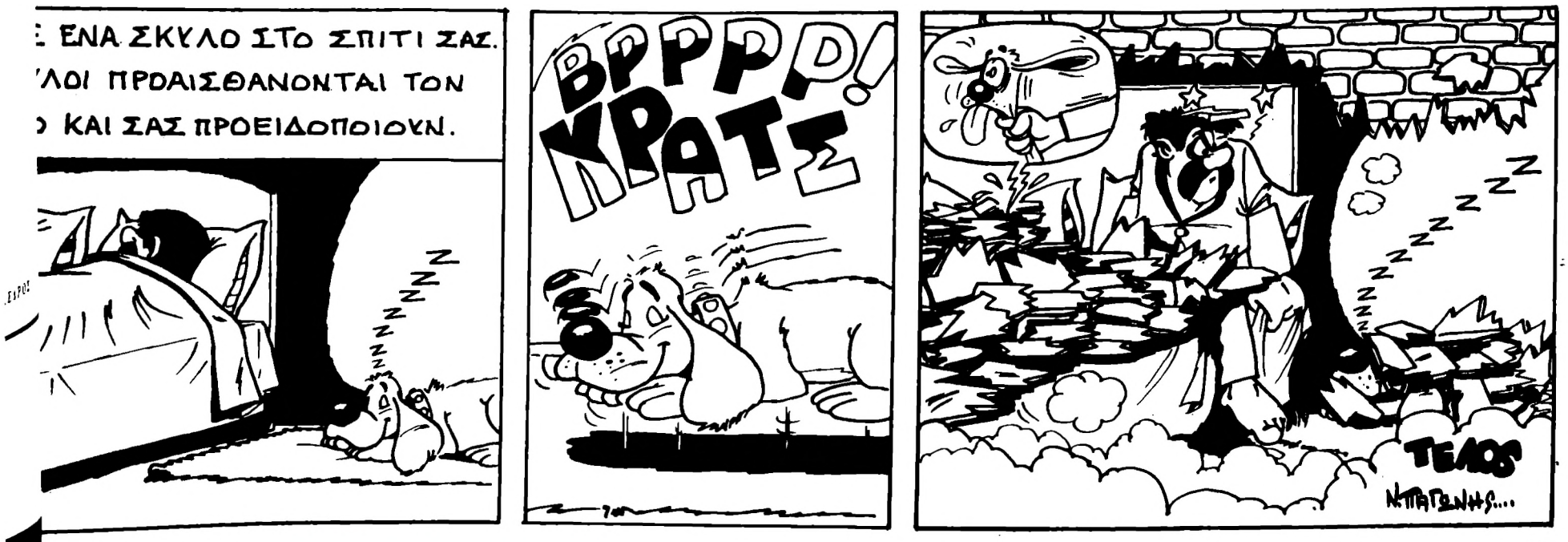
Και παρ' όλα αυτά, οι διαφημιστές έχουν μεγαλύτερη συνείδηση της κοινωνικής-τους ευθύνης από ό,τι οι διαφημιζόμενοι ή τα διαφημιστικά μέσα. Πρώτοι (και μόνοι) αυτοί έχουν καταρτίσει ένα Κώδικα Δεοντολογίας που — μέσα σε άλλα — αποκλείει και το (συνειδητό) ψεύδος στη διαφήμιση. Αν τους βοηθούσαν τα Διαφημιστικά Μέσα (Τύπος, Τηλεόραση, Ραδιόφωνο) στην εφαρμογή του Κώδικα, θα είχαν εκλείψει πολλές ψευτιές και κακογουστιές από την ελληνική διαφήμιση. Όταν, όμως, τα Μέσα δέχονται ανεξέλεγκτα την κάθε διαφήμιση, υποχρεώνουν τον διαφημιστή (για λόγους ανταγωνιστικής επιβίωσης) να είναι ελαστικότερος στις αρχές-του. Διότι βλέπει ότι, αν αρνηθεί αυτός μια διαφήμιση, θα την κάνει ένας ανταγωνιστής-του, — και η οικονομική-του θυσία δεν θα έχει κανένα όφελος για το σύνολο.

Παρ' όλα αυτά υπάρχουν και διαφημιστές που — για λόγους αρχής — αρνήθηκαν να διαφημίσουν προϊόντα «ύποπτα» και άλλοι που έχασαν δουλειές, γιατι δεν δέχθηκαν να αναγράψουν στις διαφήμισεις-τους πράγματα (που ήξεραν πως είναι) αναληθή.

Αντίθετα με τήν καθιερωμένη άποψη, ο διαφημιστής δεν έχει λόγο να ψεύδεται. Κι αυτό γιατι δεν κερδίζει ούτε μια δραχμή περισσότερη από το ψέμα. Άλλοι ψεύδονται και — καμιά φορά — κερδίζουν από αυτό. Και αυτοί είναι ορισμένοι (συνήθως μη - σοβαροί) διαφημιζόμενοι. Ο διαφημιστής κερδίζει τα ίδια από μια διαφήμιση, είτε αυτή είναι 100% αληθινή — είτε όχι. Και — πάλι αντίθετα με τα όσα λέγονται — το ψέμα στην διαφήμιση βλάπτει τελικά τον διαφημιστή. Ο «καλός» διαφημιστής φαίνεται από τα επιτυχημένα προϊόντα που

ΣΙΣΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ (I)

του Ν. Παγώνη

διαφημίζει. Όμως τα ψευδόμενα προϊόντα σπάνια πετυχαίνουν, κι αν (για λίγο) πετύχουν, σπάνια διαρκούν. Η σύντομη επιτυχία-τους μπορεί να είναι καλή για τον ασυνείδητο παραγωγό-τους (που κερδίζει όσα προλάβει και εξαφανίζεται). Ποτέ όμως για τον διαφημιστή, που έχει στο παθητικό-του μία αποτυχία.

Για να ξανάρθω, λοιπόν, στην αρχική διαπίστωση. Αν μία διαφήμιση ψεύδεται, φταίει — πρώτα - πρώτα — ο διαφημιζόμενος (ή το διαφημιζόμενο προϊόν). Υστερα το κράτος, που έχει καθήκον και υποχρέωση να έλεγχει — και να προστατεύει τον καταναλωτή. Η ευθύνη του διαφημιστή υπάρχει, αλλά είναι πολύ μικρότερη — κι οπωσδήποτε δεν απέχει πολύ από αυτή του διαφημιστικού Μέσου, που φιλοξενεί τη διαφήμιση (και εισπράττει και το 80% της διαφημιστικής δαπάνης). Συμπράττουν και οι δύο — άθελά-τους — στο ψέμα[2].

Στο εξωτερικό υπάρχουν εξονυχιστικοί έλεγχοι στα προϊόντα (και τις διαφημίσεις-τους) από το κράτος, τις ενώσεις καταναλωτών, ακόμα και τα διαφημιστικά Μέσα. Είναι γνωστή η ροβεσπιέρεια αυστηρότητα του Food and Drug Administration (στις ΗΠΑ), οι σκληρές προδιαγραφές του Trade Description Act (στο Ηνωμένο Βασίλειο) ή των DIN Vorschriften (στη Δυτ. Γερμανία). Ας ελπίσουμε πως με την «εισοδό»-μας στην ΕΟΚ, θα ισχύσουν κι εδώ ανάλογοι κανόνες — ώστε να ανασάνουμε κάπως κι εμείς οι αποδιοπομπαίοι τράγοι της καταναλωτικής κοινωνίας (που δεν την γεννήσαμε εμείς — αυτή μας γέννησε!).

Τελικά, ο διαφημιστής είναι ένας μεσάζων — ένα κανάλι. Η φωνή που ακούγεται μπορεί να είναι δική-του, το μήνυμα όμως που μεταφέρει είναι του πελάτη-του. Είναι λάθος — βασικό — να ταυτίζουμε τη φωνή με τα λόγια, τον συνήγορο με τον κατηγορούμενο, τον ηθοποιό με το ρόλο. Μην πυροβολείτε, λοιπόν, τον πιανίστα! Δεν είναι υπεύθυνος για τη σύνθεση του έργου — κι αν το παίζει, είναι για να βγάλει το ψωμί-του.

Το μόνο που μπορείτε να του καταλογίσετε είναι πως διάλεξε λάθος επάγγελμα,αλλά πόσο διαλέγει κανείς;... Και πώς φεύγει, όταν — αργά έστω — καταλάβει το λάθος-του;... (Αν είναι λάθος...)

Αλίμονο, στην ατελέστατη κοινωνία στην οποία ζούμε, κάποιοι πρέπει να κάνουν και τα αχάριστα επαγγέλματα — νεκροθάφτες, διαφημιστές, εκκενωτές βόθρων... Κάποιοι πρέπει να γίνονται φερέφωνα άλλων: οι δημοσιογράφοι, οι δικηγόροι, οι διαφημιστές... Στην ιδεατή κοινωνία του μέλλοντος, όπου οι υπόνομοι θα φτάνουν παντού και ο καθένας θα επικοινωνεί για λογαριασμό-του — ίσως να μην χρειάζονται και διαφημιστές. Μέχρι τότε, όμως, μην πυροβολείτε τον πιανίστα. Κάνει ό,τι μπορεί...

Νίκος Δήμου

1. Και δεν εννοώ εδώ την κρίση της αποτελεσματικότητας από ειδικούς, αλλά από τον καθένα που αποφαίνεται εμβριθώς: «αυτή η διαφήμιση δεν πουλάει».

2. Το κείμενο αυτό απαντά — ελπίζω — και στη μομφή που διατύπωσε αναγνώστης του «Αντί» — στη στήλη της αλληλογραφίας — πως δεν αντιδρώ στις επικρίσεις της «Αντι-διαφήμισης» που με αφορούν. Μα... δεν με αφορούν!

● *Ο συνεργάτης-μας Διονύσης Σκάλος, που του θέσαμε υπόψη το κείμενο του κ. Ν.Δ., απαντά ως εξής:*

Ο πιανίστας και το πρόγραμμα μιας πρόσφατης συναυλίας

Όταν ο πιανίστας τα λέει στο πιάνο-του, κι εκείνο στην ουρά-του...

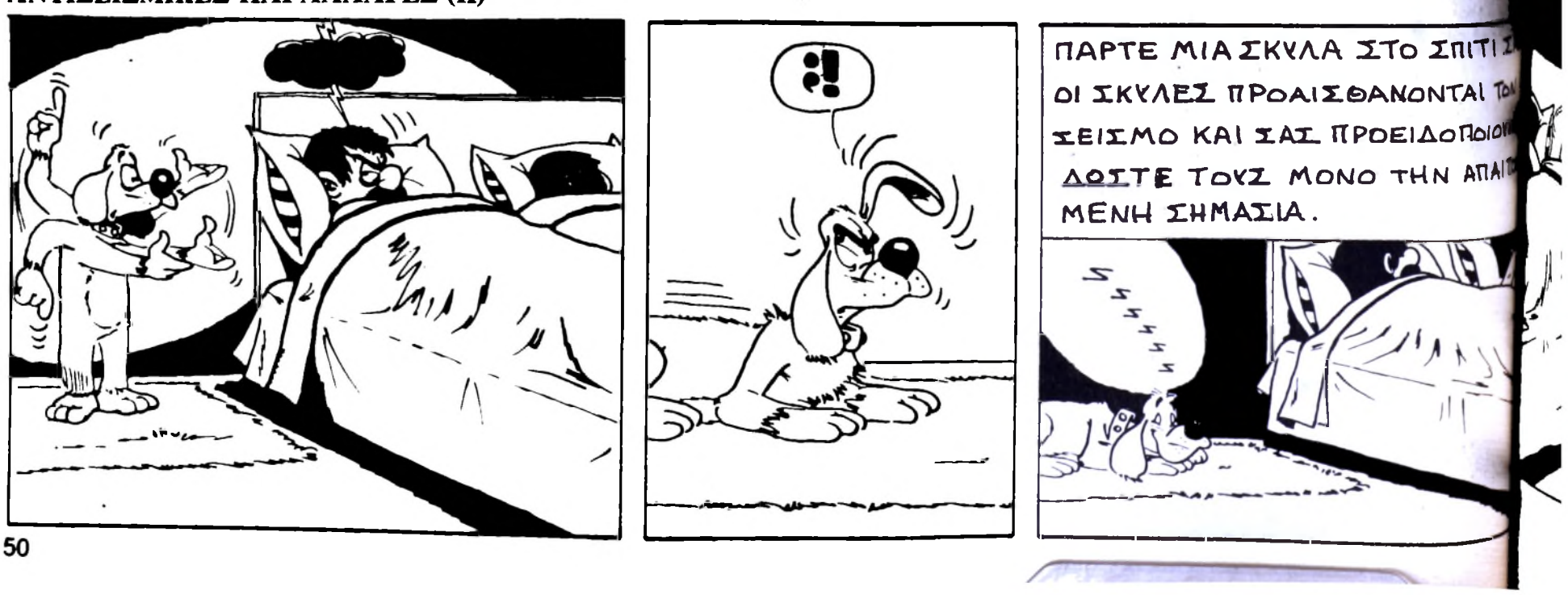
Στα σαλούν του Φαρ Ουέστ ο πιανίστας συνήθιζε να κρεμά πάνω από το πιάνο-του την παράκληση «μην πυροβολείτε τον πιανίστα».

Ευαίσθητη, λοιπόν, καλλιτεχνική ψυχή ο διαφημιστής, εν μέσω άξεστων αγροίκων καουμπόυδων, (εμείς είμαστε αυτοί), φτωχός βιοπαλαιστής σ' ένα κακορίζικο κι αχάριστο επάγγελμα, ένας απλός μεσάζων, ένα φερέφωνο, ένα κυνηγημένο σπουργίτι... ποιός είπε ότι οι διαφημιστές δεν διαθέτουν φαντασία, ειδικά μέ... στα όταν αποφασίζουν να δι... μίσουν — έστω απολογητικά... πως στην προκειμένη περίπτ... — το επάγγελμά-τους.

Και ποιός μπορεί ν' αμφισ... τήσει ότι ο κ. Δήμου δεν ... πράγματι ένας πολύ καλός ... φημιστής;

Δυσκολεύομαι, βέβαια, να ... φανταστώ να αυτοσυστ... στον υποψήφιο πελάτη-του ... φερέφωνο και να παρου... τους τιτουλάριους (Mark...

ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ (II)

nager, Creative Director, Ac-
unt Supervisor, Junior Ac-
unt Executive...) υπαλλήλους
διαφημιστικής-του εταιρείας
απλούς εκφωνητές, αλλά δεν
ιβάλλω ότι ένας καλός δια-
ιστής ξέρει και δεν έχει κανέ-
ενδοιασμό να προσαρμόζει
τα το μήνυμα στον δέκτη.
αι ο κ. Δήμου είναι πράγματι
ς πολύ καλός διαφημιστής.
πως, όμως, κάθε διαφημι-
ό κείμενο, έτσι κι αυτό, που
δοξει να εμφανίσει τον δια-
ιστή ως πιανίστα, δεν είναι α-
λαγμένο από τις καταβολές-
Τις «αρετές» της διαφημι-
ής τέχνης: Την ανακρίβεια
την υπερβολή.
την προσπάθεια αυτή ο κ.
ου χρησιμοποιεί το κλασικό
ρικό τέχνασμα. Ταυτίζει το
γι της διαφήμισης με το κυ-
των διαφημιστών, αποδίδο-
έτσι στην κριτική της
Ι—ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ την αφέ-
και την κακοπιστία της λαν-
ένης και άδικης σκόπευσης.
τε, όμως, η ΑΝΤΙ—
ΦΗΜΙΣΗ, ούτε κανενός άλ-
ίδους κριτική της διαφήμι-
εριόρισε ποτέ αποκλειστι-
ο ενδιαφέρον-της στην ευθύ-
ου διαφημιστή, παραγνωρί-
ς αυτήν του διαφημιζόμε-
του κράτους ή των μέσων ε-
ωσης.
τέχνασμα έχει διπλό σκο-
πό τη μια να εμφανίσει τον
θή διαφημιστή, θύμα «αδι-
πιθέσεως». Από την άλλη
ιτρέψει στον συνήγορό-του
μου μια άνετη αγόρευση
λογιών, που όχι μόνο δεν
βήτησε ποτέ κανείς, αλλά
ου δεν αποδεικνύουν τίποτα
τερο πέρα από την αυτα-
τη ευθύνη που όμως... δεν
διαφημιστής («... για τον
την πυκνότητα και την συ-
τα των διαφημίσεων στην
αση ή τα περιοδικά ευθύ-
... η τηλεόραση και τα πε-
ά»).
υποστήριξε ποτέ κανείς ό-
. Δήμου ευθύνεται για την
ση που υπέγραψε το Ελλη-
ημόσιο με την ΠΕΣΙΝΕ,
βαια ότι ρυπαίνει, αυτός ή η εταιρεία-του, την γύρω από το εργοστάσιο περιοχή.

Δεν υπαινίχθηκε ποτέ κανείς ότι ο συνάδελφός-του κ. Λεούσης είναι υπεύθυνος για τη νοθεία των αλλαντικών του πελάτη-του ΝΙΚΑ, ούτε βέβαια ότι ευθύνεται για τις όποιες αρνητικές συνέπειες θα έχει η ένταξή-μας στην ΕΟΚ, επειδή έτυχε (;) ν' αναλάβει την διαφήμισή-της.

Η ευθύνη του διαφημιστή δεν έγκειται ασφαλώς στο ότι δεν είναι ένας πανεπιστήμονας μηχανικός, οικονομολόγος, χημικός, νομικός... έτσι ώστε να μπορεί να ελέγχει κάθε τι που διαφημίζει, αλλά στο γεγονός ότι ενώ δεν είναι, επιμένει κατ' επάγγελμα να τον παριστάνει.

Δεν είναι οικονομολόγος, υποστηρίζει ο κ. Δήμου, για να μπορεί να ελέγξει «... αν μια επένδυση ωφελεί ή όχι την εθνική οικονομία». Τον παριστάνει, όμως, όταν στην περιπτωση της ΠΕΣΙΝΕ, αποφαίνεται ότι η πελάτης-του ωφελεί και συμβάλλει. Κι ας μην αντιπαρατάξει πάλι το επιχείρημα του εκφωνητή, «έτσι μου είπανε, έτσι διαφημίζω, συμβάλλουμε μου είπανε, συμβολή διαφημίζω», γιατι αν η ΠΕΣΙΝΕ είχε υποψιαστεί καν ότι αυτό που κάνει 20 χρόνια, τώρα, στην Ελλάδα μπορεί να ονομαστεί και συμβολή, δεν θα είχε προφανώς ανάγκη των υπηρεσιών-του.

Χρειάζεται άλλωστε κανείς να είναι οικονομολόγος για να μην αγνοήσει π.χ. εκείνη τη μελέτη της ΕΤΒΑ (και όχι κάποιου Ινστιτούτου Μαρξιστικών Ερευνών), σύμφωνα με την οποία η συμβάλουσα πελάτης του κ. Δήμου μπορούσε και έπρεπε να πληρώνει το ηλεκτρικό ρεύμα στη ΔΕΗ... κάτι παραπάνω; (Σε μια πρόσφατη ανακοίνωσή-τους οι μηχανικοί της ΔΕΗ αποτίμησαν αυτό το κάτι παραπάνω σε 5,7 δισ. δρχ.!).

Χρειάζεται κανείς να είναι δερματολόγος για να ξέρει ότι το σαμπουάν PELOBEL δεν μπορεί να επαναφέρει την τριχοφυία; Δεν του αρκεί το απλό γεγονός ότι αν πράγματι είχε ανακαλυφθεί το φάρμακο της φαλάκρας, θα είχαν σπεύσει να το διαφημίσουν — δωρεάν — πριν απ' αυτόν, όλα τα μέσα ενημέρωσης;

Και χρειάζεται κανείς να είναι ειδικός καρκινολόγος για να ξέρει ότι το ASTOR, όπως άλλωστε κάθε τσιγάρο, δεν είναι αν μή τι άλλο η γεύση της... ζωής;

Ισχυρίζεται ακόμα ο κ. Δήμου ότι δεν «... αρκεί να διατυπώσει πέντε αντιρρήσεις το ΑΝΤΙ, για να καταπέσουν τα τείχη της Ιεριχούς», αφού «η άλλη πλευρά έχει πάντα ισχυρά και σοβαρά επιχειρήματα». Μάταια 20 μήνες τώρα αναζητούμε στο ταχυδρομείο του ΑΝΤΙ, έστω και ένα από αυτά. Η άλλη πλευρά ποιεί την ανάγκη φιλοτιμία και σιωπά. Είναι φυσικό. Τί να πει. Τί να πει π.χ. ο ΠΙΤΣΟΣ για τις «ευρωσυσκευές»-του, που είναι τάχα «σύμφωνες με τις πιο αυστηρές ευρωπαϊκές προδιαγραφές»; Ότι είναι; Και τί να πει ο διαφημιστής-του κ. Δήμου; Ότι δεν είναι μεν μηχανολόγος για να παρατηρήσει πώς οι πρίζες π.χ. των τηλεοράσεων του πελάτη-του δεν έχουν γείωση, αλλά... είναι για να διαπιστώσει την ευρωτεχνολογία-τους και να την επικαλεστεί στις διαφημίσεις-του;

Έχει, λοιπόν, ευθύνη ο διαφημιστής. Γιατι και αν ακόμα δεχτούμε ότι οι υπηρεσίες-του περιορίζονται στην κατά γράμμα εκτέλεση της παραγγελίας του πελάτη, η ευθύνη-του παραμένει.

Και είναι ήδη γνωστό από τη δίκη της Νυρεμβέργης ότι η πρόφαση της εκτέλεσης δεν στάθηκε ποτέ ικανή να απαλλάξει τους εκτελεστές από την ευθύνη των εκτελέσεών-τους. Πόσο μάλλον όταν ο διαφημιστής δεν διεκπεραιώνει απλά την παραγγελία του πελάτη-του, αλλά και τον καθοδηγεί στο τί θα παράγει, στο πώς θα ονομάσει το νέο προϊόν, στο πώς θα το συσκευάσει κλπ. Η πρωτοβουλία, για παράδειγμα, της νέας συσκευασίας και εικονογράφησης των ελληνικών σπίρτων, ανήκει στον κ. Δήμου. «Φέραμε την τέχνη σ' όλα τα σπίτια με την δημιουργία των νέων ελληνικών σπίρτων», παρατηρεί με δικαιολογημένη υπερηφάνεια ο ίδιος στον απολογισμό των 10 χρόνων της διαφημιστικής-του εταιρείας.

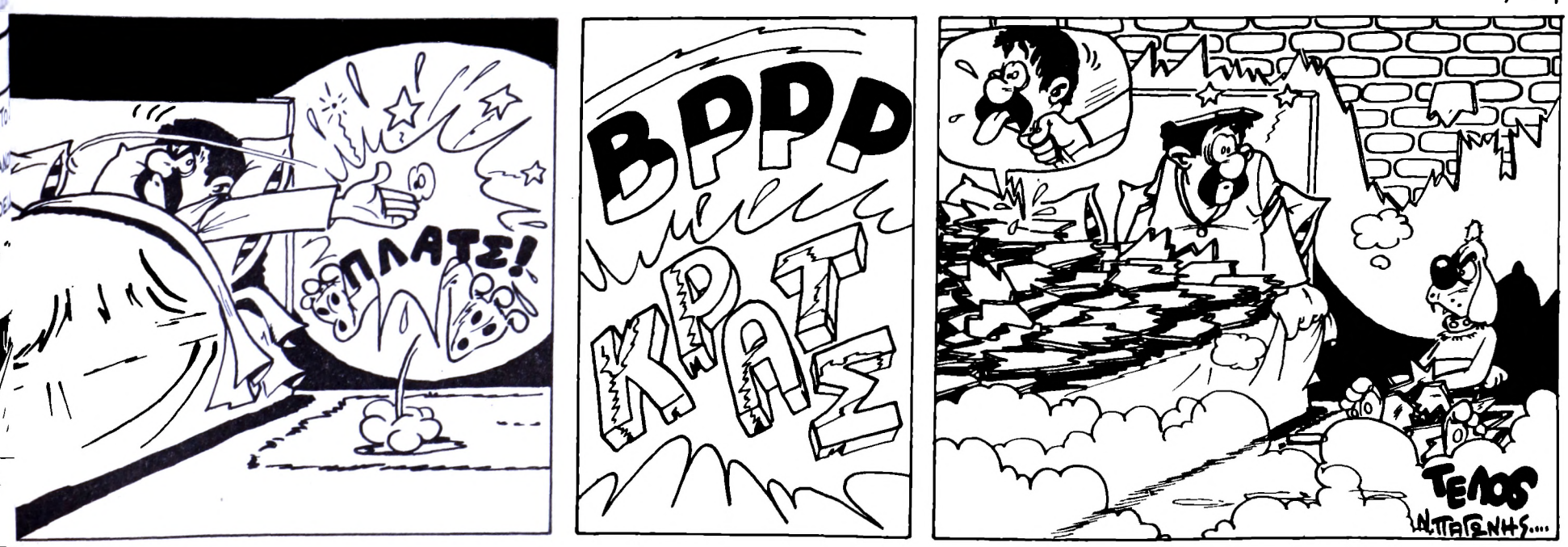
Να, λοιπόν, που ο διαφημιστής και δημιουργεί και φέρνει. Κάποτε την τέχνη, καθημερινά την κακογουστιά και την παραπλάνηση.

Και είναι χαρακτηριστικό της ευθύνης που έχει ο διαφημιστής, το γεγονός ότι όλες οι σύγχρονες νομοθετικές ρυθμίσεις της διαφημιστικής λειτουργίας, αναγνωρίζουν ρητά την συνυπευθυνότητά-του.

Η άποψη εξ άλλου του κ. Δήμου οτι «το ψέμα στην διαφήμιση είναι ψέμα στο προϊόν», εννοιολογικά τουλάχιστον είναι παράδοξη. Γιατι το ψέμα δεν αποτελεί ιδιότητα κανενός προϊόντος. Ένα προϊόν μπορεί να είναι κακής ποιότητας, επικίνδυνο ή άχρηστο. Δεν παραπλανά όμως κανέναν εφ' όσον δηλώνεται ως τέτοιο, εφ' όσον δηλαδή δεν αξιώνει καλύτερη μεταχείριση. Η διαφήμιση είναι αυτή που αναλαμβάνει να το δηλώσει — και το δηλώνει συνήθως — καλής ποιότητος (άριστης!), ασφαλές ή χρήσιμο (απαραίτητο!). Αυτή, λοιπόν, μπορεί και ψεύδεται. Και αντίθετα από την άποψη του κ. Δήμου, η διαφήμιση έχει κάθε λόγο να ψεύδεται. Ο διαφημιστής έχει κάθε συμφέρον να διατηρεί τον διαφημιστικό λόγο ψευδή ή στην καλύτερη περίπτωση μισο-αληθή. Γιατι η αυστηρά αληθής διαφήμιση... δεν θα ήταν διαφήμιση. Ο παραγωγός που θα ήταν υποχρεωμένος να δηλώσει — έστω έμμεσα, παρέχοντας συγκρίσιμες πληροφορίες — την υποδεέστερη ποιότητα του προϊόντος-του, δεν θα είχε προφανώς κανένα λόγο να πληρώσει τη δυσφήμισή-του.

Φανταστείτε ένα σενάριο καταναλωτικής φαντασίας (τί άλλο;), όπου κάποια ωραία μέρα η διαφήμιση υποχρεώνεται να περιέχει αποκλειστικά και μόνο συγκεκριμένες και σχετικές με το διαφημιζόμενο προϊόν πληροφορίες. (Τί παράλογη αξίωση! ειδικά αν σκεφτεί κανείς ότι με αυτό ακριβώς το πρόσχημα — της

του Ν. Παγώνη

ενημέρωσης των καταναλωτών — η διαφήμιση δικαιολογεί την ύπαρξη-της και εκμαιεύει την κοινωνική και οικονομική-της μεταχείριση). Έτσι, λοιπόν, οι διαφημίσεις π.χ. των απορρυπαντικών εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν την προσφιλή-τους φιλολογία και να αναφέρουν υποχρεωτικά:
1). Την τιμή του προϊόντος (κατά μονάδα όγκου ή βάρους, έτσι ώστε να είναι συγκρίσιμη) και
2). την απορρυπαντική-του ικανότητα (έναν δείκτη).

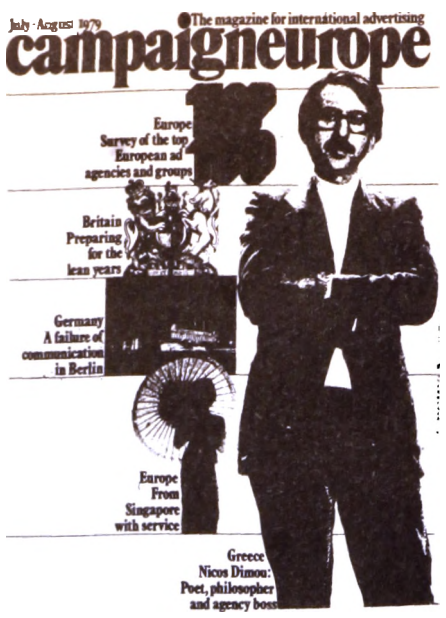
Ποιό θα ήταν το αποτέλεσμα; Όλοι εκείνοι οι παραγωγοί που το απορρυπαντικό-τους θα ήταν ακριβότερο ή χαμηλότερης απορρυπαντικής ικανότητας σε σχέση μ' αυτό του ανταγωνιστή-τους, δεν θα είχαν προφανώς κανέναν λόγο να πληρώσουν την... δυσφήμισή-τους. Δεν θα είχαν προφανώς κανένα λόγο να υποβάλουν το προϊόν-τους σε μια δυσμενή γι' αυτό σύγκριση.

Συμφέρον να διαφημιστεί θα είχε μόνον ο παραγωγός που θα μπορούσε να προσφέρει το φτηνότερο απορρυπαντικό με την υψηλότερη απορρυπαντική ικανότητα. Όλοι οι άλλοι θα πρέπει να βελτιώσουν το προϊόν-τους, έτσι ώστε να γίνει διαφημίσιμο.

Ο διαφημιστικός λόγος, λοιπόν, έχει κάθε συμφέρον να διατηρεί την επιχειρηματολογία-του μεταξύ «λευκού» και «λευκότερου του λευκού» μεταξύ «σάπιου μήλου» και ποιός ξέρει ίσως αύριο, «ξυνισμένου βερύκοκου», γιατι μόνον έτσι εξασφαλίζει στον οποιονδήποτε παραγωγό διαφημιστικά — και όχι δυσφημιστικά — επιχειρήματα. Το ψέμα (ή η μισή αλήθεια) στην διαφήμιση δεν είναι άρα μια τυχαία και περιστασιακή κατάχρηση, αλλά η απαραίτητη προϋπόθεση ύπαρξής-της.

Στην ιδεατή κοινωνία του μέλλοντος, ασφαλώς αγαπητέ κ. Δήμου, δεν θα χρειάζονται και διαφημιστές. Ούτε, βέβαια, και αντιδιαφημιστές.

Διονύσης Σκάλος

● *Στο διάλογο αυτό μεταξύ του κ. Νίκου Δήμου και του συνεργάτη-μας Διονύση Σκάλου, το περιοδικό παραχωρεί τον τελικό λόγο, — που κατά πάγια δημοσιογραφική πρακτική ανήκει σ' αυτό και τους συνεργάτες-του, στον φιλοξενούμενο αρθρογράφο:*

Και όμως...

Δεν θα σταθώ στα «παραδείγματα» που έφερε ο Διονύσης Σκάλος. Πρώτα γιατι δεν διευκολύνεται έτσι ο διάλογος. Κι ύστερα γιατι πάλι δεν θεωρώ τον εαυτό-μου σε θέση να κρίνω αν π.χ. η κυβέρνηση (και η Βουλή) έχουν δίκιο ή όχι να επιδοτούν τη βιομηχανική ανάπτυξη με φθηνό (και πόσο) ρεύμα.

Θα προσπαθήσω μόνο να εξηγήσω γ ι α τ ί έγραψα αυτό το κείμενο — και γιατί η απάντηση του Δ.Σ. ξεφεύγει από το στόχο-μου (ίσως και από τον δικό-του).

1. Έγραψα το κείμενο αυτό, γιατι πιστεύω ότι κάποτε πρέπει να επιβληθεί ένας αυστηρός και δίκαιος έλεγχος στα προϊόντα και στη διαφήμισή-τους (όπως υπάρχει σε πολλές άλλες χώρες). Χρειάζομαι αυτόν τον έλεγχο — σαν διαφημιστής — για να με προστατέψει από το ενδεχόμενο ψέμα. Για να μπορώ να κερδίζω το ψωμί-μου χωρίς να πρέπει να νιώθω τύψεις συνείδησης.

2. Έγραψα το κείμενο αυτό γιατι πιστεύω πως η σωστή κριτική της διαφήμισης μπορεί να οδηγήσει κάποια μέρα στη δημιουργία αυτού του ελέγχου, που προϋποθέτει, βέβαια, σωστά κριτήρια (προδιαγραφές, τυποποίηση κλπ.) και άξιο φορέα.

3. Έγραψα το κείμενο αυτό γιατι πιστεύω πως η κριτική στους διαφημιστές είναι όχι μόνο άδικη αλλά — κυρίως — α τ ε λ έ σ φ ο ρ η. Δεν οδηγεί πουθενά. Και να κρεμάσουν όλους τους νυν διαφημιστές, το σύστημα, βέβαια, δεν θα αλλάξει... Και, επειδή τους χρειάζεται, θα δημιουργήσει καινούριους!

Και κάτι χειρότερο:

Η κριτική στο διαφημιστή αποπροσανατολίζει τη σκέψη του κοινού. Όσο χτυπάμε το σαμάρι, δεν θα πονέσει ποτέ ο γάιδαρος!

4. Έγραψα το κείμενο αυτό, όχι για να απολογηθώ — δεν νιώθω τέτοια ανάγκη — αλλά για να εξηγήσω. Και επιμένω στο ότι οι περισσότεροι διαφημιστές δεν μπορούν να γνωρίζουν το ψέμα (όταν υπάρχει) — αλλά κι αν το γνωρίζουν δεν μπορούν να το αλλάξουν. Μπορούν μόνο ή να μην το διαδόσουν πειστικά (οπότε ο πελάτης θα καταφύγει σε ανταγωνιστή-τους) ή να αρνηθούν εξ αρχής τη συνεργασία — λύνοντας έτσι το προσωπικό-τους πρόβλημα, αλλά όχι το γενικότερο.

5. Έγραψα αυτό το κείμενο επειδή πιστεύω ότι η αλλαγή που οραματίζεται ο Δ.Σ. (και επιθυμώ και εγώ) αποκλείεται να προέλθει από τους διαφημιστές. Όχι γιατι δεν θέλουν, αλλά γιατι δεν μπορούν. Μόνο δύο παράγοντες έχουν τη δύναμη να φέρουν αλλαγή: το κράτος και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Εκεί, λοιπόν, πρέπει να συγκεντρώσει τα πυρά-της η «αντιδιαφήμιση». Αν θέλει να είναι πυρά, και όχι πυροτεχνήματα.

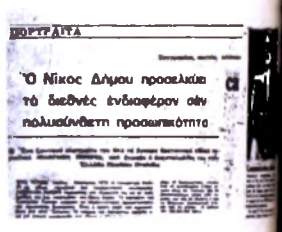
Τελικά, το μόνο για το οποίο ευθύνεται ο διαφημιστής είναι για την απόφαση να γίνει διαφημιστής. Έτσι και την πάρει, όλα τα άλλα είναι αναγκαστικά παρεπόμενα. Σαν τον συνήγορο που είναι υποχρεωμένος να υπερασπίζεται αθώους και ενόχους.

Και πρέπει να επαναλάβω πως, όχι μόνο ο διαφημιστής, αλλά κανένας άνθρωπος δεν λέει μ την θέλησή-του ψέματα. Το ψέμ είναι προϊόν ανάγκης.

Εύχομαι να προλάβω κάπο να ζήσω στον ιδανικό κόσμο πο δεν θα χρειάζεται διαφημιστές συνήγορους, ή πληρωμένους κ νδυλοφόρους). Όσο, όμως, αυ μα χρειάζονται, δεν θα πρέπει αντιμετωπίσουμε ρεαλιστικά προβλημα;

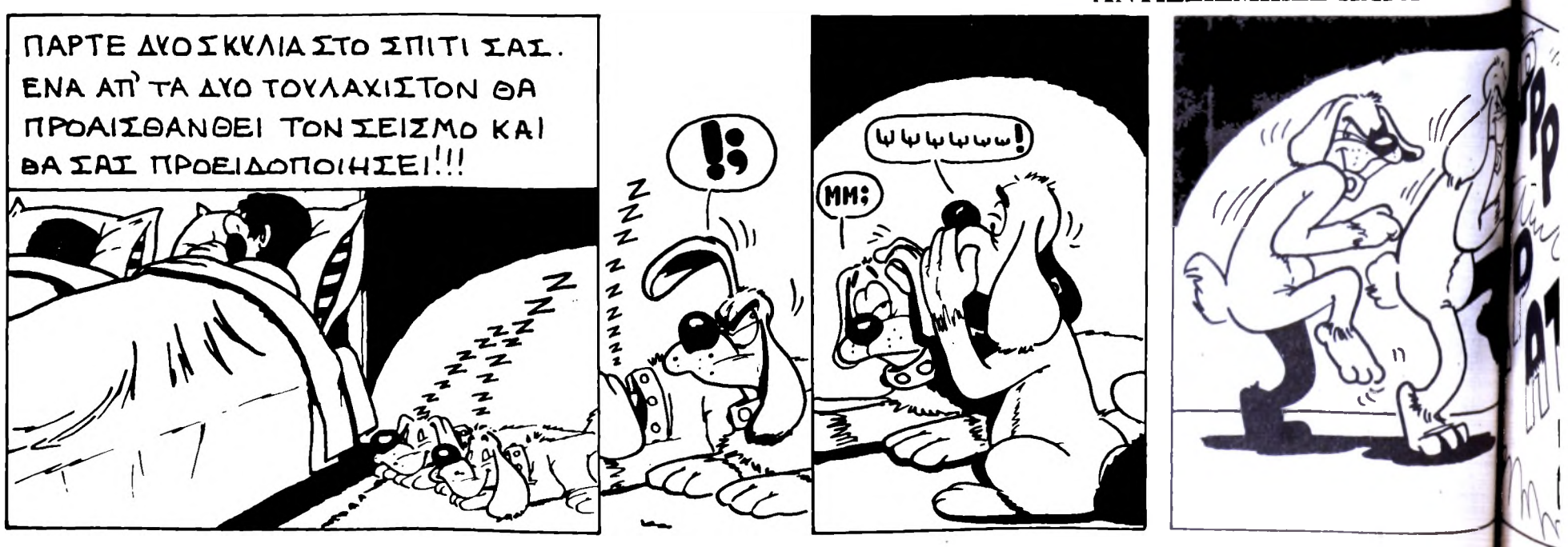
Η «Αντι-διαφήμιση» δεν αρκ να είναι αυστηρή, τολμηρή κ μαχητική. Θα έπρεπε — νομί — να γίνει και πιο π ρ α κ τ ι κ

Νίκος Δήμ

ΠΟΡΤΡΑΤΑ
Ο Νίκος Δήμου προσελκύει τά διεθνές ενδιαφέρον σάν πολυσύνθετη προσωπικότητα

Υ.Γ. Το παράδειγμα του απο ρυπαντικού δεν λύνει το πρόβλ μα της διαφήμισης:
α) γιατι ολα τα προϊόντα δ μπορούν να πωλούνται βάσει σοτικών προδιαγραφών (π.χ. δα, καλλυντικά, βιβλία, επιπ και
β) γιατι και αν αυτό ήταν δυ τόν, υπάρχουν πάντα εξωλογ παράγοντες προτίμησης (π.χ. άρωμα του απορρυπαντικού

ΑΝΤΙΣΕΙΣΜΙΚΕΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ

ΣΟΚ και Εξουσία
ή
Illam sperare...»

άρθρο των Χρ. Λαζαρίδη Δημητρίου επανέρχεται ο αναγνώστης Θεοδόσης ς:

ιτό ΑΝΤΙ,
σανθος ο Λαζαρίδης μα-νιωδώς την επαναστα-τσίχλα και ως φυσικό αποκλειστικά τσιχλό-Και αυτό μεν δεν φαίνε-ν ενοχλεί καθόλου τον ι-ένα σημείο όμως και πέ-ιει πολύ τους άλλους. λώς ή κακώς (καλώς), τη δυνατότητα να απευ-' ένα ευρύτερο κοινό (κι λώς μέσα από τις σελι-Αγώνα»)και με οιμωγές ας τραγωδίας προαγ-ινά, χρησιμοποιώντας του βερσιόν Ορθού Λό-

ούμενο για τον Χρύσαν-ο Σοσιαλισμός. Αλλά ιός μ' όλα-του τα αξε-ήρως και εντάξει. Δεν αλισμό ερζάτς, δεν θέ-ισμό με δόσεις, θέλει ό, πάει τελείωσε. Φυ-βιάζεται, δεν τον θέλει εν τον νοιάζει να περι-ην αιωνιότητα — κι αν με στην αποκλειστική-η, ασφαλώς θα περίμε-

Αριστερά του Χρύσαν-ίδη και των συν αυτώ, είναι αιτία δεινών.

ιατι δεν διαθέτει το κείνο μηχάνημα, που θα μετέτρεπε τις ισο-από τον καπιταλισμό ινωνούς του κομμου-ιρβάνα. Δεν τους ε-στυχώς, η μπαρόκ τους, για να κατα-απλούστατο γεγονός ότι η πορεία των μικροαστών προς το Σοσιαλισμό θα είναι μια μικροαστική πορεία.

Δεύτερο, γιατι οι προθεσμίες του ΠΑΣΟΚ δεν αναφέρονται στην αιωνιότητα. Το ΠΑΣΟΚ μιλάει για διαδικασίες που θα αρχίσουν και θα εξελιχθούν στο εγγύτατο μέλλον. Φυσικά, δεν είναι προδιαγραμμένο το πού θα καταλήξουν. Αλλά, οπωσδήποτε, θα ανοίξουν κάποιο ρήγμα στο ωραίο αυτό διπολικό μοντέλο της κλειδοκρατόρισας Δεξιάς και της διακοσμητικής Αριστεράς. Μοντέλο στο οποίο ο Χρύσανθος κι οι φίλοι-του έχουν την τιμητική-τους ως ανενεργό αντίπαλο δέος, ιστάμενοι σε βάθρα με τον τρόπο-τους εξ ίσου σεβαστά και συχνά — υπό κλίμακα — εξ ίσου προσοδοφόρα.

Παρένθεση: γιατί άραγε Χρύσανθε οι Πανελλαδικοί-σου σύντροφοι, που μας καλούσαν μέχρι χτές να μπλοκάρουμε τη λειτουργία του αστικού πανεπιστήμιου, στην προοπτική της καταστροφής-του, μόλις πήραν πτυχίο σκορπίστηκαν στα 4 σημεία του ορίζοντα για **μεταπτυχιακά**, ε; Κλείνει η παρένθεση.

Το ΠΑΣΟΚ, κατά τον Λ. είναι οπορτουνίστικο, όταν τοποθετείται αριστερά. Αλλά εξακολουθεί να παραμένει οπορτουνίστικο κι όταν μετακινείται προς τα δεξιά. Όμορφη λογική.

Πού ακριβώς βλέπει ο Λ. τον τυχοδιωκτισμό στον μαρξιστικό αυτοπροσδιορισμό του ΠΑΣΟΚ, όταν είναι γνωστό τοις πάσι ότι ο χαρισματικός Ανδρέας θα μπορούσε, ρίχνοντας λίγο νερό στο κρασί-του, νάναι το Σεπτέμβρη του '74 αδιαμφισβήτητος ηγέτης όλου του — μη κομμουνιστικού — αντιπολιτευόμενου χώρου και δεν θα χρειαζόταν να ξεκινήσει από το 13% και να αντιμετωπίσει κάθε μορφής εισοδισμό και λοβιτούρα.

Η δε διαδικασία προσαρμογής του ΠΑΣΟΚ στις συνθήκες ανάληψης της εξουσίας, θα προκαλούσε στον Λ. λιγότερες ανατριχίλες, αν στη θέση των εξαγριωμένων μαζών που αρέσκεται να οραματίζεται σαν φορείς της επανάστασης, έβλεπε συγκεκριμένες ομάδες με παραπλήσια αλλά και αντικρουόμενα συμφέροντα, ομάδες που χωρίς την κοινή-τους πορεία, στη βάση της όποιας αντικαπιταλιστικής-τους διάθεσης, είναι αδιανόητη η Σοσιαλιστική μεταβολή.

Δεν του λέει τίποτα το ότι ο Ζισκαρδιανός αυταρχισμός στηρίζεται σ' ένα οριακό 0,8%;

Για τους ερασιτέχνες, όμως, της πολιτικής και τους χομπίστες της εξέγερσης, ο σταδιακός εκδημοκρατισμός των δομών εξουσίας, που περνάει κατ' αρχήν μέσα από την κατάκτηση της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας, είναι ψιλά γράμματα. Κάθε στρατηγική που προϋποθέτει τη συγκατάθεση των μαζών — να εξηγούμαστε: την τωρινή συγκατάθεση των συγκεκριμένων μαζών — είναι στείρα εκλογικιστική λογική. Γι' αυτούς η λαϊκή αποδοχή συνίσταται σε κάποιο, πάντα μελλοντικό, καλπασμό των ιδανικών προλετάριων, πίσω από το πρωτοπόρο μπουλούκι. Εδώ άλλωστε βρίσκεται η θεμελιώδης ποιοτική διαφορά του ΠΑΣΟΚ από την υπόλοιπη Αριστερά: προσεγγίζει την εκτελεστική εξουσία — και το κάνει τώρα.

Παρ' όλα αυτά κανείς δεν εμπόδισε τον Χρύσανθο να κατεβάσει την πολιτική-του πρόταση στο κοινό. Τα αποτελέσματα γνωστά. Και εδώ ακούμε τα περί εγκλωβισμού και ανωριμότητας των μαζών σαν δικαιολογία της δικιάς-τους ιδιοτελούς αδυναμίας να προσαρμοστούν στους ρυθμούς της πραγματικότητας και εδώ βλέπουμε να βαφτίζεται η προσωπική-του κρίση *«κρίση της Αριστεράς»*.

Κανείς δεν πρόκειται να σας κατηγορήσει, Χρύσανθε, για την ασάφεια της πολιτικής-σας πλατφόρμας. Την συγκεκριμενοποιείτε επί τρία συναπτά έτη και έχουμε εμβαθύνει σ'αυτήν, όλοιμας. Μετατρέψτε, καταγράψτε, συγκροτείστε ελεύθερα. Οι διαδικασίες αυτές αφορούν μονάχα εσάς και τους πολύ στενούς φίλους-σας.

Θεοδόσης Σκαλαίος

Υ.Γ. Να είμαστε δίκαιοι. Η προσφορά της Πανελλαδικής και του συναφούς ρεύματος δεν είναι ανύπαρκτη. Αφορά, όμως, τον ψυχισμό, θάλεγα, της Αριστεράς, κι όχι αυτή καθ' αυτή τη στρατηγική της αλλαγής.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

● *Από τη Βάσω Τάντου, το γράμμα που ακολουθεί και αναφέρεται σε μια συζήτηση — από τις στήλες αυτές — για το «Συνέδριο Γυναικών Μεσογείου».*

Στο τεύχος 171 του «ΑΝΤΙ» δημοσιεύτηκε εκτεταμένη απάντηση της Ένωσης Γυναικών Ελλάδας στην κριτική που διατυπώσαμε σχετικά με το «Συνέδριο Γυναικών Μεσογείου», που διοργάνωσε η ίδια η ΕΓΕ. Το ύφος της απάντησης είναι αναμφισβήτητα καλόπιστο, συνεχίζει ωστόσο να υπερασπίζεται ένα «γυναικείο» συνέδριο, που κινήθηκε μέσα σε αυστηρά ανδρικές προδιαγραφές.

Στο κείμενο - απάντηση αφθονούν και επανέρχονται κάθε λίγο με δριμύτητα, έννοιες όπως: ειρήνη, εθνική ανεξαρτησία, αποστρατικοποίηση, κλπ. Έννοιες, δηλαδή, που ευαισθητοποιούν, φιλοτιμούν και καθηλώνουν κάθε αναγνώστη, ώστε τελικά να μην τολμά κανείς ν' αμφισβητήσει έ-

του Ν. Παγώνη

να συνέδριο, που διοργανώνεται στ' όνομα αυτών των ιδανικών. Εμείς, όμως, αναρωτιόμαστε και ρωτάμε και τις φίλες της ΕΓΕ, πώς είναι δυνατόν, όταν γυναίκες συνεδριάζουν για την ειρήνη στην Μεσόγειο, ν' αποσιωπούν το «ποιός, τέλος πάντων, διαχειρίζεται αυτήν την Ειρήνη;». Ποιός ορίζει εδώ και χιλιάδες αιώνες αυτήν την ειρήνη, που σήμερα πραγματικά κινδυνεύει; Πώς γίνεται γυναίκες να μην τολμούν ν' αναφέρουν ότι, παγκόσμια, τα κέντρα εξουσίας βρίσκονται σ' αντρικά χέρια και η πολιτική λογική αυτού του πλανήτη είναι πλασμένη με μοναδική ευθύνη του άντρα; Όσο για την γυναίκα, αυτή επιστρατεύεται όταν η κατάσταση κλονίζεται και η παγκόσμια τάξη πραγμάτων κινδυνεύει.

Η ιστορία αυτή είναι πολύ παλιά και επαναλαμβάνεται κάθε φορά με μεγάλη ακρίβεια. Γιατι ποιός μπορεί ν' αρνηθεί ότι η ελληνίδα έλλειψε ποτέ από κρίσιμες εθνικές περιστάσεις; Μόλις όμως η κρίση εξομαλύνονταν η γυναίκα επέστρεφε στον νεροχύτη-της. Έτσι μετά την μαζική συμμετοχή της γυναίκας στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Κατοχής και πιο πρόσφατα στον αντιδικτατορικό αγώνα, σήμερα μετράμε μόνο 10 (δέκα) γυναίκες βουλευτές, σε σύνολο 300 της Ελληνικής Βουλής. Και απ' αυτές τις δέκα, πόσες άραγε αξιοποιούν την ιδιότητά-τους για να προωθήσουν το γυναικείο ζήτημα;

Το πρόβλημα, λοιπόν, δεν είναι ότι η ειρήνη ή η δημοκρατία δεν αφορούν τη γυναίκα, αυτό εξ άλλου το διαψεύδει η ίδια η γυναικεία αγωνιστικότητα. Το πρόβλημα είναι ότι το πολιτικό πλαίσιο το καθορίζει πάντα ο άντρας και απευθύνεται στη γυναίκα ζητώντας-της να ενισχύσει αυτά που ο ίδιος έχει ήδη προαποφασίσει. Έτσι, δίνεται στις γυναίκες μια ψευδαίσθηση ισοτιμίας και εκτονώνεται η ανάγκη-τους για συμμετοχή.

Εμείς αυτό κρίναμε ότι εξυπηρετούν συνέδρια γυναικών, που καλούνται να συνδράμουν απλώς καταστάσεις, που δημιούργησε η αντρική βούληση.

Ο αγώνας των γυναικών δεν χρειάζεται ενίσχυση πολιτικών κομμάτων για να αποκτήσει κύρος. Το γυναικείο κίνημα είναι πολιτικό κίνημα, που απλώνεται κι εξετάζει όλες τις σφαίρες της ζωής, δημόσιες και ιδιωτικές, και μ' αυτήν την έννοια ένα γυναικείο συνέδριο θα είχε πολλά να προσφέρει στον πολιτικό προβληματισμό, με μοναδική προϋπόθεση,όμως, να μην φοβάται τον *γυναικείο λόγο*.

Για το Δ.Σ. της Κ.Δ.Γ.
Θεσσαλονίκης
Βάσω Τάντου

ΚΑΙ ΤΩΡΑ, ΕΚΛΟΓΕΣ

● *Από την «Δημοκρατική Συνεργασία Επιστημόνων Γυναικών», πήραμε την ακόλουθη επιστολή:*

Το ψηφοδέλτιο της «Δημοκρατικής Συνεργασίας Επιστημόνων Γυναικών», θεωρεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των σκοπών του Συνδέσμου:

α) την άμεση εναρμόνιση όλης της νομοθεσίας με τη συνταγματική επιταγή για την ισότητα όλων των πολιτών. Ειδικότερα, την προώθηση για ψήφιση των προτάσεων της Συντονιστικής Επιτροπής Γυναικείων Οργανώσεων (ΣΕΓΕΣ) για την πλήρη και ουσιαστική αναμόρφωση της Εργατικής και Ασφαλιστικής νομοθεσίας για ίση αμοιβή, επαγγελματική προώθηση και ασφάλιση των εργαζομένων γυναικών.

β) τη διερεύνηση όλων των θετικών στοιχείων της κοινωνικής νομοθεσίας της Ε.Ο.Κ., σχετικά με τη θέση της γυναίκας και την απαίτηση για άμεση υιοθέτησή-της από την Ελλάδα.

γ) τη διαφώτιση των γυναικών για προβλήματα οικογενειακού προγραμματισμού και σχέσεων στα πλαίσια της οικογένειας.

δ) τον αγώνα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την ενημέρωση των πολιτών σε θέματα οικογενειακά, πυρηνικών εγκαταστάσεων κ.ά.

ε) την αναμόρφωση της Παιδείας και την εξασφάλιση εκείνων των προϋποθέσεων, που θα αποτρέψουν την υποβάθμιση του Έλληνα επιστήμονα στα πλαίσια της Κοινοτικής Ευρώπης.

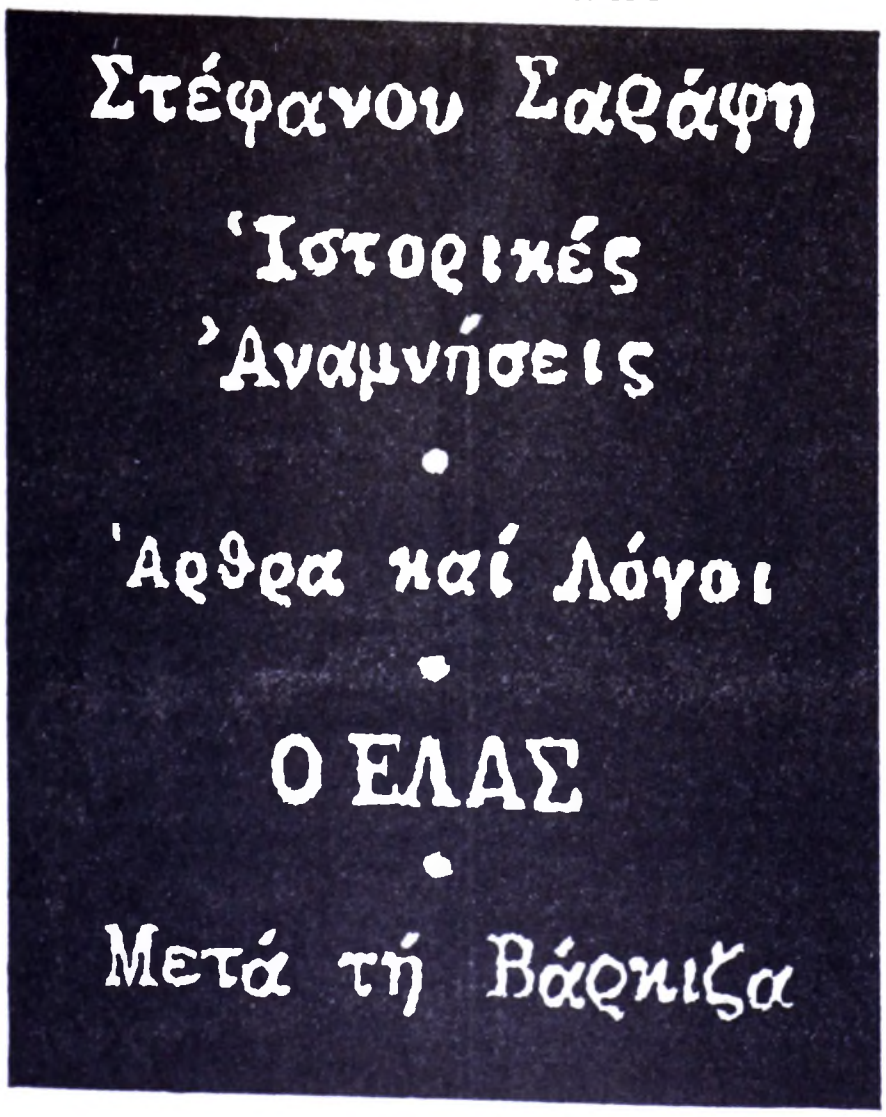
στ) την πλήρη ετοιμότητα του Συνδέσμου για την αντιμετώπιση οποιασδήποτε επιβουλής κατά της Δημοκρατίας, κατά των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη και κατά της εθνικής ανεξαρτησίας.

● *Και ακολουθούν οι υπογραφές του ψηφοδέλτιου της Δ.Σ.Ε.Γ:*

Αγγελίδου Αιμιλία, Αναγνωστοπούλου Μαρία, Αραχωβίτου Λιάνα, Γαρίδη Ελένη, Ζαβερδινού Κάκια, Κουρούκλη Κωνσταντίνα, Κρέμου Βηθλεέμ, Μέντζου Βασιλική, Μιναδάκη Στέλλα, Μυλωνάκη Δανάη, Παπαθανασοπούλου Ασπασία, Σακελλαροπούλου - Κολοκυθά Έλια, Φυλακτού Καλλιόπη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ
Ἀσκληπιοῦ 1 Τηλ. 3636083

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

avti

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 732.713-732.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601

● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ
Δημοσθένους 153 - Καλλ

● Μοντάζ:
Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΟΣ

● Υπεύθυνος Διαφημίσεων:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΙΤΗΣ

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237

● Αναπαραγωγή φίλμς
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237

● Εκτύπωση:
Εργοστ. Γραφικών Τεχν
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

● *Κάθε ενυπόγραφο* ... *εκφράζει την προσωπική ... ψη του συγγραφέα-του.*
● *Χειρόγραφα δεν επι... φονται.*

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού
Εξάμ. 390 δρχ. - Ετήσια 78...
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κλπ: 2.000 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%

Εξωτερικού
Ευρώπη - Μεσογ. χώρες
εξάμηνη:..... απλή ...
» ..... αεροπ. ...
ετήσια:..... απλή ...
» ..... αεροπ. ...
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Α...
εξάμηνη:..... απλή ...
» ..... αεροπ. ...
ετήσια:..... απλή ...
» ..... αεροπ. ...
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξάμηνη:..... απλή ...
» ..... αεροπ. ...
ετήσια:..... απλή ...
» ..... αεροπ. ...

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤ...
Δημοχάρους 60, ΑΘ...
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ:

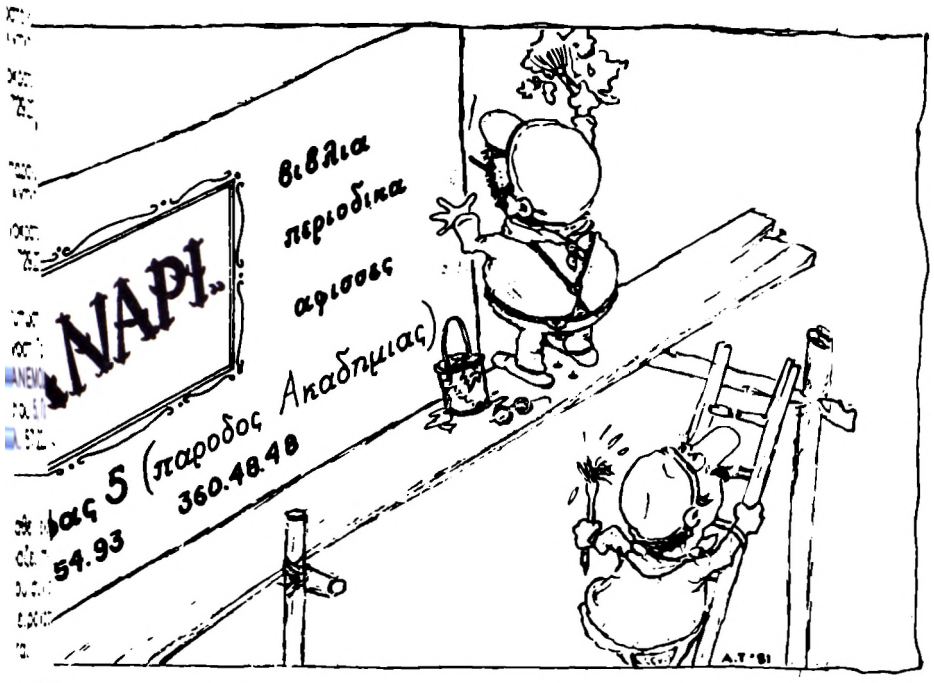
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
● για τα βιβλιοπωλ...
της Αθήνας
Στα γραφεία του «ΑΝ...
Δημοχάρους 60, τηλ. 7...
● για τα βιβλιοπωλ...
Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σια Ο...
Τσιμισκή 78, τηλ. 279...
Θεσσαλονίκη

Atlantis

Τά πιό φινα πουκάμισα,
στίς πιό χαμηλές τιμές θά τά βρεῖτε
στή βιοτεχνία μας.

Ποιότητα καί καλό γοῦστο.

ΠΑΡΑΣΙΟΥ 41 - 43
ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
Τηλ. 88.39.323

- Κοντά στό σπίτι σας καί δίπλα στό Λυκαβηττό λειτουργεῖ τό νηπιαγωγεῖο. **«Τό ἀστεράκι».**
- Μιά μικρή ὄαση μέσα στό τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία καί ἐπίβλεψη ἀπό ἔμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι καί μάθηση σ᾽ ἕνα περιβάλλον φροντίδας καί ἀγάπης γιά τό παιδί.
- Ἐλᾶτε νά γνωριστοῦμε καί νά συζητήσουμε γιά τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εὐθυμίου
Βαλσαμῶνος 4 καί Ἀσκληπιοῦ τηλ. 6447830 – 3635419.

κυκλοφορουν

εκδοσεις θυμάρι ανθρωπινες σχεσεις-αγωγη-συμπεριφορα
Ζαλογγου 14 - Αθηνα - τηλ. 36.38.574

Σχέσεις των δύο φύλων

...α και Τζ. Ο' Νέιλ
ΑΝΟΙΧΤΟΣ ΓΑΜΟΣ

...ιδέα του ανοιχτού γάμου είναι η εκ-...η των κοινωνικών μεταβολών που έ-... η εποχή-μας. Ο κλειστός παραδοσια-...γάμος καταρρέει. Τη θέση-του θα την ... η ανοιχτή σχέση του ζευγαριού. Ο ...ης αυτής της σχέσης, που θα μεταβά-...το μέλλον ολόκληρο το οικοδόμημα ...νθρώπινων σχέσεων, μας δίνεται ανά-...α σ' αυτό το βιβλίο».

Μ. Χάντ

...190

...ν Νταίηβις
...ΥΑΛΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

...Νταίηβις κατορθώνει ν' απελευθερώ-...γυναίκα από την καταστρεπτική επί-...του φόβου και της άγνοιας».

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΙ ΤΑΪΜΣ

...90

Τζ. και Μπ. Γκράμπερ
(Κλινικοί σεξολόγοι)
ΟΡΓΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Προλογίζει ο γιατρός Ν. Ζακόπουλος

Τα κοινωνικά αίτια της γυναικείας «ψυχρότητας». Προγράμματα ασκήσεων για την ανάκτηση του φυσικού δικαιώματος της γυναίκας. Εικονογράφηση των οργάνων αντισύλληψης και ασκήσεων. Οδηγός σεξουαλικής αγωγής.

Δρχ. 320

Τζωρτζ Ρ. Σκωτ
ΕΡΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

«Ο Δρ. Σκωτ μας μιλάει για όλα τα ψυχοσωματικά προβλήματα του γάμου και του σεξ. Είναι εκπληκτική η άγνοια που έχουν, ακόμη και οι καλλιεργημένοι άνθρωποι, σ' αυτά τα θέματα».

ΙΑΤΡΙΚΟΙ ΤΑΪΜΣ

Δρχ. 140

Ἀντονυ Στορ
ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ
Ερμηνεία και θεραπεία των διαστροφών

Προλογίζει ο γιατρός Ν. Ζακόπουλος

«Απ' όλες τις περιπτώσεις της ψυχιατρικής, οι σεξουαλικές διαστροφές οφείλονται περισσότερο στην ανατροφή, παρά στη φύση».

Ἀντ. Στορ

Δρχ. 170

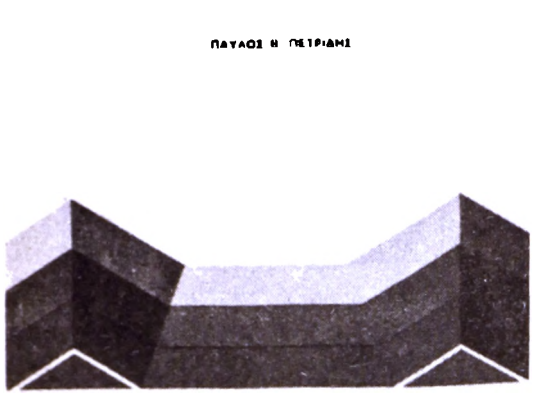
Λουίζα Μπέρντ
ΤΙ ΘΑ ΗΘΕΛΕ ΚΑΘΕ ΓΥΝΑΙΚΑ ΝΑ ΞΕΡΟΥΝ ΟΙ ΑΝΤΡΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΣΕΞ

«Ένα σοφό, σπινθηροβόλο και πλούσιο σε αποκαλυπτικές εμπειρίες και βαθιές παρατηρήσεις, βιβλίο. Που καταπολεμάει τη ρουτίνα και την αρτηριοσκλήρωση στον έρωτα».

Σ. ΤΡΙΜΠΙΟΥΝ

Δρχ. 70

Τά νέα βιβλία τοῦ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ

ΞΕΝΙΚΗ ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΚΑΙ
ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
1910 – 1918

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ

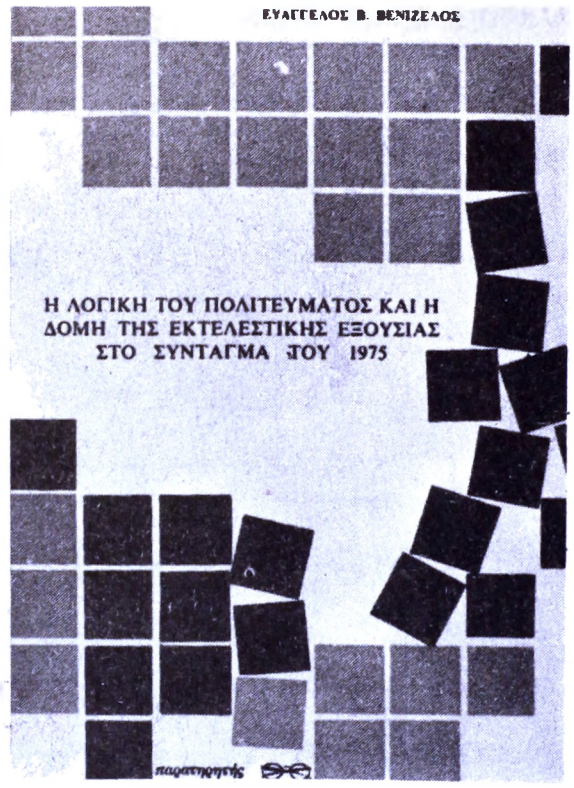

ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

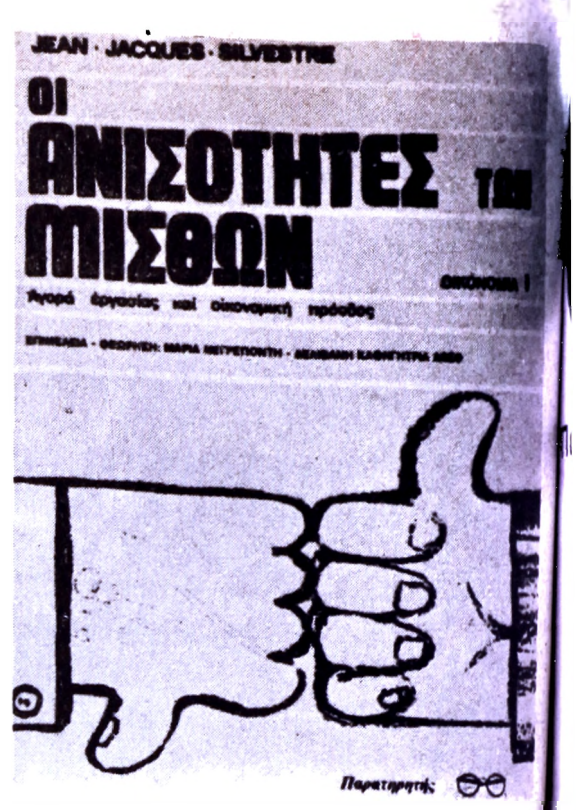
Οι Ρενέ Ντυμόν, Μπρις Λαλόν, Σερζ Μαρκοβίτσι
συζητούν με τον Ζάν Πωλ Ρίμπς

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ 1

παρατηρητής

Βιβλία γιά μιά σφαιρική ἐνημέρωση

Πρακτορεύονται ἐπίσης:

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΣ, ΠΡ. ΚΟΡΟΜΗΛΑ 38, τηλ. 277–350 ΘΕΣ/ΚΗ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΑΘΗΝΑΣ: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, ΣΟΛΩΝΟΣ 96, τηλ. 3610589